บทบาทหน้าที่ของนิทานพื้นบ้านยะไข่

THAN THAR SU

วิทยานิพนธ์เสนอบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยนเรศวร เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
หลักสูตรปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาคติชนวิทยา
กรกฎาคม 2561
ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยนเรศวร

วิทยานิพนธ์ เรื่อง "บทบาทหน้าที่ของนิทานพื้นบ้านยะไข่"
ของ Than Thar Su
ได้รับการพิจารณาให้นับเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตร
ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาคติชนวิทยา

คณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์

.....ประธานกรรมการสอบวิทยานิพนธ์
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ขวัญชนก นัยจรัญ)

.....ประธานที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์
(ดร. แคทรียา อังทองกำเนิด)

.....กรรมการผู้ทรงคุณวุฒิภายใน
(รองศาสตราจารย์ ดร. ประจักษ์ สายแสง)

อนุมัติ

.....
(รองศาสตราจารย์ ดร.ไพศาล มุณีสว่าง)
คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย
31 ก.ค. 2561

ประกาศคุณูปการ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จได้เพราะได้รับความกรุณาอย่างยิ่งจาก ดร.แคทรียา อังทองกำเนิด ประธานที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ ขอกราบขอบพระคุณอาจารย์ที่สละเวลาอันมีค่ายิ่งของท่านให้ความรู้เกี่ยวกับวิชาการ ให้คำแนะนำ ช่วยเหลือทางด้านการวิเคราะห์งานวิจัย ตรวจภาษาและเรียบเรียงภาษาในการทำวิทยานิพนธ์ฉบับนี้

ผู้วิจัยขอขอบพระคุณรองศาสตราจารย์ ดร.ประจักษ์ สายแสง กรรมการผู้ทรงคุณวุฒิ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ขวัญชนก นัยจรัญ ประธานกรรมการสอบวิทยานิพนธ์ ดร.แคทรียา อังทองกำเนิด ประธานที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ที่กรุณาให้คำแนะนำและข้อคิดที่มีประโยชน์ในการทำวิทยานิพนธ์ฉบับนี้

ผู้วิจัยขอขอบพระคุณ รองศาสตราจารย์ ดร.ประจักษ์ สายแสง ดร.อรอุษา สุวรรณประเทศ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.บารณี บุญทรง ดร.แคทรียา อังทองกำเนิด ที่ให้ความรู้ทางคติชนวิทยาและขอน้อมระลึกถึงครูอาจารย์ทุก ๆ ท่านที่เคยให้การศึกษาและคำสั่งสอน

ผู้วิจัยขอขอบพระคุณ อาจารย์ Daw Su Su Khin หัวหน้าภาควิชาภาษาไทย มหาวิทยาลัยภาษาต่างประเทศย่างกุ้งที่สละเวลา และช่วยตรวจสอบความถูกต้องในการแปลนิทานพื้นบ้านยะไข่

ขอบพระคุณ Thailand International Cooperation Agency (TICA) ที่ให้ทุนการศึกษาแก่ข้าพเจ้าได้ศึกษาในระดับปริญญาโท สาขาวิชาคติชนวิทยา มหาวิทยาลัยนเรศวร

ท้ายสุด คุณความดี และสารประโยชน์อันพึงมีของงานวิจัยเล่มนี้ ผู้วิจัยขอมอบเป็นเครื่องบูชาเพื่อรำลึกให้พระคุณของพ่อแม่ ครูอาจารย์ทุกท่านที่เคยประสาทวิชาความรู้ที่มีค่าแก่ผู้วิจัยมาจนบัดนี้

Than Thar Su

ชื่อเรื่อง	บทบาทหน้าที่ของนิทานพื้นบ้านยะไข่
ผู้วิจัย	Than Thar Su
ประธานที่ปรึกษา	ดร.แคทรียา อังทองกำเนิด
ประเภทสารนิพนธ์	วิทยานิพนธ์ ศศ.ม. สาขาวิชาคติชนวิทยา มหาวิทยาลัยนเรศวร, 2560
คำสำคัญ	บทบาทหน้าที่ นิทานพื้นบ้าน ยะไข่

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อจัดประเภทของนิทานพื้นยะไข่ 2) เพื่อศึกษาบทบาทหน้าที่ของนิทานพื้นบ้านยะไข่ ข้อมูลที่ใช้ในการวิจัยคือนิทานพื้นบ้านยะไข่ จำนวน 115 เรื่อง จากหนังสือนิทานพื้นบ้านของชาวยะไข่ จำนวน 4 เล่ม ซึ่งรวบรวมโดยลูทุลละ ผู้วิจัยจำแนกนิทานพื้นบ้านยะไข่จำนวน 115 เรื่อง ตามเกณฑ์การแบ่งประเภทนิทานของสติธ ทอมป์สัน และประคอง นิมมานเหมินท์ และใช้ทฤษฎีบทบาทหน้าที่นิยมของวิลเลียม บาสคอม (William Bascom) เพื่อวิเคราะห์บทบาทหน้าที่ของนิทานพื้นบ้านยะไข่ ผลการวิจัยพบว่า สามารถแบ่งประเภทของนิทานพื้นบ้านยะไข่ได้ 9 ประเภท ได้แก่ นิทานมหัศจรรย์ จำนวน 29 เรื่อง นิทาน มุขตลก จำนวน 21 เรื่อง นิทานคติ จำนวน 19 เรื่อง ประจำถิ่น จำนวน 16 เรื่อง นิทานสัตว์ จำนวน 12 เรื่อง นิทานอธิบายเหตุ จำนวน 9 เรื่อง ตำนานปรัมปราจำนวน 4 เรื่อง นิทานเรื่องผี จำนวน 3 เรื่อง และนิทานชีวิต จำนวน 2 เรื่อง

ในการศึกษาบทบาทหน้าที่ของนิทานพื้นบ้านยะไข่ ผู้วิจัยสามารถจำแนกบทบาทหน้าที่ได้ 4 ประการ คือ 1) บทบาทหน้าที่ในการอธิบายที่มาและลักษณะของสถานที่ สัตว์ และพืช แบ่งได้เป็น 3 ประการ คือ อธิบายที่มาและลักษณะของสถานที่ อธิบายที่มาและลักษณะของสัตว์และอธิบายที่มาและลักษณะของพืช 2) บทบาทหน้าที่ในการบันทึกสภาพสังคมและวิถีชีวิตความเป็นอยู่ พบว่านิทานพื้นบ้านยะไข่มีบทบาทสำคัญในการบันทึกสภาพสังคมและวิถีชีวิตความเป็นอยู่ในสังคมยะไข่ ได้แก่ บันทึกข้อมูลเกี่ยวกับสังคมพุทธศาสนาแบบผสมผสานกับความเชื่อดั้งเดิมในสังคมยะไข่ บันทึกข้อมูลเกี่ยวกับการประกอบอาชีพของชาวยะไข่ บันทึกข้อมูลเกี่ยวกับวัฒนธรรมยะไข่ บันทึกข้อมูลเกี่ยวกับระบบการศึกษาและระบบการดูแลรักษาโรคในสังคมยะไข่ และบันทึกข้อมูลเกี่ยวกับการใช้ยาเสพติดในสังคมยะไข่ 3) บทบาทหน้าที่ในการให้การศึกษาอบรมระเบียบของสังคมสามารถจำแนกได้เป็น 2 ลักษณะ คือ การปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรม และการปลูกฝังเรื่องความสามัคคี 4) บทบาทหน้าที่ในการเป็นทางออกให้กับความคับข้องใจของคนใน

สังคมจำแนกได้เป็น 2 ประการ คือ บทบาทในการเป็นทางออกให้กับความรู้สึกขัดแย้ง และบทบาทในการเป็นทางระบายความกดดันในใจอันเกิดจากกฎเกณฑ์ในสังคม

Title	THE FUNCTIONS OF RAKHINE FOLKTALES
Author	Than Thar Su
Advisor	Catthaleeya Aungthongkamnerd, Ph.D.
Academic Paper	Thesis M.A. Folklore Department, Naresuan University, 2017
Keywords	Functions, Rakhine Folktales, Rakhine

ABSTRACT

The purpose of this research was to classify types of Rakhine folk tales and to study the functions of Rakhine folktales from 115 Rakhine folktales collected by Luu Htu U Hla. By classifying the types of Rakhine Folktales with the theory of Classification Folktales by Stith Thompson, it is found out that there are 9 types of Rakhine folk tales such as 29 fairy tales, 21 jests, 19 fables, 16 folk tales, 12 animals tales, 9 explanatory tales, 4 myths, 3 ghost tales and 2 novellas.

By analyzing the function of Rakhine folk tales with the Functionalism of William Bascom, it is found out that there are four functions Rakhine folktales. Firstly, the function of Rakhine folktales in the explanation of origin and nature of places, animals and plants are divided into three ways: explaining the origin and nature of places, explaining the origin and nature of animals and explaining the nature of plants. Secondly, the function of Rakhine folk tales in the recording of the social and lifestyle aspects of the Rakhine society are studied Buddhist societies and traditional belief, occupations, culture, the education and public health and addictive substances in Rakhine Society. Thirdly, the function of Rakhine folk tales in the educating the roles and laws of the society are divided into two ways: fostering the moral and virtue ethnics and fostering to know the value of unity. Lastly, the function of Rakhine folktales in being the solution to express grievances in society are divided into two ways: expressing grievances from social conflicts and expressing the pinch from the rules in society.

สารบัญ

บทที่		หน้า
1	**บทนำ**	1
	ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา	1
	วัตถุประสงค์ของการวิจัย	3
	ความสำคัญของการวิจัย	3
	ทฤษฎีและกรอบแนวคิดที่ใช้ในการวิจัย	3
	ขอบเขตการวิจัย	4
	ข้อตกลงเบื้องต้น	8
	นิยมคำศัพท์เฉพาะ	9
	วิธีดำเนินการวิจัย	9
2	**เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง**	12
	เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับรัฐยะไข่	12
	เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการจัดประเภทนิทานพื้นบ้าน	15
	เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับทฤษฎีบทบาทหน้าที่นิยม	18
	เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาคติชนของชาวยะไข่	22
3	**ข้อมูลทั่วไปเกี่ยวกับรัฐยะไข่และประเภทของนิทานพื้นบ้านยะไข่**	24
	ข้อมูลทั่วไปเกี่ยวกับรัฐยะไข่	24
	วัฒนธรรมและประเพณีของรัฐยะไข่	31
	การแบ่งประเภทนิทานพื้นบ้านยะไข่	36
4	**บทบาทหน้าที่ของนิทานพื้นบ้านยะไข่**	58
	บทบาทหน้าที่ในการอธิบายที่มาและลักษณะของสถานที่ สัตว์และพืช	58
	บทบาทของนิทานพื้นบ้านยะไข่ในการบันทึกสภาพสังคมและวิถีชีวิตความเป็นอยู่	70
	บทบาทหน้าที่ในการให้การศึกษาอบรมระเบียบของสังคม	112
	บทบาทหน้าที่ในการเป็นทางออกให้กับความคับข้องใจของคนในสังคม	124

สารบัญ (ต่อ)

บทที่	หน้า
5 บทสรุป	136
สรุปผลการวิจัย	136
ข้อเสนอแนะ	143
บรรณานุกรม	144
ภาคผนวก	148
ประวัติผู้วิจัย	151

สารบัญตาราง

ตาราง หน้า

1 ประเพณีสิบสองเดือนในรัฐยะไข่ 31

สารบัญภาพ

ภาพ หน้า

1 แผนที่รัฐยะไข่ 25
2 งานฝนทะนะคา 33
3 งานสงกรานต์ 33
4 แผนที่รัฐยะไข่ 149
5 งานฝนทะนะคา 149
6 งานสงกรานต์ 150

มหาวิทยาลัยนเรศวร

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

นิทานหมายถึง เรื่องเล่าที่สืบทอดต่อ ๆ กันมาโดยวิธีมุขปาฐะ จนถือเป็นมรดกทางวัฒนธรรม (กิ่งแก้ว อัตถากร, 2519, น. 12) กุหลาบ มัลลิกะมาสให้ข้อสังเกตเกี่ยวกับลักษณะของนิทานพื้นบ้านไว้ดังนี้

> ...1. เป็นเรื่องเล่าด้วยถ้อยคำธรรมดา เป็นภาษาร้อยแก้ว ไม่ใช่ร้อยกรอง
>
> 2. เล่ากันด้วยปากสืบกันมาเป็นเวลาช้านาน แต่ต่อมาในระยะหลังเมื่อการเขียนเจริญขึ้น ก็อาจเขียนขึ้นตามเค้าเดิมที่เคยเล่าด้วยปากเปล่า
>
> 3. ไม่ปรากฏว่าผู้เล่าดั้งเดิมนั้นเป็นใคร อ้างแต่ว่าเป็นของเก่า ฟังมาจากผู้เล่าซึ่งเป็นบุคคลสำคัญยิ่งในอดีตอีกต่อหนึ่ง ผิดกับนิยายสมัยใหม่ที่ทราบตัวผู้แต่ง แม้นิทานที่ปรากฏชื่อผู้เขียน เช่น นิทานกริมม์ ผู้เขียน (กริมม์) ก็อ้างว่าเล่าตามเค้านิทานที่มีมาแต่เดิม ไม่ใช่ตนแต่งขึ้น
>
> (กุหลาบ มัลลิกะมาส, 2516, น. 99-100)

การเล่านิทานมีปรากฏในวัฒนธรรมทุกชาติทุกภาษา คนในสังคมต่างก็ชอบฟังนิทาน เพราะนิทานเป็นโลกแห่งจินตนาการที่ทำให้ผู้ฟังได้หลีกหนีจากโลกแห่งความเป็นจริง อีกทั้งโลกแห่งนิทานยังเป็นการชดเชยสภาพความเป็นอยู่ที่แท้จริงที่มนุษย์ไม่พอใจ (ศิราพร ณ ถลาง, 2552, น. 398) นอกจากการฟังนิทานจะช่วยให้ผู้ฟังเกิดความบันเทิงและความพึงพอใจทางจิตวิทยาแล้ว นิทานยังมีบทบาทหน้าที่ในด้านอื่น ๆ เช่น บทบาทหน้าที่ในด้านการอบรมสั่งสอนให้คติสอนใจแก่ผู้ฟัง บทบาทในการสะท้อนให้เห็นสภาพวิถีชีวิต วัฒนธรรมความเป็นอยู่ของคนสังคมนั้น ๆ ดังที่ ลูทุอูละ (လူထုဦးလှ) ผู้มีผลงานรวบรวมนิทานของชนเผ่าต่างๆในประเทศเมียนมาได้กล่าวไว้ว่า นิทานเป็นสัญลักษณ์ทางวัฒนธรรม ที่นอกจากจะช่วยพัฒนาในด้านจิตใจและลักษณะนิสัยของเด็ก ๆ แล้ว นิทานยังสะท้อนให้เห็นวัฒนธรรมประเพณีของกลุ่มชนนั้น ๆ ด้วย เช่น สำนวน เพลงร้อง เล่น การละเล่น เรื่องราวของคนในท้องถิ่น อีกทั้งนิทานยังสะท้อนให้เห็นสภาพสังคมในช่วงเวลาที่เล่านิทานด้วย (လူထုဦးလှ, 1965, p. 13)

ประเทศเมียนมาเป็นประเทศที่มีชนเผ่าต่าง ๆ อยู่ร่วมกันจำนวนมากถึง 135 ชาติพันธุ์ ชาติพันธุ์ที่รู้จักกันโดยทั่วไปมี 8 ชาติพันธุ์ ได้แก่ พม่า มอญ ฉาน กะเหรี่ยง กะฉิ่น ฉิ่น คะยา และยะไข่ ซึ่งทั้ง 8 ชาติพันธุ์นี้เป็นชาติพันธุ์ที่มีความสำคัญต่อประวัติศาสตร์เมียนมา (วิรัช นิยมธรรม, และอรนุช นิยมธรรม, 2551, น. 2) ยะไข่เป็นชาติพันธุ์ที่มีประวัติศาสตร์ความเป็นมาอย่างยาวนาน มีศิลาจารึก พงศาวดาร ประวัติศาสตร์ ที่บันทึกเรื่องราวความเป็นมาของชนชาติยะไข่ มีภาษา วรรณกรรม ศิลปะ และวัฒนธรรมที่ยิ่งใหญ่เป็นของชนชาติตัวเอง

ความเปลี่ยนแปลงของชนชาติยะไข่ครั้งยิ่งใหญ่เกิดขึ้นใน 2 ช่วงด้วยกัน คือ ในปี ค.ศ. 1784 เมื่อชนชาติพม่าเข้ามาปกครองยะไข่ และในปีค.ศ. 1826 เมื่อยะไข่ตกเป็นอาณานิคมของประเทศอังกฤษ วัฒนธรรมประเพณีต่าง ๆ ที่เคยปฏิบัติสืบทอดกันมาตั้งแต่อดีตของชนชาติยะไข่ก็เสื่อมถอยลง วรรณกรรม ศิลปะและวัฒนธรรมของชนชาติยะไข่สูญหายไปเป็นจำนวนมาก จนต่อมาในปี ค.ศ. 1948 เมื่อประเทศเมียนมาได้รับอิสรภาพจากการเป็นอาณานิคมของประเทศอังกฤษ ชนเผ่าต่าง ๆ ในประเทศเมียนมา ต่างพยายามฟื้นฟูวัฒนธรรมของชนเผ่าตัวเองขึ้นมาอีกครั้งหนึ่ง เช่นเดียวกันกับชนชาติยะไข่

ในปี ค.ศ. 1960 พระภิกษุนามว่า พระสักกิณะ พยายามรวบรวมนิทานพื้นบ้านยะไข่โดยการลงเก็บข้อมูลนิทานจากชาวบ้าน โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่ออนุรักษ์และสืบทอดนิทานพื้นบ้านยะไข่ให้คงอยู่สืบต่อไป พระสักกิณะได้กล่าวถึงความสำคัญของนิทานยะไข่ไว้ว่า นิทานยะไข่เป็นส่วนหนึ่งของวัฒนธรรมยะไข่ที่สืบทอดมาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันนี้ นิทานพื้นบ้านยะไข่สะท้อนให้เห็นสภาพวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของคนในสังคมยะไข่ การประกอบอาชีพของชาวยะไข่เป็นชาวนา และชาวประมง ความเชื่อและวัฒนธรรมประเพณี (ဂါဝေဖြေဝေဝင်း, 1993, p. 2)

จากการสำรวจงานวิจัยที่เกี่ยวข้องการศึกษานิทานพื้นบ้านยะไข่ ผู้วิจัยพบว่ามีงานวิจัยที่ศึกษาวิเคราะห์นิทานพื้นบ้านยะไข่เพียงเล่มเดียวเท่านั้นคือ การศึกษานิทานพื้นบ้านยะไข่ ของจีจีเวน วิทยานิพนธ์สาขาภาษาพม่า ของมหาวิทยาลัยย่างกุ้ง ในปี ค.ศ. 1998 วิทยานิพนธ์ฉบับนี้ศึกษารวบรวมนิทานพื้นบ้านยะไข่จากหนังสือนิทานเรื่องต่าง ๆ และนำมาวิเคราะห์โครงสร้างทางภาษาเท่านั้น แต่ยังไม่ได้ศึกษาด้วยวิธีการทางคติชนวิทยา

ด้วยเหตุนี้ผู้วิจัยจึงสนใจที่จะศึกษานิทานพื้นบ้านยะไข่โดยวิธีการทางคติชนวิทยา โดยในงานวิจัยฉบับนี้ ผู้วิจัยจะศึกษาบทบาทหน้าที่ของนิทานพื้นบ้านยะไข่ เพื่อให้ทราบถึงบทบาทหน้าที่ของนิทานพื้นบ้านที่มีต่อวิถีชีวิตของชาวยะไข่ในสังคมประเทศเมียนมา นอกจากนี้ยังเป็นการเผยแพร่ประวัติศาสตร์ วัฒนธรรมประเพณี สภาพวิถีชีวิตความเป็นอยู่ และสภาพสังคมของชาว

ยะไข่ให้แก่คนในสังคมไทยได้รับทราบ อีกทั้งยังเป็นการสืบสานภาษาและวัฒนธรรมประเพณีของชาวยะไข่ให้ดำรงอยู่สืบต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อจัดประเภทของนิทานพื้นยะไข่
2. เพื่อศึกษาบทบาทหน้าที่ของนิทานพื้นบ้านยะไข่

ความสำคัญของการวิจัย

1. ได้ชุดข้อมูลความรู้เกี่ยวกับนิทานพื้นบ้านของชาวยะไข่ให้คนไทยได้เป็นข้อมูลในการศึกษาต่อไป
2. ทำให้ทราบถึงประวัติศาสตร์ สภาพสังคม และวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของชาวยะไข่
3. แสดงให้เห็นว่าประเทศเมียนมามีกลุ่มชนเผ่าที่หลากหลายและมีกลุ่มข้อมูลทางคติชนของกลุ่มชนเผ่าต่าง ๆ มากมายที่สามารถศึกษาได้

ทฤษฎีและกรอบแนวคิดที่ใช้ในการวิจัย

1. **การแบ่งประเภทนิทานพื้นบ้าน**

สติธ ทอมป์สัน จำแนกนิทานพื้นบ้านไว้เป็น 11 ประเภท โดยจำแนกประเภทนิทานพื้นบ้านไว้ในหนังสือ The Folktale เป็น 8 ประเภท ได้แก่ นิทานมหัศจรรย์ นิทานชีวิต นิทานวีรบุรุษ นิทานประจำถิ่น นิทานอธิบายเหตุ ตำนานปรัมปรา นิทานสัตว์ และมุขตลก และได้จำแนกประเภทนิทานพื้นบ้านไว้ในหนังสือ The Types of the Folktale อีก 3 ประเภทได้แก่ นิทานศาสนา นิทานเรื่องผีและนิทานเข้าแบบ (ประคอง นิมมานเหมินท์, 2545, น. 7-8)

ส่วนประคอง นิมมานเหมินท์ จำแนกประเภทนิทานพื้นบ้านไทยคล้ายกับการจัดประเภทนิทานของสติธ ทอมป์สันแต่แตกต่างกันที่นิทานพื้นบ้านไทยไม่ปรากฏนิทานวีรบุรุษ พบแต่นิทานคติซึ่งไม่ปรากฏในการจำแนกประเภทของสติธ ทอมป์สัน โดยประคอง นิมมานเหมินท์ จำแนกนิทานพื้นบ้านไทยไว้เป็น 11 ประเภทได้แก่ ตำนานปรัมปรา นิทานศาสนา นิทานคติ นิทานมหัศจรรย์ นิทานชีวิต นิทานประจำถิ่น นิทานอธิบายเหตุ นิทานเรื่องสัตว์ นิทานเรื่องผี มุขตลกและเรื่องโม้ นิทานเข้าแบบ

2. **ทฤษฎีบทบาทหน้าที่นิยม**

ในบทความ "Four Functions of Folklore" ของ วิลเลียม บาสคอม (William Bascom) จำแนกบทบาทหน้าที่ของคติชนไว้ 4 ประการ คือ 1) ใช้อธิบายที่มาและเหตุผลในการทำพิธีกรรม

2) ให้การศึกษาในสังคมที่ใช้ประเพณีบอกเล่า 3) รักษามาตรฐานทางพฤติกรรมที่เป็นแบบแผนของสังคม 4) ให้ความเพลิดเพลินและเป็นทางออกให้กับความคับข้องใจของบุคคล (ศิราพร ณ ถลาง, 2557, น. 360-364)

ขอบเขตการวิจัย

นิทานที่นำมาใช้ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้มาจากหนังสือนิทานพื้นบ้านยะไข่ จำนวน 4 เล่ม ดังนี้

1. นิทานพื้นบ้านยะไข่ , (ရခိုင်ရိုးရာကျေးလက်ပုံပြင်များ), รวบรวมโดยลูทุอูละ (လူထုဦးလှ) , (พิมพ์ครั้งที่ 5, 1963, โดยสำนักพิมพ์ KyiPwarGyi Press, มัณฑะเล ประเทศเมียนมา)

2. นิทานพื้นบ้านยะไข่เล่มที่ 2, (ရခိုင်ရိုးရာကျေးလက်ပုံပြင်များ), รวบรวมโดยลูทุอูละ (လူထုဦးလှ), (พิมพ์ครั้งที่ 5, 1964, โดยสำนักพิมพ์ KyiPwarGyi Press, มัณฑะเล ประเทศเมียนมา)

3. นิทานพื้นบ้านยะไข่เล่มที่ 3, (ရခိုင်ရိုးရာကျေးလက်ပုံပြင်များ), รวบรวมโดยลูทุอูละ (လူထုဦးလှ), (พิมพ์ครั้งที่ 5, 1966, โดยสำนักพิมพ์ KyiPwarGyi Press, มัณฑะเล ประเทศเมียนมา)

4. นิทานพื้นบ้านยะไข่เล่มที่ 4, (ရခိုင်ရိုးရာကျေးလက်ပုံပြင်များ), รวบรวมโดยลูทุอูละ (လူထုဦးလှ), (พิมพ์ครั้งที่ 5, 1968, โดยสำนักพิมพ์ KyiPwarGyi Press, มัณฑะเล ประเทศเมียนมา)

เหตุที่ผู้วิจัยเลือกศึกษาหนังสือรวมนิทานพื้นบ้านยะไข่ทั้ง 4 เล่มนี้ เนื่องจากหนังสือรวบรวมนิทานพื้นบ้านของชาวยะไข่ทั้ง 4 เล่มนี้รวบรวมโดยลูทุอูละ (လူထုဦးလှ) ซึ่งเป็นนักเขียนชาวเมียนมาที่มีชื่อเสียงในด้านการรวบรวมนิทานพื้นบ้านของชนเผ่าต่าง ๆ ในประเทศเมียนมาอีกทั้งหนังสือ 4 เล่มนี้ เป็นหนังสือ 4 เล่มแรก ที่ลูทุอูละ(လူထုဦးလှ)รวบรวมนิทานพื้นบ้านยะไข่และเผยแพร่เป็นภาษาเมียนมา

ประกอบด้วยนิทานจำนวนทั้งสิ้น 115 เรื่อง ดังนี้

1. นิทานเรื่อง กระต่ายโกหก (ယုန်cလိမ်)
2. นิทานเรื่อง ยิ้มเพราะไม่สบายใจ แต่คิดว่าหัวเราะ (မချိသွားကြဲ ရယ်ယောင်ထင်)
3. นิทานเรื่อง การละเล่นขายคนที่โกรธ (စိတ်ဆိုးရောင်းစားတမ်း)
4. นิทานเรื่อง เกาะมะพร้าวแดง (အုန်းနီကျွန်း)
5. นิทานเรื่อง คนกินไฟ (မီးစားသူ)

6. นิทานเรื่อง ลิงทำให้หลงเสน่ห์ (မျောက်မျက်ချစ်)
7. นิทานเรื่อง กับดักเสือ (ကျားထောင်ချောက်)
8. นิทานเรื่อง ไอ้ตะมา และ ไอ้ชะยา (ငတမာနှင့်ငချယာ)
9. นิทานเรื่อง วัว (နွားလားဥသဘ)
10. นิทานเรื่อง บูเชน (ဘူရှိန်း)
11. นิทานเรื่อง แมวที่ซื่อตรง (ကြောင်သူတော်)
12. นิทานเรื่อง คนเหนือมนุษย์และแส้หวายวิเศษ (လူဆန်းများနှင့်ဆေးကြိမ်လုံး)
13. นิทานเรื่อง ถ้าไม่เชื่อต้องเป็นทาส (မယုံကျွန်ခံတမ်း)
14. นิทานเรื่อง ปราชญ์คางคก (ဖပြုတ်ကေပညာရှိ)
15. นิทานเรื่อง นายหงอและนางหงอ (မောင်ကုတ်ကုတ်နှင့်မယ်ကုတ်ကုတ်)
16. นิทานเรื่อง ลูกเขยกับแม่ยาย (အဘာသမက်)
17. นิทานเรื่อง นกฮูกทนายความ (ရှေ့နေဒီးကွက်)
18. นิทานเรื่อง คนที่อยากเป็นเจ้า(တော်ဝင်လိုသူ)
19. นิทานเรื่อง ถุงน้ำดีเห็บ 1 ปีตตา (ဖြုတ်စိတ်ကေ သည်းခြေတစ်ပိသာ)
20. นิทานเรื่อง ข้อนิ้วมือ 1 ข้อ (လက်တဆစ်)
21. นิทานเรื่อง เป้าตพะ (ပေါက်တူးဖ)
22. นิทานเรื่อง ทำไม หมาและแมวจึงทะเลาะกัน (ခွေးနဲ့ကြောင်ဘာကြောင့်ရန်ဖြစ်)
23. นิทานเรื่อง เจ้าชาย 4 องค์ (သားတော် ၄ပါး)
24. นิทานเรื่อง คางคกและนกกินปลี (ဖားပြုတ်ကေနှင့်နှံစုတ်ကေ)
25. นิทานเรื่อง กษัตริย์เขางอก (ဦးချိုပေါက်သောဘုရင်)
26. นิทานเรื่อง แมวกับเสือ (ကြောင်နှင့်ကျား)
27. นิทานเรื่อง เธอเป็นที่หนึ่ง ฉันเป็นที่สอง (မင်း ပဌမ ငါဒုတိယ)
28. นิทานเรื่อง นายละครที่ไม่เห็นภัยตาย (သဘေးကိုမြင်သောဇာတ်ဆရာ)
29. นิทานเรื่อง นายพรานผู้มีปัญญา (ဥာဏ်ကြီးသောမုဆိုး)
30. นิทานเรื่อง สองเทพแห่งดอย (တောင်စောင့်နတ် ၂ပါး)
31. นิทานเรื่อง เขาโกงมะกับเขาโกงเม (ကုံမတောင်နှင့်ကုံမေတောင်)
32. นิทานเรื่อง สหายของเทพารักษ์ (ရုက္ခစိုးမိတ်ဆွေ)
33. นิทานเรื่อง เทพเจ้าที่ปัสสาวะรดตัวเอง (ကိုယ့်ရှုးကိုယ်ပတ်သောနတ်)
34. นิทานเรื่อง งะ กับ ปะ (ငနှင့် ပ)

35. นิทานเรื่อง ไอ้โลงจอมพลัง (အားကောင်းကြီး ငလုံး)
36. นิทานเรื่อง เต้าจ่อဝူจอมพลัง (အားကောင်းကြီးသောကြာဦး)
37. นิทานเรื่อง ขนหางกระต่าย (ယုန်စေ့)
38. นิทานเรื่อง เมาเก้ายะ (မောင်ကောက်ရ)
39. นิทานเรื่อง สองพี่น้องขายขนม (မောင်ကမုန့်ထောင်း မယ်ကရောင်း)
40. นิทานเรื่อง คนที่ไม่กลัวผี (တစ္ဆေမကြောက်သူ)
41. นิทานเรื่อง ผัวเมียคนจน (သူဆင်းရဲလင်မယား)
42. นิทานเรื่อง ไอ้เชงจอมพลัง (အားကောင်းငရှိန်း)
43. นิทานเรื่อง ต้นแมงลัก (ပင်စိမ်းပင်)
44. นิทานเรื่อง ธงสาย 20 ศอก (အတောင်နှစ်ဆယ် တံခွန်ရှည်)
45. นิทานเรื่อง แมวโกหก (ကြောင်ငလိမ်ယေ)
46. นิทานเรื่อง คุณจอเทว (မောင်ကျော်ထွိး)
47. นิทานเรื่อง นางเทวเยผู้ซื่อสัตย์ (ရိုးသားသောမယ်ထွေးယေ)
48. นิทานเรื่อง ตอดะลีและเศรษฐี (သော်ဒလိနှင့်လူရတက်)
49. นิทานเรื่อง นกกระเต็น (ပန်ဇင်းငှက်)
50. นิทานเรื่อง พรและวาสนา (ဆုတောင်းနဲ့ရေစက်)
51. นิทานเรื่อง คนเจ้าเล่ห์ 2 คน (ဥာဏ်သမားနှစ်ယောက်)
52. นิทานเรื่อง นกกระยาง (ငါဟာဗျိုင်းအောက်ဖြစ်ပါသည်)
53. นิทานเรื่อง ต้นบุนนาคที่มี 100 ราก (ဗျိုင်းတရာနှင့်ကံ့ကော်တပင်)
54. นิทานเรื่อง สัจจะที่แท้จริง (မှန်ကောသစ္စာ)
55. นิทานเรื่อง เจ้าชายทอง (ရွှေမင်းသား)
56. นิทานเรื่อง งานกลูตัก (ဘုရင်ကလူတက်ပွဲတော်)
57. นิทานเรื่อง คุณตุดตาและนางนยิงตา (မောင်တုတ်တာနှင့်မငြိမ်းသာ)
58. นิทานเรื่อง คำ 3 คำ (စကားသုံးခွန်း)
59. นิทานเรื่อง ม้าบิน (နတ်မြင်းပျံ)
60. นิทานเรื่อง สาบานของเทวดา (နတ်ကျိန်စာ)
61. นิทานเรื่อง บัวน้ำตาล (ပဒုမ္မာကြာညို)
62. นิทานเรื่อง บุตหิเกตุ (ဗုတ်ဟိကေတု)
63. นิทานเรื่อง บิทายและคนตาบอด (ဝိထိုင်နှင့်မျက်ကန်း)

64. နိဒါန်းရေးသားသူနှင့် မောင်ရန်အောင်)
65. နိဒါန်းရေးသား ငယ်နှင့်ဘုရင့်သမီးထွေး)
66. နိဒါန်းရေးသား ကုလားပဲနှင့်မပိုးညို)
67. နိဒါန်းရေးသား ဒုက္ခကြီးရသည့်မောင်နှမ)
68. နိဒါန်းရေးသား နတ်ဆိုးနှင့်သရဲ)
69. နိဒါန်းရေးသား ကိုယ့်နေရာနှင့်ကိုယ်)
70. နိဒါန်းရေးသား ကြောင်မျက်စောင်းအောင်)
71. နိဒါန်းရေးသား မြေးမြစ်သီးနှံငါးသလောက်)
72. နိဒါန်းရေးသား မောင်နှမ ၁၁ ယောက်ကျပ်)
73. နိဒါန်းရေးသား ကောင်းလက်စ)
74. နိဒါန်းရေးသား ကြွက်ဘုန်း)
75. နိဒါန်းရေးသား ခြင်္သေ့နှင့်ကျား)
76. နိဒါန်းရေးသား မာယာရှင်)
77. နိဒါန်းရေးသား ကြိုတင်လုပ်သူ)
78. နိဒါန်းရေးသား ခြင်္သေ့ကြီးနှင့်ခွေးသုံးကောင်)
79. နိဒါန်းရေးသား ခြင်္သေ့ကြီးနှင့်ခွေးသုံးကောင်)
80. နိဒါန်းရေးသား ခြင်္သေ့ကြီးနှင့်ခွေးသုံးကောင်)
81. နိဒါန်းရေးသား ခြင်္သေ့ကြီးနှင့်ခွေးသုံးကောင်)
82. နိဒါန်းရေးသား ခြင်္သေ့ကြီးနှင့်ခွေးသုံးကောင်)
83. နိဒါန်းရေးသား ဖားနှင့်ကြွက်)
84. နိဒါန်းရေးသား ကြိုးစားသူ ဘုရားကိုကြည်ညိုသူ)
85. နိဒါန်းရေးသား ဆိုးဝါးသူ)
86. နိဒါန်းရေးသား ကြွက်နှင့်ကြောင်)
87. နိဒါန်းရေးသား ကြက်နှင့်ကျီးကန်း)
88. နိဒါန်းရေးသား ကြောင်ကြီးနှင့်ကြွက်)
89. နိဒါန်းရေးသား ကြွက်ဘုန်း)
90. နိဒါန်းရေးသား ကြွက်ဘုန်း)
91. နိဒါန်းရေးသား ကြွက်ဘုန်း)
92. နိဒါန်းရေးသား ကြွက်ဘုန်း)

93. นิทานเรื่อง พระอินทร์ปลอมตัวเป็นควาย (ကျွဲယောင်ဆောင်တဲ့သိကြားမင်း)
94. นิทานเรื่อง ลิงและเต่า (မျောက်နဲ့လိပ်)
95. นิทานเรื่อง ม้าบินและเจ้าของสวนอ้อย (နတ်မြင်းပျံနဲ့ကြံခင်းရှင်)
96. นิทานเรื่อง เจ้าชายใบพลู (ကွမ်းရွက်မင်းသား)
97. นิทานเรื่อง ช้างไม้ (ဝါလက်သမားဆရာကြီး)
98. นิทานเรื่อง เจ้าชายควาย (ကျွဲမင်းသား)
99. นิทานเรื่อง ไอ้กินจุ (ငစားကြူး)
100. นิทานเรื่อง ตอนแรกก็เป็นคนขี้เกียจ (အစကတော့လူပျင်း)
101. นิทานเรื่อง คุณอนิจจา (မောင်အနိစ္စ)
102. นิทานเรื่อง คนที่หายมราช (သေမင်းကိုရှာသူ)
103. นิทานเรื่อง ข้าวจูและเบย๊ะเบย๊ะมยี (အောက်ကျူနဲ့ပြည့်ပြည့်မြည်)
104. นิทานเรื่อง เจ้าชายแขก (ကုလားအိုမင်းသား)
105. นิทานเรื่อง กระต่ายและจระเข้ (ယုန်နဲ့မိကျောင်း)
106. นิทานเรื่อง สุริยาและกิจนเดวี (သူရိယနှင့်ကဉ္စနဒေဝီ)
107. นิทานเรื่อง นายจันทร์ (စန္ဒလုလင်)
108. นิทานเรื่อง พระจันทร์ก็กระจ่าง โอ่งก็วาววับ (လကလဲသာလို့ စဉ့်အိုးကြီးကလဲပြောင်လို့)
109. นิทานเรื่อง เสือและคนไถคราด (ကျားနှင့်လယ်ထွန်သူ)
110. นิทานเรื่อง ตุ๊มยะไข่ (သုမြခိုင်)
111. นิทานเรื่อง นางเผที่มีมารยา (မာယာကြွယ်မဖေး)
112. นิทานเรื่อง ทำไมงูกัดกบ (ဖားကိုမြွဘာလို့ကိုက်ရတယ်)
113. นิทานเรื่อง ไอ้โกหกและไอ้ขี้เหนียว (ငလိမ်နဲ့ငတွန့်)
114. นิทานเรื่อง ไอ้เลวทราม (ငတေ)
115. นิทานเรื่อง นางสุดท้อง (မထွေးယေ)

ข้อตกลงเบื้องต้น

นิทานพื้นบ้านยะไข่ที่นำมาศึกษาในครั้งนี้ ผู้วิจัยได้แปลและเรียบเรียงเป็นภาษาไทยโดยมี Ms. Su Su Khin หัวหน้าภาควิชาภาษาไทยจากมหาวิทยาลัยภาษาต่างประเทศย่างกุ้ง (Yangon University of Foreign Languages) ซึ่งเป็นผู้เชี่ยวชาญด้านภาษาเมียนมาตรวจสอบความถูกต้องข้อมูลส่วนประวัติศาสตร์ เมื่อกล่าวถึงประเทศสาธารณรัฐแห่งสหภาพเมียนมา ข้อมูลที่เกิดก่อนปี

ค.ศ. 1989 ผู้วิจัยจะใช้คำว่า "พม่า" ส่วนข้อมูลที่เกิดหลังปี ค.ศ. 1989 ผู้วิจัยจะใช้คำว่า "เมียนมา" แทนประเทศสาธารณรัฐแห่งสหภาพเมียนมา และเมื่อกล่าวถึงรัฐยะไข่ ข้อมูลที่เกิดก่อน ค.ศ. 1826 ผู้วิจัยจะใช้คำว่า "อาณาจักรยะไข่" ส่วนข้อมูลที่เกิดหลัง ค.ศ. 1826 ผู้วิจัยจะใช้คำว่า "รัฐยะไข่"

นิยามศัพท์เฉพาะ

ยะไข่ หมายถึง ชนเผ่ากลุ่มหนึ่งที่อาศัยอยู่ในพื้นที่รัฐยะไข่ซึ่งตั้งอยู่ทางทิศตะวันตกของประเทศสาธารณรัฐแห่งสหภาพเมียนมา ยะไข่เป็นชนเผ่าที่มีประวัติศาสตร์ความเป็นมาอย่างยาวนาน มีศิลาจารึก พงศาวดาร ประวัติศาสตร์ที่บันทึกเรื่องราวความเป็นมาของชนชาติยะไข่ มีภาษา วรรณกรรม ศิลปะ และวัฒนธรรมที่ยิ่งใหญ่เป็นของชนชาติตัวเอง ความเปลี่ยนแปลงของชนชาติยะไข่ครั้งยิ่งใหญ่เกิดขึ้นใน 2 ช่วงด้วยกัน คือ ในปี ค.ศ. 1784 เมื่อชนชาติพม่าเข้ามาปกครองยะไข่ และในปี ค.ศ. 1826 เมื่อยะไข่ตกเป็นอาณานิคมของประเทศอังกฤษ ก่อนปี ค.ศ.1974 ยะไข่มีฐานะเป็นมณฑล แต่ต่อมาในปี ค.ศ. 1974 ได้เปลี่ยนฐานะเป็นรัฐตามรัฐธรรมนูญฉบับสังคมนิยมพม่า

นิทานยะไข่ หมายถึง เรื่องเล่าของชาวยะไข่ที่อยู่ในรัฐยะไข่ และทั่วประเทศเมียนมา

บทบาทหน้าที่ หมายถึง บทบาทหน้าที่ของนิทานพื้นบ้านยะไข่ที่มีต่อวิถีชีวิต วัฒนธรรม และสังคมยะไข่ คือ บทบาทหน้าที่ในการอธิบายที่มาและลักษณะของสถานที่ สัตว์และพืช บทบาทหน้าที่ในการบันทึกสภาพสังคมและวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของชาวยะไข่ บทบาทหน้าที่ในการให้การศึกษาอบรมระเบียบของสังคม และบทบาทหน้าที่ในการเป็นทางออกให้กับความคับข้องใจของคนในสังคม

วิธีดำเนินการวิจัย

ในการศึกษาบทบาทหน้าที่นิทานยะไข่ ผู้วิจัยได้ดำเนินการศึกษาวิจัยตามขั้นตอนดังต่อไปนี้

1. ขั้นตอนรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยได้ศึกษาและรวบรวมข้อมูลจากแหล่งข้อมูลทุติยภูมิ (secondary source) โดยมีขั้นตอนดังต่อไปนี้

1.1 คัดเลือกนิทานยะไข่จำนวน 115 เรื่องจากหนังสือนิทานพื้นบ้านยะไข่ จำนวน 4 เล่ม

1.1.1 นิทานพื้นบ้านยะไข่ เล่มที่ 1, (ရခိုင်ရိုးရာကျေးလက်ပုံပြင်များအတွဲ ၁), รวบรวมโดย ลูทุอูละ (လူထုဦးလှ), (พิมพ์ครั้งที่ 5, 1963, โดยสำนักพิมพ์ KyiPwarGyi Press, มัณฑะเล ประเทศเมียนมา)

1.1.2 นิทานพื้นบ้านยะไข่เล่มที่ 2, (ရခိုင်ရိုးရာကျေးလက်ပုံပြင်များ အတွဲ ၂), รวบรวมโดย ลูทุอูละ (လူထုဦးလှ), (พิมพ์ครั้งที่ 5, 1964, โดยสำนักพิมพ์ KyiPwarGyi Press, มัณฑะเล ประเทศเมียนมา)

1.1.3 นิทานพื้นบ้านยะไข่เล่มที่ 3, (ရခိုင်ရိုးရာကျေးလက်ပုံပြင်များ အတွဲ ၃), รวบรวมโดย ลูทุอูละ (လူထုဦးလှ), (พิมพ์ครั้งที่ 5, 1966, โดยสำนักพิมพ์ KyiPwarGyi Press, มัณฑะเล ประเทศเมียนมา)

1.1.4 นิทานพื้นบ้านยะไข่เล่มที่ 4, (ရခိုင်ရိုးရာကျေးလက်ပုံပြင်များ အတွဲ ၄), รวบรวมโดย ลูทุอูละ (လူထုဦးလှ), (พิมพ์ครั้งที่ 5, 1968, โดยสำนักพิมพ์ KyiPwarGyi Press, มัณฑะเล ประเทศเมียนมา)

1.2 ผู้วิจัยแปลและเรียบเรียงนิทาน จำนวน 115 เรื่อง เป็นภาษาไทย จากนั้นให้ผู้เชี่ยวชาญด้านภาษาเมียนมาตรวจสอบความถูกต้อง

1.3 รวบรวมและศึกษาข้อมูลพื้นฐานเกี่ยวกับรัฐยะไข่

1.4 รวบรวมและศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการจัดประเภทนิทานพื้นบ้าน

1.5 รวบรวมและศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับทฤษฎีบทบาทหน้าที่นิยม

1.6 รวบรวมและศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาคติชนของชาวยะไข่

2. **ขั้นตอนการวิเคราะห์ข้อมูล**

ผู้วิจัยจะนำนิทานพื้นเมืองยะไข่จำนวน 115 เรื่องมาวิเคราะห์บทบาทหน้าที่ของนิทานโดยใช้ทฤษฎีบทบาทหน้าที่นิยมของวิลเลียม บาสคอม

3. **ขั้นนำเสนอข้อมูล**

ผู้วิจัยนำเสนอข้อมูลวิจัยเชิงพรรณนาวิเคราะห์ และแบ่งการนำเสนอออกเป็น 5 บท ดังนี้

บทที่ 1 บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

ความสำคัญของการวิจัย

ทฤษฎีและกรอบแนวคิดที่ใช้ในการวิจัย

ทฤษฎีและกรอบแนวคิดที่ใช้ในการวิจัย
ขอบเขตของการวิจัย
ข้อตกลงเบื้องต้น
นิยามศัพท์เฉพาะ
วิธีดำเนินการวิจัย
บทที่ 2 เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับรัฐยะไข่
เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการจัดประเภทนิทานพื้นบ้าน
เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับทฤษฎีบทบาทหน้าที่นิยม
เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาคติชนของชาวยะไข่
บทที่ 3 ข้อมูลทั่วไปเกี่ยวกับรัฐยะไข่และประเภทของนิทานพื้นบ้านยะไข่
ข้อมูลทั่วไปเกี่ยวกับรัฐยะไข่
ประเภทของนิทานพื้นบ้านยะไข่
บทที่ 4 บทบาทหน้าที่ของนิทานพื้นบ้านยะไข่
บทบาทหน้าที่ในการอธิบายที่มาและลักษณะของสถานที่ สัตว์และพืช
บทบาทหน้าที่ในการบันทึกสภาพสังคมและวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของชาวยะไข่
บทบาทหน้าที่ในการให้การศึกษาอบรมระเบียบของสังคม
บทบาทหน้าที่ในการเป็นทางออกให้กับความคับข้องใจของคนในสังคม
บทที่ 5 บทสรุป
บรรณานุกรม
ภาคผนวก

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องที่จะกล่าวถึงในบทนี้ ผู้วิจัยจะจำแนกออกเป็น 4 กลุ่ม คือ

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับรัฐยะไข่

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการจัดประเภทนิทานพื้นบ้าน

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับทฤษฎีบทบาทหน้าที่นิยม

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาคติชนของชาวยะไข่

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับรัฐยะไข่

1. พม่า: **ประวัติศาสตร์ อารยธรรมและความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ** (บุญเทียม พลายชมภู, 2549)

หนังสือ **พม่า: ประวัติศาสตร์ อารยธรรมและความสัมพันธุระหว่างประเทศ** เป็นหนังสือที่มีความมุ่งหมายเพื่อให้ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับประเทศสาธารณแห่งสหภาพเมียนมาในด้านการเมือง การปกครอง เศรษฐกิจ สังคมวัฒนธรรรม ขนบธรรมเนียมประเพณี รวมทั้งข้อมูลเกี่ยวกับภูมิประเทศและประวัติศาสตร์ ในหนังสือให้ข้อมูลเกี่ยวกับยะไข่ว่า ชาวยะไข่เป็นกลุ่มชาติพันธุ์ที่อาศัยอยู่ในรัฐยะไข่ ตั้งอยู่บริเวณพื้นที่ชายฝั่งทะเลในทิศตะวันออกของอ่าวเบงกอล มีเทือกเขายะไข่กั้นระหว่างรัฐยะไข่กับประเทศเมียนมา มีเมืองซิตเตวเป็นเมืองหลวงของรัฐยะไข่ รัฐยะไข่ ประกอบด้วย 17 อำเภอ

2. **เรียนรู้สังคมวัฒนธรรมพม่า** (วิรัช นิยมธรรม, และอรนุช นิยมธรรม, 2551)

ในหนังสือ **เรียนรู้สังคมวัฒนธรรมพม่า** กล่าวถึงรัฐยะไข่ไว้ว่า ชาวยะไข่เป็นชนร่วมเชื้อสายกับพม่า มีประวัติราชวงศ์ร่วมสายกับพุกามเรื่อยมา จนถึงปลายคริสต์ศตวรรษที่ 17 จึงถูกผนวกอยู่ใต้อำนาจของพม่าโดยสมบูรณ์ในสมัยพระเจ้าปะดุงแห่งราชวงศ์คอนบอง ปัจจุบันชาวยะไข่ส่วนใหญ่อาศัยอยู่ในรัฐยะไข่ซึ่งตั้งอยู่ทางทิศตะวันตกของประเทศสาธารณรัฐแห่งสหภาพเมียนมา ทิศเหนือติดกับรัฐฉิ่น ทิศตะวันออกติดกับมณฑลมะเกว ทิศใต้ติดกับมณฑลเอยาวดี และทิศตะวันตกติดกับอ่าวเบงกอล พื้นที่รัฐ ยะไข่แบ่งพื้นที่ปกครองเป็น 5 อำเภอ ได้แก่ อำเภอซิจต่วย มองตอ บูดีต่อง เจ้าก์ผยู่และตั่งตแว มีเมืองซิจต่วยเป็นเมืองหลวงของรัฐ ชาวยะไข่และชาวพม่าส่วนใหญ่อาศัยอยู่ในพื้นที่ราบเกาะยามแปยและเกาะมะนองอยู่ ส่วนชาวฉิ่นอาศัยอยู่ทาง

ทิศเหนือของรัฐ ส่วนชนเผ่ากลุ่มน้อยอื่นๆอาศัยอยู่ในพื้นที่ภูเขาด้านตะวันตกและเหนือของเมืองซิจต่วย

3. **ประชาคมอาเซียน สาธารณรัฐแห่งสหภาพเมียนมา** (คัทลียา เหลี่ยมดี, 2555)

หนังสือชุด **ประชาคมอาเซียน สาธารณรัฐแห่งสหภาพเมียนมา** กล่าวถึงเรื่องชาวยะไข่ไว้ว่า ชาวยะไข่ (อาระกัน หรือ ระไคน์) ส่วนใหญ่อาศัยอยู่ในพื้นที่รัฐยะไข่ซึ่งตั้งอยู่ทางทิศตะวันตกของประเทศสาธารณรัฐแห่งสหภาพเมียนมา มีประชากรประมาณ 2 ล้านคน เป็นกลุ่มชนที่มีสายเลือดเดียวกับชาวเมียนมา มีความคล้ายคลึงกันทางวัฒนธรรมและการแต่งกาย ภาษาพูดของชาวยะไข่ก็ถือเป็นสำเนียงหนึ่งของภาษาพม่า ชาวยะไข่เป็นชาติพันธุ์ที่มีความเย่อหยิ่งในตนเอง เพราะเคยเป็นอาณาจักรที่ยิ่งใหญ่ไม่ต่างกับพม่าในอดีต ชาวยะไข่มีความสัมพันธ์และความใกล้ชิดกับชาวอินเดียมากกว่าชาวพม่าจึงทำให้มีอุปนิสัยไปทางคนอินเดีย อีกทั้งชาวยะไข่ยังมีหน้าตาและสีผิวคล้ำ การนับถือศาสนา ชาวยะไข่ส่วนใหญ่นับถือศาสนาพุทธ และนับถือศาสนาอื่น เช่น ศาสนาอิสลามเป็นต้น

4. **แปลเอกสารท้องถิ่นของประเทศพม่า ประวัติศาสตร์และภูมิศาสตร์เมือง** (อรนุช นิยมธรรม, 2553)

หนังสือเรื่องนี้มีจุดมุ่งหมายเพื่อนำเสนอข้อมูลเกี่ยวกับประวัติศาสตร์และภูมิศาสตร์ของเมืองหลักในประเทศพม่าจำนวน 14 เขต รวมทั้งรัฐยะไข่ ในหนังสือกล่าวถึงลักษณะพื้นที่ของรัฐยะไข่ที่เป็นเกาะมีลำน้ำหลายสาขาและมีเทือกเขา สภาพอากาศของรัฐยะไข่มีอากาศแบบมรสุมเขตร้อน แต่ด้วยเหตุที่เป็นพื้นที่เขตชายฝั่งทะเล ฝนจึงตกชุกทำให้สภาพอากาศไม่ร้อนหรือเย็นเกินไป ด้านข้อมูลเกี่ยวกับสังคมวัฒนธรรมของยะไข่กล่าวถึงพระเจดีย์ที่มีชื่อเสียง วัฒนธรรมและงานประเพณีสำคัญในรัฐยะไข่ เช่น วันรัฐยะไข่ งานชักรถ งานเทศกาลสงกรานต์ งานตำข้าวออกพรรษา และงานแข่งเรือเดือนดะกู อีกทั้งยังกล่าวถึง การประกอบอาชีพของชาวยะไข่ที่ประกอบอาชีพประมงเป็นหลัก ปัจจุบันยะไข่เป็นเมืองท่าติดต่อค้าขายทั่วประเทศเมียนมา สินค้าสำคัญในรัฐยะไข่คือ ผลิตภัณฑ์สัตว์น้ำ จัดเป็นสินค้าขายดีลำดับที่ 4 รองมาจากก๊าซธรรมชาติ อัญมณี และไม้ ส่วนในด้านพัฒนาการเมืองกล่าวถึงการพัฒนาจากการใช้เส้นทางคมนาคมทางน้ำเป็นเส้นทางสำคัญมาใช้เส้นทางรถยนต์ในปัจจุบัน

5. **พม่าตราตรึง** (พิภพ บุษราคัมวดี, 2554)

หนังสือ **พม่าตราตรึง** กล่าวถึงรัฐยะไข่ว่า ดินแดนรัฐยะไข่มีพรมแดนติดกับประเทศบังกลาเทศและอ่าวเบงกอล ด้านตะวันออกมีเทือกเขายะไข่ที่ทอดยาวจากเหนือลงใต้ เป็นกำแพงธรรมชาติขวางกั้นระหว่างรัฐยะไข่กับประเทศเมียนมา ทำให้การเดินทางเป็นไปด้วยความยากลำบาก รัฐยะไข่ได้รับอิทธิพลศาสนาพุทธแบบเถรวาทและรูปแบบการปกครองจากอินเดีย ใน

สมัยอาณาจักรยะไข่ ชาวต่างชาติที่เคยเข้ามาติดต่อค้าขายมีทั้งดัตช์ อังกฤษ สเปน โปรตุเกส เวนิส ศรีลังกา เขมร ญี่ปุ่น จัมปา (ที่เคยอาศัยอยู่ในเวียดนามและสูญสิ้นไปแล้ว) รวมถึงสยาม อีกทั้งรัฐยะไข่ยังเคยเป็นเมืองท่าสำคัญของเอเชีย ใน ค.ศ. 1824 พม่าแพ้สงครามครั้งที่ 1แก่อังกฤษ เขตชายฝั่งยะไข่ทั้งหมดจึงตกไปอยู่ภายใต้การปกครองของอังกฤษ โดยถูกผนวกเข้าเป็นส่วนหนึ่งของอาณานิคมอินเดีย เมื่อครั้งสงครามโลกครั้งที่ 2 ทัพญี่ปุ่นบุกเข้ามายึดประเทศพม่าจากอังกฤษได้สำเร็จ อังกฤษหนีเข้าไปในประเทศอินเดีย จากนั้นก็ทิ้งระเบิดใส่เมืองซิจต่วยซึ่งเป็นเมืองหลวงของรัฐยะไข่ ตึกอาคารทลายลงราบคาบ เมืองชายทะเลที่เคยร่ำลือก็ย่อยยับไป

6. **พม่า สหภาพเมียนมาร์** (กิติมา อมรทัต, 2541)

หนังสือ **พม่า สหภาพเมียนมาร์** กล่าวถึงรัฐยะไข่ไว้ว่า ยะไข่เป็นดินแดนที่ชาวมองโกลและชาวอารยัน ตลอดจนศาสนาพราหมณ์กับศาสนาพุทธได้มีความสัมพันธ์ที่ใกล้ชิด ใน พ.ศ. 689 รัชสมัยของพระเจ้าจันทสุริยะ ศาสนาพุทธรุ่งเรืองขึ้นในอาณาจักรยะไข่ ในรัชสมัยของพระองค์มีการหล่อพระพุทธรูปมหามัยมุนีและระฆังยาตราพร้อมด้วยการลงยันต์ ซึ่งเป็นสัญลักษณ์แห่งความเป็นเอกราชของชาวยะไข่ ต่อมาพระเจ้าโบดอพญาทรงย้ายพระมหามัยมุนีไปเมืองอมรปุระในปี พ.ศ. 2327

7. **พระมหามัยมุนี: วิเคราะห์รูปแบบศิลปกรรมอันสะท้อนสัมพันธ์พม่า-ไทย** (สุระ พิธียะสงวนพงศ์, 2561)

บทความเรื่อง **พระมหามัยมุนี: วิเคราะห์รูปแบบศิลปกรรมอันสะท้อนสัมพันธ์พม่า-ไทย**มีวัตถุประสงค์เพื่อเสนอรายละเอียดเกี่ยวกับพระมหามัยมุนีซึ่งเป็นพระพุทธรูปสำคัญของชาวเมียนมา โดยศึกษาการกำหนดอายุ รูปแบบศิลปกรรมและความเกี่ยวข้องทางศิลปกรรมพม่าและไทยโดยแบ่งเป็น 3 ส่วน คือ 1) พระมหามัยมุนีองค์ดั้งเดิม บริบทแวดล้อมช่วงแรกประดิษฐานในยะไข่ ซึ่งเป็นรูปแบบพระวรกายที่เป็นศิลปะยะไข่ สมัยมเย่าก์อูตอนกลางเป็นพระพุทธรูปในนิกายมหายานมากกว่า 2) พระมหามัยมุนีที่ปรากฏในปัจจุบัน อิทธิพลศิลปกรรมโยเดีย ที่พระเจ้าธีบอแห่งเมืองมัณฑะเลสร้างถวายเพลิงไหม้ครั้งใหญ่ ซึ่งมีอิทธิพลของโยเดีย หรือ สยามเข้าไปผสมผสานเป็นอย่างมาก 3) พระมหามัยมุนีจำลองในบางพื้นที่ทางภาคเหนือของไทย ในเชิงความหมายของการจำลองมีความเคลื่อนคลายไปจากองค์ต้นแบบโดยกลายเป็นพระพุทธรูปที่แสดงถึงวัฒนธรรมประเพณีของชาติพันธุ์ไทใหญ่ที่อยู่ในประเทศไทย

8. **เที่ยวเมียนมา** (ไพรัตน์ สูงกิจบูลย์, 2545)

นอกจาก พระมหามัยมุนีสะท้อนให้เห็นความสัมพันธ์ระหว่างพม่า-ไทยแล้วยังมีรูปหล่อสำริดแบบขอมจากนครวัดซึ่งสามารถกล่าวถึงประวัติของความสัมพันธ์ระหว่างยะไข่-ไทย-พม่า ในสมัยก่อน ในหนังสือ เที่ยวเมียนมาของโพรัตน์ สูงกิจบูลย์ กล่าวถึงพระพุทธรูปและ

ศิลปะวัตถุในวัดยะไข่ที่สะท้อนให้เห็นความสัมพันธ์ระหว่างยะไข่-ไทย-พม่าว่า ในวัดยะไข่มีรูปหล่อสำริดแบบขอมจากนครวัด 6 รูป เป็นรูปพระอิศวรหรือทวารบาล 2 รูป รูปช้างเอราวัณมี 3 เศียร 1 รูป และรูปสิงห์ 3 รูป ที่มาของรูปหล่อสำริดนี้คือ ในปี พ.ศ.1966 สมเด็จพระบรมราชาธิราชที่ 2 (เจ้าสามพระยา) ไปทำสงครามที่เมืองนครธมและขนรูปหล่อสำริดเหล่านี้กลับมาไว้ที่กรุงศรีอยุธยา ในปี พ.ศ.2112 เมื่อพระเจ้าบุเรงนองตีกรุงศรีอยุธยาแล้ว ได้ขนรูปหล่อสำริดเหล่านั้นมาไว้ที่เมืองหงสาวดี ต่อมา สมเด็จพระนเรศวรมหาราชไปตีเมืองหงสาวดีได้ในปี พ.ศ. 2142 พระเจ้ายะไข่เผาเมืองหงสาวดีเสียก่อนที่สมเด็จพระนเรศวรจะไปถึง พระเจ้ายะไข่ขนรูปหล่อสำริดเหล่านี้ไปเมืองยะไข่ เพื่อไว้ไปเป็นเครื่องพุทธบูชาในวัดยะไข่เก่า ณ เมืองยะไข่ เมื่อพระเจ้าปดุงตีเมืองยะไข่ได้ในปี พ.ศ.2327 ให้อัญเชิญพระมหามัยมุนีและขนรูปหล่อสำริดเหล่านี้มาไว้ที่เมืองอมรปุระ ต่อมาอัญเชิญไปไว้ที่วัดยะไข่ในปัจจุบัน ณ เมืองมัณฑะเล

จากการศึกษาข้อมูลเกี่ยวกับรัฐยะไข่พบว่ายะไข่เป็นกลุ่มชาติพันธุ์หนึ่งในประเทศสาธารณรัฐแห่งสหภาพเมียนมาซึ่งมีประวัติความเป็นมาที่ยาวนานมาแต่โบราณ ตั้งแต่อดีตยะไข่มีความสัมพันธ์กับไทย มีศิลปวัฒนธรรมที่คล้ายกัน และจากการสำรวจงานวิจัยเกี่ยวกับรัฐยะไข่ในประเทศไทยยังมีจำนวนไม่มากนัก โดยเฉพาะข้อมูลเกี่ยวกับคติชน ดังนั้นในงานวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยจึงสนใจศึกษาข้อมูลทางคติชนของชาวยะไข่เพื่อให้เข้าใจถึงสภาพสังคมและวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของชาวยะไข่ในสมัยก่อน และเพื่อเป็นแหล่งข้อมูลสำคัญให้คนไทยได้ศึกษาข้อมูลทางคติชนเกี่ยวกับชาวยะไข่ต่อไป

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการจัดประเภทนิทานพื้นบ้าน

1. นิทานพื้นบ้านศึกษา (ประคอง นิมมานเหมินท์, 2551)

หนังสือเล่มนี้กล่าวถึง ความหมายและการแบ่งประเภทนิทานพื้นบ้าน ทฤษฎีที่ใช้ในการวิเคราะห์นิทานเช่น แบบเรื่อง อนุภาค และกฎเกี่ยวกับนิทานพื้นบ้าน การศึกษานิทานพื้นบ้าน นิทานพื้นบ้านกับสังคม วรรณคดี ศิลปะ และ คติชนประเภทอื่นๆและ นิทานพื้นบ้านในประเทศไทย ในส่วนแนวการศึกษานิทานพื้นบ้านจากอดีตจนถึงปัจจุบัน แบ่งได้เป็น 5 ประเด็น คือ 1) การศึกษาเกี่ยวกับแหล่งกำเนิดของนิทาน 2) การศึกษาเกี่ยวกับการแพร่กระจายของนิทาน 3) การศึกษาความหมายของนิทาน 4) การศึกษานิทานพื้นบ้านในเชิงเปรียบเทียบ และ 5) ความสัมพันธ์ของนิทานพื้นบ้านรูปแบบต่าง ๆ ส่วนในการแบ่งประเภทนิทาน สติธ ทอมป์สัน จำแนกนิทานพื้นบ้านออกเป็น 11 ประเภท ได้แก่ นิทานมหัศจรรย์ นิทานชีวิต นิทานวีรบุรุษ นิทานประจำถิ่น นิทานอธิบายเหตุ ตำนานปรัมปรา นิทานสัตว์ มุขตลก นิทานศาสนา นิทานเรื่องผีและนิทานเข้าแบบ ส่วนประคอง นิมมานเหมินท์ จำแนกประเภทนิทานพื้นบ้านไทยคล้ายกับการจัดประเภทนิทานของสติธ

ทอมป์สัน แต่แตกต่างกันที่นิทานพื้นบ้านไทยไม่ปรากฏนิทานวีรบุรุษ พบแต่นิทานคติซึ่งไม่ปรากฏในการจำแนกประเภทของสติธ ทอมป์สัน โดยประคอง นิมมานเหมินท์จำแนกไว้เป็น 11 ประเภท ดังนี้ ตำนานปรัมปรา นิทานศาสนา นิทานคติ นิทานมหัศจรรย์ นิทานชีวิต นิทานประจำถิ่น นิทานอธิบายเหตุ นิทานเรื่องสัตว์ นิทานเรื่องผี มุขตลกและเรื่องโม้ นิทานเข้าแบบ

2. **วิชาวรรณกรรมเฉพาะท้องถิ่น** (สืบพงศ์ ธรรมชาติ, 2540)

หนังสือเล่มนี้ศึกษาค้นคว้าเกี่ยวกับวรรณกรรมท้องถิ่นโดยเฉพาะของภาคใต้ทั้งวรรณกรรม มุขปาฐะ และวรรณกรรมลายลักษณ์ ในด้านทั้งรูปแบบและเนื้อหาของวรรณกรรมท้องถิ่นเฉพาะภาคใต้ ตลอดจนธรรมเนียมในการแต่ง ลักษณะท้องถิ่นที่ปรากฏในวรรณกรรมและแนวทางในการส่งเสริมและอนุรักษ์วรรณกรรมท้องถิ่นเฉพาะภาคใต้ อีกทั้งยังแบ่งประเภทนิทานภาคใต้ตามเกณฑ์การแบ่งประเภทของสติธ ทอมป์สัน แบ่งไว้เป็น 11 ประเภท ได้แก่ นิทานมหัศจรรย์หรือเทพนิยาย นิทานชีวิต นิทานวีรบุรุษ นิทานประจำถิ่น นิทานอธิบายเหตุ ตำนานปรัมปรา นิทานสัตว์ มุขตลก นิทานศาสนา นิทานเรื่องผีและนิทานเข้าแบบ ทั้งนี้เพราะชาวไทยภาคใต้ส่วนใหญ่นับถือศาสนาพุทธตั้งแต่สมัยโบราณจึงไม่ค่อยพบนิทานเกี่ยวกับเทพเจ้า แต่นิทานที่เกี่ยวกับอภินิหารก็พอมีอยู่บ้าง

3. **นิทานชาวบ้านตำบลคูเต่า อำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา** (กิตติ สังข์ศิริ, 2538)

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อรวบรวมและจำแนกประเภทนิทานชาวบ้านตำบลคูเต่า อำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา 2) เพื่อศึกษาภาพสะท้อนทางสังคม วัฒนธรรมที่ปรากฏในนิทานชาวบ้านตำบลคูเต่า อำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา ผู้วิจัยลงภาคสนามและรวบรวมนิทานชาวบ้านตำบลคูเต่า อำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลาจำนวน 135 เรื่อง จำแนกประเภทเป็น 5 ประเภท ได้แก่ นิทานมหัศจรรย์ 16 เรื่อง นิทานชีวิต 84 เรื่อง นิทานประจำถิ่น 16 เรื่อง นิทานอธิบายเหตุ 12 เรื่องและนิทานสัตว์ 7 เรื่อง พบภาพสะท้อนทางวัฒนธรรมที่ปรากฏในนิทานชาวบ้านตำบลคูเต่า อำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลาได้แก่ประเพณี ความเชื่อ อาชีพ การแต่งกาย การเลือกทำเลที่อยู่อาศัย การละเล่น ภาษา คมนาคมและการบริโภคในสังคม

4. **การศึกษานิทานชาวเลจังหวัดสตูล** (จรัส จิ๊ะสมัน, 2534)

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษาสภาพทั่วไปเกี่ยวกับชุมชนชาวเลจังหวัดสตูล 2) เพื่อจัดประเภทนิทานชาวเลจังหวัดสตูล 3) เพื่อศึกษาภาพสะท้อนทางสังคมวัฒนธรรมที่ปรากฏในนิทานชาวเลจังหวัดสตูล ผู้วิจัยศึกษาสภาพภูมิศาสตร์ของแหล่งข้อมูล สภาพสังคมและวัฒนธรรมชาวเลจังหวัดสตูล โดยลงภาคสนามและรวบรวมนิทานชาวเลจังหวัดสตูลจำนวน 82 เรื่อง และจำแนกประเภทนิทานชาวเลจังหวัดสตูลตามเกณฑ์การจัดประเภทตาม

รูปแบบของนิทานของพรศักดิ์ พรหมแก้ว ได้เป็น 5 ประเภท ได้แก่ นิทานประเภทคติ 14 เรื่อง นิทานประเภทอธิบาย 9 เรื่อง นิทานประเภทมุขตลก 39 เรื่อง นิทานประเภทความเชื่อ 16 เรื่อง และนิทานประเภทภูมินามหรือนิทานเกี่ยวกับกำเนิดสถานที่ 4 เรื่อง พบภาพสะท้อนทางวัฒนธรรมที่ปรากฏในนิทานชาวเลจังหวัดสตูลโดยจำแนกได้เป็นประเด็นตามข้อมูลที่ปรากฏ คือ ความเป็นมาของกลุ่มชน ครอบครัวและประชากร การปกครอง เศรษฐกิจ การคมนาคม การศึกษา ภาษา การอนามัยและสาธารณสุข ศาสนาและความเชื่อ ประเพณี ศิลปะและนันทนาการ

5. นิทานชาวบ้านผู้ไทย: ศึกษากรณี กิ่งอำเภอหนองสูง จังหวัดมุกดาหาร (ทรัพย์สิน ปกิรณะ, 2538)

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้มีจุดมุ่งหมาย 1) เพื่อรวบรวมนิทานชาวบ้านผู้ไทยที่เป็นมุขปาฐะ 2) เพื่อจำแนกประเภทของนิทานชาวบ้านผู้ไทยตามรูปแบบ และ 3) เพื่อวิเคราะห์นิทานชาวบ้านผู้ไทย กิ่งอำเภอหนองสูง จังหวัดมุกดาหารในด้านประเพณี ความเชื่อ และค่านิยม ผลการวิจัยได้พบว่า ข้อมูลนิทานชาวบ้านผู้ไทย กิ่งอำเภอหนองสูง จังหวัดมุกดาหารที่เป็นมุขปาฐะ ซึ่งรวบรวมได้มีจำนวน 57 เรื่อง ผู้วิจัยนำหลักเกณฑ์การจำแนกประเภทนิทานตามรูปแบบของกิ่งแก้ว อัตถากร กุหลาบ มัลลิกะมาสและสติธ ทอมป์สัน มาปรับปรุงและจำแนกประเภทของนิทานชาวบ้านไทยผู้ไทยตามรูปแบบเป็น 8 ประเภท ได้แก่ นิทานมุขตลก 26 เรื่อง นิทานคดี 12 เรื่อง นิทานอธิบายเหตุ 6 เรื่อง นิทานเรื่องสัตว์ 4 เรื่อง นิทานปรัมปรา 4 เรื่อง นิทานตำนาน 2 เรื่อง เทพนิยาย 2 เรื่อง และนิทานภูตผี 1 เรื่อง จากการวิเคราะห์เนื้อหานิทานด้านประเพณี ความเชื่อ และค่านิยมของนิทานชาวบ้านผู้ไทย กิ่งอำเภอหนองสูง จังหวัดมุกดาหาร พบว่าในด้านประเพณี มีประเพณีการเกิด การสู่ขวัญ การลงข่วง การตายและฮีตสิบสองคองสิบสี่ ส่วนในด้านความเชื่อ พบว่าชาวผู้ไทยมีความเชื่อพื้นฐาน ความเชื่อทางศาสนา ในเรื่องการเวียนว่ายตายเกิด นรกสวรรค์ บุญกรรมและการบวช ความเชื่อในสิ่งเหนือธรรมชาติ ในด้านค่านิยม พบมีค่านิยมทางสังคมและค่านิยมของบุคคล

จากการสำรวจเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องพบว่า มีการใช้เกณฑ์ของการจัดประเภทนิทานของสติธ ทอมป์สัน พรศักดิ์ พรหมแก้ว กิ่งแก้ว อัตถากร กุหลาบ มัลลิกะมาสมาจัดประเภทตามรูปแบบของนิทานไทย ในงานวิจัยนี้ ผู้วิจัยจะจำแนกประเภทของนิทานพื้นบ้านยะไข่โดยใช้เกณฑ์การจัดประเภทนิทานของสติธ ทอมป์สันและประคอง นิมมานเหมินท์มาจำแนกประเภทนิทานพื้นบ้านยะไข่

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับทฤษฎีบทบาทหน้าที่นิยม

1. **ทฤษฎีคติชนวิทยา: วิธีวิทยาในการวิเคราะห์ตำนาน - นิทานพื้นบ้าน** (ศิราพร ณ ถลาง, 2557)

หนังสือ **ทฤษฎีคติชนวิทยา: วิธีวิทยาในการวิเคราะห์ตำนาน - นิทานพื้นบ้าน** กล่าวว่า ทฤษฎีบทบาทหน้าที่(Functionalism) หรือทฤษฎีโครงสร้างหน้าที่ (Structural Functionalism) เห็นว่า วัฒนธรรมมีหน้าที่ตอบสนองความต้องการของมนุษย์ ในด้านต่าง ๆ ทั้งการตอบสนองความต้องการทางจิตใจและสร้างความมั่นคงทางวัฒนธรรม นักวิชาการในสำนักคิดนี้ได้แก่ มาลินอฟสกี้ (Bronislaw Malinowski) และวิลเลียม บาสคอม (William Bascom) มาลินอฟสกี้ให้ความสำคัญกับบริบทเป็นอย่างมาก เขากล่าวว่า แม้ว่าตัวบทสำคัญมากแค่ไหนถ้าปราศจากบริบทตัวบทนั้นจะเป็นสิ่งไม่มีชีวิต มาลินอฟสกี้ยังกล่าวอีกว่า เรื่องเล่ามีชีวิตในสังคมของชาวบ้านไม่ได้มีชีวิตบนกระดาษ เช่น เดียวกับวิลเลียม บาสคอม ผู้เขียนบทความเรื่อง "Four Functions of Folklore" ที่เห็นด้วยกับมาลินอฟสกี้ว่า ควรสนใจบริบททางสังคมและ นอกจากจะสนใจว่า ในแต่ละสังคมใช้เรื่องเล่าประเภทใดในเวลาใด สถานที่ใด โอกาสใดแล้ว บาสคอมเสนอว่าควรสนใจว่า ผู้เล่าคือใคร เล่าเวลาไหน มีกลวิธีการเล่าอย่างไร มีท่าทางประกอบอย่างไร ใครเป็นผู้ฟังนิทาน ผู้ฟังมีส่วนร่วม หรือมีปฏิกริยาตอบสนองอย่างไรและผู้ฟังมีทัศนคติต่อเรื่องเล่า แต่ละประเภทเป็นอย่างไร และบาสคอมแบ่งบทบาทหน้าที่ของคติชนเป็น 4 ประการคือ ประการแรกใช้อธิบายที่มาและเหตุผลในการทำพิธีกรรม ประการที่ 2 ทำหน้าที่ให้การศึกษาในสังคมที่ใช้ประเพณีบอกเล่า ประการที่ 3 รักษามาตรฐานทางพฤติกรรมที่เป็นแบบแผนของสังคม และ ประการสุดท้ายให้ความเพลิดเพลินและเป็นทางออกให้กับความคับข้องใจของบุคคล ส่วนศิราพร ณ ถลาง ใช้บทบาทหน้าที่ของ คติชน 4 ประการของบาสคอมมาประยุกต์ใช้โดยเสนอบทบาทหน้าที่ของคติชนเป็น 3 ประการ คือ ประการที่ 1 บทบาทคติชนในการอธิบายกำเนิดและอัตลักษณ์ของกลุ่มชนและพิธีกรรม ประการที่ 2 บทบาทคติชนในการให้ศึกษาอบรมระเบียบสังคมและรักษามาตรฐานพฤติกรรมของสังคม ประการสุดท้าย บทบาทคติชนในการเป็นทางออกให้กับความคับข้องใจของบุคคลอันเกิดจากกฎเกณฑ์ทางสังคม

2. **บทบาทหน้าที่ของนิทานเมืองลาว** (ลาวัณย์ สังขพันธานนท์, 2552)

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้ มีวัตถุประสงค์ เพื่อศึกษาบทบาทหน้าที่ของนิทานพื้นเมืองลาวของ 3 กลุ่มชาติพันธุ์ที่ใช้ภาษาต่างตระกูลกัน คือ ลาว กะตู และม้ง โดยใช้ทฤษฎีบทบาทหน้าที่นิยมของมาลินอฟสกี้ และวิลเลียม บาสคอม ผลการศึกษาสรุปได้ว่า นิทานพื้นเมืองลาวทั้ง 3 กลุ่มชาติพันธุ์มีบทบาทหน้าที่ 5 ด้าน คือ 1) บทบาทหน้าที่ในการอธิบายกำเนิดของกลุ่มชนและประวัติศาสตร์ท้องถิ่น 2) บทบาทหน้าที่ในการให้การศึกษาอบรมระเบียบของสังคม 3) บทบาท

หน้าที่เป็นทางออกสำหรับระบายความคับข้องใจของบุคคลอันเนื่องจากความขัดแย้งและกฎเกณฑ์ทางสังคม 4) บทบาทหน้าที่ในการถ่ายทอดความเชื่อประเพณี และพิธีกรรม 5) บทบาทหน้าที่ในการสร้างอัตลักษณ์ของกลุ่มชาติพันธุ์ บทบาทหน้าที่ทั้ง 5 ประการ มีความสัมพันธ์กับชีวิตในบริบททางสังคม และวัฒนธรรมในอดีตมากกว่าปัจจุบัน นิทานพื้นเมืองกลุ่มชาติพันธุ์ลาวมีบทบาทหน้าที่เด่นที่สุด คือ บทบาทหน้าที่ในการเป็นทางออกสำหรับระบายความคับข้องใจของบุคคลอันเนื่องจากความขัดแย้งและกฎเกณฑ์ทางสังคมที่แสดงให้เห็น ความขัดแย้งและการต่อสู้ทางชนชั้น นิทาน พื้นเมืองกลุ่มชาติพันธุ์กะตูมีบทบาทหน้าที่เด่นที่สุดคือ บทบาทหน้าที่ในการให้การศึกษาอบรมระเบียบของสังคม ที่เน้นการให้ความรู้และประสบการณ์ที่จำเป็นในการดำรงชีวิตของคนในอดีต ที่พึ่งพาธรรมชาติเป็นหลัก นิทานพื้นเมืองกลุ่มชาติพันธุ์ม้งมีบทบาทหน้าที่เด่นที่สุด คือ บทบาทหน้าที่ในการถ่ายทอดความเชื่อ ประเพณี และพิธีกรรม ซึ่งสะท้อนให้เห็นว่า สังคมของกลุ่มชาติพันธุ์ม้งเป็นสังคมจารีตประเพณี

3. **วรรณกรรมจากหมู่บ้านชินกง หมู่บ้านปานปวยกุนและหมู่บ้านแยเอซาน ตำบลชินกง อำเภอไต้ก์จี จังหวัดภาคเหนือ เขตย่างกุ้ง สหภาพพม่า** (Cun Xuetao, 2553)

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้มีวัตถุประสงค์ เพื่อรวบรวมวรรณกรรมมุขปาฐะจากหมู่บ้านชินกง หมู่บ้านปาน ปวยกุนและหมู่บ้านแยเอซาน ตำบลชินกง อำเภอไต้ก์จี จังหวัดภาคเหนือ เขตย่างกุ้ง สหภาพพม่า ไว้เป็นลายลักษณ์อักษร และวิเคราะห์วรรณกรรมพื้นบ้านจากหมู่บ้านชินกงหมู่บ้านปานปวยกุนและหมู่บ้านแยเอซาน ตำบลชินกง อำเภอไต้ก์จี จังหวัดภาคเหนือ เขตย่างกุ้ง โดยใช้ทฤษฎีบริบทนิยม และศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างวรรณกรรมพื้นบ้านจากหมู่บ้านชินกง หมู่บ้านปานปวยกุนและหมู่บ้านแยเอซาน ตำบลชินกง อำเภอไต้ก์จี จังหวัดภาคเหนือ เขตย่างกุ้งกับวัฒนธรรมชาติพันธุ์พม่า โดยใช้ข้อมูลจากการลงภาคสนาม ณ หมู่บ้านชินกง หมู่บ้านปานปวยกุนและหมู่บ้านแยเอซาน ตำบลชินกง อำเภอไต้ก์จี จังหวัดภาคเหนือ เขตย่างกุ้ง สหภาพพม่า ผลการศึกษาสรุปได้ว่า วรรณกรรมมุขปาฐะที่รวบรวมได้มีทั้งหมด 116 เรื่อง จำแนกได้ เป็น 21 ประเภท การบูชาเทพนัต การไหว้ผีแจ๊ะ เป็นปรากฏการณ์ทางวัฒนธรรมที่พบในสหภาพพม่ามากกว่าพื้นที่อื่น ๆ และวรรณกรรมจากพื้นที่ศึกษาสะท้อนให้เห็นวัฒนธรรมพม่าหลายอย่าง เช่น สถาบันครอบครัว, สถาบันความเชื่อศาสนา, สถาบันการเมืองการปกครอง, สถาบันการศึกษา, ภาษิต, ข้อห้าม และนิทานชาวบ้าน เป็นต้น

4. **กวีนิพนธ์พื้นบ้านในตำบลท้ายดง อำเภอวังโป่ง จังหวัดเพชรบูรณ์** (กฤษณา ชาญณรงค์, 2555)

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้วัตถุประสงค์เพื่อรวบรวมและวิเคราะห์กวีนิพนธ์พื้นบ้านในฐานะวรรณกรรมท้องถิ่น โดยวิเคราะห์ด้านการจัดประเภทด้านรูปแบบและเนื้อหา เพื่อให้ทราบถึง

บทบาทหน้าที่ของกวีนิพนธ์ และเพื่อวิเคราะห์ว่าความหลากหลายทางวัฒนธรรมของประชาชนในหมู่บ้านมีอิทธิพลต่อการดำรงอยู่ของกวีนิพนธ์หรือไม่อย่างไร ผลการวิจัยสรุปได้ว่า กวีนิพนธ์พื้นบ้านในตำบลท้ายดง อำเภอวังโป่ง จังหวัดเพชรบูรณ์ จำนวน 63 บท จำแนกประเภทได้เป็น 2 ประเภท คือ กวีนิพนธ์สำหรับเด็กและกวีนิพนธ์สำหรับผู้ใหญ่ ในด้านรูปแบบพบ 5 รูปแบบ คือ กลอน ร่าย คำคล้องจอง การร้องซ้ำและการบรรยายความ ในด้านเนื้อหาพบ 5 ด้านคือ เนื้อหาที่กล่าวถึงคุณธรรมจริยธรรม เนื้อหาที่กล่าวถึงความรู้สึก เนื้อหาที่กล่าวถึงสิ่งศักดิ์สิทธิ์ เนื้อหาที่กล่าวถึงสิ่งแวดล้อม และเนื้อหาที่กล่าวถึงร่างกาย ในด้านบทบาทหน้าที่พบบทบาทหน้าที่ 3 ประการ คือ บทบาทหน้าที่ในการให้ความบันเทิง บทบาทหน้าที่ในการระบายความคับข้องใจ และบทบาทหน้าที่ในการให้การศึกษามีในด้านความหลากหลายทางวัฒนธรรมที่เกิดจากการอพยพมาจากหลายภูมิภาคของประเทศไม่มีผลกระทบต่อการดำรงอยู่ของกวีนิพนธ์พื้นบ้านในตำบลท้ายดง อำเภอวังโป่ง จังหวัดเพชรบูรณ์ เหตุที่กวีนิพนธ์พื้นบ้านสามารถดำรงอยู่ได้ถึงปัจจุบันเนื่องจากมีการปรับตัวให้เข้ากับยุคสมัย เช่น การใช้ภาษาไทยกลางเป็นเนื้อร้อง การนำภาษาต่างชาติเป็นเนื้อร้อง การใช้ชื่อของตัวละครจากนิทาน การ์ตูน และผลิตภัณฑ์ต่าง ๆ

5. **การแพทย์พื้นบ้าน ตำบลท่าโพธิ์ อำเภอเมืองพิษณุโลก จังหวัดพิษณุโลก** (สุภาดา แจ้งกระจ่าง, 2556)

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อวิเคราะห์การแพทย์พื้นบ้าน ตำบลท่าโพธิ์ อำเภอเมืองพิษณุโลก จำหวัดพิษณุโลกตามแนวคติชนวิทยา ในขอบข่ายของสมุนไพรพื้นบ้านตามธรรมชาติ และการรักษาตามความเชื่อและวิธีการทางการเสกเป่า โดยใช้ทฤษฎีบริบทนิยมของโบมัน และทฤษฎีหน้าที่นิยม ของมาลินอฟสกี ผลการศึกษาสรุปได้ว่า ตำบลท่าโพธิ์ อำเภอเมืองพิษณุโลก จังหวัดพิษณุโลก มีแพทย์พื้นบ้าน จำนวน 15 คน แยกประเภทได้เป็น 3 กลุ่ม คือ กลุ่มที่ 1 บำบัดรักษาโรคด้วยสมุนไพร จำนวน 1 คน กลุ่มที่ 2 บำบัดรักษาโรคด้วย เวทมนตร์ คาถาและการเสกเป่า จำนวน 11 คน และกลุ่มที่ 3 บำบัดรักษาโรคด้วยสมุนไพร เวทมนตร์ คาถาและการเสกเป่า จำนวน 3 คน เมื่อวิเคราะห์ด้วยทฤษฎีบริบทนิยม จำแนกได้เป็น 6 ประเภท คือ 1) บริบททางความหมาย ชื่อสมุนไพร และคาถาที่ใช้ ในการบำบัดรักษาทำให้ผู้รับการรักษามีกำลังใจ 2) บริบททางสถาบันการแพทย์พื้นบ้าน ทำให้ผู้ที่ มารับการรักษามีความเชื่อมั่น ในการรักษาของแพทย์พื้นบ้าน 3) บริบททางการสื่อสารการพูดถึงสรรพคุณของแพทย์พื้นบ้านปากต่อปากของคนในสังคม ทำให้ผู้ที่มารับการรักษาศรัทธาและมั่นใจ 4) บริบทพื้นฐานทางสังคม เมื่อแพทย์พื้นบ้าน และผู้ที่มารับการรักษาเป็นคนที่อยู่ในพื้นเดียวกัน ทำให้ผู้มารับการรักษา เกิดความไว้วางใจ 5) บริบททางปัจเจกบุคคล แพทย์พื้นบ้านให้ความเอาใจใส่ผู้มารับการรักษา เป็นรายบุคคล ทำให้เกิดความไว้วางใจ ซึ่งกันและกัน และเกิดความศรัทธาที่จะมารับการรักษา

6) บริบททางสถานการณ์ ค่าใช้จ่ายในการรับการรักษาแพทย์พื้นบ้าน ถูกกว่าการแพทย์ที่โรงพยาบาล และเข้าถึงได้ง่ายกว่าและ จากการศึกษาการแพทย์พื้นบ้านโดย การบำบัดรักษาโรคด้วยสมุนไพร เวทมนตร์ คาถาและการเสกเป่า ในตำบลท่าโพธิ์ อำเภอเมืองพิษณุโลก จังหวัดพิษณุโลก ตามทฤษฎีหน้าที่นิยม สรุปได้ว่า เป็นความจำเป็นด้านพื้นบ้าน ความต้องการทางด้านสังคม และความต้องการด้านจิตใจ

6. **กระบวนการรักษาโรคและบทบาทหน้าที่ของหมอพิธีกรรมพื้นบ้าน ในอำเภอแม่พริก จังหวัดลำปาง** (สุรเชษฐ์ คูหาเลิศ, 2558)

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษากระบวนการรักษาโรคของหมอพิธีกรรมพื้นบ้านในอำเภอแม่พริก จังหวัดลำปาง และศึกษาบทบาทหน้าที่ของหมอพิธีกรรมพื้นบ้านในอำเภอแม่พริก จังหวัดลำปาง โดยใช้ทฤษฎีบทบาทหน้าหน้าที่ของวิลเลียม บาสคอม ผลการศึกษาสรุปได้ว่า อำเภอแม่พริก จังหวัดลำปาง มีหมอพิธีกรรมพื้นบ้านในการรักษาโรค จำนวน 6 คน พิธีกรรมในการรักษาโรคของหมอพิธีกรรมพื้นบ้าน มีทั้งหมด 5 พิธีกรรม ได้แก่ พิธีกรรมเรียกขวัญเบี้ย พิธีกรรมสะเดาะเคราะห์สืบชะตา พิธีกรรมเรียกขวัญ พิธีกรรมซ้อนขวัญ พิธีกรรมการเป่ารักษาโรค ทั้งนี้ ในแต่ละพิธีกรรมจะมีกระบวนการในการรักษาโรค ตั้งแต่ขั้นตอนก่อนการรักษาโรค จนถึงขั้นตอนสุดท้ายในการรักษาโรคเหมือนกัน คือ ขั้นตอนการติดต่อหมอพิธีกรรมพื้นบ้าน ขั้นตอนการเตรียมอุปกรณ์ในการประกอบพิธีกรรม ขั้นตอนการตั้งเครื่องบูชาครู ขั้นตอนการวินิจฉัยโรค ขั้นตอนการรักษาและ ขั้นตอนการสมนาคุณ และจากการวิเคราะห์บทบาทหน้าที่ของหมอพิธีกรรมพื้นบ้าน ด้วยมุมมองคติชน 3 มิติสรุปได้ว่าหมอพิธีกรรมพื้นบ้านมีบทบาทหน้าที่ 3 ประการ คือ 1) บทบาทหน้าที่ในการดูแลและการรักษาโรคให้กับผู้ป่วย 2) บทบาทหน้าที่ในการรักษาแบบแผนพฤติกรรมที่เป็นที่ยอมรับของสังคม และ 3) บทบาทหน้าที่เป็นสื่อกลางระหว่างมนุษย์กับมิติเหนือโลก

จากการทบทวนเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับทฤษฎีบทบาทหน้าที่นิยม ทำให้เห็นว่าการศึกษาโดยใช้ทฤษฎีบทบาทหน้าที่ทำให้เห็นว่าวัฒนธรรมประเพณี พิธีกรรม ความเชื่อหรือเรื่องเล่าต่าง ๆ มีบทบาทสำคัญต่อกลุ่มชนต่าง ๆ นอกจากนั้น ยังชี้ให้เห็นว่า ข้อมูลคติชนมีบทบาทหน้าที่ต่อกลุ่มชนแต่ละกลุ่มแตกต่างกันไป ดังนั้นผู้วิจัยจึงสนใจที่จะศึกษานิทานพื้นบ้านยะไข่โดยใช้ทฤษฎีบทบาทหน้าที่นิยม เพื่อวิเคราะห์บทบาทหน้าที่ของนิทานพื้นบ้านยะไข่ที่มีต่อสังคมยะไข่ในประเทศสาธารณรัฐแห่งสหภาพเมียนมา

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาคติชนของชาวยะไข่

1. **การศึกษาภาษิตยะไข่** (Swe Ou Khaing, 2007)

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาความคิด การใช้ถ้อยคำ และการสร้างความหมายของชาวยะไข่จากภาษิตยะไข่ โดยศึกษาภาษิตที่ปรากฏ ใช้ในปัจจุบันนี้ จำนวน 200 เรื่อง ผลการวิจัยสรุปได้ว่า ภาษิตยะไข่มีทั้งความหมายตรงและ ความหมายโดยนัย อีกทั้งยังสะท้อนให้เห็น ความสัมพันธ์ระหว่างภาษาเมียนมาและภาษายะไข่ด้วย เนื่องจากยะไข่เคยเป็นประเทศที่มีประวัติศาสตร์ยาวนาน เราสามารถเห็นวัฒนธรรมของยะไข่ในวรรณกรรม ศิลปะ ภาษา เพลงพื้นบ้าน นิทานพื้นบ้าน สำนวน ภาษิตต่าง ๆ ดังนั้นการศึกษาภาษิตยะไข่จากประวัติศาสตร์ นิทาน และสังคม ทำให้เข้าใจวัฒนธรรมและความเป็นยะไข่ได้ และจากการศึกษา ผู้วิจัยกล่าวไว้ว่า การศึกษาภาษิตของกลุ่มชาติพันธุ์มีประโยชน์ต่อการสร้างความสามัคคี และการช่วยเหลือซึ่งกันและกันในกลุ่มชาติพันธุ์แต่ละกลุ่ม

2. **เพลงพื้นบ้านยะไข่** (San Kay Thi Aung, 2010)

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษา ความหมายและการแต่งเพลงพื้นบ้านยะไข่ โดยผู้วิจัยเก็บรวบรวมข้อมูลเพลงพื้นบ้านที่ไม่เคยตีพิมพ์มาก่อน ผู้วิจัยแบ่งประเภทเพลงพื้นบ้านยะไข่ ตามเกณฑ์ของพระสักกิณะ ได้ 7 ประเภท คือ เพลงเด็ก เพลงที่สั่งสอน เพลงรัก เพลงที่ร้องในการละเล่น เพลงที่เกี่ยวกับชีวิตประจำวัน เพลงที่เกี่ยวข้องกับความเชื่อวัฒนธรรม และเพลงที่เกี่ยวข้องกับการแต่งกาย ในงานวิจัย ผู้วิจัยศึกษาเปรียบเทียบเพลงพื้นบ้านเมียนมาและเพลงพื้นบ้านยะไข่ เพลงพื้นบ้านยะไข่สะท้อนให้เห็นวัฒนธรรมยะไข่และความเป็นยะไข่ ความหมายของเนื้อเพลงกล่าวถึงความเชื่อ อาชีพ อารมณ์ สังคมและวัฒนธรรมยะไข่ด้วย สามารถบอกได้ว่า การศึกษาเพลงพื้นบ้านยะไข่เป็นการสร้างความเข้าใจในกลุ่มชาติพันธุ์และ เป็นการอนุรักษ์วัฒนธรรมยะไข่ด้วย

3. **นิทานรัฐยะไข่** (Nat Myit Ashin Wartawa, 2011)

หนังสือเล่มนี้กล่าวถึง การเล่านิทานในรัฐยะไข่ว่า การเล่านิทานพื้นบ้านของชาวยะไข่เป็นที่น่าสนใจมาก โดยเฉพาะเด็กๆชอบฟังนิทานมาก เมื่อฟังนิทานจะมานั่งล้อมวงกัน สังคมยะไข่คนที่เล่านิทานเป็นไม่ใช่แค่พ่อแม่ ปู่ย่าตายาย แต่ยังมีคนที่เล่านิทานด้วย เรียกว่ากลูตัก (ผู้เล่านิทาน) ในการเล่านิทาน กลูตักจะเริ่มต้นเรื่องว่า "กาลครั้งหนึ่งนานมาแล้ว" ในทุกเรื่อง นิทานที่กลูตักเล่า เป็นนิทานที่สืบทอดมาเป็นเวลานานนั้น ไม่มีใครทราบว่าใครเป็นคนแต่งนิทาน นิทานพื้นบ้านยะไข่ มีหลายเรื่อง หลายประเภท การเล่านิทานยะไข่เป็นวัฒนธรรมประเพณีอย่างหนึ่งของชาวยะไข่ที่สืบทอดมาเป็นเวลานาน ปัจจุบันนี้ไม่มีกลูตักที่เล่านิทาน แต่ในหมู่บ้านบางหมู่บ้าน ยังมีวัฒนธรรมการเล่านิทานพื้นบ้านอยู่

4. **นิทานยะไข่** (U Min Naing, 1965)

หนังสือเล่มนี้กล่าวถึงสะท้อนสังคมที่ปรากฏในนิทานพื้นบ้านของชาวยะไข่ว่า ชาวยะไข่เป็นชาติพันธุ์ที่มีประวัติความเป็นมาที่ยิ่งใหญ่และมีวัฒนธรรมประเพณีที่เป็นของตัวเอง ในสมัยราชบัลลังก์ยะไข่ พระมหากษัตริย์ปกครองอาณาจักรยะไข่ ชาวยะไข่ประกอบอาชีพ ข้าราชการ ทหาร พ่อค้า ชาวนา และมีอื่น ๆ ทั้งยังสะท้อนให้เห็นวิถีชีวิตของยะไข่และให้ความรู้เกี่ยวกับชาวยะไข่มากที่สุด เพราะว่านิทานยะไข่ส่วนใหญ่เกิดขึ้นมาจากการดำรงชีวิตของชาวยะไข่ ประวัติศาสตร์ สังคม วัฒนธรรมประเพณี และความเชื่อของยะไข่

5. **การศึกษานิทานพื้นบ้านยะไข่** (Kyi Kyi Win, 1998)

วิทยานิพนธ์เรื่อง การศึกษานิทานพื้นบ้านยะไข่ มีวัตถุประสงค์เพื่อรวบรวม แบ่งประเภทและวิเคราะห์ภาษาในนิทานพื้นบ้านยะไข่ ผลการวิจัยพบว่า นิทานยะไข่แบ่งประเภทได้เป็น 2 ลักษณะ คือ การแบ่งประเภทนิทานยะไข่ตามลักษณะของตัวละคร และการแบ่งประเภทนิทานยะไข่ตามเรื่องราวเหตุการณ์ในนิทาน การแบ่งประเภทนิทานยะไข่ตามลักษณะของตัวละครที่พบพบได้ 3 ประเภท ได้แก่ นิทานมนุษย์ นิทานสัตว์และเทพนิยาย ส่วนในการแบ่งประเภทนิทานยะไข่ตามเรื่องราวเหตุการณ์ในนิทานได้พบ 6 ประเภท ได้แก่ นิทานประจำถิ่น นิทานมหัศจรรย์ มุขตลก นิทานศาสนา นิทานสั่งสอน และนิทานโศก ส่วนในด้านการใช้ภาษาพบว่า นิทานพื้นบ้านยะไข่จะใช้ภาษาพูดและภาษาถิ่นเป็นหลัก และพบว่านิทานพื้นบ้านยะไข่มีโครงสร้างการเล่านิทานโดยขึ้นต้นเรื่องด้วยคำว่า "กาลครั้งหนึ่งนานมาแล้ว" และลงท้ายเรื่องด้วยการสาบานว่า "เรื่องเล่าที่ข้าพเจ้าเล่ามาจบแล้ว ถ้าเทวดาทั้งหลายคิดว่ายังไม่จบเชิญท่านเล่าต่อ"

จากการศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาคติชนของชาวยะไข่ ผู้วิจัยพบว่าแม้จะมีการศึกษาวิเคราะห์นิทานพื้นบ้านยะไข่ แต่จะเห็นได้ว่าเป็นลักษณะการแบ่งประเภทนิทานพื้นบ้านยะไข่ในด้านตัวละครและเนื้อหา อีกทั้งมุ่งศึกษาในด้านการใช้ภาษาและโครงสร้างของการเล่านิทานพื้นบ้าน ยะไข่ แต่ยังไม่ได้ศึกษาด้วยวิธีการทางคติชนวิทยาอย่างเป็นระบบแต่อย่างใด ด้วยเหตุนี้ผู้วิจัยจึงสนใจที่จะศึกษานิทานพื้นบ้านยะไข่ด้วยวิธีการทางคติชนโดยจะจำแนกประเภทนิทานตามการแบ่งประเภทนิทานของสติธ ทอมป์สันและประคอง นิมมานเหมินท์ และวิเคราะห์บทบาทของนิทานพื้นบ้านยะไข่ที่มีต่อสังคมยะไข่ต่อไป

บทที่ 3

ข้อมูลทั่วไปเกี่ยวกับรัฐยะไข่และประเภทของนิทานพื้นบ้านยะไข่

ในบทนี้ ผู้วิจัยจะกล่าวถึงข้อมูลทั่วไปเกี่ยวกับรัฐยะไข่ และประเภทของนิทานพื้นบ้านยะไข่ โดยในส่วนแรกจะกล่าวถึงสภาพภูมิศาสตร์ ภูมิหลังทางประวัติศาสตร์ สังคมและวัฒนธรรมของชาวยะไข่ และในส่วนที่สองจะกล่าวถึงประเภทของนิทานพื้นบ้านยะไข่ เพื่อเป็นข้อมูลพื้นฐานในการทำความเข้าใจนิทานพื้นบ้านยะไข่ที่ผู้วิจัยนำมาศึกษาต่อไป

ข้อมูลทั่วไปเกี่ยวกับรัฐยะไข่

1. **สภาพภูมิศาสตร์ของรัฐยะไข่**

รัฐยะไข่ (Rakhine State) ตั้งอยู่ทางทิศตะวันตกสุดของประเทศพม่า ตั้งอยู่ระหว่างเส้นรุ้งที่ 17.21 ถึง 21.24 องศาเหนือกับเส้นแวงที่ 92.10 ถึง 94.4 องศาตะวันออก เป็นพื้นที่ที่ตั้งอยู่ระหว่างอ่าวเบงกอลกับเทือกเขายะไข่ซึ่งอยู่ทางตะวันตกของประเทศเมียนมา ด้านตะวันตกเฉียงเหนือของรัฐยะไข่ติดกับประเทศบังคลาเทศ ด้านเหนือติดกับรัฐฉิ่น ทางตะวันออกติดกับมณฑลมะเกว มณฑลอิรวดีและมณฑลพะโค ด้านตะวันตกและด้านใต้ติดกับอ่าวเบงกอล เส้นเขตแดนระหว่างบังคลาเทศกับเมียนมาทางด้านตะวันตกมีความยาว 169 ไมล์ โดยเขตแดนด้านบนจะเป็นแผ่นดิน ส่วนเขตแดนด้านล่างจะเป็นร่องแม่น้ำนัต รัฐยะไข่มีขนาดพื้นที่ 14,200 ตารางไมล์ ก่อนปี ค.ศ.1974 ยะไข่มีฐานะเป็นมณฑล แต่ต่อมาในปีค.ศ1974 ได้เปลี่ยนฐานะเป็นรัฐตามรัฐธรรมนูญฉบับสังคมนิยมพม่า ในรัฐยะไข่มี 17 อำเภอ 3 กิ่งอำเภอ และ 1,164 หมู่บ้าน เมืองซิจ์เต่วเป็นเมืองหลวงของรัฐยะไข่ (อรนุช นิยมธรรม, 2553, น. 151)

2. **ลักษณะของพื้นที่**

ในพื้นที่รัฐยะไข่มีเขตเทือกเขาจำนวนมาก ดังนั้นสภาพพื้นที่ของรัฐยะไข่เป็นจึงมีลักษณะเป็นเทือกเขา ในพื้นที่ตอนเหนือของรัฐเป็นที่ราบสูง แล้วค่อยลาดตัวลงในด้านใต้ เทือกเขาที่เป็นที่รู้จักของรัฐยะไข่ คือ เทือกเขาภาคตะวันตก เทือกเขามยู่ เทือกเขามีงจี เขาออระมะ เขาแบงายาและเขาปิงมะติน เทือกเขายะไข่มีความสูง 3,000 ฟุต และภูเขาบางแห่งมีความสูง 6,000 ฟุต ระหว่างภูเขามีที่ราบลุ่มแม่น้ำ ที่ราบลุ่มแม่น้ำในพื้นที่ตอนบนแคบและที่ราบลุ่มแม่น้ำที่ตอนใต้กว้าง ที่ราบลุ่มที่กว้างที่สุดของรัฐยะไข่คือที่ราบลุ่มซิจ์เต่ว

แม่น้ำที่เป็นที่รู้จักของรัฐยะไข่คือแม่น้ำมยู่ แม่น้ำนัต แม่น้ำกะลาดั่น แม่น้ำเลมโยะ และแม่น้ำตั่งเตวย ในจังหวัดตั่งเตวยมีชายหาดงปลีที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวสำคัญที่ดึงดูดนักท่องเที่ยวจากทั่วโลก (မြန်မာ့ဆိုရှယ်လစ်လမ်းစဉ်ပါတီ, 1985, p. 81)

ภาพ 1 แสดงแผนที่รัฐยะไข่

ที่มา: https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/thumb/8/8e/Rakhine01.png/280px-Rakhine01.png

3. สภาพภูมิอากาศ

แม้ว่ารัฐยะไข่มีอากาศแบบมรสุมเขตร้อน แต่เนื่องจากเป็นพื้นที่เขตชายฝั่งทะเล รัฐยะไข่จึงมีอากาศไม่ร้อนหรือเย็นเกินไป อุณหภูมิที่เมืองซิจ์เตว่ เดือนที่ร้อนที่สุด คือ เดือนพฤษภาคม มีอุณหภูมิเฉลี่ยที่ 94 องศาฟาเรนไฮต์และในเดือนที่หนาวที่สุดเดือนมกราคมมีอุณหภูมิเฉลี่ยที่ 70 องศาฟาเรนไฮต์ ในฤดูฝน รัฐยะไข่เป็นเขตที่ลมมรสุมตะวันตกเฉียงใต้พัดผ่านและได้รับ

ฝนจากลมมรสุมจากอ่าวเบงกอล ในแต่ละปีจึงมีปริมาณน้ำฝนเป็นจำนวนมาก เช่นที่เมืองตั่งแตวัดได้ 221 นิ้ว ในเมืองซิจ์เต่วัดได้ 203 นิ้ว และในเมืองเจ้าก์ผยู่วัดได้ 196 นิ้ว เดือนมิถุนายน เดือนกรกฎาคม และเดือนสิงหาคมเป็นเดือนที่ฝนตกหนักที่สุด ในต้นฤดูฝนและปลายฤดูฝน บางครั้งมีพายุพัดผ่านรัฐยะไข่ (อรนุช นิยมธรรม, 2553, น. 152)

4. **ประชากร**

ตามรายงานการสำรวจสำมะโนประชากรที่อยู่อาศัยของสาธารณรัฐสหภาพเมียนมา ปี ค.ศ. 2014 รัฐยะไข่มีประชากร 3,188,807 คน เมืองซิจ์เต่วเป็นเมืองหลวงของรัฐยะไข่เป็นพื้นที่ที่มีประชากรมากที่สุด คนยะไข่ และคนเมียนมาอาศัยอยู่ในตามลุ่มแม่น้ำและอาศัยอยู่บนเกาะเช่น เกาะรัมแบรและเกาะหมั่นอ่อง ส่วนชาวฉิ่นอาศัยอยู่ในพื้นที่เนินเขาเขตป่า นอกจากนั้นยังมีชนเผ่าอื่น ๆ ได้แก่ มโย่ แต้ะ ขมี ดายแน้ะ มะระมาจีและกมังที่อาศัยอยู่บนเทือกเขาด้านเหนือและด้านตะวันตกของที่ราบลุ่มซิจ์เต่ว ส่วนภาษาที่ใช้ในรัฐ ยะไข่ คือ ภาษายะไข่ ภาษาเมียนมา ภาษาชนเผ่า และภาษาเบงกาลี

5. **ความเชื่อและศาสนา**

ช่วงต้นอาณาจักรยะไข่ ผู้คนนับถือเทพเจ้าพระอาทิตย์ พระจันทร์ พระศิวะ พระวิษณุ เทพไฟ เทพน้ำ และมีความเชื่อเกี่ยวหมอคุณไสย แม่มด เวทมนตร์ ลางสังหรณ์และโหราศาสตร์ ต่อมาในช่วงตั้งแต่ 600 ปีก่อนคริสต์ศักราช สมัยพระพุทธเจ้า ศาสนาพุทธเผยแผ่เข้ามาถึงอาณาจักรยะไข่ คนยะไข่จึงเปลี่ยนมานับถือศาสนาพุทธ ดังนั้นในทั่วรัฐยะไข่จึงมีวัดและเจดีย์จำนวนมาก โดยเฉพาะที่เมืองมะเย่าก์อูยังมีวัดและเจดีย์เก่าจำนวนมากที่ยังพบเห็นอยู่ และชาวยะไข่ก็นับถือศาสนาพุทธมาจนถึงปัจจุบัน (တိုင်းရင်းသားယဉ်ကျေးမှုဓလေ့ထုံးစံများရုံခိုင်, 2010, p. 159-163)

นอกจากศาสนาพุทธแล้วยังมีการนับถือศาสนาอื่น ๆ เช่น ศาสนาอิสลาม ศาสนาคริสต์และนับถือผีบรรพบุรุษ ในพื้นที่ยะไข่ ประชากร 3 ใน 4 ในเมืองมองดอเป็นชาวมุสลิม นับถือศาสนาอิสลาม และในพื้นที่เมือง มะเย่โบ่และพื้นที่เป็นเขาเขตป่าที่อำเภอออม มีชาวฉิ่นอาศัยอยู่ ซึ่งคนกลุ่มนับถือศาสนาคริสต์และนับถือผีบรรพบุรุษ (อรนุช นิยมธรรม, 2553, น. 155)

6. **ภูมิหลังทางประวัติศาสตร์**

ชาวยะไข่เข้ามาอาศัยในพื้นที่รัฐยะไข่ เป็นระยะเวลาพันกว่าปีมาแล้ว โดยทำสงครามต่อสู้กับ ชาวยะข้าย (เชื่อกันว่าเป็นกลุ่มคนที่กินเนื้อสดปลาสด) ชนกลุ่มดั้งเดิมที่อาศัยอยู่บริเวณพื้นที่นี้จนได้รับชัยชนะ ชาวยะไข่จึงตั้งรัฐยะไข่และสร้างวัฒนธรรมต่าง ๆ ของชาวยะไข่ขึ้นมาเป็นของตัวเอง คำว่า “ยะไข่” มาจากคำว่า "ยะขีตะ" เป็นคำภาษาบาลี มีความหมายว่า การดูแลใน

สมัยก่อนเรียกรัฐยะไข่ว่า อยะขะบูร ยะขะบูร หรืออาณาจักรยะไข่ (ရခိုင်ပြည်နယ်ကောင်စီ, 1985, p. 50)

ประวัติศาสตร์ของอาณาจักรยะไข่แบ่งได้เป็น 5 สมัย คือ

1. สมัยธัญวดี
2. สมัยเวสาลี
3. สมัยสี่เมือง
4. สมัยมะเย่าอู
5. สมัยสี่เจ้าเมือง (ရခိုင်ပြည်နယ်ကောင်စီ, 1985, p. 55)

สมัยธัญวดี (3325 ปีก่อนคริสต์ศักราช ถึง ค.ศ. 280)

กอยามะเย ซอวิน (2537, น. 23) กล่าวว่า ธัญวดีเป็นสมัยเริ่มต้นของอาณาจักรยะไข่ ชาวยะไข่เชื่อว่า วัฒนธรรมประเพณียะไข่เกิดมาพร้อมกับการตั้งราชวงศ์ธัญวดี ตามข้อมูลประวัติศาสตร์ สมัยธัญวดีเริ่มตั้งแต่ 3325 ปีก่อนคริสต์ศักราช ถึง ค.ศ. 280

สมัยธัญวดีแบ่งได้เป็น 3 ช่วง คือ สมัยธัญวดีที่ 1 สมัยธัญวดีที่ 2 และสมัยธัญวดีที่ 3 สมัยธัญวดีที่ 1 เริ่มตั้งแต่ 3325 ปีก่อนคริสต์ศักราช ถึง 1523 ปีก่อนคริสต์ศักราช นักประวัติศาสตร์บางคนสันนิษฐานว่า เมืองธัญวดีที่ 1 ตั้งอยู่ทางทิศตะวันตกของแม่น้ำกิจ์สะปะนะดี เขตหมู่บ้านบ่อสามชั้น สมัยธัญวดีที่ 1 เริ่มต้นจากสมัยพระเจ้ามารยุ มีกษัตริย์ราชวงศ์มารยุ 54 พระองค์ และต่อมามีผู้ปกครองเป็นอำมาตย์ จำนวน 7 คน รวมกษัตริย์และอำมาตย์ที่ปกครองในสมัยนี้ จำนวน 61 องค์ รวมเวลาในการปกครองทั้งสิ้น 1802 ปี

สมัยธัญวดีที่ 2 เริ่มต้นจาก 1523 ปีก่อนคริสต์ศักราช ถึง 596 ปีก่อนคริสต์ศักราช เมืองธัญวดีที่ 2 ตั้งอยู่ในเขตใกล้กับเขาเจ้าปันดาวและริมคลองมี ในสมัยธัญวดีที่ 2 มีกษัตริย์พระองค์แรกคือพระเจ้ากรรมราชาจี พระเจ้ากรรมราชาจีเป็นกษัตริย์องค์หนึ่งผู้มีความโดดเด่นในประวัติศาสตร์ยะไข่ พระองค์เป็นผู้มีความเชี่ยวชาญในการรบ การปกครองและการบริหารราชการแผ่นดิน สมัยธัญวดีที่ 2 มีกษัตริย์ปกครอง เริ่มจากพระเจ้ากรรมราชาจีถึงพระเจ้าศิริราชา ราชวงศ์สัจจะสากี จำนวน 28 พระองค์ รวมระยะเวลาในการปกครองทั้งสิ้น 927 ปี

สมัยธัญวดีที่ 3 เริ่มต้นจาก 596 ปีก่อนคริสต์ศักราชถึง ค.ศ. 280 เมืองธัญวดีที่ 3 ตั้งอยู่ในเขตใกล้กับเนินศีรกุต ปัจจุบัน คือ เมืองเก่าธัญวดี หมู่บ้านตยัดตปิน ริมคลองตรี เมืองธัญวดีที่ 3 ตั้งอยู่ระหว่างเส้นแวงที่ 93.3 องศาตะวันออกกับเส้นรุ้งที่ 20.52 องศาเหนือ มีระยะห่างจากเมืองเจ้าก์ต่อ ซึ่งตั้งอยู่ทางทิศตะวันตกของเมืองธัญวดีที่ 3 เป็นระยะทางประมาณ 6 ไมล์ ในสมัยนี้มีกษัตริย์ปกครองสมัยธัญวดีที่ 3 จำนวนทั้งสิ้น 25 พระองค์ รวมระยะเวลาในการปกครอง 875 ปี กษัตริย์ผู้มีชื่อเสียงโดดเด่นในสมัยนี้ คือ พระเจ้าจันทร์ตูริยะ มีตำโกมาวเป็นนักรบผู้มี

ชื่อเสียงในประวัติศาสตร์ยะไข่ตำโกมาวเป็นผู้มีความเชี่ยวชาญในการรบและศิลปะการใช้อาวุธ ธนู มีดและหอกในการต่อสู้และได้รับชัยชนะในสงครามต่าง ๆ ในสมัยธัญวดีที่ 3 มีเหตุการณ์สำคัญทางพุทธศาสนาคือ เมื่อครั้งพระพุทธเจ้าเสด็จมาถึงอาณาจักรยะไข่ พร้อมด้วยพระภิกษุจำนวน 500 องค์ ทรงให้หล่อพระมหามัยมุนี จากเหตุการณ์นี้ สะท้อนให้เห็นว่าชาวยะไข่มีฝีมือในการหล่อทองแดงตั้งแต่สมัยธัญวดีที่ 3 (ရခိုင်ပြည်နယ်ကောင်စီ, 1985, pp. 55-60)

สมัยเวสาลี (ค.ศ. 280 ถึง ค.ศ.818)

สมัยเวสาลีเริ่มมาจากค.ศ. 280 ถึง ค.ศ.818 เมืองเวสาลีตั้งอยู่ทางทิศตะวันตกบริเวณตลิ่งยามชาวระหว่างเส้นแวงที่ 93.9 องศาตะวันออกกับเส้นรุ้งที่ 20.40 องศาเหนือ มีระยะห่างจากเมืองมะเย่าก์อู ซึ่งตั้งอยู่ทางทิศใต้ของเมืองเวสาลีเป็นระยะทางประมาณ 5 ไมล์ ในสมัยเวสาลีมีกษัตริย์ปกครองจำนวนทั้งสิ้น 27 พระองค์ รวมระยะเวลาในการปกครอง 538 ปี ในสมัยเวสาลี พระมหากษัตริย์ที่มีชื่อเสียง คือ พระเจ้ามหาจันทา พระองค์มีนักรบที่เชี่ยวชาญ มีกองทัพช้างกองทัพม้าจำนวนมาก จึงเป็นกองกำลังทหารที่มีกำลังแข็งแกร่ง สามารถรบพุ่งข้าศึก ขยายดินแดนไปในพื้นที่ต่าง ๆ

หลักฐานสำคัญทางประวัติศาสตร์ในสมัยเวสาลีที่ค้นพบคือ เสาศิลาจารึกอานันท์จันทร์ที่บันทึกเรื่องราวทางประวัติศาสตร์ ซึ่งจารึกโดยพระเจ้าอานันท์จันทร์ เสาศิลาจารึกนี้ปัจจุบันตั้งอยู่ในบริเวณเจดีย์ชิจ์ตอง เมืองมะเย่าก์อู (ဦးမြသိန်း, 2016, p. 38)

ในสมัยนี้ ยังพบร่องรอยทางโบราณคดีที่สำคัญที่แสดงให้เห็นว่า สมัยนี้มีการติดต่อค้าขายกับต่างประเทศ คือบันไดหินบริเวณท่าเรือที่ใช้เป็นท่าเทียบเรือขนาดใหญ่ อีกทั้งยังพบเหรียญเงินเหรียญทองในบริเวณที่ตั้งรัฐยะไข่ปัจจุบันเป็นจำนวนมาก เหรียญเงินเหรียญทองในสมัยนี้ ใช้อักษรยะขะวัญญะแทนอักษรพราหมณ์ แสดงให้เห็นว่า ในสมัยนี้มีการใช้ระบบเงินตราในการแลกเปลี่ยนเป็นของตัวเอง (ရခိုင်ပြည်နယ်ကောင်စီ, 1985, p. 63)

สมัยสี่เมือง (ค.ศ.818 ถึง ค.ศ.1430)

ในสมัยสี่เมืองแบ่งการปกครองออกเป็น 4 เมือง คือ เมืองปิญศะ เมืองบุเรง เมืองเนริษญาตาวงูและเมืองลองแจ๊ะตั้งอยู่ระหว่างฝั่งซ้ายและขวาของแม่น้ำอิษนะนดี ในแต่ละเมืองมีกษัตริย์ปกครองของตัวเอง จึงเรียกสมัยนี้ว่าสมัยสี่เมือง

ในสมัยนี้ เมืองลองแจ๊ะเป็นเมืองที่มีชื่อเสียงที่สุด มีกษัตริย์ที่มีชื่อเสียง คือ พระเจ้าอลอมาพยูและ พระเจ้ามินที โดยเฉพาะพระเจ้ามีนทีเป็นผู้มีพระปรีชาสามารถในการรบในสมัยนี้พระเจ้ามีนทีทำให้เมืองมีความแข็งแกร่งและทันสมัย กษัตริย์องค์สุดท้ายในสมัยสี่เมือง คือ พระเจ้ามารนุมิดละหรือพระเจ้ามีงซอหม่อน พระองค์ทรงย้ายที่ตั้งเมือง มาสร้างเมืองใหม่ คือ เมืองมะเย่าก์อูปัจจุบัน พระเจ้ามีงซอหม่อนทรงรักประชาชนดังบุตรของพระองค์ เก็บภาษีจากประชาชน

เพียงเล็กน้อย ปกครองเมืองยังมีศีลธรรม พระเจ้ามีงซอหม่อนทรงทำนุบำรุงพระพุทธศาสนาเป็นอย่างดี ทรงปฏิสังขรณ์ศาสนสถาน เจดีย์ วัด โบสถ์ ศาลา สถูปและซุ้มรายที่ทรุดโทรม และถือศีลทำทาน เจริญภาวนาโดยไม่ขาด พระเจ้ามีงซอหม่อนทำสงคราม ได้ชัยชนะเหนือซูรตัน แขก มโย่แต้ะและประเทศเพื่อนบ้านที่มารุกราน นอกจากนี้ พระเจ้ามีงซอหม่อนทรงประกาศบทลงโทษต่าง ๆ โดยเฉพาะเช่น

1. ถ้าทาสทำผิดนายทาสต้องลงโทษ
2. ถ้าลูกศิษย์ทำผิดครูบาอาจารย์ต้องลงโทษ
3. ถ้าภรรยาทำผิดสามีต้องลงโทษ
4. ถ้าลูกชายทำผิดบิดาต้องลงโทษ
5. ถ้าลูกสาวทำผิด มารดาต้องลงโทษ (ရခိုင်ပြည်နယ်ကောင်စီ, 1985, pp. 71-79)

สมัยมะเย่าก์อู (ค.ศ. 1430 ถึง ค.ศ.1785)

เมืองมะเย่าก์อูสร้างโดยพระเจ้ามีงซอหม่อนเมื่อวันที่ 20 กันยายน ปี ค.ศ.1430 ในระยะเวลาที่กำลังสร้างเมือง พระเจ้ามีงซอหม่อนเสด็จสวรรคต ก่อนเสด็จสวรรคต พระเจ้ามีงซอหม่อนทรงมอบพระราชบัลลังก์ ให้กับพระเจ้ามีงขยีพระอนุชาในปี ค.ศ 1433 พระเจ้ามีงขยีทรงสร้างเมืองมะเย่าก์อูต่อจากพระเจ้ามีงซอหม่อน

สมัยมะเย่าก์อูเริ่มจากค.ศ. 1430 ถึง ค.ศ.1785 สมัยมะเย่าก์อูมีเมืองหลวงคือเมืองมะเย่าก์อู เมืองมะเย่าก์อูตั้งอยู่บริเวณพื้นที่ระหว่างที่ราบกะลาดั่นและที่ราบเลมโยะ ระหว่างเส้นแวงที่ 93.11 องศาตะวันออกกับเส้นรุ้งที่ 20.15 องศาเหนือ สมัยมะเย่าก์อูมีกษัตริย์ปกครองเริ่มจากพระเจ้ามีงซอหม่อน จนถึงพระเจ้ามหาธรรมราชามีกษัตริย์ปกครอง จำนวน 48 องค์ รวมระยะเวลาในการปกครองทั้งสิ้น 355 ปี

ในปี ค.ศ.1437 พระเจ้ามีงขยีสามารถรวบรวมเขตตั่งตวย (ภาคใต้ของอาณาจักรยะไข่) ที่ปกครองตนเองมา 30 ปี เข้ามาสู่ใต้การปกครองของเมืองมะเย่าก์อู ในสมัยนี้อาณาจักรยะไข่มีความแข็งแกร่งมากขึ้นสามารถยึดครองเขตสุกยาและเขตสิดดะกาว (ปัจจุบันอยู่ในเขตประเทศอินเดีย)

ในปี ค.ศ 1454 อาณาจักรยะไข่ร่วมมือกับอังวะ (ชื่อของอาณาจักรพม่าในสมัยนั้น) เป็นมหามิตรเพื่อป้องกันภัยจากการรุกรานในทิศตะวันออก (ไทใหญ่และจีน) และในปี ค.ศ. 1458 อาณาจักรยะไข่ได้เอาชนะเหนือไทใหญ่ที่มารุกรานเมืองมะเย่าก์อู

ในยุคพระเจ้าบะซอพยู (ค.ศ.1459 ถึง ค.ศ.1482) กองกำลังทหารของอาณาจักรยะไข่มีความแข็งแกร่งมากขึ้น พระมหากษัตริย์ปกครองเมืองเป็นอย่างดี แต่ในสมัยกษัตริย์ 9 พระองค์ต่อมา กษัตริย์ทั้ง 9 พระองค์นี้ไม่มีความสามารถในการปกครอง ราชสำนักจึงเกิดความวุ่นวาย

ต่อมาในยุคพระเจ้ามีงบาจี (ค.ศ. 1531 ถึง ค.ศ.1553) เป็นกษัตริย์ผู้มีชื่อเสียงของอาณาจักรยะไข่ พระองค์ใช้นโยบายการปกครองตามคัมภีร์ธรรมศาสตร์ พระเจ้ามีงบาจีจ้างชาวโปรตุเกสสร้างป้อมตั้งรับที่แข็งแกร่งที่สุดในอ่าวเบงกอล และก่อตั้งกองทัพเรือของอาณาจักรยะไข่ที่แข็งแกร่งด้วยความช่วยเหลือของโปรตุเกส 3 ปีต่อมาโปรตุเกสที่เคยเป็นมิตรกับอาณาจักรยะไข่กลับเปลี่ยนเป็นศัตรู ทำสงครามต่อสู้กับอาณาจักรยะไข่ แต่กองทัพยะไข่ก็สามารถป้องกันเมืองมะเย่าก์อูได้

ตั้งแต่ปี ค.ศ 1544 เป็นต้นมาพระเจ้าตะบินซวยที (พระเจ้าตะเบ็งชะเวตี้) ของต่าวกู (ชื่อของอาณาจักรพม่าในสมัยนั้น) มาตีเมืองมะเย่าก์อู่ทุกปี แต่ไม่สามารถเอาชนะเมืองมะเย่าก์อูที่แข็งแกร่งได้จึงถอยทัพกลับไป

ตั้งแต่ปี ค.ศ.1638 อาณาจักรยะไข่เสื่อมลงเรื่อย ๆ เริ่มจากในยุคพระเจ้านรปติ (ค.ศ. 1638 ถึง ค.ศ.1645) ไม่มีผู้มีความรู้ความสามารถทางการทหาร ต้องพึ่งพาทหารอาชีพเพื่อปกป้องเมือง ต่อมาในสมัยพระเจ้าจันทราสุดม (ค.ศ. 1652 ถึง ค.ศ.1674) ในปี ค.ศ.1666 เจ้าเมืองเบงกอลของอาณาจักรโมกุล เข้ายึดครองเขตสิตกาวและเขตปันวา เหตุการณ์นี้ทำให้อาณาจักรยะไข่อ่อนแอลง ในยุคพระเจ้าอบายมหาราชา (ค.ศ. 1764 ถึง ค.ศ.1773) เมืองยะไข่กลับมาสงบมั่นคงอีกครั้งหนึ่ง สามารถป้องกันภัยจากกองทัพพม่าที่มาตีได้ แต่ในปี ค.ศ 1782 เกิดโรคระบาดขึ้น ผู้คนจึงเสียชีวิตเป็นจำนวนมาก 2 ปีต่อมาเกิดอุทกภัยน้ำท่วมที่ภาคเหนือของอาณาจักรยะไข่ พระเจ้าบะดงของอาณาจักรพม่า ใช้โอกาสที่ยะไข่กำลังอ่อนแรงมาตีอาณาจักรยะไข่โดยยกทัพมา 3 เส้นทาง อาณาจักรยะไข่ต่อสู้กับอาณาจักรพม่าเป็นระยะเวลา 2 เดือนท้ายที่สุด ในปีค.ศ.1785 เดือนมกราคม อาณาจักรยะไข่พ่ายแพ้แก่อาณาจักรพม่า พระเจ้ามหาสมัท พระมหากษัตริย์องค์สุดท้ายของอาณาจักรยะไข่ก็ถูกจับ และอาณาจักรยะไข่ที่มีประวัติศาสตร์ยาวนานก็ล่มสลายไป (ရခိုင်ပြည်နယ်ကောင်စီ, 1985, pp. 80-87)

สมัย 4 เจ้าเมือง (ค.ศ. 1785 ถึง ค.ศ. 1825)

หลังจากอาณาจักรพม่าเข้ายึดครองเมืองมะเย่าก์อู พระเจ้าบะดองมอบหมายให้เจ้ามีงจีมีงเคา แม่ทัพพม่าพร้อมกำลังทหารหนึ่งหมื่นคน ดูแลเมืองมะเย่าก์อู แล้วยกทัพกลับอาณาจักรพม่าโดยกวาดต้อนพระมหากษัตริย์ พระมเหสี เชื้อพระวงศ์ ข้าราชบริพาร นักปราชญ์ ราชบัณฑิต ศิลปินผู้มีความรู้ความสามารถ และเชลย จำนวน 3 หมื่นคนพร้อมด้วยช้าง ม้า ปืนครกจำนวนหนึ่งหมื่นกระบอก รูปหล่อทองแดงและพระพุทธรูปมหามัยมุนี (ရခိုင်ပြည်နယ်ကောင်စီ, 1985, p. 90)

การปกครองยะไข่ในเวลานั้นถูกแบ่งออกเป็น 4 เขตการปกครอง ได้แก่ มะเย่าก์อู ตั่งเตว่ รัมแบรและหมั่นอ่อง และมีเจ้าเมืองปกครองดูแลแต่ละเขต มีเมืองหลวงคือ อมรปูระ (เมืองหลวงของอาณาจักรพม่า) เป็นศูนย์กลางการปกครองและตั้งแต่ ปีค.ศ. 1786 เป็นต่อมา เขตต่าง ๆ ในยะไข่เกิดความไม่สงบ เศรษฐกิจซบเซาลง ในด้านวัฒนธรรมศาสนาก็เปลี่ยนไปรับอิทธิพลจาก

อาณาจักรพม่า เช่น พระสงฆ์ประพฤติตัวตามแบบพระสงฆ์ในอาณาจักรพม่า พระไตรปิฎกก็เปลี่ยนไปใช้อักษรพม่าแทนอักษรยะไข่ในการบันทึก การใช้ภาษาก็เปลี่ยนไปใช้ภาษาพม่าในการติดต่อสื่อสาร (ဦးမြသိန်း, 2016, p. 63)

ต่อมา ในปีค.ศ. 1790 กลุ่มหรีเซวก่อการกบฏแต่ไม่สำเร็จ และต่อมา ในปี ค.ศ.1817 กลุ่มชิ้นปันเค้าก่อการกบฏแต่ไม่สำเร็จ จนถึงปี ค.ศ. 1825 อังกฤษเข้ามาสู้รบกับอาณาจักรพม่า อาณาจักรพม่าพ่ายแพ้ ในวันที่ 24 กุมภาพันธ์ ค.ศ.1826 อังกฤษและอาณาจักรพม่า เซ็นสัญญาญันโปเป็นข้อตกลงกัน โดยยกเขตยะไข่และตะนาวศรีให้อยู่ภายใต้การปกครองของประเทศอังกฤษ (ရခိုင်ပြည်နယ်ကောင်စီ, 1985, p. 92)

วัฒนธรรมและประเพณีของรัฐยะไข่

1. **งานประเพณีสิบสองเดือน**

หนังสือวัฒนธรรมประเพณีของชาติพันธุ์เมียนมาของกระทรวงวัฒนธรรมและศาสนา (2015) กล่าวถึงประเพณีสิบสองเดือนในรัฐยะไข่ ประเพณีสิบสองเดือนในรัฐยะไข่เหมือนกับวัฒนธรรมเมียนมา ประเพณีสิบสองเดือนมีมาตั้งแต่สมัยที่รัฐยะไข่เป็นอาณาจักรยะไข่ ปัจจุบันยังคงสืบทอดงานประเพณีสิบสองเดือนไว้ แต่ก็มีการเปลี่ยนแปลงจากเดิมไปบ้าง ดังที่จะกล่าวถึงในตารางต่อไปนี้

ตาราง 1 แสดงการสืบทอดงานประเพณีสิบสองเดือนในรัฐยะไข่

ลำดับเดือน	เดือนเมียนมาร์	เดือนสากล	งานประเพณีประจำเดือน
1	ดะกู	มีนาคม-เมษายน	งานเทศกาลสงกรานต์ งานแข่งเรือ
2	กะโส่ง	เมษายน-พฤษภาคม	งานรดน้ำต้นโพธิ์
3	นะโหย่ง	พฤษภาคม-มิถุนายน	งานบูชาพระพิฆเนศ งานเต้นรำกินรี
4	หว่าโส่	มิถุนายน-กรกฎาคม	งานบวชพระเณร งานห่องธรรมจักร
5	หว่าข่อง	กรกฎาคม-สิงหาคม	งานสลากภัต
6	ต่อดะลึง	สิงหาคม-กันยายน	งานแข่งเรือ
7	ดะดึงจุ๊ต	กันยายน-ตุลาคม	งานจุดประทีป งานบูชาพระอุปคุต

ตาราง 1 (ต่อ)

ลำดับเดือน	เดือนเมียนมาร์	เดือนสากล	งานประเพณีประจำเดือน
8	ดะส่องโมง	ตุลาคม-พฤศจิกายน	งานทอดกฐิน
9	นะด่อ	พฤศจิกายน-ธันวาคม	งานบูชาพระพิฆเนศ
10	ปยาโต่	ธันวาคม-มกราคม	งานอัศวพุทธ ซึ่งปัจจุบันไม่มีการจัดงานแล้ว
11	ดะโป๊ะดแว	มกราคม-กุมภาพันธ์	งานดึงเกวียน งานกวนข้าวทิพย์
12	ดะบอง	กุมภาพันธ์-มีนาคม	งานก่อเจดีย์ทราย

งานประเพณีที่มีชื่อเสียงของรัฐยะไข่คือ ประเพณีสงกรานต์ซึ่งมีความแตกต่างจากงานสงกรานต์ในที่อื่น ๆ ก่อนถึงวันสงกรานต์จะมีงานฝนไม้ทะนะคาซึ่งเป็นงานของหนุ่มสาว ผู้หญิงจะทำหน้าที่ฝนไม้ทะนะคา ในวันถัดไปชาวบ้านซึ่งส่วนใหญ่เป็นวัยรุ่นจะไปช่วยกันทำความสะอาดวัด พระเจดีย์และพระพุทธรูปโดยสรงน้ำหอมทะนะคา ในเมืองซิตเตว่จะจัดงานประเพณีสรงน้ำพระในเวลาเช้า ส่วนเมืองและหมู่บ้านอื่น ๆ ในรัฐยะไข่จะจัดงานในเวลาค่ำ ในวันสงกรานต์ ตามถนนจะมีปะรำสำหรับการแสดงดนตรี ร้องรำและเล่นสาดน้ำ ส่วนใหญ่ผู้หญิงยะไข่จะเล่นน้ำในปะรำซึ่งภายในปะรำมีเรือยาวที่เติมน้ำไว้ ในวัฒนธรรมยะไข่ เมื่อผู้ชายอยากสาดน้ำจะต้องขออนุญาตก่อน ถ้าผู้หญิงยอมจึงเล่นสาดน้ำกันได้ บางครั้งมีการแข่งสาดน้ำระหว่างกลุ่มผู้หญิงและกลุ่มผู้ชายที่อยู่นอกปะรำ และในงานเทศกาลสงกรานต์ยะไข่ยังมีการจัดงานจิง (ကျင်) ซึ่งเป็นกีฬามวยปล้ำในวัฒนธรรมยะไข่

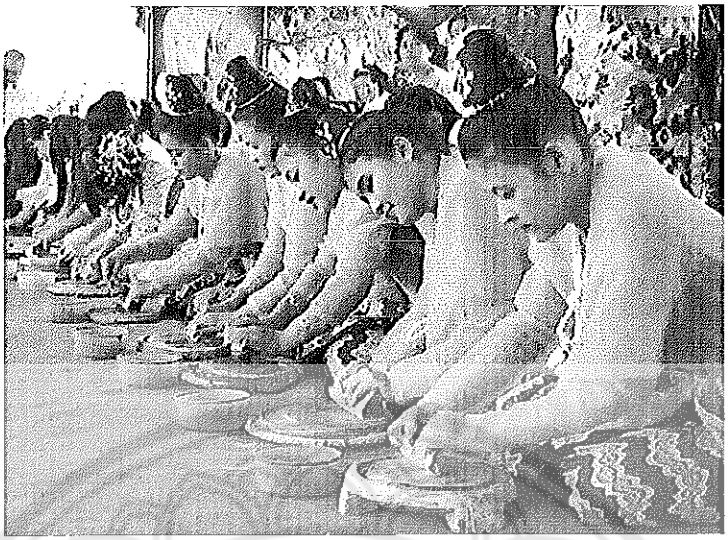

ภาพ 2 งานฝนทะนะคา

ที่มา: https://www.google.co.th/search.CDdYutzggZ8#imgrc=lJNjnHHN62hsqM

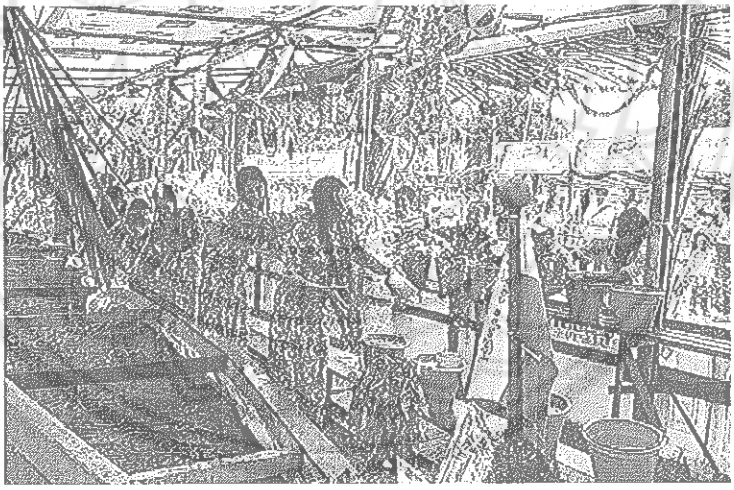

ภาพ 3 งานสงกรานต์

ที่มา: https://www.google.co.th/search.CDdYutzggZ8#imgrc=lJNjnHHN62hsqM

นอกจากงานประเพณีสิบสองเดือน ยังมีงานประเพณีที่สำคัญของรัฐยะไข่เช่น วันรัฐยะไข่ วันที่ 15 เดือนธันวาคมของทุกปี และวันงานฉลองพระเจดีย์ต่าง ๆ ทั่วรัฐยะไข่ ซึ่งกำหนดวันแตกต่างกันไปในแต่ละแห่ง

2. วัฒนธรรมการเล่านิทานของชาวยะไข่

รัฐยะไข่เป็นรัฐที่มีประวัติศาสตร์ยาวนานและเป็นเมืองที่ร่ำรวยด้วยวัฒนธรรมที่หลากหลาย เช่น วัฒนธรรมด้านศิลปะ วัฒนธรรมด้านการละเล่น วัฒนธรรมด้านการแต่งกาย วัฒนธรรมด้านความเชื่อศาสนา วัฒนธรรมด้านประเพณี วัฒนธรรมด้านการประพันธ์และวัฒนธรรมการเล่านิทานพื้นบ้าน ซึ่งสมัยก่อนวัฒนธรรมการเล่านิทานเป็นวัฒนธรรมที่แพร่หลายมากในกลุ่มชาวยะไข่ ซึ่งในปัจจุบันวัฒนธรรมการเล่านิทานยังคงมีอยู่ในสังคมยะไข่แต่เปลี่ยนรูปแบบไปจากอดีต

လူထုဦးလှ (1965, p. 7) กล่าวว่า รัฐยะไข่มีวัฒนธรรมการเล่านิทานตั้งแต่สมัยที่ยังเป็นอาณาจักรยะไข่ ในคัมภีร์ขุททกปาฐะอรรถกถากล่าวถึงการแข่งขันเล่านิทานในเขตมิซิลมา (Mizilma) ประเทศอินเดีย ตั้งแต่สมัยพระพุทธกาล จากหลักฐานดังกล่าวทำให้นักวิชาการบางกลุ่มเชื่อว่า วัฒนธรรมการเล่านิทานของยะไข่สืบทอดมาจากอินเดีย นอกจากนี้ นักวิชาการบางกลุ่มยังเชื่อกันว่า นิทานพื้นบ้านยะไข่มีที่มาจากนิทานชาดก

วัฒนธรรมการเล่านิทานของยะไข่มีมาตั้งแต่ 1200 ปีที่แล้วหรือคริสต์ศักราช 800 กว่าในสมัย เวสาลี ในเวลานั้นพระเจ้าอานันท์จันทร์เป็นผู้ปกครองอาณาจักรยะไข่ พระเจ้าอานันท์จันทร์มีพระมเหสี พระนามว่าดังฐเดวี ในพระราชวังพระมเหสีจะเล่านิทานให้เหล่าสนมนางกำนัลฟัง ในเวลานั้นประชาชนในอาณาจักรยะไข่อยู่กันอย่างสงบสุข ประชาชนไม่ทำผิดใด ๆ ดังนั้นในวังและศาลยุติธรรม จึงไม่ต้องตัดสินคดีความต่าง ๆ พระมเหสีจึงโปรดให้จัดงานเล่านิทานในวัง เนื่องจากพระมเหสีดังฐาเดวีเป็นผู้ริเริ่มวัฒนธรรมการเล่านิทาน ดังนั้นคำว่านิทาน ในยะไข่จึงเรียกอีกชื่อหนึ่งว่าดังฐารีนิทาน นักประวัติศาสตร์บางคนจึงสันนิษฐานว่า คำว่า "ดังฐารี" มาจากพระนามของพระมเหสีดังฐเดวี

วัฒนธรรมการเล่านิทานของยะไข่เป็นวัฒนธรรมยะไข่ที่สืบทอดมาเป็นระยะเวลายาวนานกว่าพันปี เด็กทุกคนในยะไข่ชอบฟังนิทาน ในยะไข่นอกจากเด็กที่ชอบฟังนิทานแล้วผู้ใหญ่ก็ชอบฟังนิทานเช่นกัน จึงมีการเชิญกลูตัก (ผู้เล่านิทาน) มานั่งล้อมวงกันที่หน้าบ้านหรือศาลา ในรัฐยะไข่เรียกผู้ที่ทำหน้าที่เล่านิทานว่า "กลูตัก" มีตำนานยะไข่ที่อธิบายความเป็นมาของกลูตักไว้ดังนี้

> ...กาลครั้งหนึ่งนานมาแล้วในเมืองยะขะบูร (ยะไข่) มีกษัตริย์องค์หนึ่ง ชื่นชอบฟังนิทาน ดังนั้น กษัตริย์จึงเชิญชวนนักเล่านิทานจากทั่วประเทศเข้ามาในวัง ทุก ๆ ปี กษัตริย์องค์นี้จะจัดงานเล่านิทานในวังเวลากลางคืน ต่อมากษัตริย์องค์นี้เกิดความเบื่อหน่ายที่ได้ฟังนิทานเรื่องซ้ำ ๆ ในทุกปีพระองค์อยากฟังเรื่องใหม่ จึงมีพระราชดำริว่าจะจัดงานประกวดการเล่านิทานในปีหน้าและประกาศว่า จะมอบรางวัลให้ผู้ที่สามารถ

เล่านิทานเรื่องสั้นที่สุด และผู้ที่สามารถเล่านิทานเรื่องยาวที่สุด ในงานประกวดการเล่านิทานนั้นมีพี่น้อง 2 คนเป็นลูกศิษย์ของพระสงฆ์ก็เข้าประกวดด้วย พี่ชายเล่านิทานเรื่องฝูงนกกระจอกกินเมล็ดข้าวว่า มีกลุ่มนกกระจอกจำนวนหนึ่งพันตัวที่กำลังออกหากิน ได้พบเมล็ดข้าวของชาวบ้านที่ตากไว้บนเสื่อ แต่ไม่กล้าเข้าไปกินเพราะมีแม่ครัวเฝ้าดูอยู่ หัวหน้านกกระจอกออกความคิดว่าจะเข้าไปกินทีละตัว นกกระจอกตัวแรกเข้าไปกิน เมื่อแม่ครัวไล่ก็บินหนีออกมา เมื่อนกกระจอกตัวที่สองเข้าไปกิน แม่ครัวก็ไล่ออกมาและพี่ชายก็เล่าแบบนี้ต่อไปจนครบหนึ่งพันตัว ส่วนน้องชายเล่านิทานเรื่องหน่อไม้ว่า มีไม้ไผ่ลำหนึ่งลอยไปตามแม่น้ำกุลทะ เมื่อถึงแม่น้ำกิจ์สะปะนะดี ไม้ไผ่กระทบกับโขดหินแล้วกลายเป็นหน่อไม้ กษัตริย์ทรงประทับใจนิทานทั้งสองเรื่องที่สองพี่น้องนี้มาก จึงมอบรางวัลและเรียกสองพี่น้องว่า กลูตัก (ผู้เล่านิทาน)'

(ဓရုင်ဝါဃဝ, 2011, pp. 2-3)

คนยะไข่ชอบฟังนิทานอย่างมาก ในหมู่บ้านและในตำบลต่าง ๆ ชาวบ้านจะร่วมกันจัดงานเล่านิทาน ในงานเล่านิทานจะมีการเลี้ยงหมาก บุหรี่ยาฉุน ยำเมี่ยง และตากู* (* ขนมสาคูต้มใส่น้ำตาลกรวด โรยหน้าด้วยมะพร้าวขูด) แก่ผู้ร่วมฟังนิทาน ในวันงานเล่านิทานจะเชิญกลูตักมาเล่านิทาน ในงานจะมีการจัดเตรียมสถานที่ ปูเสื่อไว้ให้ผู้ที่มาร่วมงานนั่งฟัง ส่วนกลูตักจะนั่งเล่าบนเวที ဖာန်အော်ဝိဃ (1968, pp. 64-65) กล่าวถึงเรื่องลำดับขั้นตอนของการเล่านิทานว่า ก่อนเริ่มเล่านิทาน กลูตักจะกลั้วปากเพื่อทำความสะอาด เมื่อทำความสะอาดปากแล้วจะกล่าวคำไหว้พระรัตนตรัยว่า "ข้าพเจ้าซึ่งเป็นผู้เล่านิทานชาดก นิทานปรัมปราและเรื่องเล่าทั่วไปขอไหว้พระพุทธ พระธรรมและพระสงฆ์ด้วยจิตใจที่บริสุทธิ์สะอาด" เมื่อกลูตักกล่าวคำไหว้พระรัตนตรัยเรียบร้อยแล้ว ก็จะขอพรให้การเล่านิทานในครั้งนี้สำเร็จราบรื่นด้วยดี ก่อนเล่านิทานกลูตักจะถุยน้ำลายแอ่นอก ยกแขนขวาและออกทำท่าชี้นิ้วขึ้นไปบนฟ้า แล้วเริ่มพูดว่า "กาลครั้งหนึ่งนานมาแล้ว" เมื่อผู้ฟังได้ยินกลูตักกล่าวดังนั้นก็จะส่งเสียงว่า 'โอง' ซึ่งเสียงนี้แสดงความหมายถึงการชอบใจ เมื่อกลูตักได้ยินเสียงโอง ก็จะมีกำลังใจและเล่านิทานต่อไปจนจบเรื่อง เมื่อกลูตักเล่านิทานจบแล้วจะสาบานว่า "นิทานของข้าพเจ้าจบเท่านี้ ถ้าคิดว่ายังไม่จบ ขอให้เทพเจ้าทั้งหลายเป็นผู้เล่าต่อไป" มีความเชื่อว่าถ้ากลูตักไม่กล่าวดังนี้ จะต้องคำสาป ความเชื่อนี้มีที่มาจากตำนานที่เล่ากันว่า มีพี่น้องสองคน พี่ชายเล่านิทานให้น้องชายฟัง แต่ยังไม่ทันเล่านิทานจบพี่ชายก็นอนหลับไปเสียก่อน น้องชายฝันว่า เทพเจ้าที่นั่งฟังนิทานอยู่โกรธที่พี่ชายไม่เล่านิทานให้จบ จึงสาปแช่งว่าทุกครั้งที่

พี่ชายทานข้าวจะมีเข็มออกมาจากปาก เมื่อน้องชายตื่นนอนจึงบอกพี่ชาย ด้วยความกลัวพี่ชายจึงเล่านิทานต่อไปจนจบ และตั้งแต่นั้นมาจึงมีธรรมเนียมการสาบานหลังเล่านิทานจบสืบต่อกันมา

ในสมัยที่รัฐยะไข่ยังเป็นอาณาจักรยะไข่มีการจัดงานมาราปยาง (ဓာလာပြုန်) ซึ่งเป็นงานเล่านิทานเรื่องต่าง ๆ ในวันที่จัดงาน กลูตักจะทำหน้าที่เล่านิทานตลอดทั้งวัน ในสมัยนี้มีวัฒนธรรมประเพณีการเล่านิทานที่ กลูตักเดินทางไปเล่านิทานในพื้นที่ต่าง ๆ สมัยก่อนกลูตักทำหน้าที่เล่านิทานเพื่อให้ผู้ฟังได้ทั้งความสุขและความรู้ และเป็นผู้มีบทบาทอย่างมากในสังคมยะไข่

วัฒนธรรมการเล่านิทานของยะไข่ยังคงสืบทอดมาจนถึงปี ค.ศ. 1961 หลังจากปี ค.ศ. 1961 วัฒนธรรมการเล่านิทานยะไข่ได้รับความนิยมลดน้อยลงเรื่อย ๆ ผู้อาวุโสที่เล่านิทานได้ส่วนใหญ่ก็มีอายุมากและเสียชีวิตไป เทคโนโลยีสมัยใหม่ เช่น วิทยุ โทรทัศน์ โทรศัพท์เข้ามาในสังคมยะไข่แทนการเล่านิทาน จึงทำให้วัฒนธรรมการเล่านิทานและนิทานยะไข่เกือบสูญหายไปเป็นระยะเวลาประมาณ 3 ทศวรรษ (ဓာန့်ဆောင်ဝိဟာ, 2016, pp. 10-11) แต่ปัจจุบันชาวยะไข่มีการอนุรักษ์วัฒนธรรมประเพณีและภาษายะไข่ ทั้งยังมีการสืบทอดวัฒนธรรมประเพณีการเล่านิทานยะไข่โดยจัดงานเล่านิทานยะไข่ขึ้น ผู้เล่าในปัจจุบันไม่ใช่กลูตักหรือผู้อาวุโสเช่นในอดีต แต่เป็นนักเขียนและเรื่องเล่าที่นักเขียนนำมาเล่าก็ไม่ได้จำกัดอยู่เพียงนิทาน แต่เล่าถึงเหตุการณ์ต่าง ๆ เช่น ประวัติศาสตร์ การเมือง วัฒนธรรม วรรณกรรม และเรื่องเล่าอื่น ๆ เพื่อให้ความรู้แก่ประชาชน

การแบ่งประเภทนิทานพื้นบ้านยะไข่

นิทานพื้นบ้านของแต่ละชาติมีความแตกต่างไปตามวัฒนธรรม ความเชื่อ ประวัติศาสตร์และสภาพภูมิประเทศของแต่ละพื้นที่ เช่นเดียวกับนิทานพื้นบ้านยะไข่เป็นส่วนหนึ่งของวัฒนธรรมยะไข่ ที่มีประวัติศาสตร์ความเป็นมาอย่างยาวนาน มีมรดกทางวัฒนธรรม เช่น นิทานพื้นบ้านที่สืบทอดมาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ทั้งที่เป็นมุขปาฐะและบันทึกไว้เป็นลายลักษณ์ มีลักษณะเนื้อหาและรูปแบบที่หลากหลาย ในงานวิจัยนี้ ผู้วิจัยจะแบ่งประเภทของนิทานพื้นบ้านยะไข่ที่รวบรวมโดยนักเขียนลูทุอูละ จำนวน 115 เรื่อง ตามเกณฑ์การแบ่งประเภทนิทานของสติธ ทอมป์สัน และประคอง นิมมานเหมินท์

จากการศึกษานิทานพื้นบ้านยะไข่ จำนวน 115 เรื่อง สามารถแบ่งประเภทของนิทานพื้นบ้านยะไข่ได้ 9 ประเภท โดยผู้วิจัยจะเรียงลำดับตามจำนวนนิทาน ดังนี้

1. นิทานมหัศจรรย์ จำนวน 29 เรื่อง
2. มุขตลก จำนวน 21 เรื่อง
3. นิทานคติ จำนวน 19 เรื่อง
4. นิทานประจำถิ่น จำนวน 16 เรื่อง

5. นิทานสัตว์ จำนวน 12 เรื่อง
6. นิทานอธิบายเหตุ จำนวน 9 เรื่อง
7. ตำนานปรัมปรา จำนวน 4 เรื่อง
8. นิทานเรื่องผี จำนวน 3 เรื่อง
9. นิทานชีวิต จำนวน 2 เรื่อง

1. นิทานมหัศจรรย์

นิทานมหัศจรรย์มีเนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับความมหัศจรรย์ อิทธิฤทธิ์ปาฏิหาริย์ ลักษณะของเนื้อเรื่องมีขนาดยาว หลายตอนจบ ประกอบด้วยหลายอนุภาค เช่น ของวิเศษ สัตว์พูดได้ ความสามารถพิเศษ เป็นต้น (ประคอง นิมมานเหมินท์, 2545, น. 112)

นิทานมหัศจรรย์ยะไข่ที่พบจำนวน 29 เรื่อง ได้แก่ วัว (နွားလားဥသဘ) คนเหนือมนุษย์และแส้หวายวิเศษ (လူဆန်းများနှင့်ဆေးကြိမ်လုံး) ถุงน้ำดีเห็บ 1 ปิตตา (ဖြုတ်စိတ်ကေသည်းခြေတစ်ပိသာ) ข้อนิ้วมือ 1 ข้อ (လက်တဆစ်) กษัตริย์เขางอก (ဦးချိုပေါက်သောဘုရင်) เจ้าชายน้อยและพระธิดา (မင်းသားငယ်နှင့်ဘုရင့်သမီးထွေး) คนที่รักษาโรคจมูกยาว 1 วา (နှာခေါင်းတလံရှည်ရောဂါကုသသူ) คนพาลและสองพี่น้อง (လူမိုက်ကြီး နှင့်မောင် နှမနှစ်ဦး) พระโอรสและแมวตัวน้อย (ဘုရင့်သားနှင့်ကြောင်မငယ်) เศรษฐี คนเลี้ยงวัว (နွားကျောင်းသားသူဌေး) สองพี่น้องขายขนม (မောင်ကမုန့်ထောင်း မယ်ကရောင်း) คุณจอเทว (မောင်ကျော်ထိုး) พรและวาสนา (ဆုတောင်းနဲ့ ရေစက်) ต้นบุนนาคที่มี 100 ราก (ဗျိုင်းတရာနှင့်ကုံကော်တပင်) เจ้าชายทอง (ရွှေမင်းသား) บัวน้ำตาล (ပဒုမ္မာကြာညို) บุตหิเกตุ (ဗုတ်ဟိကေတု) ไอ้กินจุ (ငစား ကြူး) ตอนแรกก็เป็นคนขี้เกียจ(အစကတော့ လူပျင်း) คุณอนิจจา (မောင်အနိစ္စ) เจ้าชายแขก(ကုလားအိုမင်းသား) บุรุษจันทร์ (စန္ဒလုလင်) นางเทวเยผู้ซื่อสัตย์ (ရိုးသားသောမယ်ထွေးယေ) ม้าบิน (နတ်မြင်းပျံ) ม้าบินและเจ้าของสวนอ้อย (နတ်မြင်းပျံနဲ့ကြံခင်းရှင်) ช้างไม้ (ပြလက်သမားဆရာကြီး) นางสุดท้อง (မေထွေးယေ) สัจจะที่แท้จริง (မှန်ကေ သစ္စာ) สุริยาและกิจนเดวี (သူရိယနှင့်ကဋ္ဌနဒေဝီ)

นิทานมหัศจรรย์ยะไข่ส่วนใหญ่มีโครงสร้างที่คล้ายกันคือ ในตอนจบตัวละครเอกได้ชัยชนะเหนือศัตรูและได้แต่งงานกับพระธิดา อนุภาคที่พบในนิทานมหัศจรรย์ยะไข่ได้แก่ อนุภาคมนุษย์คลอดลูกเป็นสัตว์ อนุภาคที่ตัวละครได้รับความช่วยเหลือจากสัตว์ ตัวอย่างเช่นนิทานเรื่อง วัว ความว่า

> ...กาลครั้งหนึ่งนานมาแล้ว ในเมืองแห่งหนึ่งมีผู้หญิงคนหนึ่งอาศัยอยู่ ผู้หญิงคนนั้นคลอดลูก 5 ครั้ง ใน 4 ครั้งแรกเธอคลอดลูกเป็น พญานาค นกเขา วัว และช้าง และในครั้งสุดท้าย เธอคลอดลูกเป็นมนุษย์ เมื่อพญานาค นกเขา และช้างโตขึ้นได้เป็นหัวหน้า

ของแต่ละเผ่าพันธุ์ ส่วนวัวอาศัยอยู่กับมนุษย์ มีกษัตริย์องค์หนึ่งอยากได้วัวตัวดังกล่าว เนื่องจากว่า เป็นวัวที่มีลักษณะเป็นมงคล กษัตริย์จึงเรียกน้องชายของวัวมาหาและกล่าวว่า แลกวัวกันไหม น้องชายของวัวก็ไม่ยอมแลก กษัตริย์โกรธและสั่งน้องชายของวัวว่าอีก 7 วัน กษัตริย์จะหว่านงา 3 ตืน (หน่วยตวงอย่างหนึ่งแบบเมียนมา 1 ตืนมี 16 ปยี) หลังจากหว่านงาแล้วน้องชายของวัวต้องเก็บเมล็ดงาทั้งหมด ถ้าไม่สามารถเก็บงาได้หมดก็ต้องให้วัวแก่กษัตริย์ น้องชายก็ร้องไห้กลับบ้านมา เมื่อพี่วัวรู้เรื่องทั้งหมดก็ เรียกพี่ซึ่งเป็นนกเขามาขอความช่วยเหลือ ในวันที่ 7 เจ้านกเขาพร้อมด้วยนกเขาจำนวนแสนตัวมาช่วยกันเก็บเมล็ดงา กษัตริย์จึงยอมแพ้น้องชายของวัวและหาวิธีอื่น กษัตริย์ให้วัวของกษัตริย์และวัวของน้องชายวัวแข่งขวิดกัน ถ้าพี่วัวแพ้ กษัตริย์ก็จะเอาวัวไป น้องชายก็กลับบ้านและเล่าเรื่องทั้งหมดให้พี่วัวฟัง วัวจึงเรียกพี่พญานาคมาและขอความช่วยเหลือในวันที่แข่งขวิดวัวกัน พญานาคทำหลุมโคลนบริเวณฝ่ายวัวของกษัตริย์ วัวของกษัตริย์ก็ไม่สามารถสู้ได้จึงแพ้วัวของน้องชายวัว สุดท้ายกษัตริย์สั่งให้น้องชายของวัวสร้างกำแพงเมืองด้วยงาช้าง น้องชายคิดว่าเขาไม่สามารถเอาชนะกษัตริย์ในครั้งนี้ได้ แต่พี่วัวเรียกพี่ช้างมาและขอความช่วยเหลือ เจ้าช้างก็เล่าเรื่องทั้งหมดให้ช้างทั้งหลายฟังและขอช่วยเหลือ ช้างทั้งหลายก็ยอมเสียสละงาของตนและช่วยสร้างกำแพงเมือง กษัตริย์พิศวงมากที่น้องชายของวัวมีความสามารถพิเศษจึงยกพระธิดาให้แต่งงานกับน้องชายของวัวและให้ปกครองบ้านเมือง

(လူထုဦးလှ, 1963, p. 83)

จากนิทานข้างต้นพบทั้งอนุภาค มนุษย์คลอดลูกเป็นสัตว์ ดังจะเห็นได้จากผู้หญิงคลอดลูกเป็นพญานาค นกเขา วัวและช้าง และอนุภาคได้รับความช่วยเหลือจากสัตว์ต่าง ๆ ดังเช่นในเรื่องตัวละครเอกได้รับความช่วยเหลือจากวัว นกเขา พญานาคและช้าง จนสามารถเอาชนะการทดสอบต่าง ๆ ได้

นอกจากนี้ ยังได้พบอนุภาคของวิเศษ ตัวอย่างเช่น นิทานเรื่อง **ข้อนิ้วมือ 1 ข้อที่** กล่าวถึงเมาลัดตะสิดที่มีตัวขนาดข้อนิ้วมือ 1 ข้อไปสู้กับพระอาทิตย์ความว่า

...กาลครั้งหนึ่งนานมาแล้ว ผู้หญิงคนหนึ่งเอาผ้าถุงมาตากแดดและไม่ได้เก็บผ้าถุงจนครบ 7 วัน พระอาทิตย์คิดว่าผู้หญิงคนนั้นทำมารยาทที่ไม่เหมาะสมต่อท่าน จึงสาปว่า หากผู้หญิงคนนี้คลอดลูกจะมีตัวขนาดแค่ข้อนิ้วมือ 1 ข้อ เมื่อผู้หญิงคนนี้คลอดลูกก็คลอดลูกชายที่มีขนาดแค่ข้อนิ้วมือ 1 ข้อจริงจึงตั้งชื่อลูกว่า เมาลัดตะสิด หมายความ

ว่า ข้อนิ้วมือ 1 ข้อ เมื่อเมาลัดตะสิดโตมาถามแม่ว่าทำไมเขาตัวเล็กขนาดนี้ แม่ก็บอกว่าเป็นเพราะคำสาปของพระอาทิตย์ เมาลัดตะสิดจึงจะไปต่อสู้กับพระอาทิตย์และให้แม่ทำขนมให้เต็มย่าม แม่ก็ทำตามที่เมาลัดตะสิดสั่ง เมาลัดตะสิดเดินทางออกไปตามหาพระอาทิตย์ ในระหว่างทางพบหมาป่า หมาป่าถามเมาลัดตะสิดว่าจะไปไหน เมาลัดตะสิดก็เล่าเรื่องทั้งหมดให้หมาป่าฟัง หมาป่าก็อาสาว่าจะไปเป็นเพื่อนเมาลัดตะสิด เมาลัดตะสิดจึงให้ขนมหมาป่ากิน เมื่อหมาป่ากินขนมแล้วแปลงร่างให้เล็กลง เมาลัดตะสิดเอาหมาป่าใส่ในย่ามและเดินทางต่อไป ในระหว่างทาง เมาลัดตะสิดพบกับเสือ ไม้พายและเรือ และศาลาที่อาสาเดินทางไปกับเขา เมื่อเมาลัดตะสิดถึงเมืองของพระอาทิตย์ ก็ไปพักผ่อนที่ริมสระน้ำและนั่งเป่าขลุ่ยอยู่ ในเวลานั้นพระธิดาของพระอาทิตย์ทั้ง 7 องค์ก็มาเล่นน้ำ ได้ยินเสียงขลุ่ยก็ถามเมาลัดตะสิดว่าทำไมมาเมืองแห่งนี้ เมาลัดตะสิดก็ตอบว่ามาสู้กับพระอาทิตย์ พระธิดาทั้ง 7 องค์ก็ไปบอกพระบิดา พระอาทิตย์ให้ไก่ไปเหยียบเมาลัดตะสิด เมาลัดตะสิดก็เอาหมาป่าออกจากย่าม หมาป่าจึงไล่กัดไก่ พระอาทิตย์สั่งให้วัวมาเหยียบเมาลัดตะสิดอีก เมาลัดตะสิดก็เอาเสือออกจากย่าม เสือจึงกัดวัว พระอาทิตย์ก็ทำให้น้ำท่วม เมาลัดตะสิดก็เอาไม้พายและเรือออกจากย่าม และพายเรือหนีจากภัยน้ำท่วม พระอาทิตย์ก็ทำให้แดดร้อนจนตายอีก เมาลัดตะสิดก็เอาศาลาออกจากย่าม และหลบอยู่ในศาลาซึ่งป้องกันแดดได้ สุดท้ายพระอาทิตย์ยอมแพ้เมาลัดตะสิด และทำให้ร่างกายของเมาลัดตะสิดกลับเป็นปกติ และให้แต่งงานกับพระธิดาคนโตและมอบหม้อทองคำให้ เมาลัดตะสิดพาภรรยา หมาป่า เสือ ไม้พาย เรือและศาลากลับบ้าน

(လူထုဦးလှ, 1963, p. 153)

ในนิทานเรื่องนี้พบอนุภาคหลายประการ เช่น มนุษย์มีรูปร่างสูงเพียงข้อนิ้ว 1 ข้อ ขนมวิเศษที่สามารถแปลงร่างให้เล็กลง ความช่วยเหลือจากสัตว์และสิ่งของต่าง ๆ และการต่อสู้กับพระอาทิตย์

ในนิทานเรื่อง **สองพี่น้องขายขนม** กล่าวถึงเรื่องราวของพี่น้องสองคนที่ขายขนมความว่า

...กาลครั้งหนึ่งนานมาแล้ว มีสองพี่น้องอาศัยอยู่กับแม่เลี้ยง แม่เลี้ยงไม่อยากดูแลพี่น้องทั้งสองคนจึงให้สามีพาไปทิ้ง สามีก็ทำตามที่ภรรยาบอกและเอาลูกไปทิ้งในป่า พี่น้องสองคนจึงหลงทางอยู่ในป่า เมื่อเดินทางมาถึงเมืองแห่งหนึ่ง พี่น้องสองคนทำอาชีพขายขนม น้องชายนึ่งขนมและให้พี่สาวไปขายขนม วันหนึ่งในขณะที่พี่สาวไปขายขนม นาคตัวเมียตัวหนึ่งได้เห็นน้องชายเกิดหลงรักน้องชาย จึงปลอมตัวเป็นยายมาขอน้ำดื่ม

จากน้องชาย น้องชายก็ให้น้ำแก่นาค นาคทิ้งไข่นาคในขนมที่น้องชายทำและหนีไป น้องชายนึ่งขนมต่อ เมื่อหิวจึงกินขนมที่ใส่ไข่นาค เขาก็กลายร่างเป็นนาค เมื่อพี่สาวกลับบ้านมาก็เห็นแต่น้องชายนาค น้องชายบอกว่าตอนนี้เขาเป็นนาคจะอยู่กับพี่สาวต่อไปไม่ได้ พี่สาวร้องไห้และใส่แหวนของเธอที่หัวของน้องชาย น้องชายก็ลงไปในทะเล พี่สาวคิดถึงน้องชาย และร้องไห้ทุกวัน วันหนึ่งเจ้าชายได้มาพบพี่สาว เกิดหลงรักและแต่งงานกับพี่สาว แต่ภรรยาของเขาหน้าตาเศร้าหมองตลอดเวลา เมื่อเจ้าชายถาม พี่สาวก็เล่าเรื่องราวทั้งหมดให้เจ้าชายฟัง เจ้าชายบอกว่าเขาสามารถช่วยน้องชายของเธอได้ เจ้าชายมีแส้หวายวิเศษที่สามารถเรียกนาคทั้งหลายได้ เมื่อเจ้าชายใช้แส้หวายนาคทั้งหลายก็ขึ้นมาบนบก พี่สาวเห็นนาคที่ใส่แหวนที่หัวก็จำได้ว่าเป็นน้องชายของเธอ เจ้าชายให้น้องชายของภรรยาดื่มน้ำวิเศษ น้องชายของภรรยาก็กลับคืนร่างเป็นคน เจ้าชายและพี่น้องสองคนก็อยู่ด้วยกันอย่างมีความสุข

(လူထုဦးလှ, 1964, p. 17)

ในนิทานเรื่องนี้พบอนุภาคหลายประการได้แก่ มนุษย์กลายร่างเป็นนาค และแส้หวายวิเศษที่สามารถเรียกนาคทั้งหลายได้

เรื่องนางเทวเยผู้ซื่อสัตย์กล่าวถึงเรื่องราวของนางเทวเยที่มีนิสัยซื่อสัตย์จึงได้ทองจากนกแก้ว ความว่า

...กาลครั้งหนึ่งนานมาแล้ว ชาวนาสามีภรรยาคู่หนึ่งมีลูกสาวสองคน พี่สาวชื่อว่านางอูผยูและน้องสาวชื่อว่านางเทวเย พี่สาวนางอูผยูเป็นคนใจร้าย มีนิสัยหยาบคายและกดขี่น้องสาวเสมอ เมื่อพ่อ แม่ให้ทำงานเธอก็ ให้น้องสาวทำแทน ส่วนนางเทวเยเป็นคนใจดีและมีนิสัยซื่อสัตย์ วันหนึ่งพ่อแม่ให้พี่สาวเฝ้างาที่ตากแดดไว้ พี่สาวให้น้องสาวเฝ้าแทนเธอ ส่วนเธอก็นอนอยู่ พวกนกแก้วมากินงาที่ตากแดดไว้ นางเทวเยก็สงสารพวกนกแก้วจึงให้กินงา พวกนกแก้วกินงาจนหมดและสั่งนางเทวเยว่าถ้ามีปัญหาอะไรให้มาหาพวกเขาที่ทิศตะวันออก เมื่อพ่อแม่มาก็ตีนางเทวเยที่ให้นกแก้วกินงา พี่สาวก็ตีนางเทวเยอีก นางเทวเยเสียใจ ออกจากบ้านไปหาพวกนกแก้วที่อยู่ในทิศตะวันออก เมื่อถึงบ้านของพวกนกแก้ว มีบันไดทอง บันไดเงิน และบันไดไม้นกแก้วให้นางเทวเยเลือกบันไดขึ้นบ้าน นางเทวเยก็เลือกขึ้นบันไดไม้ นกแก้วเลี้ยงข้าวนางเทวเยด้วยจานทอง จานเงินและจานที่ทำด้วยดิน นางเทวเยก็เลือกจานที่ทำด้วยดิน นกแก้วเตรียมเตียงทอง เตียงเงินและเตียงไม้ให้นางเทวเยนอน นางเทวเยเลือกเตียงไม้ นกแก้วถามนางเทวเยว่าทำไมไม่เลือก

สิ่งที่มีค่ามากกว่า นางเทวเยก็ตอบว่า เธอเป็นลูกชาวนาเป็นคนธรรมดาจึงไม่เหมาะกับสิ่งที่มีคุณค่า ก่อนนางเทวเยจะกลับจากบ้านของนกแก้ว นกแก้วให้กล่องกล่องหนึ่ง เมื่อนางเทวเยกลับถึงบ้านก็ได้เงินทองจากกล่องนั้น พี่สาวอิจฉาน้องสาวจึงไปหานกแก้วบ้าง พี่สาวเลือกบันไดทอง จานทองและเตียงทอง เมื่อนกแก้วถามก็ตอบว่า เพราะเธออยากได้ ก่อนนางอูผยูจะกลับจากบ้านของนกแก้ว นกแก้วให้กล่องกล่องหนึ่ง เมื่อนางอูผยูกลับถึงบ้าน เธอไม่อยากให้พ่อแม่และน้องสาวได้เงินทองจากกล่องนั้นจึงเข้าไปในห้องนอนและเปิดกล่องดูคนเดียว งูใหญ่เลื้อยออกมาจากกล่องและกัดนางอูผยู นางอูผยูก็ตายไป

(လူထုဦးလှ, 1964, p. 79)

ในนิทานเรื่องนี้พบอนุภาคที่นกเขาตอบแทนบุญคุณของมนุษย์ ซึ่งเป็นจินตนาการของมนุษย์ที่แสดงให้รู้ว่า แม้ว่าเป็นสัตว์ก็รู้พระคุณของคนที่เคยมีบุญคุณและรู้จักตอบแทนบุญคุณ

2. มุขตลก

มุขตลก เป็นเรื่องราวขนาดสั้น มีโครงสร้างไม่ซับซ้อน ตัวละครเป็นมนุษย์หรือสัตว์ก็ได้ สติธ ทอมป์สัน จำแนกแนวคิดในมุขตลกไว้ 16 แนวคิดได้แก่ ความฉลาด ความโง่ การชนะการแข่งขันด้วยกลลวง การต่อรองแบบกลลวง ขโมยและการหลอกต้ม การหนีโดยใช้กลลวง การล่อลวงและผิดประเวณี กลลวงที่ทารุณ กลลวงโดยวิธีการแข่งขัน การปลอมแปลง การกล่าวหาที่ผิด ภรรยาที่เลว ความเกียจคร้าน คนหูหนวก นักบวช และการโม้ (ประคอง นิมมานเหมินท์, 2545, น.144)

นิทานมุขตลกยะไข่พบ จำนวน 21 เรื่อง 7 แนวคิด ได้แก่ ความฉลาด ได้แก่เรื่อง **คนกินไฟ** (မီးစားသူ) **ไอ้ขี้เกียจ 1** (ပျင်းယေ ၁) ความโง่ได้แก่เรื่อง **นายหงอและนางหงอ** (မောင်ကုတ် ကုတ်နှင့်မယ်ကုတ်ကုတ်) **มะเขือและปลาตะลุมพุก** (ခရမ်း သီးနဲ့ငါးသလောက်) **พี่น้อง 11 คน** (မောင်နှန်းယေတကျိပ်) **คนดีและคนตาบอด** (လကောင်း လကန်း) **คุณตุดตาและนางนยิงตา** (မောင်တုတ်တာနှင့်မငြိမ်းသာ) **เป้าตพะ** (ပေါက်တူး ဖ) การชนะการแข่งขันด้วยกลลวง ได้แก่เรื่อง **บิทายและคนตาบอด** (ဗိထိုင်နှင့်မျက်ကန်း) **ไอ้ขี้เกียจ 2** (ပျင်းယေ ၂) **ไอ้ขี้เกียจ 3** (ပျင်းယေ ၃) การต่อรองแบบกลลวง ได้แก่เรื่อง **ผัวเมียคนจน**(သူဆင်းရဲလင်မယား) ขโมยและการหลอกต้ม ได้แก่เรื่อง **ลูกเขยกับแม่ยาย** (အဘဘသမက်) **ไอ้ขี้เกียจ 4** (ပျင်းယေ ၄) **ไอ้ขี้เกียจ 5** (ပျင်းယေ ၅) การปลอมแปลง ได้แก่เรื่อง **ไอ้โกหกและไอ้ขี้เหนียว** (လိမ်နဲ့ဝတ္တန့်) **ไอ้หลังโก่งและไอ้ตาบอด** (ကုန်းနှင့်ကန်း) และการกล่าวหาที่ผิด ได้แก่เรื่อง

มะละกอ(သဘော်သီး နှင့် ပဒကာသီး) บรรดานิทาน (ဝတ္ထုတကာ) บูเซน (ဘုရိန်း) พระจันทร์ก็กระจ่าง โอ่งก็วาววับ (လကလဲသာလို့ စဉ့်အိုးကြီး ကလဲပြောင်လို့)

ตัวอย่างเช่น นิทานเรื่อง **นายหงอและนางหงอ** กล่าวถึงเรื่องราวของสามีภรรยาสองคนที่มีท่าทางหงอ ความว่า

> ...กาลครั้งหนึ่งนานมาแล้ว ในเมืองแห่งหนึ่งกษัตริย์ก๊ด ก๊ดมีมเหสีก๊ดก๊ด 500 องค์ปกครองเมืองก๊ดก๊ดในหมู่บ้านแห่งหนึ่งของเมืองก๊ดก๊ด สามีภรรยาสองคนอาศัยอยู่ สามีชื่อว่า นายก๊ด ก๊ด ภรรยาชื่อว่า นางก๊ด ก๊ด ในภาษาเมียนมาคำว่า หงอ ออกเสียงว่า ก๊ด ก๊ด สามีภรรยามีชื่อก๊ดก๊ดเพราะเขาทั้งสองคนอยู่อย่างหงอ ทำท่าอย่างหงอ วันหนึ่ง สองสามีภรรยาไปตัดไม้ก๊ดก๊ดด้วยมีดก๊ดก๊ด เพื่อสร้างบ้านก๊ดก๊ด เมื่อสร้างบ้านแล้ว เขาสองคนเลี้ยงลูกหมาก๊ดก๊ด วันหนึ่งนางก๊ดก๊ดบอกนายก๊ดก๊ดว่า อยากกินปลา นายก๊ดก๊ดจึงไปตัดไผ่ก๊ดก๊ดแล้วทำลอบก๊ดก๊ด หลังจากนั้นให้นางก๊ดก๊ดไปหาปลาที่ลำธารก๊ดก๊ดที่ใกล้บ้านด้วยลอบก๊ดก๊ด นางก๊ดก๊ดจับได้ปลาก๊ดก๊ดตัวเมีย ปลาตัวเมียบอกว่า ตอนนี้มันกำลังวางไข่จึงร้องขอชีวิต นางก๊ดก๊ดสงสารปลาก๊ดก๊ดตัวเมียและจึงปล่อยปลาตัวนั้นไป ในไม่ช้านางก๊ดก๊ดจับได้ปลาก๊ดก๊ดอีกตัวหนึ่งจึงนำกลับบ้านเมื่อถึงบ้าน นางก๊ดก๊ดทำแกงปลาก๊ดก๊ดใส่พริกขี้หนูสามีภรรยาทั้งคู่กินข้าวและแกงปลาก๊ดก๊ดที่มีรสชาติอร่อย เมื่อกินเสร็จ ก็เอาก้างปลาก๊ดก๊ดให้หมาก๊ดก๊ดกิน หลังจากกินแกงปลาก๊ดก๊ด สามีภรรยาก๊ดก๊ดรู้สึกมีแรงเพิ่มขึ้น สามีภรรยาจึงคิดกันว่าต่อจากนี้ไปจะไม่อยู่อย่างหงอและจะพยายามทำงาน
>
> (လူထုဦးလှ, 1963, p. 123)

ความขบขันจากนิทานมุขตลกเรื่องนี้เกิดจากการใช้ภาษาโดยใช้คำซ้ำ ๆ ว่าก๊ดก๊ดในชื่อของตัวละคร ลักษณะท่าทางหรือสิ่งของต่าง ๆ

นิทานเรื่อง **ผัวเมียคนจน** ซึ่งเป็นมุขตลกที่กล่าวถึงเรื่องราวของคู่สามีภรรยาที่ต่างคนต่างแอบกินอาหารโดยไม่แบ่งกิน

> ...กาลครั้งหนึ่งนานมาแล้ว ในหมู่บ้านริมคลองแห่งหนึ่งมีสามีภรรยาคนจนสองคนอาศัยอยู่ สามีเป็นคนขี้เหล้าและไม่ทำงานอะไร ภรรยาจึงบ่นสามี เขาสองคนทะเลาะกันเสมอ เช้านี้ภรรยาเห็นสมันตัวหนึ่งที่เกือบจะตายลอยมาตามคลอง จึงให้สามีไปจับสมัน สามีได้สมันมา ภรรยาจะทำแกงเนื้อสมัน แต่เขาสองคนไม่มีน้ำมัน พริกหรือเกลือ

เพื่อปรุงรสแกง สามีคิดได้ว่า เขาสองคนจะแกล้งไปทะเลาะกันที่ร้านหน้าบ้าน เมื่อสามีด่าภรรยา เจ้าของร้านไม่ทันสังเกตว่าภรรยาขโมยเครื่องปรุงรสจากร้าน ทั้งสองคนทำตามแผนที่วางไว้ เจ้าของร้านรู้ว่าเขาสองคนขโมยของจากร้าน แต่ไม่พูดอะไร เมื่อภรรยาทำแกงเสร็จ ในขณะที่ภรรยาไปตักน้ำ สามีตักแกงใส่ในจานไปนั่งกินในห้องน้ำเพราะไม่อยากแบ่งภรรยากิน เมื่อภรรยากลับมา เห็นแกงที่เหลือก็คิดว่ามีแต่น้อยจึงไม่อยากแบ่งให้สามีกินจึงตักใส่จานเข้าไปกินในห้องน้ำก็เผชิญหน้ากับสามี ทั้งสองคนอายกันและกันจึงแบ่งกันกินแกงเนื้อสมัน

(လူထုဦးလှ, 1964, p. 34)

ความขบขันจากมุขตลกเรื่องนี้เกิดจากเหตุการณ์ที่สองสามีภรรยาไม่อยากแบ่งอาหารกันกินและแอบเอาแกงเข้าไปกินในห้องน้ำ ซึ่งทั้งสองคนต่างคิดเหมือนกัน เมื่อเผชิญหน้ากัน จึงเกิดความละอายใจ

นิทานเรื่อง **ลูกเขยกับแม่ยาย** ซึ่งเป็นมุขตลกที่กล่าวถึงเรื่องราวของพวกขโมยที่คิดว่าคนในบ้านรู้แผนของเขาและหนีไป เนื้อเรื่องกล่าวว่า

...กาลครั้งหนึ่งนานมาแล้ว มีแม่ยาย ลูกสาวและลูกเขยอาศัยอยู่ด้วยกัน แม่ยายชอบฟังนิทานมาก ดังนั้นแม่ยายจึงขอร้องให้ลูกเขยเล่านิทานให้ฟังทุกคืน แต่ลูกเขยเล่านิทานไม่เป็น จึงไปหาคนที่เล่านิทานเป็น ลูกเขยพบผู้หญิงแก่คนหนึ่งจึงบอกกับหญิงแก่คนนี้ว่า ถ้าเล่านิทานเป็น เขาอยากขอซื้อนิทานเรื่องหนึ่ง หญิงแก่คนนี้เล่านิทานไม่เป็นแต่อยากได้เงิน จึงเล่าไปมั่ว ๆ ว่า "อยู่ใต้บ้าน เข้าไปในสวนเผือกแล้วหนีไป" ลูกเขยคิดว่าเรื่องนี้เป็นนิทาน ในตอนกลางคืน ลูกเขยจึงเล่านิทานเรื่องนี้ให้แม่ยายฟัง ในเวลานั้นขโมย 3 คนจะมาขโมยของที่บ้าน โดยเฝ้ารอเวลาให้คนในบ้านเข้านอน เมื่อได้ยินลูกเขยเล่าว่า "อยู่ใต้บ้าน" ขโมยทั้ง 3 คนก็ตกใจและคิดว่าลูกเขยรู้แผนการของเขาแล้วจึงหนีเข้าไปในสวนเผือก ในเวลานั้นลูกเขยเล่านิทานต่อไปว่า "เข้าไปในสวนเผือก" ขโมยทั้ง 3 คนก็ตกใจและหนีไปอีก ลูกเขยก็เล่าต่อว่า "หนีไป"

(လူထုဦးလှ, 1963, p. 129)

ความขบขันจากมุขตลกเรื่องนี้เกิดจากเหตุการณ์ที่ลูกเขยเล่านิทานแต่พวกขโมยคิดว่าลูกเขยรู้แผนของพวกมันจึงวิ่งหนีไป

นิทานเรื่อง**ไอ้ขี้เกียจ** 5 เป็นมุขตลกที่กล่าวถึงเรื่องราวไอ้ขี้เกียจชอบฟังเสียงขลุ่ย แต่ขี้เกียจเป่าขลุ่ยจึงใส่ขลุ่ยในก้น ไปขโมยของบ้านคนอื่นและเกือบถูกจับ

> ...กาลครั้งหนึ่งนานมาแล้ว ในหมู่บ้านแห่งหนึ่ง ไอ้ขี้เกียจอาศัยอยู่กับแม่ แม่ต้องเลี้ยงดูไอ้ขี้เกียจที่ไม่ทำงานอะไร วันหนึ่งแม่ให้ไอ้ขี้เกียจหาปลา ไอ้ขี้เกียจจึงไปตัดไม้ทำลอบดักปลา ไอ้ขี้เกียจนำลอบไปวางบนต้นไม้ที่ริมแม่น้ำแล้วกลับบ้าน ในวันถัดไป ไอ้ขี้เกียจเห็นยักษ์ที่กำลังเป่าขลุ่ยถูกจับในลอบดักปลา เขาอยากได้ขลุ่ยของยักษ์จึงบอกยักษ์ว่าถ้าให้ขลุ่ยก็จะช่วยปล่อยยักษ์ออกจากลอบ ยักษ์ก็ตกลงและมอบขลุ่ยให้ไอ้ขี้เกียจ แต่ไอ้ขี้เกียจบอกว่าเขาขี้เกียจเป่าขลุ่ยแต่อยากได้ยินเสียงขลุ่ย ยักษ์จึงช่วยใส่ขลุ่ยที่ก้นของไอ้ขี้เกียจ ไอ้ขี้เกียจก็พอใจ คืนหนึ่งไอ้ขี้เกียจและเพื่อนไปขโมยวัวที่บ้านของชาวนาคนหนึ่ง เมื่อเจ้าของวัวได้ยินเสียงขลุ่ยจากไอ้ขี้เกียจก็รู้ทันทีว่ามีคนมาขโมยวัว จึงไล่จับไอ้ขี้เกียจกับเพื่อน เขาสองคนก็วิ่งหนี เมื่อเจ้าของวัวไล่ทันไอ้ขี้เกียจก็จับได้แต่ขลุ่ยจากก้นของไอ้ขี้เกียจ ส่วนไอ้ขี้เกียจก็วิ่งหนีไป
>
> (လူထုဦးလှ, 1966, p. 189)

ความขบขันจากมุขตลกเรื่องนี้เกิดจากเหตุการณ์ที่ไอ้ขี้เกียจชอบฟังเสียงขลุ่ย แต่ขี้เกียจเป่าขลุ่ยจึงใส่ขลุ่ยในก้น ไปขโมยของบ้านคนอื่นและเกือบถูกจับ แต่เจ้าของบ้านจับได้แต่ขลุ่ยจากก้นของไอ้ขี้เกียจ

3. **นิทานคติ**

นิทานคติ เป็นนิทานที่มีแนวคิดเรื่องคุณค่าจริยธรรมและผลแห่งการกระทำผู้ที่ทำความดีเช่น มีความกตัญญู มีเมตตากรุณา เชื่อฟัง ซื่อสัตย์ ศรัทธาในศาสนา ฯลฯ ย่อมได้รับผลดีตอบแทน ส่วนผู้ทำสิ่งไม่ดีเช่น ไม่กตัญญู ใจคอโหดเหี้ยม ไม่ซื่อสัตย์ ไม่ศรัทธาในศาสนา ฯลฯ ย่อมได้รับผลร้ายตอบแทน (ประคอง นิมมานเหมินท์, 2545, น. 104)

นิทานคติยะไข่ที่พบจำนวน 19 เรื่อง ได้แก่เรื่อง **การละเล่นขายคนที่โกรธ (စိတ်ဆိုးရောင်း စားတမ်း) ลิงทำให้หลงเสน่ห์ (မျောက်မျက်ချစ်) ไอ้ตะมา และ ไอ้ชะยา (ငတမာနှင့်ငချယာ) เธอเป็นที่หนึ่ง ฉันเป็นที่สอง (မင်း ပဌမငါဒုတိယ) ปียาตูและคุณยังอ่อง (ပဲယာသူနှင့် မောင်ရုန် အောင်) คนที่เชื่อเมีย (ပြောဖန်များမယား စကားအောင်) ความตายของงู10 หัว (ဦးခေါင်း ဆယ်လုံးအသက်ဆုံး) คนเจ้าเล่ห์ 2 คน (ဥာဏ်သ မားနှစ်ယောက်) คนที่หายมราช (သေမင်း ကိုရှာသူ) คนที่อยากเป็นเจ้า (တော်ဝင်လိုသူ) ถ้าไม่เชื่อต้องเป็นทาส (မယုံကျွန်ခံတမ်း) เมาเก้ายะ (မောင်ကောက်ရ) ตุ๊มยะไข่ (သုမြခိုင်) คนร่ำรวยเงิน**

(မာယာကြွယ်မဖေး) **ေ ဆ် ာ ယ ဘ ပ ဝ ူ** (ကွမ်းရွက်မင်းသား) **ေ ဒ ါ ဆ ာ မ ီ ဆ ံ** (မှာတွဲအတိုင်းလုပ်သူ) **မ ာ ယ ာ ဆ ီ ဒ** (မာယာရှင်) **တ ဝ ဒ ဆ ီ ဆ ဒ ဆ ီ ဆ ဒ ီ** (သော်ဒလိနှင့် လူရဲ တက်) **အ ာ ဝ ူ ဆ ဒ ဆ ီ ဆ ဒ ီ** (အောက်ကျူနဲ့ပြည့်ပြည့်မြည်)

นิทานคติยะไข่ส่วนใหญ่เป็นนิทานที่มีขนาดยาว มีเนื้อหาให้ข้อคิดคติเตือนใจในเรื่องต่าง ๆ ในการดำเนินชีวิต ได้แก่ เรื่องของความซื่อสัตย์ เรื่องของความไม่กตัญญู โทษของการดื่มสุรา โทษของการโกหก ตัวอย่างนิทานที่กล่าวถึงโทษของการดื่มสุราเช่น เรื่อง **เธอเป็นที่หนึ่ง ฉันเป็นที่สอง** กล่าวถึงเรื่องราวของนักเลงสุราที่มีมารยาทพาล และกลายเป็นคนดีตามสั่งสอนของผู้ที่มีความเคร่งครัดในศาสนา และมีมารยาทดีความว่า

> ...มีนักเลงสุราคนหนึ่งมีนิสัยพาลและชอบก่นด่าคนอื่นเป็นประจำ ทุกคนไม่ชอบนิสัยของเขาจึงไม่มีใครพูดด้วย แต่เขากลับคิดว่าทุกคนกลัวเขา ต่อมามีชายคนหนึ่งเป็นผู้ที่มีความเคร่งครัดในศาสนาและมีมารยาทดี ย้ายเข้ามาอยู่หมู่บ้านของนักเลงสุรา เมื่อนักเลงสุรามาด่าว่าเขาก็ไม่ตอบโต้ นักเลงสุราจึงถามว่าทำไมเขาถึงไม่ด่านักเลงสุรากลับ เขาตอบว่า ผู้มีความรู้และมารยาทดีย่อมไม่ต่อสู้กับคนพาล และชายผู้นี้ได้สั่งสอนนักเลงสุราถึงโทษแห่งการดื่มสุรา นักเลงสุราได้ฟังก็เกิดความละอาย และยกย่องชายผู้นี้ว่าเป็นผู้มีความกล้าหาญที่กล้าว่ากล่าวตักเตือนเขา หลังจากนั้นนักเลงสุราก็เลิกดื่มเหล้าและไม่เที่ยวด่าทอคนอื่นอีกต่อไป
>
> (လူထုဦးလှ, 1963, p. 195)

นิทานที่ให้ข้อคิดเรื่องความซื่อสัตย์ เช่น เรื่อง **ลิงทำให้หลงเสน่ห์** กล่าวถึงเรื่องราวความซื่อสัตย์ของภรรยาคนหนึ่ง แต่สามีเข้าใจผิดว่าภรรยาเป็นชู้กับลิง ภรรยาจึงฆ่าตัวตาย ความว่า

> ...เมื่อเจ้าชายเรียนจบได้พาลูกสาวของอาจารย์กลับบ้าน ในระหว่างทางพบลิงตัวหนึ่ง ลิงตัวนี้ชอบลูกสาวของอาจารย์ที่เจ้าชายพามา เมื่อเจ้าชายออกไปหาอาหาร ลิงก็มาหาหญิงสาวและพยายามทำให้หญิงสาวหลงเสน่ห์และขอนางแต่งงาน แต่หญิงสาวไม่ตกลงด้วย เมื่อเจ้าชายเห็นเหตุการณ์นี้ ก็เข้าใจผิดคิดว่าหญิงสาวและลิงเป็นชู้กัน เจ้าชายต่อว่าหญิงสาวอย่างรุนแรงและฆ่าลิงโดยเผาลิง หญิงสาวเสียใจมากที่เจ้าชายไม่ไว้ใจตน จึงจะกระโดดเข้ากองไฟฆ่าตัวตาย เจ้าชายเห็นดังนั้นก็ยิ่งเข้าใจผิดว่าหญิงสาวห่วงหาอาลัยลิง จึงปล่อยให้หญิงสาวฆ่าตัวตาย หลังจากนั้นเจ้าชายก็เดินทางกลับเมือง ระหว่างทางเจอผู้หญิงกลุ่มหนึ่งที่เห็นเหตุการณ์ระหว่างลิงกับหญิงสาวมาตั้งแต่ต้น ได้

เข้ามาพูดกับเจ้าชาย และเล่าเรื่องราวที่พบเห็นให้เจ้าชายฟัง เมื่อเจ้าชายได้ฟังก็รู้ทันทีว่าเป็นเรื่องราวของตัวเอง ก็รู้สึกเสียใจที่ไม่เชื่อลูกสาวอาจารย์ ซึ่งนิทานเรื่องนี้สอนเห็นว่าผู้ที่มีความซื่อสัตย์ย่อมมีผู้มองเห็นความซื่อสัตย์นั้น

(လူထုဦးလှ, 1963, p. 61)

นิทานที่ให้ข้อคิดเรื่องการซื่อสัตย์ของภรรยาต่อสามีเช่น นิทานเรื่อง**คนที่อยากเป็นเจ้า** เป็นเรื่องที่สั่งสอนว่าคนที่แต่งงานแล้วไม่ควรเป็นชู้กับคนอื่นความว่า

> ...กาลครั้งหนึ่งนานมาแล้วในเมืองแห่งหนึ่งมีครอบครัวเศรษฐีอาศัยอยู่ มีพ่อแม่ลูกสาวและลูกเขยอาศัยอยู่ด้วยกัน สามีของลูกสาวชอบอ่านหนังสือ วันหนึ่งสามีอ่านเรื่องคุณค่าของผู้หญิงที่เป็นเจ้า ต้องซื่อสัตย์ต่อสามี เมื่อภรรยารู้ว่าสามีอ่านหนังสือนี้ก็บอกสามีว่าเธออยากเป็นเจ้าและจะพยายามทำให้ได้ วันหนึ่งสามีไปค้าขายในต่างจังหวัด ที่จริง สามีไปซ่อนตัวอยู่ที่บ้านของยาย ให้ยายเอาพวงมาลัยไปขายที่บ้านของลูกสาวเศรษฐี เขาทำพวงมาลัยอย่างสวยงามและให้ยายเอาไปส่งให้ภรรยา ภรรยาก็ถูกใจพวงมาลัยของสามี ในวันถัดไปสามีให้ยายส่งจดหมายไปให้ภรรยา ภรรยาไม่รู้ว่าคนที่ส่งจดหมายเป็นสามีจึงตอบจดหมาย เขาสองคนเป็นชู้กันทางจดหมาย วันหนึ่งสามีบอกว่าเขาจะมาหาลูกเศรษฐีในตอนกลางคืน เมื่อถึงเวลากลางคืน ภรรยามองไม่เห็นหน้าของสามีจึงไม่รู้ว่าคนที่เป็นชู้กับเธอคือสามีของเธอเอง เมื่อถึงเวลาเที่ยงคืน ภรรยาให้สามีกลับ แต่สามีไม่ยอมกลับและร้องเสียงดัง ภรรยาตกใจจึงร้องว่าขโมยเข้าบ้าน พ่อแม่ตื่นมาจับขโมย ก็เห็นว่าเป็นลูกเขยของเขาเอง สามีบอกภรรยาว่าคนที่เป็นเจ้า ไม่โกหกสามี แม้ว่าสามีอยู่ห่างไกลก็ไม่เป็นชู้กับคนอื่น
>
> (လူထုဦးလှ, 1963, p. 141)

4. นิทานประจำถิ่น

นิทานประจำถิ่นเป็นนิทานที่เล่าสืบต่อกันมาในท้องถิ่นต่าง ๆ และเชื่อกันว่าเป็นเหตุการณ์ที่เคยเกิดขึ้นจริง ส่วนใหญ่เป็นเรื่องที่อธิบายความเป็นมาของสิ่งที่อยู่ในท้องถิ่นทั้งสิ่งที่เกิดขึ้นโดยธรรมชาติ และสิ่งที่มนุษย์สร้างขึ้น (ประคอง นิมมานเหมินท์, 2545, น. 122)

นิทานประจำถิ่นยะไข่ที่พบจำนวน 16 เรื่อง ได้แก่ เรื่อง **ငး กับ ပး (ငနှင့် ပ)** **เกาะมะพร้าวแดง (အုန်းနီကျွန်း) กับดักเสือ (ကျားထောင်ချောက်) นายพรานผู้มีปัญญา (ဥာဏ်ကြီးသောမုဆိုး) เขาโกงมะกับ เขาโกงเม (ကုံမ တောင်နှင့် ကုံမေ တောင်) ไอ้โลงจอม**

พลัง (အားကောင်းကြီး လေုံး) เต้าจ่ออูจอมพลัง (အားကောင်းကြီးသောကြာဦး) กุ้งแขก (ကုလားပုစွန်) พระอินทร์ปลอมตัวเป็นควาย (ကျွဲယောင် ဆောင်တဲ့ သိကြားမင်း) ไอ้เชงจอมพลัง အားကောင်းရှိန်း) งานกลูตัก (ဘုရင်ကလူတက်ပွဲတော်) คำ 3 คำ (စကားသုံးခွန်း) สาบานของเทวดา (နတ်ကျိန် ၈၁) เสือและคนไถคราด (ကျားနှင့်လယ်ထွန်သူ) ยิ้มเพราะไม่สบายใจ แต่คิดว่าหัวเราะ (မချိသွားကြဲ ရယ်ယောင် ထင်) เสือดุ(ကျားဆိုး)

ประคอง นิมมานเหมินท์ แบ่งประเภทนิทานประจำถิ่นของไทยไว้ 5 ประเภท ได้แก่ นิทานเกี่ยวกับความเชื่อทางศาสนา นิทานเกี่ยวกับบุคคลในประวัติศาสตร์ นิทานเกี่ยวกับทรัพย์สมบัติหรือสิ่งลึกลับ นิทานชีวิตที่เหตุการณ์เกิดขึ้นในท้องถิ่น นิทานจากวรรณกรรมที่รู้จักกันอย่างดี (ประคอง นิมมานเหมินท์, 2545, น. 122) ส่วนนิทานประจำถิ่นของยะไข่สามารถจำแนก 3 ประเภท คือ นิทานเกี่ยวกับความเชื่อทางศาสนา นิทานเกี่ยวกับบุคคลในประวัติศาสตร์ และนิทานเกี่ยวกับเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในท้องถิ่น

นิทานเกี่ยวกับความเชื่อทางศาสนา เช่น *นิทานเรื่อง* งะ กับ ปะ ซึ่งเป็นนิทานประจำถิ่นที่ยะไข่เกี่ยวกับความเชื่อทางศาสนา นิทานงะกับปะเป็นนิทานเรื่องที่สะท้อนให้เห็นการนับถือศาสนาพุทธ อิทธิพลของศาสนาพุทธที่มีต่อสังคมยะไข่ และการสืบทอดศาสนาพุทธในสังคมยะไข่ เนื้อเรื่องกล่าวถึง

> ...กลุ่มชนฉิ่นที่อาศัยอยู่ในรัฐยะไข่ต้องการบันทึกธรรมะของพระพุทธเจ้า แต่ไม่มีกระดาษหรือไม้ไผ่เพื่อบันทึก จึงบันทึกธรรมะของพระพุทธเจ้าไว้บนหนังวัว แต่หมาได้กินหนังวัวที่บันทึกธรรมะนั้นไป เหลือเพียงหนังวัวชิ้นหนึ่งที่มีอักษร งะและปะ หลังจากนั้นเป็นต้นมาชาวฉิ่นจึงให้ความสำคัญกับอักษรงะและปะ ที่มาจากธรรมะของพระพุทธเจ้า ดังนั้นในกลุ่มชนฉิ่นที่อาศัยอยู่ในรัฐยะไข่ที่นับถือศาสนาพุทธ ถ้าเป็นผู้ชายจะมีคำนำหน้าชื่อว่า งะ เช่น งะเยาเล งะเคา ถ้าเป็นผู้หญิงจะมีคำนำหน้าชื่อว่า ปะ เช่น ปะยาว ปะปู ปะเอา เป็นต้น
>
> (လူထုဦးလှ, 1963, p. 223)

นิทานประจำถิ่นยะไข่ที่เกี่ยวกับบุคคลในประวัติศาสตร์ เช่น นิทานเรื่อง **ไอ้โลงจอมพลัง** เนื้อหากล่าวถึงเรื่องของไอ้โลงที่พยายามชักชวนชาวบ้านให้มาตั้งถิ่นฐานบริเวณที่ราบร่วมกันและพัฒนาหมู่บ้านให้เจริญ ความว่า

...กาลครั้งหนึ่งนานมาแล้ว ในเกาะยามแปยในรัฐยะไข่ มีจอมพลังที่มีพละกำลังและมีความสามารถมาก อาศัยอยู่ นอกจากเขาจะมีพละกำลังมากกว่าคนอื่นแล้วเขายังกินเยอะกว่าคนอื่น ๆ ด้วย จึงมีร่างกายที่ใหญ่โตกว่าคนอื่น ๆ ดังนั้นพ่อแม่จึงตั้งชื่อให้เขาว่า ไอ้โลงจอมพลัง ในหมู่บ้านที่ไอ้โลงอาศัยอยู่ ชาวบ้านไม่ได้อาศัยร่วมอยู่ด้วยกัน แต่แยกกันอยู่ตามสวนหรือไร่ของแต่ละคน วันหนึ่ง ไอ้โลงบอกชาวบ้านว่า เราไม่ควรแยกอยู่แบบนี้ ควรสร้างบ้านเรือนบริเวณที่ราบแล้วอยู่ร่วมกัน ชาวบ้านไม่ยอมทำตามที่ไอ้โลงบอกและแยกันอยู่ตามเดิม ไอ้โลงโกรธและจะทำลายบ้านเรือนของชาวบ้าน แต่ชาวบ้านไม่กลัวไอ้โลงและไม่ย้ายมาอยู่ในที่ราบ วันหนึ่งไอ้โลงอยากให้ชาวบ้านรู้ว่าเขามีความสามารถแค่ไหน จึงหุงข้าว 4 ปยี และให้ชาวบ้านมารวมกันบริเวณที่ราบ เมื่อชาวบ้านเข้ามารวมกัน ไอ้โลงถอนและหักต้นไม้ที่อยู่ระหว่างสวนของชาวบ้านด้วยมือเปล่า นั่งบนลำต้น ถือยอดไม้เป็นร่ม กินข้าว4 ปยีกับเกลือ เมื่อชาวบ้านเห็นเหตุการณ์นี้ก็กลัวไอ้โลงและเชื่อฟังตามที่ไอ้โลงบอกและอพยพย้ายเข้ามาอยู่ในที่ราบ ไอ้โลงพยายามพัฒนาหมู่บ้านให้เจริญขึ้น เช่น ช่วยสร้างบ้าน สร้างถนนและสะพาน เมื่อหมู่บ้านเจริญขึ้นผู้คนที่ย้ายออกจากหมู่บ้านไปก็ย้ายกลับมาอยู่ที่หมู่บ้านเดิมอีกครั้ง และตั้งชื่อหมู่บ้านว่า บ้านไอ้โลง ปัจจุบันหมู่บ้านนี้ตั้งอยู่ที่เกาะยามแปย รัฐยะไข่

(လူထုဦးလှ, 1963, p. 227)

นิทานประจำถิ่นยะไข่ที่เกี่ยวกับเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในท้องถิ่น เช่น นิทานเรื่อง**เขาโกงมะกับเขาโกงเม** ซึ่งกล่าวถึงเหตุการณ์ที่สองพี่น้องเผชิญหน้ากับเสือและถูกเสือกินความว่า

...กาลครั้งหนึ่งนานมาแล้ว ในหมู่บ้านแห่งหนึ่งที่ตั้งอยู่เชิงเขามีพี่น้องสองคนที่ขยันทำงาน พี่สาวชื่อว่าโกงมะ น้องสาวชื่อว่าโกงเม ทุกวันพี่สาวทำไร่บนยอดภูเขา ส่วนน้องสาวทำงานบ้านและส่งข้าวไปให้พี่สาวที่ทำงานบนยอดเขา เวลา 9 ปีผ่านไป พี่น้องมีเงินทองมากขึ้นสามารถจะเลิกอาชีพทำไร่บนภูเขาได้ แต่พวกเธอก็ยังทำไร่ต่อ วันหนึ่งพี่สาวรอน้องสาวมาส่งข้าว แต่น้องสาวไม่มา พี่สาวจึงไปหาน้องสาว ในระหว่างทางพี่สาวเห็นเสือกำลังกัดน้องสาว จึงไปช่วยน้องสาว แต่ไม่สามารถช่วยน้องสาวได้และทั้งสองพี่น้องก็ถูกเสือกิน ตั้งแต่นั้นมา คนในหมู่บ้านตั้งชื่อภูเขาที่สองพี่น้องทำงานและตายว่าเขาโกงมะกับเขาโกงเม

(လူထုဦးလှ, 1963, p. 211)

5. นิทานสัตว์

นิทานสัตว์ เป็นนิทานที่มีตัวละครเอกเป็นสัตว์ เนื้อเรื่องแสดงถึงความฉลาดหรือความโง่ของสัตว์ (ประคอง นิมมานเหมินท์, 2545, น. 135)

นิทานสัตว์ของยะไข่พบจำนวน 12 เรื่อง ได้แก่ เรื่อง **กระต่ายโกหก** (ယုန်cလိမ်) **แมวที่ซื่อตรง** (ကြောင်သူတော်) **ปราชญ์คางคก** (ဖပြုတ်ကေပညာရှိ) **นกฮูกทนายความ** (ရှေ့နေဒီးကွက်) **ขนหางกระต่าย** (ယုန်ဇော့) **ที่ของตัวเอง** (ကိုယ့်နေရာနှင့်ကိုယ်) **นกตีนเจก และอีกา** (တင်းကျိတ်နှင့်ကျီးကန်း) แมวโกหก (ကြောင်c လိမ် ယေ) ลิงและเต่า (မျောက်နဲ့လိပ်) เจ้าชายควาย (ကျွဲမင်းသား) **กระต่ายและจระเข้** (ယုန်နဲ့ မိကျောင်း) **คางคก และนกกินปลี** (ဖားပြုတ်ကေနှင့်နှုတ်ကေ)

ตัวอย่างเช่น นิทานเรื่อง **กระต่ายโกหก** ที่แสดงให้เห็นถึงความฉลาดของกระต่าย และความโง่ของจระเข้เนื้อเรื่องกล่าวถึง

> ...กระต่ายตัวหนึ่งร้องเพลง ขณะมาหากินที่ริมแม่น้ำทุกวัน วันหนึ่งจระเข้เห็นกระต่ายตัวนี้ก็คิดว่ากระต่ายกำลังท่องหนังสืออยู่ และเป็นกระต่ายเจ้าปัญญา ดังนั้นจระเข้จึงฝากลูกของมัน 2 ตัวให้เรียนหนังสือกับกระต่าย แต่กระต่ายกลับกินลูกจระเข้ เวลาผ่านไปจระเข้คิดถึงลูกทั้งสองคนจึงมาหากระต่าย ได้พบแต่กระดูกของลูก จึงโกรธมากและจะกินกระต่าย กระต่ายแกล้งพูดว่า ตอนนี้ เขากำลังสกปรกอยู่ ขอทำความสะอาดตัวก่อน จระเข้ก็อนุญาต แต่กระต่ายก็วิ่งหนีไป ในวันถัดมา จระเข้แอบมารอในโพรงไม้ที่กระต่ายอาศัยอยู่ เมื่อกระต่ายกลับมาก็ได้สังเกตว่า ที่โพรงไม้เปื้อนโคลน ก็นึกได้ว่าจระเข้จะอยู่ในโพรงไม้นั้น กระต่ายจึงแกล้งเรียกโพรงไม้ว่า "โพรงไม้ โพรงไม้" จระเข้คิดว่าต้องตอบก็เลยตอบว่า "ครับ" เมื่อกระต่ายได้ยินเสียงของจระเข้ ก็เผาโพรงไม้นั้น จระเข้ก็ตาย
>
> (လူထုဦးလှ, 1963, p. 17)

เรื่อง**ปราชญ์คางคก** กล่าวถึงความฉลาดของคางคกว่า

> ...กาลครั้งหนึ่งนานมาแล้ว ช้างและเสือเป็นเพื่อนสนิทกัน เมื่อทำอะไรก็ทำด้วยกันยกเว้นการหากิน ช้างกินพืชผักและเสือจับเนื้อกิน วันหนึ่งเสือฝันว่าได้กินหัวใจของช้าง เสือเล่าเรื่องฝันให้ช้างฟัง ช้างสงสารและรักเพื่อนจึงจะยอมให้เพื่อนกินแต่ขอเวลา 7 วัน เมื่อคางคกตัวหนึ่งเห็นช้างที่เสียใจอยู่จึงถาม ช้างก็เล่าเรื่องทั้งหมดให้หมด คางคกก็บอกว่ามันจะช่วยช้าง เมื่อถึงวันที่ 7 คางคกให้ช้างเบ่งพุงให้พองและนอนลง ส่วนเขานั่งบนพุงช้างและส่งเสียงดังอยู่ เสือก็มาหาช้าง ในช่วงระยะเวลา7วันนี้ เสืออยาก

กินแต่หัวใจของช้าง กินอะไรไม่ลง จึงผ่ายผอมลง เมื่อคางคกเห็นเสือก็เข้าไปในปากของช้างและออกมาทางก้นและตะโกนว่ากินช้าง ตัวเดียวไม่อิ่มจึงคิดว่าจะกินเสือด้วยดีไหม แต่เสือผอมมากก็ไม่น่ากิน เมื่อเสือได้ยินเสียงของคางคกก็กลัวและหนีไป หมาป่าตัวหนึ่งเห็นเสือที่วิ่งหนีมาจึงถามเสือก็ เล่าเรื่องให้หมาป่าฟัง หมาป่าจึงพูดว่าเราจะไปด้วยกันมันจะกินคางคก ส่วนเสือก็กินช้าง แต่ทั้ง2ตัวไม่กล้านำไป จึงผูกหางไว้และไปด้วยกัน เมื่อคางคกเห็นเสือและหมาป่าก็ตะโกนอีกว่า ครั้งนี้เสือพาลูกมาด้วยก็คิดว่าคงจะกินได้จนอิ่มแล้ว เสือและหมาป่าได้ยินก็กลัวและวิ่งหนี ไปชนต้นไม้ คอหักตาย

(လူထုဦးလှ, 1963, p. 117)

นิทานเรื่อง**นกตีนแจกและอีกา** ที่กล่าวถึงอีกาที่ไม่เชื่อฟังคำเตือนของนก**ตีนแจก**จนต้องจมน้ำตาย ว่า

...กาลครั้งหนึ่งนานมาแล้ว นกตีนแจกและอีกาเป็นเพื่อนกัน นกตีนแจกมีจงอยปากที่ยาวจึงสามารถจับปลาได้ง่าย ส่วนอีกามีจงอยปากสั้นจึงไม่สามารถจับปลาได้ ดังนั้น นกตีนแจกเป็นนกใจดี จึงให้ปลาที่หาได้แก่อีกา เวลาผ่านไป อีกาเข้าใจผิดว่า นกตีนแจกให้ปลามันแต่น้อย ให้แต่ที่เหลือ ไม่ให้ปลาสดๆจึงไม่พอใจและกินแต่น้อยจนมันผอมลง สุดท้ายอีกาบอกนกตีนแจกว่ามันจะไปหาปลาด้วยตัวเอง นกตีนแจกห้ามอีกาเพราะอีกากำลังอ่อนแอและไม่สามารถหาปลาได้ แต่อีกาไม่ยอมและไปหาปลาที่แม่น้ำ ในเวลาที่มันใช้จงอยปากหาปลา น้ำก็ขึ้น อีกาพยายามบินหนีให้พ้น แต่อ่อนแอและไม่สามารถบินหนีได้ สุดท้ายอีกาก็จมน้ำตายไป

(လူထုဦးလှ, 1966, p. 219)

6. นิทานอธิบายเหตุ

นิทานอธิบายเหตุเป็นนิทานที่กล่าวอธิบายความเป็นมาของสิ่งต่าง ๆ เช่น ลักษณะของคน สัตว์และพืช ปรากฏการณ์ในธรรมชาติ อาหารการกิน ข้าวของเครื่องใช้ พิธีกรรมและขนบประเพณี (ประคอง นิมมานเหมินท์, 2545, น. 129)

นิทานอธิบายของยะไข่เป็นนิทานที่อธิบายลักษณะของสัตว์และพืช นิทานที่อธิบายลักษณะของสัตว์พบ จำนวน 9 เรื่อง ได้แก่ เรื่อง **ทำไมหมาและแมวจึงทะเลาะกัน (ခွေးနဲ့ကြောင်ဘာကြောင့်ရန်ဖြစ်) แมวกับเสือ (ကြောင် နှင့် ကျား) คุณซาโปและนางโปโนย (မောင်စာပိုနှင့်မပိုးညို) ทำไมงูกัดกบ (ဖားကိုမြွဘာလို့ ကိုက်ရ တယ်) สอนพี่น้อง**

(□ဒုက္ခကြုံရသည့်မောင်နှမ) ต้นแมงลัก (ပင်စိမ်းပင်) ธงสาย 20 ศอก (အတောင်နှစ်ဆယ်တံခွန်ရှည်) นกกระเต็น (ပန်ဇင်းငှက်) นกกระยาง (ငါဟာဗျိုင်းအောက် ဖြစ်ပါသည်)

นิทานที่อธิบายพฤติกรรมของสัตว์ ตัวอย่างเช่น นิทานเรื่อง **แมวกับเสือ** อธิบายพฤติกรรมของแมวว่าทำไมถึงต้องกลบขี้ ความว่า

> ...ในสมัยก่อน แมวและเสือเป็นเพื่อนกัน แต่วันหนึ่งเสืออยากกินแมว เสือจึงไล่แมว แมวปีนต้นไม้เก่งแต่เสือปีนต้นไม้ไม่เป็น เสือออกอุบายขอให้แมวสอนวิธีการปีนต้นไม้ แมวรู้แผนการของเสือว่าอยากกินเขา แมวจึงสอนให้เสือขึ้นต้นไม้แต่ไม่ได้สอนวิธีการลงจากต้นไม้ แล้วแมวก็ลงจากต้นไม้ไป แมวบอกเสือว่าถ้าอยากจับมัน ให้หาขี้ของมันก่อน ตั้งแต่นั้นเป็นต้นมา เวลาแมวขี้ก็จะกลบขี้ของมันเสมอ
>
> (လူထုဦးလှ, 1963, p. 189)

และอีกเรื่องหนึ่งเช่น **นกกระเต็น**อธิบายพฤติกรรมของนกกระเต็นที่ไม่สามารถกินน้ำจากที่อื่นได้ ยกเว้นอ้าปากกินน้ำฝน ความว่า

> ...กาลครั้งหนึ่งนานมาแล้ว ตาและหลานสองคนประกอบอาชีพตัดไม้ วันหนึ่งเขาสองคนไปตัดไม้ในป่า หลานเหนื่อยและหิวน้ำ จึงดื่มน้ำจากน้ำเต้าแห้งที่เอามาจากบ้านจนหมด ไม่เหลือน้ำให้ตาดื่ม หลานจึงใส่น้ำปัสสาวะแทนน้ำ เมื่อตาดื่มน้ำก็ได้ดื่มน้ำปัสสาวะ ตาไม่โกรธแต่ไม่ให้หลานทำแบบนี้อีก วันหนึ่งหลานป่วยตาย กลายเป็นนกกระเต็น คนในสังคมยะไขจึงเชื่อกันว่า เนื่องจากหลานไม่ดีกับตาจึงต้องถูกลงโทษให้กลายเป็นนกกระเต็นและไม่สามารถกินน้ำจากที่อื่นได้ ยกเว้นอ้าปากกินน้ำฝนในเวลาฝนตก
>
> (လူထုဦးလှ, 1964, p. 97)

นิทานที่อธิบายความเป็นมาของพืช ได้แก่เรื่อง **สองพี่น้อง** นิทานเรื่องนี้อธิบายถึงที่มาของข้าว ความว่า

> ...ครอบครัวยากจนครอบครัวหนึ่งอาศัยอยู่ในหมู่บ้านแห่งหนึ่ง พ่อเดินทางไปทำงานจึงไม่ค่อยอยู่ที่บ้าน แม่เป็นผู้หญิงที่ดีทำหน้าที่ดูแลลูกสองคน ลูกสาวมีอายุ 15 ปี ส่วนลูกชายมีอายุ 10 ปี ครอบครัวนี้อยู่กันอย่างมีความสุข วันหนึ่งเมื่อแม่เสียชีวิตแล้ว

พ่อก็แต่งงานใหม่เพื่อจะได้มีคนดูแลลูก แต่แม่เลี้ยงเป็นคนใจร้ายและให้สามีทิ้งลูก พ่อและแม่เลี้ยงทิ้งพี่น้อง 2 คนไว้ในป่า น้องชายร้องไห้เพราะไม่รู้เรื่องอะไร ส่วนพี่สาวแม้ว่าอายุแก่กว่าน้องชาย แต่เป็นผู้หญิงจึงไม่กล้านำทางไป สุดท้าย สองพี่น้องหาทางไปเมืองไม่เจอและหลงทางในป่า พี่สาวคิดว่า แม้กลับไปอยู่ในเมืองก็ไม่แน่ใจว่าใครจะเลี้ยงทั้งสองคน จึงตัดสินใจว่าจะอาศัยอยู่ในป่าและกินพืชผักผลไม้ ดังนั้น พี่น้อง 2 คน จึงใช้ชีวิตอยู่ในป่า วันหนึ่ง น้องชายเห็นนกเขามาหากินกันใกล้ๆที่อยู่ จึงอยากจับนกเขา แม้ว่าพี่สาวจะห้ามก็ไม่เชื่อฟังและทำบ่วงเพื่อจับนกเขา สุดท้ายจับนกเขาได้ในบ่วงหนึ่งตัว พี่สาวได้เมล็ดพืช 7 เมล็ดจากคอของนกเขา เขาจึงนำเมล็ดพืชนั้นไปปลูก หนึ่งเดือนผ่านไปได้ต้นข้าว 7 ต้น พี่สาวก็นำไปปลูกอีก ก็ได้ต้นข้าวจำนวนมากขึ้น เมื่อน้องชายอายุมากขึ้นก็ ไปเที่ยวที่หมู่บ้านแห่งหนึ่งซึ่งอยู่ไม่ไกลจากบ้านของเขา น้องชายเล่าเรื่องต้นข้าวที่พี่สาวปลูก ชาวบ้านก็ตามน้องชายไปดูต้นข้าว พี่สาวให้พันธุ์ข้าวแก่ชาวบ้าน ชาวบ้านก็เอาไปปลูก สุดท้ายประเทศนั้นกลายเป็นประเทศที่อุดมสมบูรณ์ไปด้วยต้นข้าว พี่สาวเป็นคนโสดและไม่แต่งงานกับใคร ส่วนน้องชายแต่งงานกับผู้หญิงจากประเทศนั้น แต่พี่น้องทั้งสองคนก็อยู่ด้วยกันตลอดชีวิต ตั้งแต่นั้นมา เรียกข้าวสารในภาษายะไข่ว่า ซะปวา ต่อไป สะปา เพราะคำว่า ซะปวา แปลว่า 'มากขึ้น' ต้นข้าวเป็นพืชพันธุ์ชนิดหนึ่งที่พี่สาวปลูกแล้วโตมาเป็นจำนวนมาขึ้น จึงเรียกข้าวสารในภาษายะไข่ว่า สะปา

(လူထုဦးလှ, 1966, p. 57)

นิทานที่อธิบายที่มาของพิธีกรรม เช่น เรื่องธงสาย 20 ศอก กล่าวถึงพิธีกรรมการชักธงสายผ้าสีขาวยาว 20 ศอก ในสังคมยะไข่ ความว่า

...กาลครั้งหนึ่งนานมาแล้ว ในหมู่บ้านแห่งหนึ่งมีผู้ชายและผู้หญิงที่เป็นคู่รักกัน เขาสองคนรัก แต่ยังไม่ได้แต่งงานเพราะพ่อแม่ของทั้งสองคนเป็นชาวนาจึงไม่มีเงินให้ลูกแต่งงาน ผู้ชายจึงไปค้าขายในต่างจังหวัดเพื่อหาเงินมาแต่งงาน เมื่อเวลาผ่านไป ผู้หญิงคิดถึงผู้ชายมากจนกินอะไรไม่ลงและตายไป ผู้หญิงกลายเป็นผี ครอบครัวของผู้หญิงรักเธอจึงให้อยู่ในบ้าน เมื่อผู้ชายกลับมาพ่อแม่และชาวบ้านบอกเรื่องผู้หญิงให้ผู้ชายฟัง เขาเชื่อและไปหาผู้หญิงที่บ้าน ก็เห็นผีนั่งอยู่หน้าบ้าน เขาเชื่อว่าผู้หญิงยังไม่ตายและมาหาคนรักที่เป็นผี วันหนึ่งชาวบ้านตามผู้ชายมาที่บ้านของผี ผีก็แลบลิ้นและหลอกคนที่ตามมา ผู้ชายแม้จะรู้ว่าผู้หญิงเป็นผีจริง แต่เขายังเลือกอยู่กับผี เมื่อผู้ชายตายไปเป็นผี นางผีคลอดลูก ลูกผีไปหาปู่ย่าตายายและเล่าเรื่องของพ่อแม่ให้ฟังและให้ชักธงสายผ้าสี

ขาวยาว 20 ศอกเพื่อให้พ่อกับแม่ไปสู่สุคติ ตั้งแต่นั้นมาเชื่อกันว่าถ้าชักธงสายผ้าสีขาวยาว 20 ศอก จะทำให้คนตายไปสู่สุคติได้

(လူထုဦးလှ, 1964, p. 53)

7. ตำนานปรัมปรา

ตำนานปรัมปรา หรือเทวปกรณ์ หรือเทพปกรณัม เป็นเรื่องอธิบายถึงกำเนิดของจักรวาล โลก โครงสร้างและระบบของจักรวาล มนุษย์ สัตว์ และปรากฏการณ์ทางธรรมชาติ (ประคอง นิมมานเหมินท์, 2545) ตำนานปรัมปราในนิทานพื้นบ้านยะไข่พบ จำนวน 4 เรื่อง ได้แก่ **ไอ้เลวทราม** (ဝတ်ပေ) **เจ้าชาย 4 องค์**(သားတော် ၄ပါး) **เทพเจ้าปัสสาวะรดตัวเอง** (ကိုယ့်ရွှေးကိုယ်ပတ်သောနတ်) **เทพแห่งดอย 2 องค์** (တောင် စောင့်နတ် ၂ပါး) ตัวอย่างเช่น ตำนานเรื่อง**ไอ้เลวทราม** ที่อธิบายปรากฏการณ์การเกิดแผ่นดินไหวว่า

...ไอ้เลวทรามเป็นลูกชายคนเดียว พ่อแม่จึงตามใจเขา เขาเป็นคนไม่เชื่อฟังพ่อแม่และมีนิสัยเลวทรามมาก พ่อจึงส่งไอ้เลวทรามไปอยู่กับพระสงฆ์ที่วัด แต่ไอ้เลวทรามก็ไม่เคารพเชื่อฟัง อีกทั้งยังมีนิสัยโกหก และชอบรังแกพระสงฆ์ ฤาษี และพ่อแม่ เมื่อไอ้เลวทรามตายไปจึงกลายเป็นเปรตที่ต้องทำหน้าที่แบกโลกไว้เป็นเวลาหลายปี อยู่มาวันหนึ่งแมลงมาเกาะอยู่ที่ไหล่ของไอ้เลวทรามและกัดไหล่ของไอ้เลวทราม ไอ้เลวทรามเจ็บไหล่จึงเปลี่ยนมาแบกเป็นโลกไว้บนไหล่ขวา เมื่อใดก็ตามที่แผ่นดินไหว ชาวยะไข่เชื่อกันว่าเป็นเวลาที่ไอ้เลวทรามกำลังสลับข้างไหล่เพื่อแบกโลก

(လူထုဦးလှ, 1968, p. 237)

ตำนานเรื่อง **เจ้าชาย 4 องค์** ที่อธิบายปรากฏการณ์ที่มนุษย์ไม่พอใจกับ**ภูมิอากาศ**แต่ชอบพระจันทร์ความว่า

...กาลครั้งหนึ่งนานมาแล้ว นางฟ้าที่เฝ้าดูแลโลกมีลูกชาย 4 องค์คือ พระอาทิตย์ พระพาย พระพิรุณและ พระจันทร์ วันหนึ่งนางฟ้าอยากรู้นิสัยของลูกชายทั้ง 4 องค์จึงให้ไปงานทำบุญที่เมืองเวสาลีและให้เอาของขวัญกลับมาให้แม่นางฟ้าด้วย ลูกชายทั้ง 4 องค์ไปงานทำบุญและเที่ยวกันอย่างสนุกสนานและกลับมาโดยไม่มีใครเอาของขวัญมาให้แม่นางฟ้ายกเว้นพระจันทร์ที่เอาห่อข้าวที่ไม่บูดมาให้แม่ ในระหว่างทาง เมื่อพระจันทร์นอนหลับอยู่ พี่ชายสามคนคิดว่าถ้ามีพระจันทร์เพียงคนเดียวที่เอาของขวัญไปให้แม่

เขาสามคนจะถูกแม่ลงโทษ ดังนั้นจึงคิดทำให้ห่อข้าวของพระจันทร์บูด พระพิรุณทำให้ฝนตก ห่อข้าวเปียกฝน พระอาทิตย์ทำให้แดดร้อนจนห่อข้าวแห้ง เมื่อพระจันทร์แกะห่อข้าวออกเพื่อไม่ให้ห่อข้าวบูด พระพายทำให้ลมพัดแรงจนข้าวปลิว เมื่อกลับถึงบ้าน แม่นางฟ้าถามว่าเอาอะไรมาให้แม่ พระอาทิตย์ตอบว่าพวกเขาทั้งหมดไม่ได้เอาอะไรมาให้แม่ แม่นางฟ้ารู้เรื่องทั้งหมดที่พี่สามคนทำลายห่อข้าวของพระจันทร์ จึงจะให้ลงโทษพระอาทิตย์ พระพายและพระพิรุณ แม่นางฟ้าจึงสาปว่า แม้ว่าแดดจะร้อนหรือไม่ มนุษย์จะด่าพระอาทิตย์ แม้ว่าฝนจะตกหรือไม่ มนุษย์จะด่าพระพิรุณ แม้ว่าลมจะพัดหรือไม่ มนุษย์จะด่าพระพาย ส่วนพระจันทร์ แม้ว่าพระจันทร์จะออกหรือไม่ออกในเวลากลางคืน มนุษย์จะรอคอยพระจันทร์เสมอ ตั้งแต่นั้นมาเชื่อกันว่ามนุษย์ไม่พอใจกับสภาพภูมิอากาศ แต่ชอบพระจันทร์เสมอ

(လူထုဦးလှ, 1963, p. 169)

ตำนานเรื่อง **เทพเจ้าปัสสาวะรดตัวเอง** ที่อธิบายปรากฏการณ์ที่ในบริเวณธารอำมีเห็บมากกว่าธารดาลาด ความว่า

...กาลครั้งหนึ่งนานมาแล้ว เทพเจ้าที่เฝ้าธารอำและเทพเจ้าที่เฝ้าธารดาลาดเป็นสหายกัน เทพเจ้าสององค์นั้นจึงไปเที่ยวในเขตของแต่ละองค์ บางทีเทพเจ้าสององค์ก็เล่นพนันกัน เมื่อเล่นพนัน แม้ว่าเทพเจ้าองค์หนึ่งแพ้ อีกองค์หนึ่งจะช่วยเล่นจนองค์ที่แพ้กลับได้สิ่งที่พนันไว้ วันหนึ่งเทพเจ้าเฝ้าธารอำนึกขึ้นมาได้ว่า เมื่อไปเล่นพนันอีก จะกำหนดสิ่งที่พนันเป็นเห็บ เพราะเทพเจ้าอำสงสารมนุษย์ที่อยู่ในเขตของตนที่มีเห็บจำนวนมากจึงถูกเห็บกัดอยู่เสมอ หลังจากนั้นเทพเจ้าสององค์ก็เล่นพนันกันอีก เทพเจ้าธารอำกำหนดให้มีเห็บเป็นของพนัน เทพเจ้าดาลาดก็ยอม แต่สุดท้ายเทพเจ้าอำแพ้และได้เห็บจากเทพเจ้าธารดาลาดอีก ตั้งแต่นั้นมา ชาวยะไข่เชื่อกันว่าในบริเวณธารอำมีเห็บมากกว่าธารดาลาดเพราะเหตุนี้

(လူထုဦးလှ, 1963, p. 219)

8. นิทานเรื่องผี

นิทานเรื่องผีสะท้อนให้เห็นถึงความเชื่อของคนที่มีต่อวิญญาณและสิ่งเหนือธรรมชาติ (ประคอง นิมมานเหมินท์ ,2545, น. 138)

นิทานผีในนิทานพื้นบ้านยะไข่พบจำนวน 3 เรื่อง ได้แก่ **นักจิงและผี(လူကြမ်းနှင့်သရဲ) คนที่ไม่กลัวผี (တစ္ဆေမကြောက်သူ) ผีและหญิงสาว (အပေါင်နှင့်အပျို)**

นิทานเรื่อง **นักจิงและผี** กล่าวถึงเรื่องราวของนักจิงพี่น้องสองคนที่ต่อสู้กับผี ความว่า

...หมู่บ้านแห่งหนึ่งมีผีในไร่นา ผีตัวนี้ชอบจับคนหรือสัตว์ที่เข้ามาในนาในไร่กิน ชาวบ้านบูชาผีนี้ด้วยไก่ และหมู เพื่อขออนุญาตเข้าไปทำงานในนาในไร่กิน ผีกินสัตว์ที่บูชาไว้แต่ไม่ยอมให้ชาวบ้านเข้ามาทำงาน ในหมู่บ้านมีนักจิง (นักกีฬามวยปล้ำแบบวัฒนธรรมยะไข่) พี่น้อง 2 คน เมื่อพี่น้อง 2 คน ได้ยินเรื่องผีแล้ว จึงคิดจะเข้าไปทำงานในนา เมื่อไปถึงเขาได้ต่อสู้กับผี โดยการเล่นจิง จนสามารถเอาชนะผีได้และได้หมวกเหล็กของผีมาครอบครอง ผีหนีไม่ได้เพราะไม่มีหมวกเหล็ก พี่น้อง 2 คน จึงจับผีขังไว้ในบ้าน ต่อมาพี่น้อง 2 คนและผีได้กลายเป็นเพื่อนกัน พี่ชายได้แต่งงานกับผู้หญิงคนหนึ่ง ผู้หญิงคนนั้นไม่รู้เรื่องหมวกเหล็ก เมื่อผีขอร้องภรรยาของพี่ชายจึงหาหมวกเหล็กให้ผี เมื่อผีได้หมวกก็หนีออกไป

(လူထုဦးလှ, 1966, p. 63)

นิทานเรื่อง**คนที่ไม่กลัวผี** กล่าวถึงเรื่องราวของคนที่ไปนอนที่สุสานและถูกผีหลอก ความว่า

...กาลครั้งหนึ่งนานมาแล้วในเกาะสะกุ คนที่ชื่อว่าตาชั้นอ่อวอาศัยอยู่ เขาเป็นคนที่ชอบเดินเล่นคนเดียว ดังนั้นคนที่ไม่รู้จักเขาจึงคิดว่าเขาเป็นคนบ้า แต่ถ้ารู้จักกับเขาก็รู้ว่าเขาไม่ใช้เป็นคนบ้าเพราะเขาไม่มีท่าทางที่แปลกยกเว้นชอบเดินเล่นคนเดียว ตอนเด็ก ๆ ในเวลากลางคืน ตาชั้นอ่อวจะนอนในบ้านใดบ้านหนึ่งหรือในวัด เมื่อเขาโตขึ้นมา เขาไปนอนที่เถียงนานอกหมู่บ้าน วันหนึ่งเขาไปนอนที่สุสาน สุสานนั้นมีชื่อเสียงว่าผี คนในหมู่บ้านถามตาชั้นอ่อวว่าทำไมไปนอนที่สุสาน ตาชั้นอ่อวไม่รู้เรื่องสุสานนั้นจึงไม่ตอบอะไร คนในหมู่บ้านก็คิดว่าตาชั้นอ่อวเป็นคนกล้าหาญและไม่กลัวผี เมื่อตาชั้นอ่อวไปนอนสุสานเป็นหลายวันกคนในหมู่บ้านก็ถามเขาอีกว่านอนที่สุสานไม่เห็นอะไรหรือตาชั้นอ่อวก็ตอบว่า สุสานนั้นไม่น่ากลัว ไม่มีอะไรยกเว้นคนที่มาเล่นกับเขาที่มีตาโต หูใหญ่ และกลิ่นเน่าเหม็น ชาวบ้านก็บอกว่าคนเหล่านั้นไม่ใช่เป็นคน เป็นผีมาหลอกเขา ตาชั้นอ่อวก็อายที่เขาไม่รู้ว่าเป็นผีและมาอวดชาวบ้าน หลังจากนั้นตาชั้นอ่องก็ไม่ไปนอนที่สุสานอีก

(လူထုဦးလှ, 1964, p. 27)

นิทานเรื่อง **ผีและหญิงสาว** กล่าวถึงเรื่องราวของพวกหญิงสาวที่ไปพูดเล่นกับผี ความว่า

> ...กาลครั้งหนึ่งนานมาแล้ว มีหมู่บ้านแห่งหนึ่งตั้งอยู่ริมคลอง ในเวลาตอนเย็นพวกหญิงสาวในหมู่บ้านมาหาปลาและเก็บพืชผักที่ริมคลอง วันหนึ่งในเวลาที่พวกหญิงสาวกำลังหาปลาและเก็บพืชผักอยู่ เห็นศพที่ลอยตามน้ำมา หญิงสาวบางคนกลัวศพ แต่หญิงสาวบางคนไม่กลัวและพูดเล่นว่า เมื่อถึงเวลาตอนเที่ยงคืน ศพจะมาเยี่ยมที่บ้านและจะพูดคุยกันได้ ในระหว่างทางที่กลับบ้านพวกหญิงสาวเริ่มกลัวว่าศพจะมาหาจริง ๆ ดังนั้นพวกเธอจึงเตือนกันและกันว่า เมื่อถึงบ้านให้ซ่อนบันไดไว้และปิดประตูไว้เพื่อไม่ให้เข้ามาได้ เมื่อถึงตอนเที่ยงคืนศพที่ติดอยู่ริมคลองกลายเป็นผีและมาหาพวกหญิงสาว แต่ไม่สามารถเข้าไปในบ้านได้เพราะไม่มีบันไดขึ้นบ้าน ผีจึงกระโดดจะเข้าบ้านแต่ชนกับประตูที่ปิดไว้จึงล้มลงไป ในวันรุ่งขึ้น พวกหญิงสาวเห็นผีไปที่ล้มจึงยกผีนอกหมู่บ้านและเผาศพ พวกหญิงสาวก็คิดได้ ต่อจากไปนี้จะไม่พูดเล่นโดยไม่คิดอะไรอีก
>
> (လူထုဦးလှ, 1966, p. 208)

9. นิทานชีวิต

นิทานชีวิตมีเนื้อหาที่เชื่อกันว่าเป็นเรื่องที่เคยเกิดขึ้นจริง กล่าวถึงชื่อของตัวละคร และระบุสถานที่ที่เกิดเหตุการณ์อย่างชัดเจน ซึ่งนิทานชีวิตบางเรื่องมีลักษณะคล้ายกับนิทานประจำถิ่นด้วย (ประคอง นิมมานเหมินท์, 2545, น. 118)

นิทานชีวิตยะไข่พบจำนวน 2 เรื่อง ได้แก่ **นายละครที่ไม่เห็นภัยตาย** (ဇေဘေးကိုမမြင်သော ဇာတ်ဆရာ) **สหายของเทพารักษ์** (ရက္ခစိုးမိတ်ဆွေ)

นิทานชีวิตของยะไข่มีลักษณะคล้ายกับนิทานชีวิตโดยทั่วไป ตัวอย่างเช่น นิทานเรื่อง **สหายของเทพารักษ์** กล่าวถึงเรื่องราวของผู้เฒ่าชาวประมงที่เป็นมิตรกับเทพารักษ์ ความว่า

> ...กาลครั้งหนึ่งนานมาแล้ว มีผู้เฒ่าคนหนึ่งอาศัยอยู่ที่เกาะมะซะไยใกล้กับเกาะเจ้าก์ผยู่ รัฐยะไข่ เขาชื่อว่า อู่ผยู่ตีอ่าว เป็นชาวประมง ผู้เฒ่าผู้นี้เป็นสหายกับเทพารักษ์ เมื่อเขาออกหาปลาในทะเล เทพารักษ์จะติดตามไปกับเขาด้วย เทพารักษ์องค์นี้ชอบกินปลาและกุ้งฝอย เมื่อผู้เฒ่าจับปลาและกุ้งฝอยได้ก็ให้เทพารักษ์กิน เวลาผ่านไป ผู้เฒ่าคิดได้ว่าเทพารักษ์กินปลาและกุ้งฝอยที่เขาหาได้มากเกินไป จึงออกทะเลไปหาปลาเพียง

ลำพัง เขาไม่ได้ปลาและกุ้งฝอยมากเหมือนตอนที่ออกไปหาปลาพร้อมกับเทพารักษ์ ดังนั้นเมื่อจะไปหาปลาทุกครั้ง ผู้เฒ่าจะเรียกเทพารักษ์ไปด้วยทุกครั้ง

(လူထုဦးလှ, 1964, p. 215)

นิทานเรื่อง **นายละครที่ไม่เห็นภัยตาย** กล่าวถึงเรื่องราวของนายละครที่ไม่ยอมเชื่อฟังคนถ่อเรื่อจึงจมน้ำตาย ความว่า

...กาลครั้งหนึ่งนานมาแล้ว ในเกาะสะกุมีเพื่อนสามคนอาศัยอยู่ พวกเขาทำอาชีพเรือรับจ้าง รับ-ส่งคนที่อาศัยอยู่ใน เกาะเจ้านี เกาะมยามอ่องกลับถึงเมืองต่างแดว่เมืองเตากุด เขาสามคนทำอาชีพถ่อเรือข้ามฟากเป็นเวลานาน วันหนึ่งพวกนายละครจากเมืองเตากุดจะไปเล่นละครที่เกาะมยามอ่อง จึงให้คนถ่อเรือข้ามฟากทั้งสามคนไปส่ง แต่คนถ่อเรือบอกว่าตอนนี้พายุเข้าและมีอันตราย นายละครไม่เชื่อฟังและไม่ยอมทำตามคนถ่อเรือบอก สุดท้ายคนถ่อเรือจึงไปส่งพวกนายละครที่เกาะมยามอ่อง ในระหว่างทางที่ไปเกาะ พายุเข้า เรือแตกและคนที่นั่งมาทั้งหมดในเรือจมน้ำตายไป

(လူထုဦးလှ, 1963, p. 199)

จากการศึกษาประเภทของนิทานพื้นบ้านยะไข่ นอกจากจะเห็นประเภทของนิทานพื้นบ้านยะไข่แล้ว นิทานแต่ละประเภทยังสะท้อนให้เห็นบทบาทหน้าที่ของนิทานพื้นบ้านยะไข่อีกด้วย ดังจะเห็นบทบาทหน้าที่ในการอธิบายที่มาและลักษณะของสถานที่ สัตว์และพืช บทบาทหน้าที่ในการบันทึกสภาพสังคมและวิถีชีวิตความเป็นอยู่จากนิทานประเภทตำนานปรัมปรามหัศจรรย์ นิทานชีวิต นิทานประจำถิ่น และนิทานมุขตลก บทบาทหน้าที่ในการให้การศึกษาอบรมระเบียบของสังคมดังจะเห็นได้จากนิทานคติ และนิทานสัตว์ ส่วนบทบาทหน้าที่ในการเป็นทางออกให้กับความคับข้องใจของคนในสังคมอยู่ในทุกประเภท ซึ่งผู้วิจัยจะกล่าวถึงบทบาทหน้าที่ของนิทานพื้นบ้านยะไข่อย่างละเอียดในบทต่อไป

บทที่ 4

บทบาทหน้าที่ของนิทานพื้นบ้านยะไข่

ในบทความ "Four Functions of Folklore" วิลเลียม บาสคอม (William Bascom) จำแนกบทบาทหน้าที่ของคติชนในภาพรวมไว้ 4 ประการ คือ

1. ใช้อธิบายที่มาและเหตุผลในการทำพิธีกรรม
2. ทำหน้าที่การศึกษาในสังคมที่ใช้ประเพณีบอกเล่า
3. รักษามาตรฐานทางพฤติกรรมที่เป็นแบบแผนของสังคม
4. ให้ความเพลิดเพลินและเป็นทางออกให้กับความคับข้องใจของบุคคล (ศิราพร ณ ถลาง, 2557, น. 360-364)

ในบทนี้ ผู้วิจัยใช้บทบาทหน้าที่ของคติชน 4 ประการดังกล่าวนี้เป็นแนวทางในการศึกษานิทานพื้นบ้านยะไข่ จำนวน 115 เรื่องของลูทุอูละ จากการศึกษานิทานพื้นบ้านยะไข่ สามารถจำแนกบทบาทหน้าที่ของนิทานยะไข่เป็น 4 ประการ ดังนี้

1. บทบาทหน้าที่ในการอธิบายที่มาและลักษณะของสถานที่ สัตว์ และพืช
2. บทบาทหน้าที่ในการบันทึกสภาพสังคมและวิถีชีวิตความเป็นอยู่
3. บทบาทหน้าที่ในการให้การศึกษาอบรมระเบียบของสังคม
4. บทบาทหน้าที่ในการเป็นทางออกให้กับความคับข้องใจของคนในสังคม

ทั้งนี้นิทานบางเรื่องอาจมีบทบาทหน้าที่หลายประการ

บทบาทหน้าที่ในการอธิบายที่มาและลักษณะของสถานที่ สัตว์และพืช

จากการศึกษานิทานพื้นบ้านยะไข่ พบว่า นิทานพื้นบ้านยะไข่มีบทบาทหน้าที่ในการอธิบายที่มาของสถานที่และธรรมชาติของสัตว์และพืช แบ่งได้เป็น 3 ประการ คือ อธิบายที่มาของสถานที่และลักษณะของสถานที่ อธิบายทที่มาและลักษณะของสัตว์และอธิบายที่มาและลักษณะของพืช

1. บทบาทหน้าที่ในการอธิบายที่มาและลักษณะของสถานที่

1.1 บทบาทหน้าที่ในการอธิบายที่มาของสถานที่

จากการศึกษานิทานพื้นบ้านยะไข่พบนิทานที่มีบทบาทในการอธิบายที่มาของชื่อและลักษณะของสถานที่ต่างๆในรัฐยะไข่ ทั้งชื่อของสถานที่ในธรรมชาติและชื่อหมู่บ้านต่าง ๆ นิทานพื้นบ้านยะไข่ที่มีบทบาทในการอธิบายที่มาของสถานที่ จำนวน 9 เรื่อง ได้แก่ **เกาะมะพร้าว**

แดง กับดักเสือ นายพรานผู้มีปัญญา สองเทพแห่งดอย เขาโกงมะกับเขาโกงเม เต้าจ่ออูจอมพลัง ไอ้โลงจอมพลัง ไอ้เซงจอมพลัง

ตัวอย่างเช่น นิทานเรื่อง **เกาะมะพร้าวแดง** อธิบายที่มาของชื่อเกาะมะพร้าวแดงและสถานที่ต่าง ๆ บนเกาะได้แก่ หุบเขางะวา เขตกระดูกสันหลัง เขตกระดูกซี่โครง สนามช้างหนีและคลองช้างหนี เนื้อเรื่องสรุปความได้ว่า

> ...ตั้งแต่อดีตชาวยะไข่เข้ามาตั้งถิ่นฐาน ริมทะเลหรือเทือกเขาทั่วพื้นที่รัฐยะไข่ คนที่เข้ามาอาศัยอยู่ก่อนเลือกพื้นที่ทำนาใกล้กับแม่น้ำ ลำคลองและเลือกพื้นที่ทำไร่บนภูเขา หลังจากเลือกพื้นที่เหมาะสมแล้วก็อาศัยอยู่ในพื้นที่นั้น ทำนา ปลูกพืชผักต่างๆตามฤดูกาล เมื่อได้พบกับภัยอันตราย พวกเขาก็ร่วมมือกันปกป้องดูแลพื้นที่ของเขา เวลาผ่านไปประชากรที่อาศัยอยู่ในพื้นที่นั้นมีจำนวนมากขึ้น บางคนย้ายไปอยู่ในพื้นที่อื่น ๆ ที่ดีกว่า บางคนย้ายไปอยู่บนเกาะต่าง ๆ บางคนย้ายไปอยู่บนที่ราบสูง เมื่อชาวยะไข่ย้ายไปอยู่ที่ราบสูงในเขตเทือกเขา ก็ได้เป็นมิตรกับชาวฉิ่นที่อาศัยอยู่ในพื้นที่นั้น นอกจากชาวยะไข่ย้ายไปอยู่ในเขตเทือกเขาแล้ว ยังมีชาวฉิ่นที่ย้ายมาอยู่ในพื้นที่ราบเพื่อทำนา มีสามีภรรยาชาวฉิ่น 2 คน สามีชื่อว่า งะวา ส่วนภรรยาชื่อว่า อูนโยมะ สามีภรรยา 2 คนนั้นย้ายไปมาอยู่ที่เกาะแห่งหนึ่ง ในเวลานั้น เกาะนั้นยังไม่มีชื่อเสียงและมีประชากรอาศัยอยู่ไม่มาก แต่เกาะนี้เป็นพื้นที่เหมาะกับการทำนา มีป่าไม้ มีคลอง เป็นพื้นที่อุดมสมบูรณ์เหมาะแก่การอยู่อาศัย งะวาเลือกหุบเขาที่ตั้งอยู่ระหว่างคลองและที่ราบสูง ทำนา ตั้งแต่นั้นมาเรียกพื้นที่นั้นว่า หุบเขางะวา ตามชื่อของ งะวา เมื่องะวาถูกเสือกัดตาย เรียกสถานที่ที่พบกระดูกสันหลังของงะวาว่าเขตกระดูกสันหลัง เรียกสถานที่ที่พบกระดูกซี่โครงของงะวาเขตกระดูกซี่โครง เมื่องะวาเสียชีวิตแล้ว อูนโยมะภรรยายังมีชีวิตอยู่ เรียกสนามและคลองที่อูนโยมะเคยเผชิญหน้ากับช้างแล้วช้างวิ่งหนีไปว่าสนามช้างหนีและคลองช้างหนี และเนื่องจากอูนโยมะอยู่บนเกาะนั้นตลอดชีวิตจึงเรียกเกาะนี้ว่า เกาะอูนโย ต่อมากลายเป็น ชื่อเกาะโอนี หมายความว่าเกาะมะพร้าวแดง
>
> (လူထုဦးလှ, 1963, p. 45)

นิทานเรื่องนี้อธิบายถึงที่มาของชื่อเกาะโอนีและชื่อสถานที่ต่าง ๆ บนเกาะโอนี ได้แก่ ชื่อเกาะโอนีเดิมมาจากชื่อเกาะอูนโย คำว่าอูนโยมาจากชื่อนางอูนโยมะที่อาศัยอยู่บนเกาะนี้ตลอดชีวิต ชื่อหุบเขางะวามาจากชื่อของงะวาที่เลือกตั้งถิ่นฐานอยู่บริเวณดังกล่าว ชื่อเขตกระดูกสันหลัง

เนื่องจากเป็นสถานที่ที่พบกระดูกซี่โครงของงะวาและเรียกชื่อสนามช้างหนีและคลองช้างหนี เนื่องจากเป็นสถานที่ที่อูนโยมะเคยเผชิญหน้ากับช้างแล้วช้างวิ่งหนีไป

เช่นเดียวกับนิทานเรื่อง **กับดักเสือ** ที่อธิบายที่มาชื่อของหมู่บ้านโลด หมู่บ้านยู หมู่บ้านมยิง หมู่บ้านมะหุ้นและ หมู่บ้านต่าซีที่เกิดจากเหตุการณ์การสร้างกับดักเสือ เนื้อเรื่องสรุปความได้ว่า

> ...ในสมัยก่อน ชาวบ้านในหมู่บ้านที่ตั้งอยู่ในภาคใต้ของรัฐยะไข่กลัวเสือ เพราะเสือมาทำร้ายชาวนาและวัว ดังนั้นชาวบ้านจากหมู่บ้านเหล่านั้นจึงปรึกษาหารือกันเพื่อป้องกันภัยจากเสือ สุดท้ายทุกคนตกลงกันสร้างกับดักเสือเพื่อจับเสือ แต่ไม่มีใครที่สร้างกับดักเสือเป็น มีแต่ชาวบ้านจากหมู่บ้านหนึ่งลองสร้างกับดักเสือแล้วสำเร็จ จึงเรียกหมู่บ้านนั้นว่า หมู่บ้านโลด โลดหมายความว่า การสร้างหรือทำสิ่งใดสิ่งหนึ่ง ชาวบ้านสร้างกับดักเสือไว้ใกล้ป่า วันหนึ่งคนบ้าคนหนึ่งอยากรู้ว่ากับดักเสือนี้สามารถจับเสือได้จริงหรือไม่ เขาจึงลองลงไปในกับดักเสือ เขาถูกท่อนไม้หล่นลงมาทับตาย ดังนั้นจึงเรียกหมู่บ้านที่คนบ้าอาศัยอยู่ว่าหมู่บ้านยู ยูหมายความว่า บ้า ชาวบ้านคนหนึ่งเห็นคนบ้าตายในกับดักเสือ จึงเรียกหมู่บ้านที่ชาวบ้านคนนั้นอาศัยอยู่ว่า หมู่บ้านมยิง มยิง หมายถึง เห็น เมื่อชาวบ้านคนนั้นเห็นศพในกับดักเสือแล้วร้องตะโกน ชาวบ้านจากหมู่บ้านอื่นได้ยิน ก็จะไปดูแต่ไม่กล้าไปดู ดังนั้นจึงเรียกหมู่บ้านที่ชาวบ้านไม่กล้าไปดูศพว่า หมู่บ้านมะวิ้ง แต่ต่อมา เรียกว่า หมู่บ้านมะหุ้น หมายถึงว่าไม่กล้า หลังจากนั้นชาวบ้านจากหมู่บ้านหนึ่งคิดว่าจะทำการเผาศพให้คนบ้า จึงไปยกศพออกจากกับดักเสือ ผู้เข้าร่วมในพิธีเผาศพเป็นจำนวนมาก จึงเรียกหมู่บ้านนั้นว่า หมู่บ้านต่าซี มีหมายความว่าเนืองแน่น
>
> (လူထုဦးလှ, 1963, p. 67)

นิทานเรื่องนี้เป็นนิทานพื้นบ้านของชาวยะไข่ที่นิยมเล่าสืบทอดกันในกลุ่ม เนื่องจากเป็นนิทานที่อธิบายที่มาของชื่อหมู่บ้านต่างๆที่ตั้งอยู่ในภาคใต้ของรัฐยะไข่ได้แก่ ชื่อหมู่บ้านโลดมีที่มาจากเหตุการณ์ที่ชาวบ้านสร้างกับดักเสือสำเร็จ จึงตั้งชื่อหมู่บ้านดังกล่าวว่า โลด เนื่องจากคำว่าโลดมีความหมายว่าการสร้างหรือทำสิ่งใดสำเร็จ ชื่อหมู่บ้านยู คำว่ายู หมายถึง บ้า มีที่มาจากหมู่บ้านที่เป็นที่อยู่ของคนบ้าที่เข้าไปลองนอนในกับดักเสือแล้วถูกท่อนไม้ทับเสียชีวิต ชื่อหมู่บ้านมยิง คำว่า มยิง หมายถึง เห็น มีที่มาจากเหตุการณ์ที่ชาวบ้านเห็นศพของคนบ้าตายในกับดักเสือ ชื่อหมู่บ้านมหุ้น ซึ่งแต่เดิมเรียกว่าหมู่บ้านมะวิ้ง มีความหมายว่า ไม่กล้า มาจากเหตุการณ์ที่ชาวบ้าน

ไม่กล้าไปดูศพ และเรียกหมู่บ้านต่าซีเพราะคำว่า ต่าซี มีความหมายว่าเนืองแน่น ที่มาจากเหตุการณ์ที่มีชาวบ้านไปเข้าร่วมพิธีศพของคนบ้าอย่างเนืองแน่น

อีกตัวอย่างนิทานเรื่อง**นายพรานผู้มีปัญญา** อธิบายความเป็นมาของโขดหินอบีมะและที่มาของชื่อโขดหินอบีมะ เนื้อเรื่องสรุปความได้ว่า

> ...กาลครั้งหนึ่งนานมาแล้ว พระมหากษัตริย์แห่งอาณาจักรยะไข่มีมเหสีนามว่าสาวเมจี ก่อนเสด็จสวรรคต สาวเมจีทรงให้สร้างโขดหินที่ที่ตั้งโขดหินอบีมะปัจจุบัน สาวเมจีสร้างโขดหินโดยใช้วิธีต่าง ๆ เพื่อไม่ให้ใครขึ้นไปข้างบนของโขดหินได้ เมื่อสร้างโขดหินแล้ว บรรจุทรัพย์สมบัติในหีบและซ่อนไว้บนโขดหิน สาวเมจียังเขียนที่ตั้งของหีบในบุดเงินไว้ หลังจากสาวเมจีสวรรคตไม่มีใครที่อ่านบุดเงินของสาวเมจีเป็น เวลา300กว่าปีผ่านไป มีนายพรานพบบุดเงินของสาวเมจีแต่อ่านภาษาที่เขียนไว้ในบุดเงินไม่ออก วันหนึ่งนายพรานผ่านโขดหินที่สาวเมจีสร้างไว้ ก็คิดว่าเป็นโขดหินที่ใหญ่และจำที่ตั้งของโขดหินไว้ เมื่อถึงบ้าน นายพรานอ่านบุดเงินอีกครั้ง แต่นายพรานก็อ่านไม่ออกแต่ครั้งนี้นายพรานหาได้พบแผนที่เขียนรูปโขดหินไว้ ก็ไปหาโขดหินใหญ่ที่เขาเคยเห็น แต่เขาไม่สามารถขึ้นไปบนยอดของโขดหินได้ นายพรานจึงปลูกต้นหมากรอบ ๆ โขดหิน เวลา 2-3 ปีผ่านไป ต้นหมากที่นายพรานปลูกไว้ก็โตจนถึงยอดโขดหิน นายพรานจึงปีนต้นหมากขึ้นไปบนยอดโขดหิน ก็เห็นหีบใบหนึ่ง นายพรานได้ทรัพย์สมบัติต่าง ๆ และหวีอัญมณีจากหีบของสาวเมจี ตั้งแต่นั้นมาเรียกโขดหินนั้นว่า โขดหินบี บี หมายความว่าหวี เรียกว่าโขดหินอบีมะ อและมะเป็นภาษายะไข่ใช้เรียกผู้หญิง หวีที่ได้จากโขดหินเป็นหวีของสาวเมจีซึ่งเป็นผู้หญิง เพราะเหตุนั้นจึงเรียกโขดหินนั้นว่า โขดหินอบีมะ
>
> (လူထုဦးလှ, 1963, p. 203)

ในนิทานเรื่องนี้อธิบายที่มาของโขดหินอบีมะที่ตั้งอยู่ที่ปากน้ำระหว่างเมืองซิจเต่วและอำเภอเป้าต่อ ตั้งแต่อดีตเมื่อชาวยะไข่ที่เดินทางผ่านไปโขดหินอบีมะก็นิยมเล่านิทานเรื่องนายพรานผู้มีปัญญากันจนถึงปัจจุบัน ความเป็นมาของโขดหินอบีมะมีที่มาจากเหตุการณ์ที่มเหสีสาวเมจีทรงให้สร้างโขดหินเพื่อซ่อนทรัพย์สมบัติ ดังความในนิทานที่กล่าวว่า "ก่อนเสด็จสวรรคตสาวเมจีทรงให้สร้างโขดหินที่ที่ตั้งโขดหินอบีมะปัจจุบัน สาวเมจีสร้างโขดหินโดยใช้วิธีต่าง ๆ เพื่อไม่ให้ใครขึ้นไปข้างบนของโขดหินได้ เมื่อสร้างโขดหินแล้ว บรรจุทรัพย์สมบัติในหีบและซ่อนไว้บนโขดหิน" นอกจากนั้นในนิทานยังอธิบายถึงที่มาของชื่อโขดหิน อบีมะที่มีที่มาจากหวีอัญมณีที่สาว

เมจีที่ซ่อนไว้ในหีบสมบัติที่นายพรานได้จากโขดหิน ดังข้อความในนิทานว่า "นายพรานได้ทรัพย์สมบัติต่าง ๆ และหวีอัญมณีจากหีบของสาวเมจี ตั้งแต่นั้นมาเรียกโขดหินนั้นว่า โขดหินบีบี หมายความว่าหวี เรียกว่าโขดหินอบีมะ อและมะเป็นภาษายะไข่ใช้เรียกผู้หญิง หวีที่ได้จากโขดหินเป็นหวีของสาวเมจีซึ่งเป็นผู้หญิง เพราะเหตุนั้นจึงเรียกโขดหินนั้นว่า โขดหินอะบีมะ"

นิทานเรื่อง**เต้าจ่ออูจอมพลัง** ที่อธิบายที่มาของชื่อเขาไอ้โลปน เนื้อเรื่องสรุปความได้ว่า

> ...กาลครั้งหนึ่งนานมาแล้ว ในหมู่บ้านแห่งหนึ่งของเกาะมะยางอ่องเต้าจ่ออูจอมพลังและน้องสาวอาศัยอยู่ พี่น้องทั้งสองคนเป็นคนมีพละกำลังมาก เต้าจ่ออูสามารถแบกไม้ไผ่ที่สามารถนำมาถมลำธารที่มีความลึก 4 ศอกได้ด้วยครั้งเดียว ส่วนน้องสาวก็มีพละกำลังเช่นเดียวกับเต้าจ่ออู ดังนั้นพี่น้องทั้งสองคนจึงมีชื่อเสียงไปทั่วเกาะมะยางอ่องและเกาะยามแปย ในเวลานั้นไอ้โลจอมพลังอยู่ในเกาะยามแปย เมื่อได้ยินเรื่องของพี่น้องจอมพลังทั้งสองคนก็อยากแข่งประลองพละกำลังด้วยเพราะเขาคิดว่าไม่มีใครที่มีพละกำลังมากเท่ากับเขา ถ้าจะไปหาเต้าจ่ออูก็ต้องไปทางเรือ ไอ้โลจึงสร้างเรือยาว 4 วา แล้วออกเดินทางมาถึงเกาะมะยางอ่อง เมื่อถึงท่าเรือก็ยกเรือและไปวางขันที่ต้นไม้บนที่ราบสูงแล้ว ไอ้โลก็ไปหาเต้าจ่ออู เมื่อถึงหมู่บ้านแห่งหนึ่งที่ตั้งอยู่ในกลางป่าทึบ เขาเข้าไปในบ้านหลังหนึ่งและถามหาบ้านของเต้าจ่ออู บ้านที่ไอ้โลเข้าถามนั้นเป็นบ้านของเต้าจ่ออู เขาได้เจอกับน้องสาวของเต้าจ่ออู ส่วนเต้าจ่ออูกำลังไปตัดไม้ไผ่ ไอ้โลขอยาสูบหนึ่งหม้อจากน้องสาวของเต้าจ่ออู น้องสาวของเต้าจ่ออูก็ให้ยาสูบหนึ่งหม้อพร้อมใส่ยาสูบในไม้ไผ่ที่ต่อไฟไว้ เมื่อสูบยาจากไม้ไผ่ก็สูบไม่ได้เพราะยังไม่เจาะข้อต่อ น้องสาวของเต้าจ่ออูก็ช่วยเจาะให้สูบ เมื่อไอ้โลเห็นน้องสาวของเต้าจ่ออูเจาะไม้ไผ่ ก็คิดว่าถ้าน้องสาวของเต้าจ่ออูมีพลังขนาดนี้ เต้าจ่ออูจะต้องมีพลังมากกว่านี้ จึงไม่กล้าแข่งประลองกำลังด้วยจึงหนีออกไป เมื่อเต้าจ่ออูกลับบ้านมา น้องสาวเล่าเรื่องไอ้โลให้พี่ชายฟัง เต้าจ่ออูก็ตามไอ้โลไปเจอไอ้โลที่กำลังลงเรือที่ท่าเรือ เมื่อเขาเห็นเต้าจ่ออูก็รีบลงเรือทันที เต้าจ่ออูก็กระโดดลงไปในเรือ ไอ้โลพายเรือจากหัวเรือ ส่วนเต้าจ่ออูพายเรือจากหางเรือ ทั้งสองคนนั่งหันหลังและพายเรือจนเรือแตก ไอ้โลก็วิ่งขึ้นไปบนเกาะยามแปย เต้าจ่ออูก็ตามมา เมื่อถึงภูเขาหิน ไอ้โลก็หายไป ตั้งแต่นั้นมาเรียกภูเขาหินที่ไอ้โลจอมพลังหายไปว่า เขาไอ้โลปนมีความหมายว่าเขาที่ไอ้โลซ่อนอยู่
>
> (လူထုဦးလှ, 1963, p. 231)

ในนิทานเรื่องนี้อธิบายที่มาของชื่อเขาไอ้โลปนที่ตั้งอยู่เกาะยามแปย รัฐยะไข่ ซึ่งเขาไอ้โลปนมีที่มาจากเหตุการณ์ที่ไอ้โลวิ่งหนีเต้าจ่ออูขึ้นไปบนเกาะยามแปยและไปซ่อนตัวที่ภูเขาหินแห่งหนึ่งจึงเรียกสถานที่นั้นว่าเขาไอ้โลปน

1.2 บทบาทหน้าที่ในการอธิบายลักษณะของสถานที่

พื้นที่รัฐยะไข่เป็นพื้นที่มีลักษณะแคบยาวไปตามชายฝั่งทะเลของอ่าวเบงกอล ตั้งอยู่ทางทิศตะวันตกของประเทศสาธารณรัฐแห่งสหภาพเมียนมา ชาวยะไข่ส่วนหนึ่งยังอาศัยอยู่ตามเกาะต่างๆในทะเล เกาะที่คนส่วนใหญ่อาศัยอยู่คือ เกาะมะยะอ่องและเกาะยามแปย (บุญเทียม พลาชมภู, 2549, น. 26) จากการศึกษานิทานพื้นบ้านยะไข่ พบนิทานที่อธิบายลักษณะของสถานที่จำนวน 6 เรื่อง ได้แก่ **ไอ้ ขี้เกียจ 2 นายละครที่ไม่เห็นภัยตาย เขาโกมะกับเขาโกเม ต้นแมงลัก สหายของเทพรักษ์ เต้าจ่ออูจอมพลัง** ซึ่งนิทานอธิบายถึงลักษณะของพื้นที่รัฐยะไข่ที่มีลักษณะเป็นเกาะ

ตัวอย่างเช่นนิทานเรื่อง**ไอ้ขี้เกียจ 2** กล่าวถึงเรื่องราวของไอ้ขี้เกียจที่ไปค้าขายตามเกาะต่าง ๆ ความว่า

> ...กาลครั้งหนึ่งนานมาแล้วในหมู่บ้านแห่งหนึ่ง มีคนขี้เกียจคนหนึ่งอาศัยอยู่กับแม่ม่าย วันหนึ่งแม่ให้ขี้เกียจเฝ้าดูข้าวสารที่ผึ่งแดดไว้ แต่ขี้เกียจนอนหลับ หนูจึงมากินข้าวสารที่ผึ่งแดดไว้ เมื่อแม่กลับบ้านมาก็ตีขี้เกียจที่ไม่เฝ้าดูข้าวสาร ในวันถัดไปแม่ให้ขี้เกียจเฝ้าดูข้าวสารอีก ขี้เกียจวางกับดักเพื่อจับหนู เขาจับหนูที่มากินข้าวสารได้ หนูขอชีวิตจากขี้เกียจ ขี้เกียจจึงให้หนูขุดอุโมงค์จากบ้านถึงศาลเจ้าที่กษัตริย์นับถือ เมื่อหนูขุดอุโมงค์เสร็จขี้เกียจแอบเข้าไปอยู่ในศาลเจ้า เมื่อกษัตริย์มาที่ศาลเจ้า ขี้เกียจส่งเสียงว่าให้พระธิดาแต่งงานกับขี้เกียจ กษัตริย์คิดว่าเสียงนั้นเป็นคำสั่งของเทพเจ้าจึงให้พระธิดาแต่งงานกับขี้เกียจ เมื่อขี้เกียจกลายเป็นลูกเขยของกษัตริย์ก็ไม่ทำงานอะไร พระธิดาจึงขอเงินจากพ่อและให้สามีทำงาน ขี้เกียจสร้างเรือขนาดใหญ่ จ้างคนใช้ให้ทำอิฐในเรือและปิดทองอิฐ ขี้เกียจและคนใช้นั่งเรือไปขายอิฐที่ปิดทองไว้ตามเกาะต่าง ๆ เมื่อถึงเกาะแห่งหนึ่ง ขี้เกียจหลอกขายอิฐที่ปิดทองไว้ว่าเป็นก้อนทอง คนในเกาะนั้นก็เชื่อและซื้ออิฐที่ปิดทองไว้ ยายคนหนึ่งซื้ออิฐของขี้เกียจแล้วกลับมาบ้าน ระหว่างทางยายสะดุดลื่นล้ม ก้อนทองแตก ยายและคนอื่นรู้ทันทีว่าขี้เกียจหลอกขายอิฐเป็นก้อนทองจึงไล่ตีขี้เกียจ ขี้เกียจก็หนีกลับเมืองและไม่กล้าทำสิ่งที่ไม่ดีอีกต่อไป
>
> (လူထုဦးလှ, 1963, p. 103)

จากนิทานเรื่องดังกล่าวสะท้อนให้เห็นลักษณะภูมิประเทศของรัฐยะไข่ที่มีลักษณะเป็นเกาะ ดังจะเห็นได้จากความในนิทานที่บรรยายว่า "ขี้เกียจสร้างเรือขนาดใหญ่ จ้างคนใช้ให้ทำอิฐในเรือและปิดทองอิฐ ขี้เกียจและคนใช้นั่งเรือไปขายอิฐที่ปิดทองไว้ตามเกาะต่าง ๆ เมื่อถึงเกาะแห่งหนึ่ง ขี้เกียจหลอกขายอิฐที่ปิดทองไว้ว่าเป็นก้อนทอง คนในเกาะนั้นก็เชื่อและซื้ออิฐที่ปิดทองไว้" และเนื่องจากพื้นที่รัฐยะไข่เป็นพื้นที่ที่มีเกาะเป็นจำนวนมาก ดังนั้นจึงใช้เรือเป็นยานพาหนะเป็นสำคัญในการคมนาคมติดต่อกันระหว่างเกาะ

อีกตัวอย่างหนึ่งเช่น นิทานเรื่อง **นายละครที่ไม่เห็นภัยตาย** กล่าวถึงเรื่องราวของพวกนายละครที่เดินทางจากเมืองเตากุดจะไปเล่นละครที่เกาะมยามอ่อง เนื้อเรื่องสรุปความได้ว่า

> ...กาลครั้งหนึ่งนานมาแล้ว ในเกาะสะกุมีเพื่อนสามคนอาศัยอยู่ พวกเขาทำอาชีพเรือรับจ้าง รับ-ส่งคนที่อาศัยอยู่ใน เกาะเจ้านี เกาะมยามอ่องกลับถึงเมืองต่างแตว่ เมืองเตากุด เขาสามคนทำอาชีพถ่อเรือข้ามฟากเป็นเวลานาน วันหนึ่งพวกนายละครจากเมืองเตากุดจะไปเล่นละครที่เกาะมยามอ่อง จึงให้คนถ่อเรือข้ามฟากทั้งสามคนไปส่ง แต่คนถ่อเรือบอกว่าตอนนี้พายุเข้าและมีอันตราย นายละครไม่เชื่อฟังและไม่ยอมทำตามคนถ่อเรือบอก สุดท้ายคนถ่อเรือจึงไปส่งพวกนายละครที่เกาะมยามอ่อง ในระหว่างทางที่ไปเกาะ พายุเข้า เรือแตกและคนที่นั่งมาทั้งหมดในเรือจมน้ำตายไป
>
> (လူထုဦးလှ, 1963, p. 103)

นิทานเรื่องนี้บรรยายถึงลักษณะพื้นที่ของรัฐยะไข่ที่มีลักษณะเป็นเกาะ ดังความที่กล่าวในนิทานกล่าวว่า "ในเกาะสะกุมีเพื่อนสามคนอาศัยอยู่ พวกเขาทำอาชีพเรือรับจ้างรับ-ส่งคนที่อาศัยอยู่ในเกาะเจ้านี เกาะมยามอ่องกลับถึงเมืองต่างแตว่ เมืองเตากุด" จากข้อความดังกล่าวนอกจากจะสะท้อนให้เห็นถึงลักษณะของพื้นที่รัฐยะไข่ที่เป็นเกาะแล้วยังสะท้อนให้เห็นสภาพวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของชาวยะไข่ที่ใช้เรือในการคมนาคมเดินทางไปเกาะต่างๆและการประกอบอาชีพเรือรับจ้างรับ-ส่งคนระหว่างเกาะ

นอกจากสภาพพื้นที่ของรัฐยะไข่จะเป็นพื้นที่ติดกับทะเลแล้วยังมีลักษณะพื้นที่เป็นเขตป่าไม้ เนื่องจากมีเทือกเขายะไข่กั้นระหว่างพื้นที่รัฐยะไข่และประเทศสาธารณรัฐแห่งสหภาพเมียนมาเป็นแนวยาว บริเวณเทือกเขายะไข่นอกจากจะอุดมสมบูรณ์ด้วยทรัพยากรธรรมชาติซึ่งเป็นป่าไม้แล้ว ยังเป็นที่อาศัยอยู่ของสัตว์ป่าต่าง ๆ จากการศึกษาพบนิทาน

ยะไข่ที่สะท้อนให้เห็นลักษณะพื้นที่ของรัฐยะไข่ที่มีลักษณะเป็นเทือกเขา เช่น นิทานเรื่อง**เขาโกงมะกับเขาโกงเม**กล่าวถึงเรื่องของพี่น้องสองคนที่ประกอบอาชีพทำไร่บนยอดเขาว่า

> ...กาลครั้งหนึ่งนานมาแล้ว ในหมู่บ้านแห่งหนึ่งที่ตั้งอยู่เชิงเขามีพี่น้องสองคนที่ขยันทำงาน พี่สาวชื่อว่าโกงมะ น้องสาวชื่อว่าโกงเม ทุกวันพี่สาวจะขึ้นไปทำไร่บนภูเขา ส่วนน้องสาวมีหน้าที่ทำงานบ้านและส่งข้าวไปให้พี่สาวที่ทำงานบนภูเขา เวลา 9 ปีผ่านไป พี่น้องมีเงินทองมากขึ้นสามารถจะเลิกอาชีพทำไร่บนภูเขาได้ แต่พวกเธอก็ยังทำไร่ต่อ วันหนึ่ง พี่สาวรอน้องสาวมาส่งข้าว แต่น้องสาวไม่มา พี่สาวจึงไปหาน้องสาว ในระหว่างทางพี่สาวเห็นเสือกำลังกัดน้องสาว จึงไปช่วยน้องสาว แต่ไม่สามารถช่วยน้องสาวได้และทั้งสองพี่น้องก็ถูกเสือกิน ตั้งแต่นั้นมา คนในหมู่บ้านตั้งชื่อภูเขาที่สองพี่น้องทำงานและตายว่าเขาโกงมะกับเขาโกงเม
>
> (လူထုဦးလှ, 1963, p. 45)

นิทานเรื่องนี้สะท้อนให้เห็นวิถีชีวิตของชาวยะไข่ที่อาศัยอยู่ใกล้พื้นที่เขตเทือกเขา ในนิทานเรื่องนี้ พี่น้องสองคนอาศัยอยู่ที่เชิงเขาประกอบอาชีพทำไร่บนภูเขา ดังความที่กล่าวในนิทานว่า "กาลครั้งหนึ่งนานมาแล้ว ในหมู่บ้านแห่งหนึ่งที่ตั้งอยู่เชิงเขามีพี่น้องสองคนที่ขยันทำงาน พี่สาวชื่อว่าโกงมะ น้องสาวชื่อว่าโกงเม ทุกวันพี่สาวจะขึ้นไปทำไร่บนภูเขา" ข้อความดังกล่าวสะท้อนให้เห็นถึงลักษณะของพื้นที่รัฐยะไข่ซึ่งมีลักษณะเป็นเทือกเขา นอกจากนั้นนิทานเรื่องนี้ยังสะท้อนให้เห็นวิถีชีวิตของชาวบ้านที่อาศัยอยู่บริเวณดังกล่าว เนื่องจากสภาพพื้นที่ยังเป็นป่าที่อุดมสมบูรณ์ จึงมีสัตว์ป่าชุกชุม ชาวบ้านต้องเผชิญอันตรายจากสัตว์ป่านานาชนิด ดังเช่นในเรื่อง ทั้งสองพี่น้องต้องเผชิญอันตรายจากเสือ

2. บทบาทหน้าที่ในการอธิบายที่มาและลักษณะของสัตว์

จากการศึกษานิทานพื้นบ้านยะไข่ พบนิทานที่มีบทบาทในการอธิบายที่มาและลักษณะของสัตว์ จำนวน 7 เรื่อง ได้แก่ **คนเหนือมนุษย์และแส้หวายวิเศษ ทำไมหมาและแมวจึงทะเลาะกัน แมวกับเสือ ขนหางกระต่าย นกกระเต็น กุ้งแขก ทำไมงูกัดกบ** ซึ่งนิทานกล่าวอธิบายเหตุที่มาของลักษณะนิสัย กำเนิดและรูปร่างลักษณะของสัตว์ชนิดต่าง ๆ

ตัวอย่างเช่น นิทานเรื่อง**ทำไมหมาและแมวจึงทะเลาะกัน** ซึ่งกล่าวถึงสาเหตุที่มาที่สุนัขและแมวไม่ถูกกัน เนื้อเรื่องสรุปความได้ว่า

...กาลครั้งหนึ่งนานมาแล้วในหมู่บ้านแห่งหนึ่ง มีชาวนาคนหนึ่งเลี้ยงหมาและแมวไว้ วันหนึ่งชาวนาปลูกต้นน้ำเต้าที่หน้าบ้าน ในสังคมยะไข่มีความเชื่อว่า ถ้าปลูกต้นน้ำเต้าที่หน้าบ้าน คนในบ้านจะต้องประสบเหตุจนถึงขั้นเสียชีวิต แมวและหมาจึงเป็นห่วงกลัวว่าเจ้าของมันจะเสียชีวิต เพราะถ้าเจ้าของมันเสียชีวิต ก็จะไม่มีใครเลี้ยงดูพวกมัน สุดท้ายพวกมันก็จะต้องตาย ดังนั้นหมาและแมวจึงวางแผนจะตัดต้นน้ำเต้า แต่ก็ไม่กล้า เพราะชาวนาเป็นคนที่ไม่ชอบให้ใครมาทำลายต้นไม้ในสวนของเขา ถ้ามีใครมาทำแม้ว่าเป็นภรรยา เขาก็ตีด้วยไม้เท้า ในระยะเวลานั้นชาวนาป่วย หมาเป็นห่วงเจ้าของจึงตัดสินใจตัดต้นน้ำเต้า แต่แมวบอกว่าให้เป็นไปตามกรรมและไม่สนใจทำ เมื่อหมาตัดต้นน้ำเต้าแล้วชาวนาก็ดีขึ้น เขาถามภรรยาว่าใครเป็นคนทำลายต้นน้ำเต้า ภรรยาบอกว่าหมาและแมวทำ ชาวนาโกรธจึงไล่ตีหมาและแมว หมาถูกตีเกือบตาย ส่วนแมววิ่งหนีไป วันต่อมา ชาวนาหายโกรธหมาและแมว จึงให้กลับมาอยู่ที่บ้าน เมื่อหมาเห็นแมวกลับมาบ้าน หมาบอกว่าให้เป็นไปตามกรรมไม่ต้องสนใจแมว หมากัดแมวและไล่ออกจากบ้าน ตั้งแต่นั้นมาหมาและแมวจึงกลายเป็นศัตรูกัน

(လူထုဦးလှ, 1963, p. 161)

ตัวอย่างนิทานดังกล่าวนี้สะท้อนให้เห็นเหตุที่มาของสัตว์ที่ไม่ถูกกัน นิทานเรื่องนี้กล่าวถึงเหตุที่มาของสุนัขและแมวไม่ถูกกัน ดังจะเห็นได้จากความในนิทานที่กล่าวว่า "ในระยะเวลานั้นชาวนาป่วย หมาเป็นห่วงเจ้าของจึงตัดสินใจตัดต้นน้ำเต้า แต่แมวบอกว่าให้เป็นไปตามกรรมและไม่สนใจทำ เมื่อหมาตัดต้นน้ำเต้าแล้วชาวนาก็ดีขึ้น เขาถามภรรยาว่าใครเป็นคนทำลายต้นน้ำเต้า ภรรยาบอกว่าหมาและแมวทำ ชาวนาโกรธจึงไล่ตีหมาและแมว หมาถูกตีเกือบตาย ส่วนแมววิ่งหนีไป" จากข้อความนี้สะท้อนให้เห็นว่า หมาเป็นสัตว์ที่รักและห่วงเจ้าของ เมื่อมีอันตราย หมาปกป้องเจ้าของมันเสมอ แม้รู้ว่าจะต้องถูกลงโทษก็ตาม ส่วนแมวนั้นเป็นสัตว์ที่ไม่รักและซื่อสัตย์ต่อเจ้าของ เมื่อเกิดอันตรายขึ้นกับเจ้าของก็ไม่สนใจและปล่อยให้เป็นไปตามกรรม เมื่อชาวนาหายโกรธชาวนาให้หมาและแมวกลับมาอยู่บ้าน แต่หมาไม่ชอบนิสัยของแมวจึงไม่อยากให้อยู่และไล่กัดแมว ตั้งแต่นั้นมาชาวยะไข่เชื่อกันว่าด้วยเหตุนี้หมาและแมวจึงกลายเป็นศัตรูกัน

นิทานที่กล่าวถึงเหตุที่มาของลักษณะนิสัยของแมวเมื่อขี้แล้วต้องกลบ เช่น เรื่อง**แมวกับเสือ** ซึ่งกล่าวถึงเรื่องราวของแมวกับเสือที่เคยเป็นมิตร เนื้อเรื่องกล่าวว่า

...ในสมัยก่อน สัตว์ทั้งหลายเป็นมิตรกันและอยู่ด้วยกันอย่างมีความสุข เวลาผ่านไป สัตว์บางชนิดกดขี่ข่มแหงรังแกกันและกินกัน สัตว์ที่มีพลังและสัตว์ที่มีพิษจับกินสัตว์ตัวเล็ก สุดท้ายสัตว์ทั้งหลายก็แยกย้ายกันอยู่ ส่วนแมวและเสือยังเป็นเพื่อนกัน วันหนึ่งเสืออยากกินแมว เสือจึงไล่แมว แมวปีนต้นไม้เก่งแต่เสือปีนต้นไม้ไม่เป็น เสือจึงออกอุบายขอให้แมวสอนวิธีการปีนต้นไม้ให้ แมวรู้แผนการของเสือว่าเสืออยากกินมัน แมวจึงสอนให้เสือขึ้นต้นไม้แต่ไม่ได้สอนวิธีการลงจากต้นไม้ให้ แล้วแมวก็ลงจากต้นไม้ไป แมวบอกเสือว่าถ้าอยากจับมัน ให้หาขี้ของมันก่อน ตั้งแต่นั้นเป็นต้นมา เวลาแมวขี้ก็จะกลบขี้ของมันเสมอ

(လူထုဦးလှ, 1963, p. 189)

นิทานเรื่องนี้เป็นนิทานพื้นบ้านยะไข่ที่อธิบายลักษณะนิสัยของแมวที่กลบขี้ของมันหลังจากขี้เสร็จ เนื่องจากแมวเคยกล่าวกับเสือเอาไว้ว่า "ถ้าอยากจับมัน ให้หาขี้ของมันก่อน ตั้งแต่นั้นเป็นต้นมา เวลาแมวถ่ายขี้ก็จะกลบขี้ของมันเสมอ" ด้วยเหตุนี้ทุกครั้งที่แมวขี้เสร็จก็มักจะกลบขี้ของมันเสมอ ลักษณะนิสัยของแมวดังกล่าวที่มีที่มาจากการกลบขี้เพื่อป้องกันอันตรายจากเสือที่เคยเป็นมิตรกัน นอกจากนั้นในนิทานเรื่องนี้ยังกล่าวถึงธรรมชาติของแมวที่เก่งในการขึ้นต้นไม้และเป็นสัตว์ที่สอนทักษะการปีนต้นไม้ให้กับเสือ ดังนั้นในสังคมยะไข่จึงมีคำพูดว่า แมวเป็นครูของเสือ

นิทานที่อธิบายกำเนิดของกุ้งแชกที่มีลักษณะเปลือกสีดำ เช่น นิทานเรื่อง **กุ้งแชก** ความว่า

...กาลครั้งหนึ่งนานมาแล้ว ในหมู่บ้านแห่งหนึ่งมีเด็กกำพร้าที่เลี้ยงวัวอาศัยอยู่ เขาเป็นคนใจดี ชาวบ้านก็รักเขา แต่เขามีผิวดำ ดังนั้นชาวบ้านจึงเรียกเขาว่าแชก เขาไม่ชอบชื่อนั้น เมื่อถึงอายุ 20 ปี เขาอายที่ถูกเรียกว่าแชก จึงบวชพระเพราะคิดว่าถ้าเขาเป็นพระสงฆ์ ชาวบ้านจะไม่เรียกชื่อแชกอีก แต่ชาวบ้านเรียกเขาต่อว่าหลวงพี่แชก เขาก็อายและย้ายไปอยู่หมู่บ้านอื่น แต่ชาวบ้านนั้นก็เรียกชื่อเขาว่าแชกอีก หลวงพี่แชกน้อยใจและคิดว่าในชีวิตหน้าเขาจะไม่ถูกเรียกว่าแชก จึงลงไปในน้ำและฆ่าตัวตาย แต่เมื่อเขาตายไปก็มาเกิดใหม่เป็นกุ้งแชก ซึ่งเป็นกุ้งชนิดหนึ่งที่สามารถหาได้ทั่วไปในพื้นที่รัฐยะไข่ ตัวของมันมีสีดำ

(လူထုဦးလှ, 1966, p. 107)

นิทานเรื่องนี้อธิบายกำเนิดของกุ้งแขกมาจากเหตุการณ์ที่หลวงพี่ที่มีผิวสีดำจมน้ำตาย และเกิดมาเป็นกุ้งแขก ดังจะเห็นได้จากในนิทานกล่าวว่า “หลวงพี่แขกน้อยใจและคิดว่าในชีวิตหน้าเขาจะไม่ถูกเรียกว่าแขก จึงลงไปในน้ำเพื่อฆ่าตัวตาย แต่เมื่อเขาตายไปก็มาเกิดใหม่เป็นกุ้งแขก ซึ่งเป็นกุ้งชนิดหนึ่งที่สามารถหาได้ทั่วไปในพื้นที่รัฐยะไข่ ตัวของมันมีสีดำ” นิทานเรื่องนี้ยังอธิบายลักษณะของกุ้งแขกว่า กุ้งแขกมีสีดำเพราะคนที่ชื่อว่าแขกฆ่าตัวตายแล้วเกิดมาเป็นกุ้งแขกตามผิวสีดำของคนนั้น นอกจากนั้นยังสะท้อนให้เห็นว่าหากใครมีผิวสีดำ จะถูกเรียกกันว่าแขกตามชาวแขกที่อาศัยอยู่ใกล้พื้นที่ แต่คนที่ถูกเรียกเช่นนั้นจะไม่พอใจกับชื่อดังกล่าว

3. บทบาทหน้าที่ในการอธิบายที่มาและลักษณะของพืช

จากการศึกษานิทานพื้นบ้านยะไข่ พบนิทานที่มีบทบาทในการอธิบายที่มาและลักษณะของพืช จำนวน 2 เรื่อง ได้แก่ **สองพี่น้อง คนพาลและสองพี่น้อง**

นิทานเรื่อง **สองพี่น้อง**อธิบายถึงกำเนิดของข้าว และที่มาของชื่อว่าข้าวสาร ดังความที่ปรากฏในนิทานซึ่งสรุปความได้ว่า

> ...กาลครั้งหนึ่งนานมาแล้ว มีครอบครัวยากจนครอบครัวหนึ่งอาศัยอยู่ในหมู่บ้านแห่งหนึ่ง พ่อเดินทางไปทำงานจึงไม่ค่อยอยู่ที่บ้าน แม่เป็นผู้หญิงที่ดีทำหน้าที่ดูแลลูกสองคน ลูกสาวมีอายุ 15ปี ส่วนลูกชายมีอายุ 10ปี ครอบครัวนี้อยู่กันอย่างมีความสุข วันหนึ่งเมื่อแม่เสียชีวิตแล้ว พ่อก็แต่งงานใหม่เพื่อจะได้มีคนดูแลลูก แต่แม่เลี้ยงเป็นคนใจร้ายและให้สามีทิ้งลูก พ่อและแม่เลี้ยงทิ้งพี่น้อง 2 คนไว้ในป่า น้องชายร้องไห้เพราะไม่รู้เรื่องอะไร ส่วนพี่สาวแม้ว่าอายุแก่กว่าน้องชาย แต่เป็นผู้หญิงจึงไม่กล้านำทางไป สุดท้าย สองพี่น้องหาทางไปเมืองไม่เจอและหลงทางในป่า พี่สาวคิดว่า แม้กลับไปอยู่ในเมืองก็ไม่แน่ใจว่าใครจะเลี้ยงทั้งสองคน จึงตัดสินใจว่าจะอาศัยอยู่ในป่าและกินพืชผักผลไม้ ดังนั้นพี่น้อง 2 คนจึงใช้ชีวิตอยู่ในป่า วันหนึ่ง น้องชายเห็นนกเขามาหากินกันใกล้ๆที่อยู่ จึงอยากจับนกเขา แม้ว่าพี่สาวจะห้ามก็ไม่เชื่อฟังและทำบ่วงเพื่อจับนกเขา สุดท้ายจับนกเขาได้ในบ่วงหนึ่งตัวพี่สาวได้เมล็ดพืช 7 เมล็ดจากคอของนกเขา เขาจึงนำเมล็ดพืชนั้นไปปลูก หนึ่งเดือนผ่านไปได้ต้นข้าว 7 ต้น พี่สาวก็นำไปปลูกอีก ก็ได้ต้นข้าวจำนวนมากขึ้น เมื่อน้องชายอายุมากขึ้นก็ ไปเที่ยวที่หมู่บ้านแห่งหนึ่งซึ่งอยู่ไม่ไกลจากบ้านของเขา น้องชายเล่าเรื่องต้นข้าวที่พี่สาวปลูก ชาวบ้านก็ตามน้องชายไปดูต้นข้าว พี่สาวให้พันธุ์ข้าวแก่ชาวบ้าน ชาวบ้านก็เอาไปปลูก สุดท้ายประเทศนั้นกลายเป็นประเทศที่อุดมสมบูรณ์ไปด้วยต้นข้าว พี่สาวเป็นคนโสดและไม่แต่งงานกับใคร ส่วนน้องชายแต่งงานกับผู้หญิงจากประเทศนั้น แต่พี่น้องทั้งสองคนก็อยู่ด้วยกันตลอดชีวิต ตั้งแต่นั้นมา เรียกข้าว

ในภาษายะไข่ว่า ซะปวา ต่อไป สะปา เพราะคำว่า ซะปวา แปลว่า 'มากขึ้น' ต้นข้าวเป็นพืชพันธุ์ชนิดหนึ่งที่พี่สาวปลูกแล้วโตมาเป็นจำนวนมากขึ้น จึงเรียกข้าวในภาษายะไข่ว่า สะปา

(လူထုဦးလှ, 1966, p. 57)

นิทานเรื่องนี้อธิบายกำเนิดของข้าวที่มีที่มาจากเหตุการณ์ที่สองพี่น้องได้เมล็ดข้าวจากนกเขาและปลูกเมล็ดข้าว นอกจากนั้นนิทานเรื่องนี้ยังอธิบายที่มาของชื่อของข้าวในภาษายะไข่ที่มีความหมายว่ามากขึ้น เนื่องจากข้าวที่พี่สาวปลูกเมื่อโตแล้วมีจำนวนมากขึ้น ดังความที่กล่าวในนิทานว่า "ตั้งแต่นั้นมา เรียกข้าวในภาษายะไข่ว่า ซะปวา ต่อไป สะปา เพราะคำว่า ซะปวา แปลว่า 'มากขึ้น' ต้นข้าวเป็นพืชพันธุ์ชนิดหนึ่งที่พี่สาวปลูกแล้วโตมาเป็นจำนวนมากขึ้น จึงเรียกข้าวในภาษายะไข่ว่า สะปา"

ส่วนนิทานเรื่อง **คนพาลและสองพี่น้อง** อธิบายถึงกำเนิดของรากกล้วยไม้ ดังความที่ปรากฏในนิทานว่า

...กาลครั้งหนึ่งนานมาแล้วคนตัดไม้ซึ่งเป็นพ่อม่ายมีลูก 2 คน เมื่อเขากลับมาบ้าน ก็ซื้อหมากมาให้ลูกทั้ง 2 คนทุกวัน วันหนึ่ง ยักษ์จับคนตัดไม้กินแล้วปลอมตัวเป็นคนตัดไม้และกลับมาบ้าน เมื่อลูกชายคนเล็กขอหมากจากยักษ์ ยักษ์ก็ให้หมากที่บูดเน่า พี่สาวซึ่งมีอายุมากกว่ารู้ว่าคนนั้นไม่ใช่พ่อจึงพากันหนีออกจากบ้าน เมื่อพี่น้อง 2 คนมาถึงเมืองแห่งหนึ่ง พี่สาวพบกับคนพาลและหลงรัก คนพาลไม่อยากเลี้ยงดูน้องชาย จึงให้พี่สาวฆ่าน้องชาย พี่สาวก็ทำตามที่คนพาลสั่ง พี่สาวให้น้องชายไปเด็ดมะม่วงที่ทิศตะวันออกซึ่งเป็นต้นมะม่วงที่ยักษ์เฝ้าดูและเมื่อมีคนมาเด็ดยักษ์ก็จะจับคนนั้นกิน นางฟ้าที่เคยเป็นแม่ในชาติก่อนรู้ความคิดของพี่สาว จึงให้สิงโตแก่น้องชายหนึ่งตัว เมื่อน้องชายและสิงโตเดินทางมาถึงต้นมะม่วง ยักษ์ห้ามน้องชายเด็ดมะม่วง น้องชายไม่ยอมและให้สิงโตคำราม ยักษ์ตกใจจึงให้มะม่วงแก่เขา คนพาลและพี่สาวให้น้องชายไปเก็บดอกบัวที่ทิศตะวันตกที่นาคเฝ้าดู นางฟ้าก็ให้แมลงภู่1ตัวแก่เขา เมื่อถึงบ่อน้ำ ขณะที่เขาเก็บดอกบัวก็ถูกนาคจับ สิงโตเรียกยักษ์ที่เฝ้าต้นมะม่วงให้มาดูดน้ำจากบ่อน้ำให้หมด เมื่อน้ำหมด ก็ให้แมลงภู่หาที่ติดต่อกับเมืองนาค เมื่อเจอรู สิงโตก็คำราม พญานาคได้ยินเสียงสิงโต ก็คืนน้องชายให้สิงโตพร้อมด้วยดอกบัว น้องชายรู้ว่าพี่สาวอยากฆ่าเขา จึงไปคุยกับพี่สาว พี่สาวสาบานว่าถ้าเธออยากฆ่าน้องชายจริงแล้วก็ขอให้เมื่อเดินไป 9 ก้าว ขอให้

ธรณีสูบ เมื่อพี่สาวก้าวไป 9 ก้าว ธรณีก็สูบพี่สาว น้องชายพยายามช่วยพี่สาว แต่คว้าได้แค่ผมของพี่สาว น้องชายเสียใจมากและวางผมของพี่สาวไว้ที่ต้นกล้วยไม้ ตั้งแต่นั้นมา ชาวยะไข่เชื่อกันว่า รากของกล้วยไม้คือผมของพี่สาวที่น้องชายวางไว้

(လူထုဦးလှ, 1966, p. 211)

นิทานเรื่องนี้อธิบายที่มาของรากของกล้วยไม้ที่มีที่มาจากเหตุการณ์ที่น้องชายพยายามช่วยพี่สาวไว้จากการถูกธรณีสูบ แต่คว้าได้เพียงผมของพี่สาว เขาจึงวางผมของพี่สาวไว้ที่ต้นกล้วยไม้ ดังจะเห็นได้จากความในนิทานที่กล่าวว่า "เมื่อพี่สาวก้าวไป 9 ก้าว ธรณีก็สูบพี่สาว น้องชายพยายามพยุงพี่สาว แต่คว้าได้แค่ผมของพี่สาว น้องชายเสียใจมากและวางผมของพี่สาวไว้ที่ต้นกล้วยไม้" จากข้อความดังกล่าวได้อธิบายที่มาของลักษณะรากของกล้วยไม้มีลักษณะยาวและคล้ายกับผมของผู้หญิง ซึ่งชาวยะไข่เชื่อกันว่ารากของกล้วยไม้มาจากผมของพี่สาวที่น้องชายวางไว้

บทบาทของนิทานพื้นบ้านยะไข่ในการบันทึกสภาพสังคมและวิถีชีวิตความเป็นอยู่

นิทานพื้นบ้านนอกจากจะมีบทบาทในด้านการให้ความบันเทิงแก่คนในสังคมแล้วยังมีบทบาทในด้านการบันทึกสภาพสังคมและวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของกลุ่มชนผู้เล่านิทาน ชาวยะไข่มีวัฒนธรรมการเล่านิทานในกลุ่มชนของตน ในอดีตมีนักเล่านิทานที่เรียกว่า "กลูตัก" ทำหน้าที่เล่านิทานให้แก่คนในชุมชนฟัง ชาวยะไข่ทั้งเด็กและผู้ใหญ่ต่างชอบฟังนิทาน นิทานพื้นบ้านยะไข่จึงมีอิทธิพลเป็นอย่างมากต่อคนในสังคมยะไข่ ถึงแม้ปัจจุบันนี้วัฒนธรรมการเล่านิทานพื้นบ้านยะไข่จะเปลี่ยนแปลงไปจากอดีต แต่นิทานพื้นบ้านยะไข่ได้รับการอนุรักษ์โดยรวบรวมเป็นหนังสือนิทานพื้นบ้านยะไข่ออกเผยแพร่ให้คนรุ่นหลังได้อ่านต่อไป นิทานพื้นบ้านยะไข่ถือเป็นมรดกทางวัฒนธรรมที่สำคัญของชาวยะไข่ที่บันทึกเรื่องราวเกี่ยวกับสภาพสังคมความเป็นอยู่ของชาวยะไข่ในอดีตให้คนรุ่นหลังได้ศึกษา

จากการศึกษาบทบาทหน้าที่ของนิทานพื้นบ้านยะไข่ในด้านการบันทึกสภาพสังคมและวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของชาวยะไข่ ผู้วิจัยสามารถจำแนกบทบาทหน้าที่ในการบันทึกสภาพสังคมและวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของชาวยะไข่ได้ 5 ประการ คือ บันทึกข้อมูลเกี่ยวกับสังคมพุทธศาสนาแบบผสมผสานกับความเชื่อดั้งเดิมในสังคมยะไข่ บันทึกข้อมูลเกี่ยวกับการประกอบอาชีพของชาวยะไข่ บันทึกข้อมูลเกี่ยวกับวัฒนธรรมยะไข่ บันทึกข้อมูลเกี่ยวกับระบบการศึกษาและระบบการดูแลรักษาโรคในสังคมยะไข่ และบันทึกข้อมูลเกี่ยวกับการใช้ยาเสพติดในสังคมยะไข่ ซึ่งผู้วิจัยจะกล่าวดังต่อไปนี้

1. บทบาทในการบันทึกข้อมูลเกี่ยวกับสังคมพุทธศาสนาแบบผสมผสานกับความเชื่อดั้งเดิมในสังคมยะไข่

สังคมยะไข่เป็นสังคมที่มีความหลากหลายทางศาสนา ประชากรส่วนใหญ่นับถือศาสนาพุทธ อีกทั้งยังมีประชากรที่นับถือศาสนาอื่น ๆ ได้แก่ ศาสนาอิสลาม ศาสนาฮินดู ศาสนาคริสต์ ผสมผสานกับความเชื่อดั้งเดิมเช่น การนับถือผีบรรพบุรุษ ความเชื่อเกี่ยวหมอคุณไสย แม่มดเวทมนตร์ ลางสังหรณ์และโหราศาสตร์ จากการศึกษานิทานพื้นบ้านยะไข่ พบนิทานที่สะท้อนให้เห็นบทบาทด้านการบันทึกข้อมูลเกี่ยวกับสังคมพุทธศาสนาแบบผสมผสานกับความเชื่อดั้งเดิมในสังคมยะไข่ จำนวน 42 เรื่อง เนื้อหาที่ปรากฏในนิทานพื้นบ้านยะไข่ นอกจากจะกล่าวถึงความเชื่อเกี่ยวกับพระพุทธศาสนาแล้ว ยังกล่าวถึงความเชื่อเกี่ยวกับโหราศาสตร์ ความเชื่อเกี่ยวกับเทพผีบรรพบุรุษ และความเชื่อเกี่ยวกับพืชมงคลและอัปมงคล ซึ่งในหัวข้อนี้ผู้วิจัยจะแบ่งออกเป็น 3 หัวข้อ ดังนี้

1.1 บันทึกข้อมูลเกี่ยวกับความเชื่อเกี่ยวกับศาสนาพุทธ

ชาวยะไข่ส่วนใหญ่นับถือศาสนาพุทธ ดังข้อมูลที่ปรากฏในรายงานการสำรวจสำมะโนประชากรที่อยู่อาศัยของสาธารณรัฐแห่งสหภาพเมียนมาฉบับที่ 2 (หน้า12-15, 2015) ว่าประชาชน 63.32 เปอร์เซ็นต์ที่อาศัยอยู่ในพื้นที่รัฐยะไข่เป็นผู้ที่นับถือศาสนาพุทธ จากข้อมูลดังกล่าวจะเห็นได้ว่า เนื่องจากประชากรส่วนใหญ่ในรัฐยะไข่นับถือศาสนาพุทธ ดังนั้นเรื่องราวที่ปรากฏในนิทานพื้นบ้านยะไข่จึงสะท้อนให้เห็นความเชื่อเกี่ยวกับพุทธศาสนาเป็นจำนวนมาก จากการศึกษานิทานพื้นบ้านยะไข่พบนิทานพื้นบ้านยะไข่ที่บันทึกความเชื่อเกี่ยวกับพุทธศาสนาจำนวน 21 เรื่อง นิทานที่พบกล่าวถึงการประพฤติปฏิบัติตนตามวิถีของพุทธศาสนิกชนที่ควรกระทำเช่น การถือศีล การปฏิบัติธรรม การฟังเทศน์ฟังธรรม การทำบุญ การให้ความเคารพพระสงฆ์ ฤาษีหรือผู้ที่ถือศีลได้แก่ **เกาะมะพร้าวแดงกษัตริย์เขางอก เธอเป็นที่หนึ่ง ฉันเป็นที่สอง คุณอนิจจา ต้นบุนนาคที่มี 100 ราก ชาวไร่ถั่ว ตอดะลีและเศรษฐี กุ้งแขก เจ้าชายใบพลู ปียาตูและคุณยังอ่อง ชาวนา สัจจะที่แท้จริง ไอ้เลวทราม คำ 3 คำ คนเจ้าเล่ห์ 2 คน บัวสีน้ำตาล เจ้าชายน้อยและพระธิดา คนที่เชื่อเมีย ไอ้ตะมาและไอ้ชะยา** กล่าวถึงการรักษาธรรมะของพระพุทธเจ้า ได้แก่ **งะและปะ** และกล่าวถึงความเชื่อเกี่ยวกับนรกสวรรค์ ได้แก่**บูเชน** ตัวอย่างนิทานที่กล่าวถึงการปฏิบัติตนตามวิถีของพุทธศาสนิกชนที่ควรกระทำ เช่นนิทานเรื่อง **คนที่เชื่อภรรยา** ที่กล่าวถึงหญิงตาบอดที่มีความปรารถนาในการปฏิบัติธรรมเพื่อสร้างบุญกุศลให้หลุดพ้นจากความทุกข์ทรมานเนื่องจากการตาบอดในชาตินี้ ความว่า

...กาลครั้งหนึ่งนานมาแล้ว ในหมู่บ้านแห่งหนึ่งมีหญิงตาบอดอาศัยอยู่กับลูกชายคนหนึ่ง ซึ่งเฝ้าดูแลแม่เป็นอย่างดี วันหนึ่งแม่ตาบอดรู้สึกเสียใจต่อความทุกข์ยากที่ตัวเองตาบอด เธอจึงตัดสินใจว่าจะไปปฏิบัติธรรมและสร้างบุญกุศลเพื่อให้หลุดพ้นจากความทุกข์ยากนี้ ดังนั้นเธอจึงบอกลูกชายว่าเธออยากฟังธรรมะของพระพุทธเจ้า ลูกชายก็อธิบายความหมายของอนิจจัง ทุกขังและอนัตตาซึ่งเป็นธรรมะของพระพุทธเจ้าที่เขาเคยฟังให้แม่ฟัง แม่ก็จดจำทั้งสามคำนี้ไว้และสวดตลอดเวลา ลูกสะใภ้เกลียดแม่สามีมากและรำคาญไม่อยากได้ยินเสียงของแม่สามี จึงบอกสามีว่าไม่ต้องการให้แม่สามีอยู่ที่บ้านนี้สามีไม่อยากทิ้งแม่ แต่ไม่สามารถขัดคำพูดของภรรยาได้จึงไม่พูดอะไรและอยู่เฉย ๆ ภรรยารู้ว่าสามีไม่อยากทิ้งแม่ จึงให้สามีเลือกว่าจะทิ้งภรรยาหรือทิ้งแม่ สุดท้ายสามีกลัวภรรยาจึงให้สัญญาว่าจะทิ้งแม่ ดังนั้นในวันรุ่งขึ้นลูกชายจึงพาแม่นั่งเรือออกไปจากบ้านแต่เขาสงสารแม่ที่มีบุญคุณและไม่มีใครดูแล จึงพาแม่กลับมาที่บ้านภรรยาไม่พอใจและให้พาแม่สามีไปทิ้งอีก สุดท้ายลูกชายทิ้งแม่ไปกับเรือ เรือที่แม่ตาบอดนั่งมาลอยมาถึงเมืองของยักษ์ ในเมืองยักษ์เจ้ายักษ์ประกาศว่า ถ้าคนไหนไม่กลัวที่ถูกหลอกถึง 3 ครั้งก็ห้ามจับกิน เมื่อแม่ตาบอดถึงเมืองยักษ์ ยักษ์ทั้งหลายหลอกแม่ตาบอด แต่แม่ตาบอดไม่กลัวและท่องอนิจจัง ทุกขัง และอนัตตาซึ่งเป็นธรรมะของพระพุทธเจ้า ยักษ์ทั้งหลายจึงพาแม่ตาบอดมาส่งให้เจ้ายักษ์ เจ้ายักษ์จึงให้ทองแม่ตาบอดมาเต็มลำเรือและลอยเรือกลับมาตามลำน้ำ ส่วนลูกชายสำนึกได้ที่ทิ้งแม่ จึงออกตามหาแม่ที่ลำธาร เมื่อเขาเห็นเรือที่แม่นั่งอยู่ลอยมาลูกชายก็พาแม่กลับบ้าน ส่วนลูกสะใภ้ก็ไม่รังเกียจแม่สามีเนื่องจากแม่ได้ทองมาเต็มลำเรือ ตั้งแต่นั้นมาครอบครัวของแม่ตาบอดก็อยู่อย่างมีความสุขและแม่ตาบอดก็ได้ปฏิบัติธรรมตลอดไป

(လူထုဦးလှ, 1966, p. 75)

จากนิทานเรื่อง**คนที่เชื่อภรรยา**สะท้อนให้เห็นได้เป็นอย่างดีว่า ชาวยะไข่นับถือศาสนาพุทธ ทั้งยังปฏิบัติธรรม และให้ความสำคัญกับธรรมะของพระพุทธเจ้า ดังจะเห็นได้จากความปรารถนาของแม่ตาบอดที่ต้องการปฏิบัติธรรมเพื่อให้หลุดพ้นจากความทุกข์ทรมานที่ตัวเองตาบอดจึงที่ปรากฏในนิทานความว่า "วันหนึ่งแม่ตาบอดรู้สึกเสียใจต่อความทุกข์ยากที่ตัวเองตาบอด เธอจึงตัดสินใจว่าจะไปปฏิบัติธรรมและสร้างบุญกุศลเพื่อหลุดพ้นจากความทุกข์ยากนี้ ดังนั้นเธอจึงบอกลูกชายว่าเธออยากฟังธรรมะของพระพุทธเจ้า" อีกทั้งนิทานเรื่องนี้ยังสะท้อนให้เห็นความเชื่อของชาวยะไข่ที่มีต่อศาสนาพุทธว่า ธรรมะสามารถช่วยให้มนุษย์รอดพ้นจากภยันตราย

ต่าง ๆ ดังจะเห็นได้จากเหตุการณ์ที่แม่ตาบอดรอดพ้นจากเมืองยักษ์โดยท่องธรรมะ 3 คำ อนิจจัง ทุกขัง อนัตตาดังความในนิทานว่า “ยักษ์ทั้งหลายหลอกแม่ตาบอด แต่แม่ตาบอดไม่กลัวและท่องอนิจจัง ทุกขัง และอนัตตาซึ่งเป็นธรรมะของพระพุทธเจ้า ยักษ์ทั้งหลายจึงพาแม่ตาบอดมาส่งให้เจ้ายักษ์ เจ้ายักษ์จึงให้ทองแม่ตาบอดมาเต็มลำเรือและลอยเรือกลับมาตามลำน้ำ" นอกจากธรรมะช่วยให้รอดพ้นภัยจากยักษ์แล้วยังช่วยคลี่คลายปัญหาให้กลับมาใช้ชีวิตอยู่กับครอบครัวได้อย่างมีความสุขและได้ปฏิบัติธรรมตามที่ปรารถนา

นิทานที่กล่าวถึงการรักษาธรรมะของพระพุทธเจ้าเช่นนิทานเรื่อง **งะและปะ** กล่าวถึงเรื่องราวของชาวฉิ่นที่ต้องการบันทึกธรรมะของพระพุทธเจ้า ความว่า

> ...กลุ่มชนฉิ่นที่อาศัยอยู่ในรัฐยะไข่ต้องการบันทึกธรรมะของพระพุทธเจ้า แต่ไม่มีกระดาษหรือไม้ไผ่เพื่อบันทึก จึงบันทึกธรรมะของพระพุทธเจ้าไว้บนหนังวัว แต่หมาได้กินหนังวัวที่บันทึกธรรมะนั้นไป เหลือเพียงหนังวัวชิ้นหนึ่งที่มีอักษร งะและปะ หลังจากนั้นเป็นต้นมาชาวฉิ่นจึงให้ความสำคัญกับอักษรงะและปะ ที่มาจากธรรมะของพระพุทธเจ้า ดังนั้นในกลุ่มชนฉิ่นที่อาศัยอยู่ในรัฐยะไข่ที่นับถือศาสนาพุทธ ถ้าเป็นผู้ชายจะมีคำนำหน้าชื่อว่า งะ เช่น งะเยาเล งะเคา ถ้าเป็นผู้หญิงจะมีคำนำหน้าชื่อว่า ปะ เช่น ปะยาว ปะปู ปะเอา เป็นต้น
>
> (လူထုဦးလှ, 1963, p. 223)

นิทานเรื่องนี้สะท้อนให้เห็นความเชื่อของชาวฉิ่นที่อาศัยอยู่ในพื้นที่รัฐยะไข่ที่มีต่อศาสนาพุทธ โดยปกติชาวฉิ่นส่วนใหญ่ที่อาศัยอยู่ในรัฐฉิ่นและทั่วประเทศเมียนมาเป็นกลุ่มชนที่นับถือศาสนาคริสต์และผีบรรพบุรุษ แต่ในนิทานเรื่องนี้กล่าวถึงเรื่องของชาวฉิ่นที่ให้ความสำคัญกับธรรมะของพระพุทธเจ้าและพยายามรักษาธรรมะของพระพุทธเจ้าด้วยการบันทึกลงหนังวัว แม้ธรรมะที่บันทึกลงหนังวัวจะเหลือแต่เพียงอักษรงะและปะ แต่ชาวฉิ่นก็ยังให้ความสำคัญกับอักษรดังกล่าว เนื่องจากเป็นธรรมะของพระพุทธเจ้าทั้งยังนำทั้งสองคำมาใช้นำหน้าชื่อของชาวฉิ่นที่นับถือศาสนาพุทธทั้งชายและหญิง นิทานเรื่องนี้ถือเป็นนิทานสำคัญที่สะท้อนให้เห็นการนับถือศาสนาพุทธของชาวฉิ่นนอกเหนือจากศาสนาคริสต์และผีบรรพบุรุษ

นอกจากนิทานพื้นบ้านยะไข่จะสะท้อนให้เห็นการประพฤติปฏิบัติตนตามหลักพุทธศาสนิกชนที่ดีและการรักษาธรรมะของพระพุทธเจ้าแล้ว นิทานพื้นบ้านยะไข่ยังสะท้อนให้เห็นความเชื่อของชาวยะไข่เกี่ยวกับนรกสวรรค์อีกด้วย ชาวยะไข่เชื่อว่าหากเมื่อมีชีวิตอยู่ทำความดีอยู่

ในศีลในธรรม ประพฤติปฏิบัติตนเป็นพุทธศาสนิกชนที่ดีเมื่อตายไปจะได้ขึ้นสวรรค์ ส่วนผู้ใดประพฤติชั่วไม่อยู่ในศีลในธรรมเมื่อตายไปจะต้องตกนรก ตัวอย่างเช่น นิทานเรื่อง **บูเซน** ที่กล่าวถึงเรื่องราวของเจ้าชายที่ต้องตกนรกเนื่องจากเมื่อครั้งมีชีวิตเป็นคนติดยา ดังความในนิทานว่า

> ...กาลครั้งหนึ่งนานมาแล้ว ในเมืองแห่งหนึ่งมีเจ้าชายองค์หนึ่ง เจ้าชายองค์นั้นไม่สนใจอะไรยกเว้นเสพยาเสพติดและสูบฝิ่น เมื่อเจ้าชายที่ติดยาตายไปแล้ว เมื่อถึงนรกพญายมถามว่าเมื่อครั้งมีชีวิตทำอาชีพอะไร เจ้าชายตอบว่า บูเซน ซึ่งเป็นคำผวนภาษายะไข่หมายถึงคนติดยา แต่พญายมไม่เข้าใจความหมายและนึกว่าเขาเป็นคนดี จึงให้ไปอยู่บนสวรรค์ เจ้าชายอยู่ในภูมิที่สูงกว่าชั้นดาวดึงส์หนึ่งชั้น ได้พบกับผู้เฒ่าซึ่งเมื่อครั้งยังมีชีวิตเป็นคนดีสร้างวัดสร้างเจดีย์ในชั้นดาวดึงส์ เจ้าชายจึงบอกกับผู้เฒ่าว่าท่านเป็นคนที่ดีกว่าและสลับที่อยู่กัน เมื่อพญายมทราบว่าเจ้าชายเคยติดยาจึงไปจับเจ้าชายและให้ไปอยู่ในนรก
>
> (လူထုဦးလှ, 1963, p. 91)

นิทานเรื่องนี้สะท้อนให้เห็นถึงความเชื่อของชาวยะไข่เกี่ยวกับนรกสวรรค์ ชาวยะไข่เชื่อกันว่าเมื่อตายไปแล้วต้องตกนรกหรือขึ้นสวรรค์ขึ้นอยู่กับสิ่งที่ทำในชาติก่อน ถ้าเป็นคนดีเคร่งครัดในศาสนา รักษาศีล ทำบุญ สร้างวัดเจดีย์ หรือดูแลพ่อแม่ครูบาอาจารย์ เมื่อตายไปแล้วจะได้ขึ้นสวรรค์ ถ้าเป็นคนไม่ดี ไม่รักษาศีล 5 ดื่มเหล้าหรือติดยา เมื่อตายไปแล้วจะต้องตกนรก ดังความในนิทานเรื่องนี้กล่าวถึงเจ้าชายที่ติดยาเมื่อครั้งมีชีวิต ต้องตกนรกและผู้เฒ่าที่ทำความดีสร้างวัดสร้างเจดีย์เมื่อครั้งมีชีวิต ได้ขึ้นสวรรค์ว่า " เจ้าชายอยู่ในภูมิที่สูงกว่าชั้นดาวดึงส์หนึ่งชั้น ได้พบกับผู้เฒ่าซึ่งเมื่อครั้งยังมีชีวิตเป็นคนดีสร้างวัดสร้างเจดีย์ในชั้นดาวดึงส์ เจ้าชายจึงบอกกับผู้เฒ่าว่าท่านเป็นคนที่ดีกว่าและสลับที่อยู่กัน เมื่อพญายมทราบว่าเจ้าชายเคยติดยาจึงไปจับเจ้าชายและให้ไปอยู่ในนรก" ข้อความนี้สะท้อนให้เห็นความเชื่อของชาวยะไข่เกี่ยวกับนรกสวรรค์ เจ้าชายเป็นคนที่ไม่ดีเพราะสูบฝิ่นติดยาซึ่งคนในสังคมยอมรับว่าเป็นการกระทำที่ไม่ดี ดังนั้นเมื่อเจ้าชายตายไปต้องตกนรก ส่วนผู้เฒ่าที่สร้างวัด สร้างเจดีย์ทำนุบำรุงศาสนาถือเป็นการกระทำที่ดี ดังนั้นเมื่อผู้เฒ่าตายไปจึงได้ขึ้นสวรรค์

1.2 บันทึกข้อมูลเกี่ยวกับโหราศาสตร์

นิทานพื้นบ้านยะไข่นอกจากจะสะท้อนให้เห็นความเชื่อเกี่ยวกับศาสนาพุทธแล้ว นิทานพื้นบ้าน ยะไข่ยังสะท้อนให้เห็นความเชื่อเกี่ยวกับโหราศาสตร์ในสังคมยะไข่อีกด้วย ความเชื่อเกี่ยวกับโหราศาสตร์เป็นความเชื่อดั้งเดิมที่สืบทอดมาตั้งแต่สมัยอาณาจักรยะไข่ เมื่อใดก็ตามที่ชาว

ยะไข่มีปัญหาเกี่ยวกับการศึกษา ครอบครัว สุขภาพ หรือการค้าขายจะไปหาหมอดู ให้ช่วยทำนายดวงชะตาเกี่ยวกับปัญหาต่าง ๆ ปัจจุบันที่พระเจดีย์ทุกแห่งให้ยะไข่จะมีหมอดู พระสงฆ์ ฤาษี หรือผู้ที่ถือศีลที่ทำนายดวงชะตาให้ผู้คนที่สนใจ จากการศึกษานิทานพื้นบ้านยะไข่พบนิทานที่กล่าวถึงความเชื่อเกี่ยวกับโหราศาสตร์ในสังคมยะไข่ จำนวน 11 เรื่อง ได้แก่ **ไอ้ตะมาและไอ้ชะยา คนเหนือมนุษย์และแส้หวายวิเศษ มาวเก็บได้ คนเจ้าเล่ห์ 2 คน สัจจะที่แท้จริง ปียาตูและคุณยังอ่อง คนที่ทำตามที่สั่ง ชาวไร่ถั่ว ชาวนา นางเผที่มีมารยา** และ**ไอ้โกหกและไอ้ขี้เหนียว** ซึ่งในนิทานจะกล่าวถึงการทำนายดวงชะตา การทำนายฝันทั้งจากผู้ที่สามารถทำนายโชคชะตาได้จริงและผู้ที่หลอกลวงชาวบ้านโดยอาศัยความศรัทธาของชาวบ้าน

ตัวอย่างนิทานที่กล่าวถึงความเชื่อเกี่ยวกับโหราศาสตร์ว่าฤาษี หรือผู้ที่ถือศีลสามารถทำนายดวงชะตาให้แก่ผู้คนได้เช่น นิทานเรื่อง **ไอ้ตะมาและไอ้ชะยา** กล่าวถึงเรื่องราวของคนขี้โกหก 2 คนที่ปลอมตัวเป็นฤาษีและผู้ถือศีลทำนายดวงชะตาให้ชาวบ้าน ดังความในนิทานว่า

> ...กาลครั้งหนึ่งนานมาแล้ว ในหมู่บ้านแห่งหนึ่งมีคนขี้โกหกคนหนึ่งชื่อว่าไอ้ตะมา เขาขายเกลือโดยผสมขี้เถ้าไว้ตอนล่างตะกร้าที่มีเกลืออยู่ด้านบนและ ในหมู่บ้านอีกแห่งหนึ่งมีคนโกหกชื่อว่าไอ้ชะยา เขาขายมีดที่ด้านในทำด้วยไม้และหุ้มด้วยเหล็กด้านนอก แต่ไม่มีใครซื้อเกลือและมีดของเขาสองคน เขาสองคนจึงเดินเร่ขายต่อไป ในระหว่างทางเขาสองคนพบกันจึงแลกมีดกับเกลือกัน เขาสองคนดีใจที่หลอกกันและกันได้จึงแยกย้ายกันไปคนละทาง ในระหว่างทางไอ้ชะยาสะดุดกับเถาวัลย์ ตะกร้าเกลือคว่ำก็มีแต่ขี้เถ้าหกออกมา ไอ้ชะยาโกรธที่ถูกหลอก จึงไปตามหาไอ้ตะมา ส่วนไอ้ตะมาเมื่อตัดเถาวัลย์ด้วยมีด มีดก็หัก ไอ้ตะมาก็โกรธที่ถูกหลอกจึงไปหาตามหาไอ้ชะยา ทั้งสองเจอกันระหว่างทางและทะเลาะกัน เขาทั้งสองคนรู้ว่าโกหกกันและกัน จึงปรึกษากันว่าถ้าเขาสองคนร่วมมือกันโกหกคงจะดีกว่า ดังนั้นไอ้ตะมาจึงปลอมตัวเป็นฤาษีที่ทำนายดวงชะตา ส่วนไอ้ชะยาปลอมตัวเป็นผู้ถือศีลที่นุ่งขาวห่มขาวไปขโมยวัวของชาวบ้านเอาไปซ่อนไว้ในที่อื่นแล้วไปบอกเจ้าของวัวให้ไปหาฤาษีไอ้ตะมา เมื่อเจ้าของวัวมาไอ้ตะมาแกล้งทำนายโดยบอกเจ้าของวัวให้ไปหาวัวที่ที่ไอ้ชะยาซ่อนไว้ก็พบวัว เขาสองคนหลอกลวงคนอื่นแบบนี้จนมีชื่อเสียงในเมือง เมื่อกษัตริย์รู้ข่าวของเขาสองคน จึงซ่อนเมล็ด 1 เมล็ดในน้ำเต้าและให้เขาสองคนทำนายว่ามีเมล็ดกี่เมล็ดในน้ำเต้า เขาสองคนไม่รู้และกลัวจะถูกลงโทษจึงหนีไป ในระหว่างทางสะพานที่พวกเขาวิ่งผ่านไปหัก เขาสองคนจึงตกลงไปในน้ำและลอยไปตามน้ำจนถึงเรือของกษัตริย์ เมื่อเขาสองคนขึ้นไปบนเรือของกษัตริย์ได้ยินเสียงข้าราชบริพารสองคนกำลังโต้เถียงเรื่องเมล็ดในน้ำเต้า คนหนึ่งบอกว่ามีแค่1เมล็ดแน่นอน เมื่อ

คนขี้โกหกทั้งสองคนรู้คำตอบแล้วจึงกลับไปตอบกษัตริย์ว่า ในน้ำเต้ามีเพียงแค่เมล็ดเดียว กษัตริย์จึงมอบเงินทองและทรัพย์สินต่างๆให้เขาทั้งสอง เมื่อได้ทรัพย์สินมาแล้วทั้งสองคนโต้เถียงกันว่าใครจะได้ทรัพย์สินมากกว่ากัน สุดท้ายไอ้ชะยาแนะนำให้ไปหาเทพารักษ์ที่ต้นโพ ไอ้ตะมาจึงตกลง ไอ้ชะยาให้พ่อซ่อนตัวในโพรงต้นโพและปลอมตัวเป็นเทพารักษ์ เมื่อเขาสองคนไปถึงต้นโพก็ให้เทพารักษ์ตัดสิน พ่อของไอ้ชะยาจึงบอกทั้งสองไปว่าไอ้ชะยาต้องได้เงินทองและทรัพย์สินมากกว่า พอได้ยินเสียงไอ้ตะมาก็รู้ทันทีว่าเป็นแผนของไอ้ชะยา จึงบอกว่าเขาไม่เอาอะไรแล้วจะเผาต้นโพธิ์ ไอ้ชะยาก็ขอโทษไอ้ตะมาไม่ให้เผาต้นโพที่พ่อหลบซ่อนอยู่ สุดท้ายไอ้ตะมาและไอ้ชะตาจึงแบ่งเอาทรัพย์สินเงินทองจำนวนเท่ากัน

(လူထုဦးလှ, 1963, p. 71)

จากเรื่องดังกล่าวสะท้อนให้เห็นความเชื่อเกี่ยวกับโหราศาสตร์ในสังคมยะไข่ดังจะเห็นได้จากเหตุการณ์ในเรื่อง เมื่อวัวหาย ไอ้ชะยาที่ปลอมตัวเป็นผู้ถือศีลให้เจ้าของวัวไปหาฤาษีตะมาที่สามารถทำนายดวงชะตาได้ความว่า "ไอ้ตะมาจึงปลอมตัวเป็นฤาษีที่ทำนายดวงชะตา ส่วนไอ้ชะยาปลอมตัวเป็นผู้ถือศีลที่นุ่งขาวห่มขาวไปขโมยวัวของชาวบ้านเอาไปซ่อนไว้ในที่อื่นแล้วไปบอกเจ้าของวัวให้ไปหาฤาษีไอ้ตะมา เมื่อเจ้าของวัวมาไอ้ตะมาแกล้งทำนายโดยบอกเจ้าของวัวให้ไปหาวัวที่ที่ไอ้ชะยาซ่อนไว้ก็พบวัว" จากเหตุการณ์ดังกล่าวสะท้อนให้เห็นความเชื่อเกี่ยวกับโหราศาสตร์ได้อย่างดี ทั้งยังสะท้อนให้เห็นความศรัทธาของผู้คนในสังคมที่มีต่อฤาษีและผู้ทรงศีลซึ่งคนในสังคมยอมรับกันว่าเป็นผู้ที่บริสุทธิ์และมีญาณวิเศษจากการประพฤติปฏิบัติ

อีกตัวอย่างหนึ่งเช่น **ปียาตูและคุณยังอ่อง** กล่าวถึงเรื่องราวของคุณยังอ่องที่หลงรักกับชาวไร่ถั่วชื่อว่าปียาตู ความว่า

...กาลครั้งหนึ่งนานมาแล้วในหมู่บ้านแห่งหนึ่งมีชาวนาสามีภรรยาสองคนที่ซื่อสัตย์และร่ำรวย ในคืนหนึ่งภรรยาของชาวนา ฝันว่าได้พระจันทร์มาประดับไว้บนหน้าอก ใส่ดาวเป็นตุ้มหู มีพระอาทิตย์เป็นที่ติดผมและใส่สร้อยทอง ชาวนาแปลกใจเมื่อได้ยินเรื่องราวความฝันของภรรยา จึงไปให้พระทำนายฝันดังกล่าว พระทำนายว่า ภรรยาจะคลอดลูกชายที่ใจดีและใจเย็น เมื่อภรรยาคลอดลูกให้เขาพาลูกมาให้ท่านดู เมื่อภรรยาคลอด เขาจึงพาลูกไปให้พระดู พระตั้งชื่อลูกชายของเขาว่าคุณยังอ่อง (หมายถึงได้ชัยชนะเหนือภยันตรายใด ๆ) ทั้งยังสั่งความว่า ห้ามตัดไผ่จากยอดเขาที่นกไม่บินผ่าน ห้ามตัดไผ่

จากยอดเขาที่นกไม่เข้านอนมาทำเปล และเมื่อคุณยังอ่องโตให้พาเขามาฝากไว้กับท่านชาวนาสามีภรรยาตกลงและเลี้ยงลูกตามที่พระสั่ง เมื่อคุณยังอ่องโตก็พาไปฝากเรียนหนังสือกับพระที่วัด โดยพ่อฝากฝังคุณยังอ่องกับพระว่า ถ้าลูกไม่อยากเรียนก็ตีและสั่งสอนได้เลยครับพระอาจารย์ ถ้าลูกเบื่อก็ไม่ให้ทอยหมากเบี้ย ถ้าลูกร้อนก็ไม่ให้อาบน้ำไม่ให้เก็บฟืน โปรดช่วยดูแลลูกอย่างระมัดระวังด้วยครับ ในวันที่คุณยังอ่องถึงวัด แม่หมาชื่อว่าปยอกแกคลอดลูกหมา 30 ตัวในวัด จึงเรียกแม่หมาว่า แม่หมาปยอกแกของลูกหมา 30 ตัว ในวัดยังมีหมาตัวผู้สามตัวได้แก่ต๋ำกะลีที่ไม่ถูกลูกเห็บ หมาพราหมณ์ที่ไม่กินปลาแห้ง หมาแยจ่อซึ่งเป็นหมาที่สูงถึงหลังของคน วันหนึ่ง คุณยังอ่องเบื่อจึงไปเที่ยวในป่ากับหมา จนถึงสวนถั่วที่ไม่เคยไปมาก่อน สวนถั่วนั้นเป็นของชาวสวนสามีภรรยาชื่อโมโหสองคนที่ร่ำรวยและมีลูกสาว ลูกสาวคลอดในสวนถั่วจึงมีชื่อว่า ปียาตู(หมายความว่า สาวสวนถั่ว) เมื่อปียาตูโตมา พ่อแม่ให้ปียาตูดูแลสวนถั่ว ปียาตูก็ขยายสวน เลี้ยงไก่ เลี้ยงหมู เขาจ้างแรงงานในสวนถั่วและอยู่อย่างมีความสุขด้วยการทำสวน ปียาตูยังเลี้ยงอีกาตัวหนึ่งชื่อว่า ไอ้กำ เมื่อคุณยังอ่องถึงสวนถั่วก็เจอกับปียาตูและหลงรักกัน คุณยังอ่องอยู่ที่สวนถั่วของปียาตูนาน 7 วันแล้วจึงกลับมาวัด พระอาจารย์ถามเขาว่าไปไหนมา เขาก็หลอกว่ากลับบ้านของพ่อแม่ พระอาจารย์ดุว่าเขาและห้ามว่าต่อไปไม่ให้เขากลับไปโดยไม่บอกก่อน และตีคุณยังอ่องด้วยแส้หวาย ตั้งแต่นั้นคุณยังอ่องก็ไม่สนใจเรียนหนังสือและคิดถึงแต่ปียาตู คุณยังอ่องขอพระอาจารย์กลับบ้าน แต่พระอาจารย์ไม่ให้กลับบ้านจนกว่าจะถึงฤดูฝน คุณยังอ่องร้องให้พระอาจารย์ได้ยินว่า นกกินปลีก็ส่งเสียงร้อง นกเงือกแยกบินลงจากภูเขา คงคิดถึงพ่อแม่ ลูกศิษย์ที่น่าสงสารขออนุญาตกลับบ้าน พระอาจารย์ก็ไม่ให้กลับและตีคุณยังอ่องด้วยแส้หวาย เวลาผ่านไปจนถึงฤดูหนาว วันหนึ่งปียาตูให้อีกาไอ้กำส่งจดหมายด้วยถึงคุณยังอ่อง ในจดหมายเขียนไว้ว่า ในเดือนพฤศจิกายนซึ่งเป็นเดือนแรกของฤดูหนาว แสงพระอาทิตย์จากทิศตะวันออกทำให้ดอกบวบกลมบานและทำให้ดอกบวบเหี่ยว เช่นเดียวกับน้องที่ห่อเหี่ยวเพราะความรักที่ร้อนแรงอย่างแสงพระอาทิตย์ ถ้าพี่รักน้องจงกลับมา เมื่อคุณยังอ่องได้อ่านจดหมาย เขาอยากไปหาปียาตูทันทีแต่ไม่กล้าไป จึงส่งจดหมายฝากไปกับอีกาไอ้กำความว่า ตอนเช้าก็ต้องอ่านหนังสือ ตอนบ่ายก็ต้องอ่านหนังสือ ตอนเย็นก็ต้องตักน้ำ ไม่เห็นทางที่จะหนีออกมาได้ พระอาจารย์ก็ถือแส้หวายเฝ้าดูอยู่ อีกาไอ้กำเอาจดหมายของคุณยังอ่องบินไปหาปียาตู ตั้งแต่วันที่ได้รับจดหมายจากปียาตู คุณยังอ่องไม่สบายตลอดเพราะคิดถึงพ่อแม่และปียาตู สุดท้ายคุณยังอ่องขออนุญาตพระอาจารย์กลับบ้านโดยขู่ว่า ถ้าไม่อนุญาต

เขา จะฆ่าตัวตาย พระอาจารย์จึงอนุญาตให้คุณยังอ่องกลับบ้าน คุณยังอ่องพาหมาจากวัด กลับบ้านของพ่อแม่ เมื่อถึงบ้าน พ่อแม่จัดการให้คุณยังอ่องแต่งงาน น้าของคุณยังอ่องมีลูกสาวสามคน ผู้ใหญ่ปรึกษากันให้คุณยังอ่องเลือกแต่งงานกับลูกสาวของน้าคนที่เขาชอบ พ่อแม่จึงให้คุณยังอ่องไปดูเจ้าสาวในหมู่บ้านที่น้าอาศัยอยู่ คุณยังอ่องไปหมู่บ้านที่น้าอาศัยอยู่ตามที่พ่อแม่สั่งโดยเอาหมาตัวผู้แยจ่อไปด้วย เมื่อถึงบ้านของน้า ลูกสาวสามคนคลั่งไคล้และหลงรักคุณยังอ่อง จึงดูแลคุณยังอ่องโดยไม่ขาดตกบกพร่อง อีกทั้งลูกสาวทั้งสามคนของน้าบอกรักคุณยังอ่องโดยไม่รักษาความเป็นกุลสตรี คุณยังอ่องไม่ชอบลูกสาวทั้งสามคน จึงตำหนิหญิงสาวทั้งสามคน หญิงสาวทั้งสามคนโกรธที่ถูกคุณยังอ่องว่า จึงจับคุณยังอ่องผูกเชือกล่ามไว้ที่เสาบ้าน คุณยังอ่องส่งสัญญาณให้หมาแยจ่อ หมาแยจ่อก็เห่าและทำท่าจะกัด โดยกัดผ้าถุง ลูกสาวทั้งสามคนกลัวหมาจึงปล่อยคุณยังอ่อง เมื่อกลับบ้านมา พ่อแม่ถามคุณยังอ่องว่าชอบใคร คุณยังอ่องตอบว่าไม่ชอบใคร แม่จึงถามว่ามีแฟนแล้วหรือ คุณยังอ่องตอบว่ามีและเล่าเรื่องของปียาตูให้ฟัง พ่อแม่ไม่ชอบปียาตูเพราะแม้ว่าปียาตูจะเป็นสาวโสดแต่ทำงานกับแรงงานที่เป็นผู้ชาย ถ้าคุณยังอ่องยังอยากแต่งงานกับปียาตูให้ออกจากบ้านไป คุณยังอ่องจึงพาหมาเดินทางไปหาปียาตู ในระหว่างทางผ่านลำธาร เสื้อผ้าของคุณยังอ่องเปียกน้ำ เมื่อถึงสวนถั่วของปียาตู คุณยังอ่องให้หมาทำลายสวนถั่ว เมื่อปียาตูเห็นหมาก็รู้ทันทีว่าคุณยังอ่องมาถึงแล้ว คุณยังอ่องแต่งงานกับปียาตู คุณยังอ่องพาปียาตูกลับมาที่บ้านพ่อแม่ของคุณยังอ่อง พี่เลี้ยงของคุณยังอ่องซึ่งเป็นคนบ้าและตาบอดข้างหนึ่งหลงรักปียาตูได้ฉุดปียาตูไป คุณยังอ่องจึงปลอมตัวเป็นพระสงฆ์และตามหาปียาตู คุณยังอ่องแข่งตีไก่กับพี่เลี้ยงจนชนะและได้ปียาตูกลับไป คุณยังอ่องและปียาตูพาหมากลับสวนถั่วแล้วอยู่ด้วยกันอย่างมีความสุขตลอดไป (လူထုဦးလှ, 1966, p. 15)

นิทานพื้นบ้านยะไข่เรื่องนี้สะท้อนให้เห็นความเชื่อเกี่ยวกับโหราศาสตร์ ซึ่งในเรื่องนี้กล่าวถึงความเชื่อเกี่ยวกับทำนายฝัน ดังจะเห็นได้จากในนิทาน เมื่อภรรยาของชาวนาฝันสามีได้นำความฝันของภรรยาให้พระทำนายฝัน ดังที่บรรยายในนิทานว่า "ในคืนหนึ่งภรรยาของชาวนา ฝันว่าได้พระจันทร์มาประดับไว้บนหน้าอก ใส่ดาวเป็นตุ้มหู มีพระอาทิตย์เป็นที่ติดผมและใส่สร้อยทอง ชาวนาแปลกใจเมื่อได้ยินเรื่องราวความฝันของภรรยา จึงไปให้พระทำนายฝันดังกล่าว พระทำนายว่า ภรรยาจะคลอดลูกชาย" ข้อความที่ยกมานี้นอกจากสะท้อนให้เห็นความเชื่อเกี่ยวกับความฝันแล้ว ยังสะท้อนให้เห็นบทบาทของพระสงฆ์ที่เชี่ยวชาญในด้านโหราศาสตร์โดยเฉพาะการ

ทำนายฝัน อีกทั้งยังสะท้อนให้เห็นบทบาทของพระสงฆ์ให้ตั้งชื่อให้แก่คนในสังคม ดังจะเห็นได้จากข้อความที่กล่าวไนนิทานว่า “เมื่อภรรยาคลอดลูกให้เขาพาลูกมาให้ท่านดูก็ เมื่อภรรยาคลอดเขาจึงพาลูกไปให้พระดู พระตั้งชื่อลูกชายของเขาว่าคุณยังอ่อง (หมายถึง ได้ชัยชนะเหนือภยันตรายใด ๆ) ” ซึ่งชื่อที่พระตั้งให้เป็นชื่อที่มีความหมายดีเพื่อความเป็นสิริมงคล

นอกจากนิทานจะสะท้อนให้เห็นความเชื่อเกี่ยวกับโหราศาสตร์ของคนในสังคมแล้ว ยังมีนิทานที่กล่าวถึงโทษของคนที่งมงายในเรื่องโหราศาสตร์โดยขาดการพิจารณา ตัวอย่างเช่น นิทานเรื่อง คนที่ทำตามสั่งกล่าวถึงเรื่องราวของคนเลี้ยงวัวที่เชื่อคำทำนายของหมอดูโดยขาดการพิจารณาจนผลสุดท้ายต้องถึงแก่ความตาย ความว่า

> ...กาลครั้งหนึ่งนานมาแล้ว คนเลี้ยงวัวคนหนึ่งที่มีนิสัยชอบทำตามสั่ง หมอดูได้ทำนายโชคชะตาของเขาไว้ว่า ถ้าเขาเดินผ่านใยแมงมุม จะต้องเสียชีวิต วันหนึ่งวัวตัวหนึ่งของเขาหายไปเขาจึงเดินไปตามหาวัวในป่าก็ติดกับใยแมงมุม เขาคิดว่าเขาจะต้องตายแน่ ๆ จึงนอนนิ่งอยู่บนถนน เมื่อคนดูแลช้างเห็นคนเลี้ยงวัวนอนนิ่งอยู่บนถนนก็ลองใช้ขอสับ คนเลี้ยงวัวก็ตื่นขึ้นมา เขาคิดว่าเขาฟื้นชีวิตมาได้เพราะขอวิเศษ จึงขอแลกกับวัว เขาเอาขอกลับมา เมื่อเห็นที่บ้านของเศรษฐีกำลังเตรียมงานจึงสอบถาม ก็รู้ว่าลูกสาวของเศรษฐีเสียชีวิต เขาจึงบอกว่าเขาสามารถทำให้ลูกสาวเศรษฐีฟื้นได้ จึงใช้ขอสับที่ศพอยู่หลายครั้ง แต่ลูกสาวเศรษฐีก็ไม่ฟื้น คนในบ้านของเศรษฐีก็โกรธและตีคนเลี้ยงวัวจนตาย
>
> (လူထုဦးလှ, 1966, p. 131)

นิทานเรื่องนี้สะท้อนให้เห็นโทษของความงมงายของผู้ที่เชื่อคำทำนายของหมอดูโดยขาดการพิจารณา ดังเช่นนิทานเรื่องนี้ กล่าวถึงคนเลี้ยงวัวที่เชื่อคำทำนายของหมอดูว่า “ถ้าเขาเดินผ่านใยแมงมุม จะเสียชีวิต" และเมื่อชายผู้นี้พบกับเหตุการณ์ตามที่หมอดูได้ทำนายไว้ก็คิดว่าคงต้องตายแน่ ๆ จึงนอนนิ่งอยู่บนถนน ดังความที่บรรยายในเรื่องว่า "วันหนึ่งวัวตัวหนึ่งของเขาหายไปเขาจึงเดินไปตามหาวัวในป่า ก็ติดกับใยแมงมุม เขาคิดว่าเขาจะต้องตายแน่ ๆ จึงนอนนิ่งอยู่บนถนน” ซึ่งนอกจากชายผู้นี้จะเชื่อคำทำนายของหมอดูอย่างมากแล้ว เขายังเชื่อว่าการที่เขาฟื้นคืนชีพขึ้นมาได้นั้นเพราะขอวิเศษที่คนเลี้ยงช้างใช้สับเขา ด้วยความเชื่อดังกล่าวจึงขอแลกวัวกับขอ และเมื่อมาถึงบ้านเศรษฐีที่กำลังจัดงานศพให้ลูกสาวก็อาสาทำให้ลูกสาวเศรษฐีฟื้นคืนชีพโดยใช้ขอ

ที่เขาเชื่อว่าเป็นขอวิเศษสับบนศพอยู่หลายครั้งแต่ก็ไม่สำเร็จ จนท้ายที่สุดชายเลี้ยงวัวก็ถูกตีจนตายเหตุเพราะความงมงายของเขา

1.3 บันทึกข้อมูลเกี่ยวกับความเชื่อดั้งเดิม

แม้ว่าชาวยะไข่ส่วนใหญ่จะประพฤติตนเป็นพุทธศาสนิกชนอย่างเคร่งครัดแต่ชาวยะไข่ก็ยังนับถือเทพ ผีบรรพบุรุษ และมีความเชื่อเกี่ยวกับพืชมงคลและอัปมงคล ซึ่งเป็นความเชื่อดั้งเดิมที่ชาวยะไข่นับถือควบคู่กับพุทธศาสนา จากการศึกษานิทานพื้นบ้านยะไข่ พบนิทานที่สะท้อนให้เห็นการนับถือความเชื่อดั้งเดิมจำนวน 10 เรื่อง ได้แก่ ไอ้ตะมาและไอ้ชะยา **ไอ้โกหก และไอ้ขี้เหนียว ทำไมหมาและแมวจึงทะเลาะกัน สองเทพแห่งดอย สหายของเทพรักษ์ เทพที่บัสสาวะรดตัวเอง ต้นแมงลัก ไอ้ขี้เกียจ 2 เสือดุ เสือและคนไถนา** ซึ่งนิทานกล่าวถึงความเชื่อเกี่ยวกับเทพ ความเชื่อเกี่ยวกับพืชมงคลและอัปมงคล

ตัวอย่างเช่นนิทานเรื่อง **สองเทพแห่งดอย** ที่กล่าวถึงเทพแห่งดอยสององค์ที่ทำหน้าที่ดูแลดอย กลิงและดอยงะตะมุดความว่า

> ...กาลครั้งหนึ่งนานมาแล้ว มีเทพแห่งดอย 2 องค์ทำหน้าที่ดูแลดอยกลิงและดอยงะตะมุด ในพื้นที่ที่เทพทั้งสององค์นี้ดูแลไม่มีใครอาศัยอยู่จึงไม่มีใครบูชาเทพทั้งสององค์ เทพแห่งดอยทั้ง 2 องค์จึงคิดที่จะสร้างที่ดินเพื่อให้คนเข้ามาอยู่อาศัยพื้นที่ จะได้มีผู้บูชาตน เทพแห่งดอยทั้ง 2 องค์ จึงพนันว่าใครจะสร้างเสร็จก่อน ในระยะเวลาสร้างที่ดิน เทพแห่งดอยกลิงแอบมาดูเทพแห่งดอยงะตะมุดที่กำลังสร้างที่ดินอยู่และเห็นว่า ที่ดินของเทพแห่งดอยงะตะมุดดีกว่าของตน เทพแห่งดอยกลิงจึงสร้างตามวิธีของเทพแห่งดอยงะตะมุด เมื่อเทพแห่งดอยงะตะมุดรู้ว่าเทพแห่งดอยกลิงขโมยวิธีของเขา ก็โกรธจึงตีเทพแห่งดอยกลิงจนที่บริเวณนั้นกลายเป็นหลุม.ตั้งแต่นั้นมาคนในสังคมยะไข่เชื่อกันว่า จากเหตุการณ์นี้ ทำให้ยอดดอยกลิงมีแอ่งหลุม
>
> (လူထုဦးလှ, 1963, p. 207)

นิทานเรื่องนี้อธิบายถึงที่มาของลักษณะแอ่งหลุมที่ดอยกลิงในรัฐยะไข่ ชาวยะไข่มีความเชื่อกันว่าเทพเจ้าเป็นผู้ที่สร้างพื้นที่ให้มนุษย์อยู่อาศัย ส่วนมนุษย์มีหน้าที่ เช่น บวงสรวงบูชาเทพที่ดูแลตน แต่เนื่องจากบริเวณดอยกลิงและดอยงะตะมุดไม่มีมนุษย์อาศัยอยู่จึงไม่มีใครบูชาเทพที่ดูแลที่นี่ ดังความที่กล่าวในนิทานว่า "มีเทพแห่งดอย2องค์ทำหน้าที่ดูแลดอยกลิงและดอยงะตะมุด ในพื้นที่ที่เทพทั้งสององค์นี้ดูแลไม่มีใครอาศัยอยู่จึงไม่มีใครบูชาเทพทั้งสององค์ วันหนึ่งเทพแห่งดอยทั้ง2องค์จะสร้างที่ดินเพื่อให้คนเข้ามาอาศัยและจะได้มีผู้บูชาตน" จากข้อความนี้สะท้อน

ให้เห็นความเชื่อเกี่ยวกับเทพเจ้าของชาวยะไข่ว่า ผู้ที่สร้างพื้นที่เพื่อให้มนุษย์เข้ามาอาศัยเป็นเทพเจ้า นอกจากนั้นยังสะท้อนให้เห็นศรัทธาของชาวยะไข่ที่บูชาของเซ่นสรวงให้กับเทพเจ้าที่ทำหน้าที่ดูแลสถานที่ที่อาศัยของตน

และอีกตัวอย่างหนึ่งเช่น นิทานเรื่อง **เทพที่ปัสสาวะรดตัวเอง** ที่กล่าวถึงเทพสององค์ที่เดิมพันกันด้วยเห็บเพื่อปกป้องมนุษย์ที่อาศัยอยู่ริมคลอง ความว่า

> ...กาลครั้งหนึ่งนานมาแล้ว เทพเจ้าที่เฝ้าธารอำและเทพเจ้าที่เฝ้าธารดาลาดเป็นสหายกัน เทพเจ้าสององค์นั้นจึงไปเที่ยวในเขตของแต่ละองค์ บางทีเทพเจ้าสององค์ก็เล่นพนันกัน เมื่อเล่นพนัน แม้ว่าเทพเจ้าองค์หนึ่งแพ้ อีกองค์หนึ่งจะช่วยเล่นจนองค์ที่แพ้กลับได้สิ่งที่พนันไว้ วันหนึ่งเทพเจ้าเฝ้าธารอำนึกขึ้นมาได้ว่า เมื่อไปเล่นพนันอีก จะกำหนดสิ่งที่พนันเป็นเห็บ เพราะเทพเจ้าอำสงสารมนุษย์ที่อยู่ในเขตของตนที่มีเห็บจำนวนมากจึงถูกเห็บกัดอยู่เสมอ หลังจากนั้นเทพเจ้าสององค์ก็เล่นพนันกันอีก เทพเจ้าธารอำกำหนดให้มีเห็บเป็นของพนัน เทพเจ้าดาลาดก็ยอม แต่สุดท้ายเทพเจ้าอำแพ้และได้เห็บจากเทพเจ้าธารดาลาดอีก ตั้งแต่นั้นมา ชาวยะไข่เชื่อกันว่าในบริเวณธารอำมีเห็บมากกว่าธารดาลาดเพราะเหตุนี้
>
> (လူထုဦးလှ, 1963, p. 91)

นิทานเรื่องนี้สะท้อนให้เห็นความเชื่อเกี่ยวกับเทพในสังคมยะไข่เชื่อกันว่าเทพเจ้าทำหน้าที่ปกป้องมนุษย์ไม่ให้มีภัยอันตราย ดังจะเห็นได้จากนิทานกล่าวถึงเทพเจ้าที่ทำหน้าที่ดูแลธารอำและธารดาลาดไว้ว่า "วันหนึ่งเทพเจ้าเฝ้าธารอำนึกขึ้นมาได้ว่า เมื่อไปเล่นพนันอีก จะกำหนดสิ่งที่พนันเป็นเห็บ เพราะเทพเจ้าอำสงสารมนุษย์ที่อยู่ในเขตของตนที่มีเห็บจำนวนมากจึงถูกเห็บกัดอยู่เสมอ" จากข้อความนี้สะท้อนให้เห็นว่าในสถานที่ต่างๆมีเทพเจ้าทำหน้าที่ดูแลสถานที่ที่มนุษย์อาศัยอยู่ด้วยความเมตตา ดังนั้นหากมนุษย์ถูกรบกวนหรือได้รับอันตรายจากภัยต่าง ๆ เทพเจ้าจะทำหน้าที่ปกป้องดูแลมนุษย์ให้รอดพ้นจากภัยอันตรายต่าง ๆ ดังเช่นในเรื่องนี้เทพเจ้าอำคิดช่วยเหลือมนุษย์ให้ปลอดภัยจากการถูกเห็บกัด

นอกจากสังคมยะไข่มีความเชื่อดั้งเดิมเกี่ยวกับเทพเจ้าแล้วยังมีความเชื่อเกี่ยวกับต้นไม้ด้วย ดังที่ ဓကွးဝင်းမြင့် (1991, pp. 38-39) กล่าวว่า ต้นไม้ที่คนเมียนมาถือว่าเป็นมงคล เช่น ต้นน้อยหน่า ต้นมะพร้าว ต้นหว้า ต้นประดู่ ต้นโพธิ์ ต้นว่าน ต้นบุนนาค ฯลฯ ต้นไม้เหล่านี้มีชื่อที่เป็นมงคล จึงใช้ต้นไม้เหล่านี้เป็นเครื่องบูชา ด้วยถือกันว่าเป็นต้นไม้มงคล เช่น ต้นหว้า

เป็นต้นไม้มงคลของประเทศเมียนมา จึงใช้เป็นเครื่องบูชาพระพุทธเจ้าและเทพนัต นอกจากนั้นยังมีความเชื่อเกี่ยวกับต้นไม้ที่เป็นอัปมงคล เช่น ต้นน้ำเต้า ต้นตะไคร้ ต้นชบา ต้นก้ามปู ต้นกล้วย ฯลฯ คนเมียนมาเชื่อว่า ต้นไม้อัปมงคลเหล่านี้มีความเกี่ยวข้องกับผีหรือความตาย เช่น หากปลูกตะไคร้ไว้แล้วรดด้วยเลือด (เลือดของมนุษย์หรือเลือดของสัตว์ก็ได้) ผีจะเข้ามาสิงอยู่ที่ต้นตะไคร้นั้นได้

นิทานพื้นบ้านยะไข่ที่มีบทบาทในการบันทึกความเชื่อเกี่ยวกับต้นไม้ในสังคม เช่น นิทานเรื่อง **ทำไมหมาและแมวจึงทะเลาะกัน**ที่กล่าวถึงเรื่องราวของหมาและแมวที่กลัวเจ้าของตายเพราะปลูกต้นน้ำเต้าไว้หน้าบ้าน ความว่า

> ...กาลครั้งหนึ่งนานมาแล้วในหมู่บ้านแห่งหนึ่ง มีชาวนาคนหนึ่งเลี้ยงหมาและแมวไว้ วันหนึ่งชาวนาปลูกต้นน้ำเต้าที่หน้าบ้าน ในสังคมยะไข่มีความเชื่อว่า ถ้าปลูกต้นน้ำเต้าที่หน้าบ้าน คนในบ้านจะต้องประสบเหตุจนถึงขั้นเสียชีวิต แมวและหมาจึงเป็นห่วงกลัวว่าเจ้าของมันจะเสียชีวิต เพราะถ้าเจ้าของมันเสียชีวิต ก็จะไม่มีใครเลี้ยงดูพวกมัน สุดท้ายพวกมันก็จะต้องตาย ดังนั้นหมาและแมวจึงวางแผนจะตัดต้นน้ำเต้า แต่ก็ไม่กล้า เพราะชาวนาเป็นคนที่ไม่ชอบให้ใครมาทำลายต้นไม้ในสวนของเขา ถ้ามีใครมาทำแม้ว่าเป็นภรรยา เขาก็ตีด้วยไม้เท้า ในระยะเวลานั้นชาวนาป่วย หมาเป็นห่วงเจ้าของจึงตัดสินใจตัดต้นน้ำเต้า แต่แมวบอกว่าให้เป็นไปตามกรรมและไม่สนใจทำ เมื่อหมาตัดต้นน้ำเต้าแล้วชาวนาก็ดีขึ้น ถามภรรยาว่าใครเป็นคนทำลายต้นน้ำเต้า ภรรยาบอกว่าหมาและแมวทำ ชาวนาโกรธจึงไล่ตีหมาและแมว หมาถูกตีเกือบตาย ส่วนแมววิ่งหนีไป วันต่อมา ชาวนาหายโกรธหมาและแมว จึงให้กลับมาอยู่ที่บ้าน เมื่อหมาเห็นแมวกลับมาบ้าน หมาบอกว่าให้เป็นไปตามกรรมไม่ต้องสนใจแมว หมากัดแมวและไล่ออกจากบ้าน ตั้งแต่นั้นมาหมาและแมวจึงกลายเป็นศัตรูกัน
>
> (လူထုဦးလှ, 1963, p. 161)

นิทานเรื่องนี้สะท้อนให้เห็นความเชื่อเกี่ยวกับการปลูกต้นไม้ในสังคมยะไข่ในเรื่องนี้หมาและแมวคิดว่าเจ้าของมันจะตายเพราะปลูกต้นน้ำเต้าที่หน้าบ้าน เพราะในสังคมยะไข่เชื่อกันว่า ต้นน้ำเต้าเป็นต้นไม้อัปมงคล ในภาษายะไข่ออกเสียงน้ำเต้าว่า บู มีความหมายตรงกับคำว่าไม่มี ไม่ดี มีเป็นความหมายด้านลบ ในนิทานเรื่องนี้ หลังจากปลูกต้นน้ำเต้าที่หน้าบ้านแล้วเจ้าของบ้านก็ป่วย เหตุการณ์นี้สะท้อนให้เห็นความเชื่อเกี่ยวกับต้นน้ำเต้าในสังคมยะไข่ว่า ถ้าปลูกต้น

น้ำเต้าที่หน้าบ้าน บ้านหลังนั้นจะไม่มีโชคลาภ ต้องประสบกับโชคร้ายและอาจมีอันตรายจนเสียชีวิตได้

2. บทบาทในการบันทึกข้อมูลเกี่ยวกับการประกอบอาชีพของชาวยะไข่

ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ชาวยะไข่ประกอบอาชีพเกษตรกรรมและประมงเป็นอาชีพหลัก นอกจากนั้นยังมีการประกอบอาชีพการตัดไม้ด้วย จากการศึกษานิทานพื้นบ้านยะไข่พบนิทานยะไข่ที่มีบทบาทในการบันทึกข้อมูลเกี่ยวกับการประกอบอาชีพของชาวยะไข่ จำนวน 42 เรื่อง ซึ่งจำแนกได้เป็น 3 ประการดังนี้

2.1 **บันทึกข้อมูลเกี่ยวกับการประกอบอาชีพเกษตรกรรม**

อาชีพเกษตรกรรมที่พบในนิทานพื้นบ้านยะไข่จำแนกได้เป็น 2 ประเภทคือ อาชีพทำนา และอาชีพทำไร่ จากการศึกษานิทานพื้นบ้านยะไข่ที่กล่าวถึงอาชีพเกษตรกรรมพบนิทานที่กล่าวถึงอาชีพทำนาและทำไร่จำนวน 29 เรื่อง ได้แก่ **ยิ้มเพราะไม่สบายใจแต่คิดว่าหัวเราะ การละเล่นขายคนที่โกรธ เกาะมะพร้าวแดง แมวที่ซื่อตรง คนเหนือมนุษย์และแส้หวายวิเศษ ถ้าไม่เชื่อต้องเป็นทาส เป้าตูพะ ทำไมหมาและแมวจึงทะเลาะกัน เขาโกงมะและเขาโกงเม ไอ้โลงจอมพลัง สองพี่น้องที่ขายขนม ต้นแมงลัก ตอดะลีและเศรษฐี สัจจะที่แท้จริง ปียาตูและคุณยังอ่อง คุณซาโปและนางโปโนย สองพี่น้อง นักจิงและผี พี่น้อง 11 คน ไอ้ขี้เกียจ 2 คนที่รักษาโรคจมูกยาว 1 วา เสือดุ พระอินทร์ที่ปลอมตัวเป็นควาย ม้าบินและชาวสวนอ้อย เจ้าชายใบพลู ไอ้กินจุ เสือและคนไถนา ไอ้โกหกและไอ้ขี้เหนียว ไอ้เลวทราม**

อาชีพเกษตรกรรมเป็นอาชีพที่พบมากที่สุดในนิทานพื้นบ้านยะไข่ แม้ว่าในสมัยก่อนจะยังไม่มีระบบชลประทานที่ดีนัก แต่ด้วยการเลือกตั้งถิ่นฐานอยู่ในพื้นที่ที่เหมาะสม โดยเลือกพื้นที่ทำนาอยู่ใกล้กับแม่น้ำลำคลองและเลือกพื้นที่ทำไร่อยู่บนภูเขา ดังที่นิทานเรื่อง **เกาะมะพร้าวแดง** ได้กล่าวถึงการเลือกตั้งถิ่นฐานของชาวยะไข่ในอดีตว่า "...คนที่เข้ามาอยู่ก่อนหาสถานที่เหมาะสมเพื่ออาศัยอยู่โดยเลือกพื้นที่ทำนาที่ตั้งอยู่ใกล้แม่น้ำ ลำคลองและเลือกพื้นที่ทำไร่ในบริเวณที่ตั้งอยู่บนภูเขา หลังจากเลือกพื้นที่แล้วก็อาศัยอยู่ในพื้นที่นั้น ทำนา ปลูกพืชผักต่าง ๆ ตามฤดูกาล" (လူထုဦးလှ, 1963, p. 45)

นิทานพื้นบ้านยะไข่ที่กล่าวถึงอาชีพทำนาสะท้อนให้เห็นระบบการทำนาในสังคมยะไข่ที่ทำนาตามฤดูกาลและใช้วัวควายเป็นแรงงานในการไถนา และถ้าหากเจ้าของนาเป็นผู้ที่มีฐานะหรือมีที่นาเป็นจำนวนมากจะจ้างแรงงานในการทำนา ตัวอย่างเช่น นิทานเรื่อง **คนเหนือมนุษย์และแส้หวายวิเศษ** ที่กล่าวถึงการทำนาในฤดูฝนและการจ้างแรงงานในการทำนา ดังความที่กล่าวในนิทานว่า

...กาลครั้งหนึ่งนานมาแล้ว ประชาชนในเมืองแห่งหนึ่งประกอบอาชีพทำไร่ทำนาเป็นหลัก ในเมืองนั้นมีเจ้าของนาคนหนึ่ง เมื่อถึงฤดูฝน ชาวนาจ้างลูกจ้างมาช่วยทำนา 10 คน 5 คนแรกเป็นคนบ้า คนที่6ชื่อว่าตาโตเพราะตาของเขาโตเท่าบาตร คนที่ 7 ชื่อว่าหูใหญ่เพราะหูของเขาใหญ่เท่ากระด้ง คนที่ 8 ชื่อว่ามือใหญ่เพราะมือของเขาใหญ่เท่าใบพาย คนที่9 ชื่อว่าจมูกยาวเพราะจมูกของเขายาว 1 ฟุต ส่วนคนสุดท้ายชื่อว่าก้นแหลมเพราะก้นของเขาแหลมยาว 1 ศอก เจ้าของนาคิดว่าลูกจ้างของเขาเป็นคนเจ้าปัญญาเพราะในสังคมยะไข่เชื่อกันว่าตาโตหูใหญ่เป็นลักษณะแทนความมีไหวพริบ เจ้าของนาให้คนบ้า 5 คนไปตัดไม้และให้อีก 5 คนนั่งเรือไปหาตับจากเพื่อสร้างเถียงนา ตาโตนั่งหัวเรือและหาตับจาก หูใหญ่กางใบด้วยหู มือใหญ่พายเรือด้วยมือ ก้นแหลมถือท้าย พวกเขานั่งเรือมาจนถึงทะเลและหลงทาง จึงคิดว่าควรกลับกันดีกว่า มือใหญ่กลับเรือและพายเรืออย่างแรง ก้นแหลมที่ถือท้ายตกใจนั่งลง เรือจึงแตกเพราะก้นที่แหลม จมูกใหญ่จึงอุดรูรั่วเรือด้วยขี้มูกแต่ไม่พอ เรือจมน้ำและทั้ง 5 คนก็เสียชีวิตไป ตาโตเกิดมาเป็นปลาปู่ยัมโปที่มีตาโต มือใหญ่เกิดมาเป็นปูสิดตีบะลีที่มีก้ามใหญ่ หูใหญ่เกิดมาเป็นช้างในป่า ก้นแหลมเกิดมาเป็นปลากระเบน ส่วนจมูกใหญ่เกิดมาเป็นปลาโลมา เจ้าของนาสืบข่าวของลูกจ้างที่ยังไม่กลับมา จึงเชิญหมอผีมา หมอผีบอกว่า ลูกจ้างหลงทางอยู่ จะกลับมาไม่ต้องเป็นห่วง แต่ลูกจ้างก็ยังไม่กลับมา ส่วนคนบ้า5 คนที่ไปตัดไม้ คนหนึ่งให้สี่คนที่เหลือทำท่าพร้อมแบกต้นไม้ ส่วนเขาตัดไม้ คนที่ทำท่าแบกต้นไม้ก็ถูกต้นไม้ทับตาย คนตัดไม้ก็คิดว่าเขาควรแกล้งตายดีกว่าจึงไปนอนข้างๆศพ เมื่อมีคนเดินมาเห็นศพจึงลองแตะด้วยแส้หวาย คนบ้าที่แกล้งตายก็ตื่นขึ้นมา คนนั้นบอกว่าคนบ้าฟื้นคืนชีพเพราะแส้หวายวิเศษ คนบ้าก็แลกมีด ขวานกับแส้หวายของคนนั้น เมื่อคนบ้าได้แส้หวายมาแล้ว เขาก็ไม่กลัวเจ้าของนาและเดินทางไปเมืองอื่น ในเมืองนั้น พระธิดาของกษัตริย์สิ้นพระชนม์ กษัตริย์ประกาศว่าถ้าใครสามารถทำให้พระธิดาฟื้นได้ จะมอบทรัพย์สินต่างๆให้ คนบ้าไปหากษัตริย์และบอกว่าเขาเป็นหมอผีและสามารถทำให้พระธิดาฟื้นคืนชีพได้ คนบ้าก็แตะศพด้วยแส้หวายหลายครั้งก็ไม่ฟื้นขึ้นมา กษัตริย์จึงให้ลงโทษและฆ่าคนบ้า

(လူထုဦးလှ, 1963, p. 103)

นิทานเรื่องนี้สะท้อนให้เห็นระบบการทำนาในสังคมยะไข่ได้เป็นอย่างดี ดังจะเห็นได้จากในเรื่องที่กล่าวว่า "ประชาชนในเมืองแห่งหนึ่งประกอบอาชีพทำไร่ทำนาเป็นหลัก ในเมืองนั้นมีเจ้าของนาคนหนึ่ง เมื่อถึงฤดูฝน จ้างลูกจ้างมาช่วยทำนา 10 คน" จากข้อความดังกล่าวสะท้อนให้

เห็นระบบการทำนาของชาวยะไข่ที่ทำนาเฉพาะฤดูกาล พื้นที่รัฐยะไข่มีพื้นที่ติดกับทะเล ฝนจึงตกชุก น้ำจึงเพียงพอต่อการทำนา นอกจากนั้นยังสะท้อนให้เห็นการจ้างแรงงานมาทำนา ในสังคมยะไข่ถ้าเจ้าของนามีฐานะร่ำรวยและมีที่ดินจำนวนมาก จะจ้างแรงงานมาทำนา

นอกจากนี้นิทานพื้นบ้านยะไข่ยังสะท้อนให้เห็นอุปสรรคที่ชาวนาในสมัยก่อนต้องเผชิญ เนื่องจากในสัมัยก่อน พื้นที่ทำนาส่วนใหญ่ยังเป็นป่า ชาวบ้านจึงต้องหวาดกลัวภัยจากสัตว์ร้ายเช่น เสือ ตัวอย่างเช่น นิทานเรื่อง **เสือดุ** ที่กล่าวถึงช่วงเวลาในการทำนาและเก็บเกี่ยวผลผลิตและความหวาดกลัวอันตรายจากเสือ ความที่กล่าวว่า

> ...กาลครั้งหนึ่งนานมาแล้ว มีหมู่บ้านแห่งหนึ่งตั้งอยู่ในป่าที่ไกลจากเมือง ในหมู่บ้านแห่งนั้น ชาวบ้านมีความเชื่อเกี่ยวกับเทพและจะไม่ทำอะไรให้เทพไม่พอใจ ที่นอกหมู่บ้านมีแปลงนาที่อุดมสมบูรณ์ แต่ไม่มีใครกล้าเข้าไปทำนาเพราะเชื่อกันว่าในนามีเทพที่ดูแลนาอยู่และจะจับคนที่เข้าไปทำนากิน มีชาวบ้านคนหนึ่งชื่อว่าตาเต เขายากจน ไม่มีที่ทำนา จึงไปทำนาที่นอกหมู่บ้าน เมื่อถึงฤดูฝน เขาปลูกต้นข้าว เมื่อถึงเดือนพฤศจิกายน เดือนธันวาคมซึ่งเป็นช่วงเวลาที่ข้าวออกรวง ตาเตสร้างเถียงนาในนาเพื่อคอยไล่สัตว์ที่มากินต้นข้าว 21 วันผ่านไป เสือตัวหนึ่งมากัดตาเต แต่ตาเตสร้างเถียงนาในที่สูง ดังนั้นเสือจึงขึ้นมาบนเถียงนาไม่ได้ มันจึงกัดเสาเถียงนา ลิ้นของมันติดอยู่ ตาเตจึงลงมาฆ่าเสือ เมื่อเสือตาย เขาไปเรียกชาวบ้านให้มาดูเสือและบอกกับชาวบ้านว่า ในที่นานี้ไม่มีเทพที่ดูแลและจับคนกิน มีแต่แม่เสือ เนื่องจากในช่วงเวลาที่ข้าวออกรวงตรงกับช่วงเวลาที่เสือออกลูก ดังนั้นเสือจึงออกมาทำร้ายคนเพื่อปกป้องลูกของมัน
>
> (လူထုဦးလှ, 1963, p. 103)

นิทานเรื่องนี้สะท้อนให้เห็นระบบการทำนาในสังคมยะไข่ที่ทำนาตามฤดูกาล ดังจะเห็นได้จากในเรื่องที่กล่าวว่า "มีชาวบ้านคนหนึ่งชื่อว่าตาเต เขายากจน ไม่มีที่ทำนา จึงไปทำนาที่นอกหมู่บ้าน เมื่อถึงฤดูฝน เขาปลูกต้นข้าว เมื่อถึงเดือนพฤศจิกายน เดือนธันวาคมซึ่งเป็นช่วงเวลาที่ข้าวออกรวง ตาเตสร้างเถียงนาในนาเพื่อคอยไล่สัตว์ที่มากินต้นข้าว" จากข้อความนี้สะท้อนให้เห็นว่า ชาวนาในสังคมยะไข่เริ่มปลูกข้าวในช่วงฤดูฝนเพราะพื้นที่รัฐยะไข่มีฝนตกชุกและได้น้ำฝนปริมาณเพียงพอเพื่อปลูกข้าว นอกจากนั้นยังกล่าวถึงการสร้างเถียงนาในระบบการทำนาในสังคมยะไข่ว่า เดือนพฤศจิกายน เดือนธันวาคมเป็นช่วงเวลาที่ต้นข้าวออกรวง ในเวลานั้นชาวนาสร้างเถียงนาเพื่อเฝ้าดูสัตว์ที่จะมากินต้นข้าว นอกจากนั้นนิทานเรื่องนี้ยังสะท้อนให้เห็นอุปสรรคการทำ

นาในสมัยก่อนที่ยังมีพื้นที่เป็นป่า ชาวบ้านต้องหวาดกลัวจากสัตว์ร้ายเช่นเสือ ดังเรื่องราวที่ปรากฏในนิทานที่ตัวละครเอกต้องเผชิญกับเสือที่ออกมาทำร้ายชาวนา เนื่องจากช่วงเวลาที่ข้าวออกรวงนั้นตรงกับช่วงเวลาที่เสือออกลูก

นิทานพื้นบ้านยะไข่ที่นอกจากจะกล่าวถึงการทำนาแล้วยังกล่าวถึงการปลูกพืชผักต่าง ๆ ดังจะเห็นได้จากมีตัวละครเอกในนิทานประกอบอาชีพปลูกพืชผักต่าง ๆ เช่น พริก ใบพลู น้ำเต้า ถั่วและฟัก ตัวอย่างเช่น ในนิทานเรื่อง **แมวที่ซื่อตรง** กล่าวถึงตายายที่มีอาชีพปลูกใบพลู ดังความในนิทานว่า

> ...กาลครั้งหนึ่งนานมาแล้ว มีตายายคู่หนึ่งมีอาชีพปลูกใบพลู ทั้งสองเลี้ยงแมวตัวหนึ่งที่มีขนสีขาว น่ารักชื่อว่าพยูตี วันนี้ยายวางหม้อแกงปลาบนตู้กับข้าวแล้วไปขายใบพลู ส่วนตาสานตอกอยู่ ในเวลานั้นแมวพลูตีเปิดหม้อแกงปลาแล้ว ก้มหัวลงในหม้อเพื่อขโมยกินแกงปลา ตาได้ยินเสียงจึงเก็บก้อนหินและขึ้นมาบนบ้านมาก็เห็นแมวกำลังกินแกงปลาอยู่ จึงโกรธและปาแมวด้วยก้อนหิน แต่ขว้างพลาดไปถูกหม้อแกง หม้อแกงหักและไปสวมที่คอของแมว แมวตกใจและหนีเข้าไปในป่า เจอกับไก่ผัวเมีย ไก่กลัวแมวกินลูกของตัวจึงซ่อนลูกไว้ ไก่สงสัยว่าหม้อที่สวมที่คอของแมวคืออะไร แมวบอกว่ามันเป็นสัตว์ที่ซื่อตรง จึงคล้องลูกประคำใส่ผ้าขาวและถือศีล ไก่ผัวเมียเชื่อที่แมวโกหกและฝากลูกไก่ไว้ให้แมวสั่งสอน แมวโกหกเป็ด นกและอีกาเช่นกัน ทุกตัวเชื่อแมวและฝากลูกไว้ให้แมวอบรมสั่งสอน แมวและพวกสัตว์เดินทางมาถึงต้นไม้ใหญ่ แมวพาลูกไก่เข้าไปในโพรงไม้ ส่วนเป็ด นก และอีกาให้ขึ้นไปนอนบนยอดต้นไม้ แมวกินลูกไก่ เมื่อเป็ด นก และอีกาถามก็ตอบว่า ลูกไก่เรียนจบจึงกลับบ้านไปแล้ว ในวันถัดไปแมวกินลูกเป็ด ลูกนกชื่อว่าแยจ่อและอีกาชื่อว่าแมเขาสงสัยแมวจึงวางแผนกันว่าถ้าแมวจะกินใครก่อนก็ให้ส่งเสียง จะสู้แมวด้วยกัน แมวจะกินแมเขา แมเขาก็ส่งเสียง แยจ่อก็มาช่วยแมเขาและข่วนตาของแมว เมื่อแมวตาบอดแยจ่อและแมเขาก็หนีกลับบ้าน ตั้งแต่นั้นมาเชื่อกันว่าลูกตาของแมวเป็นเส้นขนานเพราะถูกข่วนตา
>
> (လူထုဦးလှ, 1966, p. 97)

นิทานเรื่องนี้กล่าวถึงการประกอบอาชีพปลูกพืชในสังคมยะไข่ ดังจะเห็นได้จากความในนิทานที่กล่าวไว้ว่า "กาลครั้งหนึ่งนานมาแล้วผู้เฒ่าสามีภรรยา 2 คนปลูกใบพลู ทั้งสองเลี้ยงแมวตัวหนึ่งที่มีขนสีขาว น่ารักชื่อว่าพยูตี วันนี้ยายวางหม้อแกงปลาบนตู้กับข้าวแล้วไปขายใบพลู" จากข้อความดังกล่าว ตัวละครในนิทานมีอาชีพปลูกใบพลูซึ่งในสังคมยะไข่นิยมกินหมาก

ดังนั้นใบพลูเป็นพืชที่เป็นที่ต้องการและขายได้ราคา ดังนั้นชาวยะไข่จึงนิยมปลูกใบพลูอย่างมาก นิทานเรื่องนี้จึงสะท้อนให้เห็นการประกอบอาชีพปลูกใบพลูของชาวยะไข่

2.2 **บันทึกข้อมูลเกี่ยวกับการประกอบอาชีพการประมง**

รัฐยะไข่เป็นพื้นที่ติดกับทะเลและมีแม่น้ำลำคลองจำนวนมากกว่า 120 สาย ชาวยะไข่จึงอาศัยอยู่ตามริมทะเลและริมแม่น้ำลำคลอง (พรรคสังคมนิยมเมียนมา, 1985, p. 81) ชาวบ้านที่ตั้งถิ่นฐานใกล้กับบริเวณดังกล่าวจะประกอบอาชีพประมงน้ำเค็มและน้ำจืดเป็นหลัก จากการศึกษานิทานพื้นบ้านยะไข่พบนิทานที่กล่าวถึงอาชีพประมงจำนวน 7 เรื่องจำแนกเป็นนิทานที่กล่าวถึงการทำประมงน้ำจืดตามแม่น้ำลำคลองพบ จำนวน 4 เรื่อง ได้แก่ **นายหงอและนางหงอ ไอ้ขี้เกียจ 3 ไอ้ขี้เกียจ 5 คุณอนิจจา** และนิทานที่กล่าวถึงการทำประมงน้ำเค็ม จำนวน 3 เรื่อง ได้แก่ **สหายของเทพรักษ์ ไอ้กินจุ นางสุดท้อง**

การทำประมงน้ำจืดของชาวบ้านส่วนใหญ่จะใช้ลอบเป็นอุปกรณ์ในการหาปลา อีกยังทั้งสังเกตได้ว่า ผู้หญิงชาวยะไข่มีหน้าที่ออกไปหาปลาได้เช่นเดียวกับผู้ชาย ดังตัวอย่างเช่น นิทานเรื่อง **นายหงอและนางหงอ** ที่สะท้อนให้เห็นการประกอบอาชีพทำประมงน้ำจืดของชาวยะไข่ความว่า

> ...กาลครั้งหนึ่งนานมาแล้ว ในเมืองแห่งหนึ่งกษัตริย์ก๊ด ก๊ดมีมเหสีก๊ดก๊ด 500 องค์ปกครองเมืองก๊ดก๊ดในหมู่บ้านแห่งหนึ่งของเมืองก๊ดก๊ด สามีภรรยาสองคนอาศัยอยู่ สามีชื่อว่า นายก๊ด ก๊ด ภรรยาชื่อว่า นางก๊ด ก๊ด ในภาษาเมียนมาคำว่า หงอ ออกเสียงว่า ก๊ด ก๊ด สามีภรรยามีชื่อก๊ดก๊ดเพราะเขาทั้งสองคนอยู่อย่างหงอ ทำท่าอย่างหงอ วันหนึ่งสองสามีภรรยาไปตัดไม้ก๊ดก๊ดด้วยมีดก๊ดก๊ด เพื่อสร้างบ้านก๊ดก๊ด เมื่อสร้างบ้านแล้ว เขาสองคนเลี้ยงลูกหมาก๊ดก๊ด วันหนึ่งนางก๊ดก๊ดบอกนายก๊ดก๊ดว่าอยากกินปลา นายก๊ดก๊ดจึงไปตัดไผ่ก๊ดก๊ดแล้วทำลอบก๊ดก๊ด หลังจากนั้นให้นางก๊ดก๊ดไปหาปลาที่ลำธารก๊ดก๊ดที่ใกล้บ้านด้วยลอบก๊ดก๊ด นางก๊ดก๊ดจับได้ปลาก๊ดก๊ดตัวเมีย ปลาตัวเมียบอกว่า ตอนนี้มันกำลังวางไข่จึงร้องขอชีวิต นางก๊ดก๊ดสงสารปลาก๊ดก๊ดตัวเมียและจึงปล่อยปลาตัวนั้นไป ในไม่ช้านางก๊ดก๊ดจับได้ปลาก๊ดก๊ดอีกตัวหนึ่งจึงนำกลับบ้าน เมื่อถึงบ้านนางก๊ดก๊ดทำแกงปลาก๊ดก๊ดใส่พริกขี้หนู สามีภรรยาทั้งคู่กินข้าวและแกงปลาก๊ดก๊ดที่มีรสชาติอร่อย เมื่อกินเสร็จก็เอาก้างปลาก๊ดก๊ดให้หมาก๊ดก๊ดกิน หลังจากกินแกงปลาก๊ดก๊ด สามีภรรยาก๊ดก๊ดรู้สึกมีแรงเพิ่มขึ้น สามีภรรยาจึงคิดกันว่าต่อจากนี้ไปจะไม่อยู่อย่างหงอและจะพยายามทำงาน
>
> (လူထုဦးလှ, 1963, p. 103)

นิทานเรื่องนี้กล่าวถึงการทำประมงน้ำจืดของชาวยะไข่ในอดีตที่ใช้ลอบในการจับปลา ดังจะเห็นได้จากเหตุการณ์ในเรื่องที่กล่าวว่า "วันหนึ่งนางก๊ดก๊ดบอกนายก๊ดก๊ดว่าอยากกินปลา นายก๊ดก๊ดจึงไปตัดไผ่ก๊ดก๊ดแล้วทำลอบก๊ดก๊ด" จากข้อความนี้สะท้อนให้เห็นอุปกรณ์ที่ใช้ในการหาปลา ชาวบ้านใช้ลอบที่ทำด้วยไม้ไผ่ นอกจากนั้นนิทานยังสะท้อนให้เห็นลักษณะภูมิประเทศและการตั้งถิ่นฐานของประชากรที่ตั้งบ้านเรือนใกล้กับลำธาร ดังความที่บรรยายในนิทานว่า "หลังจากนั้นให้นางก๊ดก๊ดไปหาปลาที่ลำธารก๊ดก๊ดที่ใกล้บ้านด้วยลอบก๊ดก๊ด" อีกทั้งข้อความดังกล่าวยังสะท้อนให้เห็นว่า ในสังคมยะไข่ผู้ที่ออกไปจับปลาไม่ได้จำกัดเพียงผู้ชายเท่านั้น ผู้หญิงก็สามารถออกไปหาปลาได้เช่นกัน ดังเช่นในนิทาน สามีให้ภรรยาไปหาปลาที่ลำธาร

ส่วนชาวยะไข่ที่อาศัยอยู่ตามริมทะเลและเกาะต่าง ๆ จะประกอบอาชีพประมงน้ำเค็ม เป็นอาชีพหลักตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ปัจจุบันชาวยะไข่ส่งอาหารทะเลจำหน่ายทั่วประเทศเมียนมาซึ่งแตกต่างจากสมัยก่อนที่ทำประมงเพื่อบริโภคในครัวเรือนและค้าขายในกลุ่ม จากการศึกษานิทานพื้นบ้านยะไข่ พบนิทานที่สะท้อนให้เห็นการทำอาชีพประมงน้ำเค็ม เช่น นิทานเรื่อง สหายของเทพารักษ์ กล่าวถึงเรื่องราวของชาวประมงกับเทพารักษ์ความว่า

> ...กาลครั้งหนึ่งนานมาแล้ว มีผู้เฒ่าคนหนึ่งอาศัยอยู่ที่เกาะมะซะไยใกล้กับเกาะเจ้าก์ผยู่ รัฐยะไข่ เขาชื่อว่า อู่ผยู่ตีอ่าว เป็นชาวประมง ผู้เฒ่าผู้นี้เป็นสหายกับเทพารักษ์ เมื่อเขาออกหาปลาในทะเล เทพารักษ์จะติดตามไปกับเขาด้วย เทพารักษ์องค์นี้ชอบกินปลาและกุ้งฝอย เมื่อผู้เฒ่าจับปลาและกุ้งฝอยได้ก็ให้เทพารักษ์กิน เวลาผ่านไป ผู้เฒ่าคิดได้ว่าเทพารักษ์กินปลาและกุ้งฝอยที่เขาหาได้มากเกินไป จึงออกทะเลไปหาปลาเพียงลำพัง เขาไม่ได้ปลาและกุ้งฝอยมากเหมือนตอนที่ออกไปหาปลาพร้อมกับเทพารักษ์ ดังนั้นเมื่อจะไปหาปลาทุกครั้ง ผู้เฒ่าจะเรียกเทพารักษ์ไปด้วยทุกครั้ง
>
> (လူထုဦးလှ, 1963, p. 215)

นิทานเรื่องนี้สะท้อนให้เห็นสภาพภูมิประเทศและการตั้งถิ่นฐานของชาวยะไข่ที่อาศัยอยู่ตามเกาะต่าง ๆ ชาวยะไข่ที่อาศัยอยู่ตามเกาะต่าง ๆ ในพื้นที่รัฐยะไข่จะประกอบอาชีพประมงเพื่อเลี้ยงชีพ ดังจะเห็นได้จากความในนิทานที่บรรยายถึงที่อยู่อาศัยและอาชีพของผู้เฒ่าอู่ผยู่ตีอ่าว ดังจากความในนิทานที่กล่าวว่า "มีผู้เฒ่าคนหนึ่งอาศัยอยู่ที่เกาะมะซะไยใกล้กับเกาะเจ้าก์ผยู่ รัฐยะไข่ เขาชื่อว่า อู่ผยู่ตีอ่าว เป็นชาวประมง ผู้เฒ่าผู้นี้เป็นสหายกับเทพารักษ์ เมื่อเขาออกหาปลาในทะเล เทพารักษ์ก็ติดตามไปกับเขาด้วย" นอกจากนี้ นิทานยังสะท้อนให้เห็นถึงสัตว์ทะเล

ที่ชาวประมงจับได้ เช่น ปลาและกุ้งฝอยซึ่งเป็นอาหารทะเลที่นิยมบริโภคกันในสังคมยะไข่ ดังความที่บรรยายในนิทานว่า "เทพารักษ์องค์นี้ชอบกินปลาและกุ้งฝอย เมื่อผู้เฒ่าจับปลาและกุ้งฝอยได้ก็ให้เทพารักษ์กิน" อีกทั้งยังสะท้อนให้เห็นความเชื่อของชาวประมงที่นับถือเทพ ดังเช่นในนิทานเรื่องนี้ที่กล่าวเชิญเทพารักษ์ออกไปหาปลาทุกครั้งทำให้ชาวประมงได้ปลาและกุ้งฝอยกลับมามาก แต่เมื่อใดที่ไม่เชิญเทพารักษ์ไปจะทำให้ได้ปลาและกุ้งฝอยน้อย จึงต้องเชิญเทพารักษ์ติดตามไปด้วยทุกครั้ง

2.3 บันทึกข้อมูลเกี่ยวกับการประกอบอาชีพตัดไม้

สภาพพื้นที่ของรัฐยะไข่เนื่องจากตั้งอยู่ในเขตเทือกเขา จึงมีพื้นที่ป่าไม้เป็นจำนวนมาก ป่าในรัฐ ยะไข่มีลักษณะเป็นป่าดิบเมืองร้อน ดังนั้นชาวยะไข่จึงประกอบอาชีพตัดไม้ จากการศึกษานิทานพื้นบ้านยะไข่ พบนิทานที่กล่าวถึงการประกอบอาชีพตัดไม้ จำนวน 6 เรื่อง ได้แก่ เต้าจ่ออูจอมพลัง ไอ้เซงจอมพลัง นกกระเต็น ต้นบุนนาคที่มี 100 ราก คนพาลและสองพี่น้อง พี่น้อง 11 คน

ดังจะเห็นได้จากตัวอย่างเช่น นิทานเรื่อง ไอ้เซงจอมพลัง ที่กล่าวถึงเรื่องราวของชายที่มีพละกำลังคนหนึ่งซึ่งประกอบอาชีพตัดไม้ เนื้อเรื่องกล่าวว่า

> ...กาลครั้งหนึ่งนานมาแล้ว ในเกาะมะโย่เซา รัฐยะไข่มีชายที่มีพละกำลังคนหนึ่งชื่อว่าไอ้เซง แรงงาน1วันของเขาเท่ากับแรงงาน1เดือนของคนอื่น คนอื่น ๆ จึงเรียกเขาว่าไอ้เซงจอมพลัง ในเวลาที่เขาเกิดมามี เสาตุงสายและช้างเกิดมาในวันเดียวกับเขา หมู่บ้านที่มีเสาตุงสายจึงเรียกกันว่าหมู่บ้านเสาตุงสาย ปัจจุบันตั้งอยู่ที่เกาะมะโย่เซา เสาตุงสายเป็นสัญลักษณ์แทนไอ้เซงจอมพลังเพราะชาวยะไข่เชื่อกันว่าเมื่อมีวีรบุรุษมาเกิดจะเกิดมีเสาตุงสายขึ้นพร้อมกัน ด้วยเหตุนี้ในสมัยเครือจักรภพอังกฤษ อังกฤษทำร้ายเสาตุงสาย ไอ้เซงประกอบอาชีพตัดไม้และไม้ไผ่ เขาดูแลแม่ตาบอด เมื่อเขาไปตัดไม้ในป่า เพื่อนบ้านก็ช่วยดูแลแม่ของไอ้เซง วันหนึ่งไอ้เซงเข้าไปตัดไม้ในป่า พอตัดไม้เสร็จเขาแบกกิ่งไม้แล้วทำเครื่องหมายไว้และกองรวมไม้ที่เหลือเอาไว้ทีหลัง ในเวลาที่ไอ้เซงกลับมาแดดร้อน จึงใช้แผ่นหินบังแดด ในระหว่างทางไอ้เซงพักผ่อนที่บ่อน้ำนัต เขาทิ้งแผ่นหินในบ่อน้ำ แผ่นหินแตกเป็นหลายชิ้นเต็มบ่อน้ำ ตั้งแต่นั้นมาชาวยะไข่เชื่อกันว่า ด้วยเหตุนี้บ่อน้ำนัตจึงตื้นเขิน ในวันถัดมา น้ำท่วมที่เกาะมะโย่เซา ทุกคนจึงทิ้งบ้านเรือนสิ่งของเครื่องใช้วิ่งหนีไป ส่วนไอ้เซงให้แม่นั่งในตะกร้า ใส่อาหารในตะกร้าและแบกแม่หนีน้ำท่วม เมื่อถึงป่าไอ้เซงเผชิญหน้ากับช้างดุร้ายที่เกิดวันเดียวกับเขา ไอ้เซงและช้างดุต่อสู้กันสุดท้ายไอ้เซงชนะและช้างดุตายในท่านั่ง ดังนั้นจึงเรียกสถานที่ที่ช้างตายว่าเนินสินไท

สินไท หมายถึง ช้างนั่ง ส่วนไอ้เชงพ้นจากอันตรายทุกอย่างและอาศัยอยู่ในเกาะมะโย่เซา ตลอดชีวิต

(လူထုဦးလှ, 1964, p. 39)

นิทานเรื่องนี้เป็นนิทานที่กล่าวถึงวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของคนตัดไม้ในสังคมยะไข่ ว่า "ไอ้เชงประกอบอาชีพตัดไม้และไม้ไผ่ เขาดูแลแม่ตาบอด เมื่อเขาไปตัดไม้ในป่า เพื่อนบ้านก็ช่วยดูแลแม่ของไอ้เชง วันหนึ่งไอ้เชงเอามีดไปตัดไม้ในป่า พอตัดไม้เสร็จ เขาแบกกิ่งไม้แล้วทำเครื่องหมายไว้และกองรวมไม้ที่เหลือเอาไว้ทีหลัง" นิทานเรื่องนี้สะท้อนให้เห็นสังคมยะไข่ที่มีการประกอบอาชีพการตัดไม้ ในนิทานเรื่องนั้นตัวละครอาศัยอยู่ในเกาะมะโย่เซาและเขาประกอบอาชีพตัดไม้และไม้ไผ่ ชี้ให้เห็นว่าในพื้นที่รัฐยะไข่แม้ว่าจะเป็นเขตเทือกเขาหรือเกาะต่าง ๆ ก็มีป่าไม้ที่อุดมสมบูรณ์ให้ชาวยะไข่สามารถประกอบอาชีพตัดไม้ได้ อีกทั้งนิทานเรื่องนี้ยังสะท้อนให้เห็นการประกอบอาชีพตัดไม้นั้นจะจำกัดอยู่ในกลุ่มคนที่มีลักษณะแข็งแรง เพราะเป็นอาชีพที่เหน็ดเหนื่อย เพราะการขนย้ายไม้ต้องใช้แรงงานคนในการเคลื่อนย้าย ถ้าเป็นคนที่ไม่แข็งแรงก็ต้องใช้แรงงานเป็นจำนวนมาก

อีกตัวอย่างหนึ่งเช่นนิทานเรื่อง ต้นบุนนาคที่มีร้อยรากกล่าวถึงตายายคู่หนึ่งที่ทำอาชีพตัดไม้ เลี้ยงลูกร้อยคน ความว่า

> ...กาลครั้งหนึ่งนานมาแล้วมีเศรษฐีสามีภรรยาคู่หนึ่ง ภรรยาเศรษฐีคลอดลูกร้อยคน ทาสทิ้งลูกทั้งร้อยคนลงใต้ถุนบ้าน เมื่อภรรยาเศรษฐีถามก็เอาหินทาเลือดไว้ ภรรยาเศรษฐีอายที่คลอดลูกเป็นก้อนหินจึงสั่งทาสไม่ให้บอกใคร หมาตัวเมียเลี้ยงลูกทั้งร้อยคนของเศรษฐีไว้ แต่ให้นมไม่ไหว จึงให้แพะตัวเมียเลี้ยง แพะเลี้ยงไม่ไหวก็ให้ม้าเลี้ยง ม้าเลี้ยงไม่ไหวก็ให้ช้างเลี้ยง ช้างเลี้ยงไม่ไหวก็ให้ตายายสามีภรรยาคู่หนึ่งเลี้ยงลูกร้อยคน ลูกร้อยคนช่วยกันทำงานบ้านให้ตายาย ตายายทำอาชีพตัดไม้ แต่ไม่ให้ลูกร้อยคนช่วยตัดไม้เพราะเป็นงานที่เหนื่อย ตายายอดทนต่อความเหน็ดเหนื่อยเพื่อเลี้ยงลูกทั้งร้อยคนทุกครั้งที่ไปตัดไม้ในป่า ยายสั่งลูกร้อยคนว่า หากมีใครมาขายขนมนึ่งก็ห้ามซื้อกิน เมื่อทาสรู้ว่าตายายเลี้ยงลูกร้อยคนที่เขาทิ้งลงใต้ถุนบ้าน จึงวางแผนฆ่าเด็กทั้งร้อยคนโดยทำขนมนึ่งใส่ยาพิษให้ลูกร้อยคนกิน เมื่อลูกทั้งร้อยคนกินขนมนึ่งแล้วก็ตาย เมื่อตายายกลับมาเห็นศพของลูกร้อยคนเศร้าใจมากแต่ลูกก็เสียชีวิตไปแล้ว เสียอกเสียใจก็ไม่มีประโยชน์อะไร จึงเอาศพไปทิ้งไว้ในสวนใกล้บ้าน ในไม่ช้าก็เกิดขึ้นต้นบุนนาคที่มีร้อยราก

ออกมาจากบริเวณที่เอาศพไปทิ้ง เมื่อตาเดินผ่านต้นบุนนาคร้อยราก เห็นต้นบุนนาคทำท่าไหว้ตา ตาก็แปลกใจและเล่าให้ยายฟัง เมื่อเรื่องราวรู้ถึงในวัง กษัตริย์จึงสั่งให้ตัดต้นบุนนาคร้อยราก เมื่อตัดแล้ว ต้นบุนนาคร้อยราก กลายเป็นเจ้าชายร้อยองค์และเจ้าหญิง 1 องค์ ที่สวยงามและบินขึ้นไปบนท้องฟ้า เจ้าหญิงไม่ให้เจ้าชายก้มดูข้างใต้ แต่เมื่อบินผ่านทะเล พวกเจ้าชายก้มดูทะเล จึงตกลงในทะเลและกลายเป็นนาคร้อยตัว เจ้าหญิงแต่งงานกับนายพราน นายพรานจับนาคร้อยตัวและช่วยปลอมตัวเป็นมนุษย์ เจ้าชายร้อยองค์ก็บวชเป็นภิกษุ ส่วนเจ้าหญิงบวชเป็นภิกษุณี ก่อนไปปฏิบัติที่ธรรมในป่าหิมพานต์ทั้งหมดพากันไปหาแม่เศรษฐี เมื่อพบแม่ก็ขอน้ำ 1 ขวด ภิกษุฉันน้ำที่แม่ถวายและกล่าวว่าได้กินน้ำนมของแม่ในชีวิตนี้แล้ว ก็จะออกไปปฏิบัติธรรมในป่าหิมพานต์ ส่วนแม่เสียใจจนอกแตกตาย

(လူထုဦးလှ, 1964, p. 121)

นิทานเรื่องนี้สะท้อนให้เห็นวิถีชีวิตของชาวยะไข่ที่ประกอบอาชีพการตัดไม้ ดังจะเห็นได้จากนิทานที่กล่าวถึงอาชีพของตายายว่า "ตายายทำอาชีพตัดไม้ แต่ไม่ให้ลูกร้อยคนช่วยตัดไม้เพราะเป็นงานที่เหนื่อย ตายายอดทนต่อความเหน็ดเหนื่อยเพื่อเลี้ยงลูกทั้งร้อยคน" จากข้อความดังกล่าว นอกจากจะสะท้อนการประกอบอาชีพของชาวยะไข่แล้วยังสะท้อนให้เห็นว่า อาชีพตัดไม้ว่าเป็นอาชีพเหน็ดเหนื่อย พ่อแม่ที่ประกอบอาชีพตัดไม้ก็ไม่อยากให้ลูกที่ยังอ่อนแอและไม่มีพละกำลังมาช่วยทำงาน เพราะการตัดไม้เป็นงานที่ต้องใช้พละกำลังและต้องทำงานหนัก ดังนั้นจะเห็นได้จากในนิทานเมื่อกล่าวถึงการประกอบอาชีพตัดไม้ ตัวละครส่วนใหญ่จะเป็นผู้ที่มีพละกำลัง เช่น ในนิทานเรื่อง **เต้าจ่ออูจอมพลัง ไอ้เซงจอมพลัง** เป็นต้น

3. บทบาทในการบันทึกวัฒนธรรมของชาวยะไข่

ตั้งแต่สมัยอาณาจักรยะไข่ ชาวยะไข่ให้ความสำคัญกับวัฒนธรรมของตัวเองอย่างมากจนถึงปัจจุบันชาวยะไข่ยังคงสืบทอดวัฒนธรรมดั้งเดิมที่ปฏิบัติสืบทอดกันมาตั้งแต่อดีต เช่น ธรรมเนียมการแต่งงานที่ฝ่ายชายเข้าไปอยู่ในบ้านของฝ่ายหญิงหลังแต่งงาน วัฒนธรรมการรับแขก วัฒนธรรมการเล่นจิง วัฒนธรรมการเล่านิทาน และประเพณีสิบสองเดือน เป็นต้น

สังคมยะไข่มีวัฒนธรรมที่แตกต่างไปจากวัฒนธรรมของชนกลุ่มอื่น จากการศึกษานิทานยะไข่พบนิทานที่สะท้อนให้เห็นบทบาทในด้านการบันทึกวัฒนธรรมของชาวยะไข่ จำนวน 24 เรื่อง วัฒนธรรมที่กล่าวถึงในนิทานพื้นบ้านยะไข่ได้แก่ วัฒนธรรมการรับประทานอาหาร วัฒนธรรมการเล่านิทาน วัฒนธรรมการต้อนรับแขก ธรรมเนียมการแต่งงานที่ฝ่ายชายเข้าไปอยู่ใน

บ้านของฝ่ายหญิงหลังแต่งงาน และวัฒนธรรมการเล่นจิง ดังที่ผู้วิจัยจะกล่าวถึงวัฒนธรรมในแต่ละด้านดังต่อไปนี้

3.1 บันทึกข้อมูลเกี่ยวกับวัฒนธรรมการรับประทานอาหาร

ในด้านวัฒนธรรมการรับประทานอาหารของชาวยะไข่ เนื่องจากรัฐยะไข่มีพื้นที่ติดทะเลและมีลำน้ำหลายสาขาไหลผ่าน จึงหาปลาได้ง่ายอีกทั้งยังตั้งอยู่ในเขตเทือกเขา ซึ่งเป็นพื้นที่ที่เหมาะสมกับการทำนา ทำสวน ดังนั้นรัฐยะไข่จึงเป็นพื้นที่ที่อุดมสมบูรณ์ด้วยข้าวปลาอาหาร จากการศึกษานิทานพื้นบ้านยะไข่พบนิทานยะไข่ที่สะท้อนให้เห็นวัฒนธรรมการรับประทานอาหารของชาวยะไข่ จำนวน 10 เรื่อง ได้แก่ **การละเล่นขายคนที่โกรธ แมวที่ซื่อตรง นายหงอและนางหงอ ผัวเมียยากจน คนเจ้าเล่ห์ 2 คน มะเขือและปลาตะลุมพุก ถ้าไม่เชื่อ ต้องเป็นทาส คนดีครึ่งบ้าครึ่ง ไอ้ขี้เกียจ** 4 นางสุดท้อง นิทานเหล่านี้ล้วนสะท้อนให้เห็นวัฒนธรรมการรับประทานอาหารของชาวยะไข่ที่นิยมบริโภคข้าวเจ้าเป็นอาหารหลัก ส่วนกับข้าวที่ทำมีทั้งแกงต้มที่มีเนื้อสัตว์โดยเฉพาะปลา กุ้ง และสัตว์ทะเลต่าง ๆ และผักชนิดต่าง ๆ เป็นส่วนประกอบ นอกจากนั้นยังปรุงอาหารด้วยพริกขี้หนูและกะปิตัวอย่างเช่นนิทานเรื่อง **นายหงอและนางหงอ** ซึ่งกล่าวถึงเรื่องราวของสามีภรรยาที่มีท่าทางหงอว่า

> ...กาลครั้งหนึ่งนานมาแล้ว ในเมืองแห่งหนึ่งกษัตริย์ก๊ด ก๊ดมีมเหสีก๊ดก๊ด 500 องค์ปกครองเมืองก๊ดก๊ดในหมู่บ้านแห่งหนึ่งของเมืองก๊ดก๊ด สามีภรรยาสองคนอาศัยอยู่ สามีชื่อว่า นายก๊ด ก๊ด ภรรยาชื่อว่า นางก๊ด ก๊ด ในภาษาเมียนมาคำว่า หงอ ออกเสียงว่า ก๊ด ก๊ด สามีภรรยามีชื่อก๊ดก๊ดเพราะเขาทั้งสองคนอยู่อย่างหงอ ทำท่าอย่างหงอ วันหนึ่ง สองสามีภรรยาไปตัดไม้ก๊ดก๊ดด้วยมีดก๊ดก๊ด เพื่อสร้างบ้านก๊ดก๊ด เมื่อสร้างบ้านแล้ว เขาสองคนเลี้ยงลูกหมาก๊ดก๊ด วันหนึ่งนางก๊ดก๊ดบอกนายก๊ดก๊ดว่าอยากกินปลา นายก๊ดก๊ดจึงไปตัดไผ่ก๊ดก๊ดแล้วทำลอบก๊ดก๊ด หลังจากนั้นให้นางก๊ดก๊ดไปหาปลาที่ลำธารก๊ดก๊ดที่ใกล้บ้านด้วยลอบก๊ดก๊ด นางก๊ดก๊ดจับได้ปลาก๊ดก๊ดตัวเมีย ปลาตัวเมียบอกว่า ตอนนี้มันกำลังวางไข่จึงร้องขอชีวิต นางก๊ดก๊ดสงสารปลาก๊ดก๊ดตัวเมียและจึงปล่อยปลาตัวนั้นไป ในไม่ช้านางก๊ดก๊ดจับได้ปลาก๊ดก๊ดอีกตัวหนึ่งจึงนำกลับบ้าน เมื่อถึงบ้านนางก๊ดก๊ดทำแกงปลาก๊ดก๊ดใส่พริกขี้หนู สามีภรรยาทั้งคู่กินข้าวและแกงปลาก๊ดก๊ดที่มีรสชาติอร่อย เมื่อกินเสร็จก็เอาก้างปลาก๊ดก๊ดให้หมาก๊ดก๊ดกิน หลังจากกินแกงปลาก๊ดก๊ด สามีภรรยาก๊ดก๊ดรู้สึกมีแรงเพิ่มขึ้น สามีภรรยาจึงคิดกันว่าต่อจากนี้ไปจะไม่อยู่อย่างหงอและจะพยายามทำงาน
>
> (လူထုဦးလှ, 1963, p. 103)

นิทานเรื่องนี้กล่าวถึงวัฒนธรรมการรับประทานอาหารของชาวยะไข่ ดังความที่กล่าวในนิทานว่า "ในไม่ช้านางก๊ดก๊ดจับได้ปลาก๊ดก๊ดอีกตัวหนึ่งจึงนำกลับบ้าน เมื่อถึงบ้านนางก๊ดก๊ดใส่พริกขี้หนูและทำแกงปลาก๊ดก๊ด สามีภรรยาทั้งคู่กินข้าวและแกงปลาก๊ดก๊ดที่มีรสชาติอร่อย"สะท้อนให้เห็นวัฒนธรรมการรับประทานอาหารของชาวยะไข่ที่นิยมกินปลา เนื่องจากพื้นที่รัฐยะไข่มีลักษณะภูมิประเทศเป็นพื้นที่ติดกับทะเลและมีแม่น้ำลำคลองจำนวนมาก ดังนั้นชาวยะไข่ส่วนใหญ่จึงสามารถหาปลาได้จากแม่น้ำลำคลองใกล้อยู่อาศัยดังเช่นในนิทานสองสามีภรรยาจับปลาที่ลำธารใกล้บ้าน นอกจากนั้นนิทานเรื่องนี้ยังสะท้อนให้เห็นรสชาติอาหารที่ชาวยะไข่ชอบรับประทาน ชาวยะไข่ชอบประทานอาหารรสเผ็ด ดังจะเห็นได้จากในนิทาน เมื่อทำแกงปลาก็ใส่พริกขี้หนูลงไป อีกทั้งสะท้อนให้เห็นวิธีการปรุงอาหารของชาวยะไข่ที่นิยมใส่พริกขี้หนูในแกงต่าง ๆ

อีกตัวอย่างหนึ่งเช่นนิทานเรื่อง **ถ้าไม่เชื่อต้องเป็นทาส** กล่าวถึงเรื่องราวการแข่งขันเล่านิทานของผู้เฒ่าและชายหนุ่ม 4 คน เนื้อเรื่องกล่าวว่า

> ...กาลครั้งหนึ่งนานมาแล้ว ในหมู่บ้านแห่งหนึ่งมีชายหนุ่ม 4 คน เป็นเพื่อนกัน พวกเขาอายุ 16 ปี มีนิสัยชอบแกล้งคนอื่น ยังมีผู้เฒ่าคนหนึ่งอาศัยอยู่ที่ริมคลองใกล้หมู่บ้าน ผู้เฒ่าคนนั้นไปในหมู่บ้านเพียงปีละครั้งแต่เขารู้ชื่อของคนในหมู่บ้านทั้งหมด วันหนึ่งชายหนุ่ม 4 คน ไปทดสอบผู้เฒ่า ทั้ง 5 คนตกลงกันว่าจะเล่านิทานเรื่องต่าง ๆ หากใครไม่เชื่อเรื่องนั้นจะต้องเป็นทาส ชายหนุ่มคนที่หนึ่งเริ่มเล่าว่า เมื่อเขาเป็นเด็กอยู่ในครรภ์ แม่ของเขาอยากกินของเปรี้ยว เขาจึงออกจากครรภ์ของแม่และไปเด็ดมะขามมาให้แม่ ผู้เฒ่าก็เชื่อที่ชายหนุ่มคนแรกเล่า ชายหนุ่มที่ 2 เล่าว่าเมื่อเขาเป็นเด็กอยู่ในครรภ์แม่ของเขาอยากกินมะพร้าว เขาจึงออกจากครรภ์ ปีนขึ้นไปเก็บลูกมะพร้าวและลงจากต้นมะพร้าวด้วยบันได ผู้เฒ่าก็เชื่อเรื่องที่ชายหนุ่มที่สองเล่า ชายหนุ่มคนที่3เล่าว่าวันหนึ่งเขาจับปลาตัวเบ้อเร่อจากคลองได้ เขาหิ้วปลาจนถึงบ้านไม่ไหว จึงไปเอาไฟจากบ้านมาย่างปลาในคลองกิน ผู้เฒ่าก็เชื่อเรื่องนี้ ชายหนุ่มสุดท้ายเล่าว่า บ้านเรือนของเขากว้างใหญ่มาก วันหนึ่งทาสคลอดลูก เด็กคนนั้นพลัดตกลงพื้น เมื่อลงถึงพื้น เด็กกลายเป็นวัยผู้เฒ่า ผู้เฒ่าก็เชื่อเรื่องนั้น สุดท้ายผู้เฒ่าเล่าว่า 16 ปีที่แล้วเขาปลูกต้นฝ้าย ต้นฝ้ายนั้นออกผลฝ้ายมา 4 ผล เขาได้เด็ก 4 คนจากผลฝ้ายสุก เด็ก 4 คนนั้นเป็นทาสของเขา เขาตั้งชื่อทาส 4 คนว่า ต่อกะ ดัดตะ มุตะและสิตะ ทาสของเขาหนีหายไป แต่วันนี้เขากลับได้เจอกับทาสของเขาคือชายหนุ่มทั้ง 4 คนนั้นเอง ผู้เฒ่าถามพวกชายหนุ่มว่าเชื่อไหม พวกคนหนุ่มก็แปลกใจที่ผู้เฒ่ารู้ชื่อของเขาและหากพวกเขาเชื่อก็ตกลงว่าพวกเขาต้องตกเป็นทาสของ

ผู้เฒ่า ถ้าตอบว่าไม่เชื่อก็จะเป็นทาส จึงคิดไม่ออกว่าต้องตอบอย่างไร สุดท้ายชายหนุ่มทั้ง 4 คน ยอมแพ้และขอโทษผู้เฒ่าที่มาท้าทายผู้อาวุโสที่มีความรู้มากกว่าพวกเขา

(လူထုဦးလှ, 1963, p. 111)

นิทานเรื่องนี้สะท้อนให้เห็นวัฒนธรรมการรับประทานอาหารของชาวยะไข่ ดังจะเห็นได้จากนิทานกล่าวว่า "ชายหนุ่มคนที่ 3 เล่าว่าวันหนึ่งเขาจับปลาตัวเบ้อเร่อจากคลองได้ เขาหิ้วปลาจนถึงบ้านไม่ไหว จึงไปเอาไฟจากบ้านมาย่างปลาในคลองกิน" สะท้อนให้เห็นวัฒนธรรมการรับประทานอาหารของชาวยะไข่ที่นิยมบริโภคปลา ชาวยะไข่นิยมบริโภคปลาเพราะพื้นที่รัฐยะไข่เป็นพื้นที่ติดทะเลและเป็นพื้นที่มีลำน้ำหลายสาขา ชาวบ้านจึงหาปลาได้ง่าย นอกจากนั้นการกินปลาย่างในนิทานเรื่องนี้ยังสะท้อนให้เห็นวิธีการทำกับข้าวของชาวยะไข่ ชาวยะไข่ไม่นิยมกินน้ำมัน ดังนั้นเมื่อทำกับข้าวส่วนใหญ่จะย่าง ต้มหรือแกงแทนการทอด

3.2 บันทึกข้อมูลเกี่ยวกับวัฒนธรรมการเล่านิทาน

ในด้านวัฒนธรรมการเล่านิทาน การเล่านิทานในสังคมยะไข่ปรากฏตั้งแต่สมัยเวสาลี ในสมัยพระเจ้าอานันท์จันทร์มีพระมเหสีพระนามว่า ดังฐเดวี ได้โปรดให้จัดงานเล่านิทานขึ้นในวัง พระนางทรงเป็นผู้ริเริ่มวัฒนธรรมการเล่านิทานขึ้นในสังคมยะไข่ (မာန်အောင်ဝေယ, 1968, p. 60) ชาวยะไข่มีนิสัยชอบฟังนิทานเป็นอย่างมาก ในสมัยก่อนมีกลูตักทำหน้าที่เล่านิทานให้ผู้คนในสังคมยะไข่ฟัง จากการศึกษานิทานพื้นบ้านยะไข่พบนิทานยะไข่ที่บันทึกวัฒนธรรมการเล่านิทานของชาวยะไข่ จำนวน 5 เรื่อง ได้แก่ **ลูกเขยกับแม่ยาย งานกลูตักของกษัตริย์ สาบานของเทวดา ผู้เชิญนิทาน ถ้าเชื่อต้องเป็นทาส**

นิทานทั้ง 5 เรื่อง สะท้อนให้เห็นการให้ความสำคัญกับวัฒนธรรมการเล่านิทานในสังคมยะไข่ในอดีต ชาวบ้านนิยมเล่านิทานกันในเวลากลางคืน ผู้ที่เล่านิทานส่วนใหญ่เป็นสมาชิกในครอบครัว ในอดีตเคยมีการจัดงานแข่งขันเล่านิทาน และมอบรางวัลให้แก่ผู้ที่เล่านิทานได้ดีที่สุด อีกทั้งในการเล่านิทานแต่ละครั้งมีธรรมเนียมการสาบานที่ผู้เล่านิทานจะต้องปฏิบัติเมื่อเล่านิทานจบ ดังความที่กล่าวถึง ในนิทานยะไข่เรื่อง **สาบานต่อเทวดา** ที่กล่าวถึงธรรมเนียมการสาบานเมื่อเล่านิทานจบว่า

...กาลครั้งหนึ่งนานมาแล้ว มีพี่น้อง 2 คน คืนหนึ่งพี่ชายเล่านิทานให้น้องฟัง แต่พี่ชายกลับหลับไปในขณะที่กำลังเล่านิทาน ส่วนน้องฝันว่าเทวดาที่ฟังนิทานโกรธที่พี่ชายไม่เล่านิทานให้จบ จึงสาปแช่งว่าทุกครั้งที่พี่ชายกินข้าวจะมีเข็มออกมาจากปาก

เมื่อน้องชายตื่นนอนจึงเล่าความฝันให้พี่ชายฟัง ด้วยความกลัวพี่ชายจึงเล่านิทานต่อไปจนจบ และตั้งแต่นั้นมาจึงมีธรรมเนียมการสาบานหลังเล่านิทานจบ

(လူထုဦးလှ, 1964, p. 211)

นิทานเรื่องนี้กล่าวถึงวัฒนธรรมการเล่านิทานของชาวยะไข่ คนยะไข่เป็นคนที่ชอบฟังนิทาน ดังนั้นเมื่อมีเวลาว่างหรือก่อนเข้านอนเด็กจะขอให้ผู้ใหญ่เล่านิทานเล่านิทานให้ฟัง คนที่เล่านิทานส่วนใหญ่เป็นสมาชิกในครอบครัว ดังจะเห็นได้จากในนิทานที่กล่าวว่า "กาลครั้งหนึ่งนานมาแล้ว มีพี่น้อง 2 คน คืนหนึ่งพี่ชายเล่านิทานให้น้องฟัง" นอกจากนั้นยังสะท้อนให้เห็นความเชื่อเกี่ยวกับเทวดาในการเล่านิทาน การเล่านิทานในสังคมยะไข่เป็นสิ่งที่ทุกคนให้ความสำคัญ ดังนั้นเชื่อกันว่าแม้แต่เทวดาก็มาร่วมฟังนิทาน นอกจากนั้นชาวยะไข่เชื่อกันว่า เวลาเล่านิทานควรเล่าให้จบ เพราะถ้าหากเล่านิทานไม่จบ เทวดาที่มาร่วมฟังนิทานจะโกรธและจะลงโทษผู้เล่านิทาน ดังจะเห็นได้จากความในนิทานที่กล่าวไว้ว่า "แต่พี่ชายกลับหลับไปในขณะที่กำลังเล่านิทาน ส่วนน้องฝันว่าเทวดาที่ฟังนิทานโกรธที่พี่ชายไม่เล่านิทานให้จบ จึงสาปแช่งว่าทุกครั้งที่พี่ชายกินข้าวจะมีเข็มออกมาจากปาก เมื่อน้องชายตื่นนอนจึงเล่าความฝันให้พี่ชายฟัง ด้วยความกลัวพี่ชายจึงเล่านิทานต่อไปจนจบ" ด้วยเหตุนี้ในสังคมยะไข่จึงถือเป็นข้อปฏิบัติหลังเล่านิทานจบ ต้องสาบานว่า "เล่านิทานจบแล้ว" เพื่อเป็นการแจ้งให้เทวดาที่มาฟังนิทานทราบ

ส่วนในนิทานเรื่อง **ผู้เชิญนิทาน**กล่าวถึงวัฒนธรรมการเล่านิทานที่ต้องมีคนที่เป็นผู้เชิญนิทานว่า

...กาลครั้งหนึ่งนานมาแล้ว ในหมู่บ้านแห่งหนึ่งพวกเด็กขอให้ผู้เฒ่าในหมู่บ้านเล่านิทานให้ฟัง ก่อนเล่านิทานผู้เฒ่าบอกว่า ถ้าอยากฟังนิทาน ต้องมีคนที่เป็นผู้รับกรรมนิทาน เด็กคนหนึ่งจึงอาสาเป็นผู้เชิญนิทาน ผู้เฒ่าจึงเริ่มเล่านิทานว่า "มียายคนหนึ่งคนที่กำลังตำข้าวเปลือกอยู่ ไก่มากินข้าวเปลือกที่ออกจากครกตำข้าว เหยี่ยวจับไก่ที่กำลังกินข้าวแล้วไปพักอยู่บนต้นไม้เพื่อกินไก่ เมื่อตาซึ่งเป็นสามีของยายเห็นเหยี่ยวจะกินไก่จึงปีนขึ้นต้นไม้ไปไล่เหยี่ยว ส่วนยายก็ขึ้นต้นไม้ตามตา หมาและแมวที่ตายายเลี้ยงไว้ก็ขึ้นต้นไม้ตามตา แต่ทั้ง 4 ลงจากต้นไม้ไม่เป็น ในเวลานั้นเหยี่ยวขี้ลงมาตรงปากของตา ตาก็หลบขี้เหยี่ยวจะตกลงใส่ปากของยาย ยายก็หลบ ส่วนหมาและแมวก็หลบเช่นกัน สุดท้ายขี้ของเหยี่ยวก็ตกลงใส่ปากของผู้เชิญนิทาน" เมื่อผู้เฒ่าเล่านิทานจบ เด็กก็หัวเราะกันและแกล้งเพื่อนที่เป็นผู้เชิญนิทาน

(လူထုဦးလှ, 1966, p. 231)

นิทานเรื่องนี้สะท้อนให้เห็นนิสัยของชาวยะไข่ที่ชอบฟังนิทาน ในสังคมยะไข่นอกจากสมาชิกในครอบครัวทำหน้าที่เล่านิทานให้เด็กฟังแล้ว ผู้อาวุโสที่มีความรู้ในสังคมก็เล่านิทานให้เด็กฟังได้เช่นกัน ดังจะเห็นได้จากนิทานที่กล่าวว่า "กาลครั้งหนึ่งนานมาแล้ว ในหมู่บ้านแห่งหนึ่งพวกเด็กขอให้ผู้เฒ่าในหมู่บ้านเล่านิทานให้ฟัง" นอกจากนั้นนิทานเรื่องนี้ยังสะท้อนให้เห็นธรรมเนียมการเล่านิทานในสังคมยะไข่ ก่อนเล่านิทานต้องมีผู้เชิญนิทานที่เป็นตัวแทนของคนที่ขอฟังนิทาน ผู้เชิญนิทานเป็นผู้ที่จะต้องรับผิดชอบเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในขณะที่ฟังนิทาน ดังจะเห็นได้จากนิทานกล่าวไว้ว่า "สุดท้ายขี้ของเหยี่ยวก็ตกลงใส่ปากของผู้เชิญนิทาน เมื่อผู้เฒ่าเล่านิทานจบ เด็กก็หัวเราะกันและแกล้งเพื่อนที่เป็นผู้เชิญนิทาน"

นิทานที่สะท้อนให้เห็นวัฒนธรรมการเล่านิทาน ตั้งแต่สมัยอาณาจักรยะไข่ที่มีการจัดการแข่งขันนิทานในเมือง ได้แก่นิทานเรื่อง งานกลูตักของกษัตริย์ ที่กล่าวถึงงานแข่งขันเล่านิทานในอดีตว่า

> ...กาลครั้งหนึ่งนานมาแล้วในเมืองยะขะบูร (ยะไข่) มีกษัตริย์องค์หนึ่งชอบฟังนิทานมาก ดังนั้นกษัตริย์จึงเชิญชวนนักเล่านิทานจากทั่วประเทศเข้ามาเล่านิทานในวัง ทุกๆปีกษัตริย์องค์นี้จะจัดงานเล่านิทานในวังเวลากลางคืน ต่อมากษัตริย์องค์นี้เกิดความเบื่อหน่ายที่ได้ฟังนิทานเรื่องซ้ำ ๆ ทุกปีพระองค์อยากฟังนิทานเรื่องใหม่ ๆ จึงมีพระราชดำริว่า จะจัดงานประกวดการเล่านิทานในปีหน้าและประกาศว่า จะพระราชทานรางวัลและฉายากลูตัก (ผู้เชี่ยวชาญในการเล่านิทาน)ให้ผู้ที่สามารถเล่านิทานเรื่องสั้นที่สุดและผู้ที่สามารถเล่านิทานเรื่องยาวที่สุด ในงานประกวดการเล่านิทานนั้นมีพี่น้อง 2 คนเป็นลูกศิษย์ของพระสงฆ์เข้าแข่งขันประกวดด้วย พี่ชายเล่านิทานเรื่องฝูงนกกระจอกกินเมล็ดข้าวว่า มีฝูงนกกระจอกจำนวนหนึ่งพันตัวที่กำลังออกหากิน ได้พบเมล็ดข้าวของชาวบ้านที่ตากไว้บนเสื่อ แต่ไม่กล้าเข้าไปกินเพราะมีแม่ครัวเฝ้าดูอยู่ หัวหน้านกกระจอกออกความคิดว่าควรเข้าไปกินทีละตัว นกกระจอกตัวแรกเข้าไปกิน เมื่อแม่ครัวไล่ก็บินหนีออกมา เมื่อนกกระจอกตัวที่สองเข้าไปกิน แม่ครัวก็ไล่ก็บินหนีออกมาและพี่ชายก็เล่าแบบนี้ต่อไปจนครบหนึ่งพันตัว ส่วนน้องชายเล่านิทานเรื่องหน่อไม้ว่า มีไม้ไผ่ลำหนึ่งลอยไปตามแม่น้ำกุลทะ เมื่อถึงแม่น้ำกิจ์สะปะนะดี ไม้ไผ่กระทบกับโขดหินแล้วกลายเป็นหน่อไม้ กษัตริย์ทรงประทับใจนิทานทั้งสองเรื่องที่สองพี่น้องนี้เล่ามาก จึงพระราชทานรางวัลและเรียกสองพี่น้องว่า กลูตัก
>
> (လူထုဦးလှ, 1964, p. 167)

นิทานเรื่องนี้สะท้อนให้เห็นสังคมยะไข่ในอดีตที่ชอบฟังนิทาน ในสังคมยะไข่อดีตทั้งเด็กและผู้ใหญ่ต่างชอบฟังนิทาน แม้แต่ผู้ปกครองรัฐยะไข่ก็ชอบฟังนิทานจัดงานเล่านิทานขึ้นในเมือง ดังจะเห็นได้จากนิทานกล่าวไว้ว่า "กาลครั้งหนึ่งนานมาแล้วในเมืองยะขะบูร (ยะไข่) มีกษัตริย์องค์หนึ่ง ชอบฟังนิทานมาก ดังนั้นกษัตริย์จึงเชิญชวนนักเล่านิทานจากทั่วประเทศเข้ามาเล่านิทานในวัง ทุก ๆ ปีกษัตริย์องค์นี้จะจัดงานเล่านิทานในวังเวลากลางคืน" นิทานเรื่องนี้ยังมีบทบาทในการอธิบายที่มาของกลูตักและงานแข่งเล่านิทานในวัฒนธรรมยะไข่ ชาวยะไข่เรียกผู้เล่านิทานว่ากลูตัก สังคมยะไข่เป็นสังคมที่นิยมชอบฟังนิทาน จึงมีกลูตักที่เล่านิทานเป็นจำนวนมาก ทุก ๆ ปีจัดงานแข่งเล่านิทานของกลูตัก ดังจะเห็นได้จากในนิทานกล่าวไว้ว่า "ทุกปีพระองค์อยากฟังนิทานเรื่องใหม่ ๆ จึงมีพระราชดำริว่า จะจัดงานประกวดการเล่านิทานในปีหน้าและประกาศว่าจะพระราชทานรางวัลและฉายากลูตัก (ผู้เชี่ยวชาญในการเล่านิทาน) ให้ผู้ที่สามารถเล่านิทานเรื่องสั้นที่สุด และผู้ที่สามารถเล่านิทานเรื่องยาวที่สุด"

3.3 **บันทึกข้อมูลเกี่ยวกับวัฒนธรรมการต้อนรับแขก**

ในสังคมยะไข่ให้ความสำคัญกับแขกผู้มาเยี่ยมเยือนเป็นอย่างมาก เมื่อไรที่มีแขกมาเยี่ยมบ้าน เจ้าของบ้านจะต้อนรับเป็นอย่างดีโดยเลี้ยงน้ำชา ข้าว หมากและเมี่ยงให้แก่แขก จากการศึกษานิทานพื้นบ้านยะไข่พบนิทานที่มีบทบาทในการบันทึกวัฒนธรรมการต้อนรับแขกของชาวยะไข่จำนวน 4 เรื่อง ได้แก่ **การละเล่นขายคนที่โกรธ มะเขือและปลาตะลุมพุก ต้นแมงลักไอ้กินจุ**

เมื่อมีแขกมาเยี่ยมบ้านของชาวยะไข่ เจ้าของบ้านจะเลี้ยงต้อนรับแขกด้วยข้าว ปลาอาหารต่าง ๆ อีกทั้งยังจัดเตรียมที่พักให้แขกเป็นอย่างดีด้วย ตัวอย่างเช่น นิทานเรื่อง **มะเขือและปลาตะลุมพุก** ที่บรรยายถึงการไปพักตามบ้านเพื่อนของละพยูอ่อง และได้รับการดูแลเป็นอย่างดีว่า

> ...กาลครั้งหนึ่งนานมาแล้ว คนบ้าคนหนึ่งชื่อว่าละพยูอ่องมีเพื่อนเยอะและชอบไปเยี่ยมบ้านของเพื่อน เขาพักในบ้านของเพื่อนหนึ่งคนประมาณ 1 เดือนแล้วย้ายไปอยู่กับเพื่อนอีกคนหนึ่ง วันหนึ่งเขาได้กินแกงอย่างหนึ่งที่เขาไม่เคยกิน แกงนั้นมีรสชาติอร่อย จึงถามภรรยาของเพื่อนชื่อว่าจามะพยู จามะพยูห่วงว่าแกงนี้ไม่ถูกปากละพยูอ่อง แต่เมื่อรู้ว่าเขาชอบกินแกงนี้มากจึงบอกว่า แกงนี้เรียกว่าแกงมะเขือกับปลาตะลุมพุกและบอกวิธีการทำแกงด้วย ละพยูอ่องจำชื่อและวิธีการทำแกงนั้นไว้ โดยท่องชื่อและวิธีการทำแกงตลอดเวลา วันหนึ่งละพยูอ่องออกเดินทาง ในระหว่างทาง เขาลื่นล้มในคลองและลืมทุกอย่างที่ท่องมา เขาจึงดำน้ำลงไปแล้วขึ้นมา เขาทำแบบนั้นอยู่ซ้ำ ๆ ผู้เฒ่าคนหนึ่งเห็น

ละพยูอ่องดำน้ำแล้วขึ้นมาอยู่หลายครั้งจึงถามเขาว่าเกิดอะไรขึ้น มะพยูอ่องตอบว่ามีบางสิ่งที่หายไป ผู้เฒ่าไม่รู้ว่าละพยูอ่องหาอะไร จึงช่วยหาที่ริมคลอง ในเวลานั้นละพยูอ่องผายลม ผู้เฒ่าบอกว่าลมที่ละพยูอ่องผายออกมาเป็นกลิ่นแกงมะเขือและปลาตะลุมพุก เมื่อละพยูอ่องได้ยินที่ผู้เฒ่าบอกก็จำชื่อและวิธีการทำแกงได้ จึงร้องว่าเจอแล้วรู้แล้ว ผู้เฒ่าก็สงสัยจึงถามว่าเจออะไรที่หายไป ละพยูอ่องจึงเล่าเรื่องทั้งหมดให้ผู้เฒ่าฟังและเดินทางต่อไป

(လူထုဦးလှ, 1966, p. 211)

นิทานเรื่องนี้สะท้อนให้เห็นถึงวัฒนธรรมการรับแขกของสังคมยะไข่ เมื่อแขกมาเยี่ยมบ้าน มีการเลี้ยงแขกด้วยข้าวปลาอาหารต่าง ๆ ซึ่งปลาตะลุมพุกเป็นปลาชนิดหนึ่งที่หายากและมีราคาแพง แต่มีรสชาติอร่อย จากนิทานเรื่องนี้เจ้าของบ้านทำแกงปลาตะลุมพุกเลี้ยงแขก สะท้อนให้เห็นว่าในสังคมยะไข่ให้ความสำคัญกับการต้อนรับแขกเป็นอย่างมาก นอกจากนั้นยังสะท้อนให้เห็นความกังวลของเจ้าของบ้านที่เกรงว่าจะปรนนิบัติแขกได้ไม่ดีพอ

นอกจากนิทานเรื่องนี้แล้ว ยังมีนิทานยะไข่ที่บันทึกวัฒนธรรมการต้อนรับแขกของชาวยะไข่ เช่น นิทานเรื่อง **การละเล่นขายคนที่โกรธ** และ นิทานเรื่อง **ต้นแมงลัก** ในทั้งสองเรื่องกล่าวถึงเรื่องการต้อนรับแขกว่าเมื่อแขกมาเยี่ยมบ้าน เจ้าของบ้านเลี้ยงข้าวปลาอาหารต่าง ๆ ให้แขกแล้ว ยังเตรียมที่นอนให้แขกเป็นอย่างดีด้วย ตัวอย่างเช่น นิทานเรื่อง **ต้นแมงลัก** ที่กล่าวถึงเรื่องราวของครอบครัวชาวนาที่ไปทำไร่บนภูเขา เนื้อเรื่องกล่าวว่า

...กาลครั้งหนึ่งนานมาแล้ว ณ หมู่บ้านแห่งหนึ่ง ชาวนาคนหนึ่งไปทำไร่บนภูเขาใกล้หมู่บ้าน ผู้อาวุโสในหมู่บ้านห้ามชาวนาไม่ให้ทำไร่เพราะภูเขานั้นมีผีที่เฝ้าอยู่ มันไม่ชอบให้ใครมาทำงานในที่ของมัน แต่ชาวนาไม่เชื่อฟังและไปทำไร่ ชาวนาพาภรรยาและลูกสาวไปอยู่ที่ไร่ คืนหนึ่งผีที่เฝ้าไร่โกรธที่ชาวนามาอาศัยอยู่ในเขตของมัน จึงปลอมตัวเป็นผู้เฒ่าไปเยี่ยมบ้านของชาวนา ผีบอกว่าเขาเป็นคนที่อาศัยอยู่ในภูเขานี้และอยากผูกมิตรกับครอบครัวของชาวนา ชาวนาและภรรยาคิดว่าผู้เฒ่าเป็นคนดีและคุยกันจนดึก ชาวนาไม่ให้ผีกลับบ้านเพราะเป็นเวลาดึกและให้ผีนอนที่บ้าน ชาวนาเตรียมที่นอนของเขากับผีที่หน้าห้องนอน ส่วนภรรยาและลูกสาวนอนในห้อง เมื่อครอบครัวชาวนานอนหลับ ผีกินชาวนาก่อน ภรรยาอยู่ในห้องนอนได้ยินเสียงจึงแอบดูเห็นผีกำลังกินสามี ภรรยาจึงพาลูกสาวหนีลงจากภูเขาไปที่หมู่บ้าน ผีก็ไล่ตามมา ภรรยาและลูกสาวซ่อนตัว

อยู่ในสวนแมงลักที่ชาวบ้านปลูกไว้ที่หน้าบ้าน ผีเข้าไปในสวนต้นแมงลักไม่ได้เพราะทนกลิ่นต้นแมงลักไม่ไหว จึงกลับไปบนภูเขา ส่วนภรรยาของชาวนาและลูกสาวปลอดภัย ตั้งแต่นั้นมาในสังคมยะไข่เชื่อกันว่า ถ้าปลูกต้นแมงลักที่หน้าบ้าน ผีจะไม่สามารถเข้ามาในบ้านได้

(လူထုဦးလှ, 1964, p. 45)

นิทานเรื่องนี้สะท้อนให้เห็นวัฒนธรรมการต้อนรับแขกในสังคมยะไข่ ชาวยะไข่ให้ความสำคัญกับแขก เมื่อใครมาเยี่ยมบ้าน จะต้อนรับและดูแลแขกเป็นอย่างดี ดังจะเห็นได้จากความในนิทานที่กล่าวว่า "คืนหนึ่งผีที่เฝ้าไร่โกรธที่ชาวนามาอยู่ในเขตของมัน จึงปลอมตัวเป็นผู้เฒ่าไปเยี่ยมบ้านของชาวนา ผีบอกว่าเขาเป็นคนที่อาศัยอยู่ในภูเขานี้และอยากผูกมิตรกับครอบครัวของชาวนา ชาวนาและภรรยาคิดว่าผู้เฒ่าเป็นคนดีและคุยกันจนดึก ชาวนาไม่ให้ผีกลับบ้านเพราะเป็นเวลาดึกและให้ผีนอนที่บ้าน ชาวนาเตรียมที่นอนของเขากับผีที่หน้าห้องนอน" สะท้อนให้เห็นการให้ความสำคัญกับแขกของชาวยะไข่ เมื่อมีแขกมาเยี่ยมบ้านก็ ไม่คิดสงสัยว่าแขกที่มาเยี่ยมบ้านจะเป็นคนไม่ดีหรือไม่กลับให้การต้อนรับด้วยความเต็มใจทั้งยังเป็นห่วงเป็นใยแขกเมื่อเห็นว่าเป็นเวลากลางคืน กลัวแขกจะไม่ปลอดภัยในการเดินทางกลับก็เตรียมที่นอนให้อย่างดีเพื่อให้แขกพักผ่อน

3.4 **บันทึกข้อมูลเกี่ยวกับธรรมเนียมการแต่งงานที่ฝ่ายชายเข้าไปอยู่ในบ้านของฝ่ายหญิงหลังแต่งงาน**

ในสังคมยะไข่เมื่อแต่งงานแล้วฝ่ายชายต้องเข้าไปอยู่บ้านของฝ่ายหญิง จึงเรียกพิธีกรรมการแต่งงานของชาวยะไข่ว่า พิธีลูกเขยขึ้นบ้าน เพราะหลังแต่งงาน ฝ่ายชายต้องย้ายไปอยู่ในบ้านของฝ่ายหญิงโดยทำหน้าที่ดูแลพ่อแม่ของภรรยา และช่วยครอบครัวของฝ่ายหญิงทำงาน จากการศึกษานิทานพื้นบ้าน ยะไข่พบนิทานที่มีบทบาทในการบันทึกธรรมเนียมการแต่งงานที่ฝ่ายชายต้องเข้าไปอยู่ในบ้านของฝ่ายหญิงหลังแต่งงานจำนวน 3 เรื่องได้แก่ **การละเล่นขายคนที่โกรธ คนที่อยากเป็นเจ้า ลูกเขยกับแม่ภรรยา**

ตัวอย่างเช่น นิทานเรื่อง **การละเล่นขายคนที่โกรธ** กล่าวถึงความสัมพันธ์ระหว่างพ่อตากับลูกเขยที่อยู่ในบ้านหลังเดียวกัน ทำงานด้วยกัน และมักจะมีเรื่องขัดแย้งกัน เนื้อเรื่องกล่าวไว้ว่า

...กาลครั้งหนึ่งนานมาแล้ว ในครอบครัวหนึ่งมีพ่อตาและลูกเขยที่มีนิสัยชอบแกล้งคนอื่น ทั้งสองคนชอบแกล้งกันและกันเมื่ออยู่ในบ้านหรือไปทำนาอยู่เสมอจนโกรธกัน ดังนั้นพ่อตาและลูกเขยจึงตกลงกันว่าถ้าใครแกล้งแค่ไหนก็ห้ามโกรธและคนที่โกรธ

ต้องถูกขาย วันหนึ่งพ่อตาให้ลูกเขยสร้างเถียงนา ลูกเขยก็สร้างเถียงนาขนาดเล็กด้วยหญ้า เมื่อพ่อตามาดูเถียงนาก็ไม่เห็นจึงถามลูกเขย ลูกเขยชี้ให้ดู พ่อตาเห็นวัวกำลังเหยียบเถียงนาและกินเถียงนาเพราะนึกว่าเป็นใบหญ้า พ่อตาก็ข่มใจไม่ให้โกรธ เวลาผ่านไปพ่อตาและลูกเขยไปเก็บลูกมะปราง ก่อนกลับบ้านพ่อตาไปอุจจาระ ในเวลานั้นลูกเขยแอบเข้าไปอยู่ในตะกร้าที่เต็มไปด้วยลูกมะปราง เมื่อพ่อตากลับมาไม่เห็นลูกเขย ก็นึกว่าเขากลับไปก่อน จึงแบกตะกร้ามะปรางกลับมา เมื่อถึงบ้านพ่อตาเห็นลูกเขยออกมาจากตะกร้านั้นก็โกรธ แต่ข่มใจไว้ วันต่อมาพ่อตาและลูกเขยไปเก็บหน่อไม้ ก่อนกลับบ้านลูกเขยรู้ว่าพ่อตาจะแอบเข้าในตะกร้าเพื่อให้เขาแบก จึงแกล้งพูดกับพ่อตาว่าจะไปอุจจาระ พ่อตาก็รอในตะกร้าจนดึกแต่ลูกเขยไม่กลับมา เมื่อพ่อตาถึงบ้านก็เห็นลูกเขยที่กลับมาก่อน พ่อตาโกรธแต่ข่มใจไว้ วันหนึ่งพ่อตาและลูกเขยไปเยี่ยมบ้านของเพื่อนพ่อตา เจ้าของบ้านเลี้ยงข้าวปลาอาหารให้พ่อและลูกเขย พ่อตาบอกเพื่อนว่าลูกเขยของเขากินแต่พืชผักและชอบกินเผ็ด เจ้าของบ้านจึงเลี้ยงแกงหน่อไม้ใส่พริกขี้หนูที่เผ็ดมากให้ลูกเขย กลางคืนลูกเขยท้องเสีย จะเข้าห้องน้ำแต่พ่อตาผูกเท้าของลูกเขยไว้กับเสาบ้านด้วยเชือก ลูกเขยไปห้องน้ำไม่ได้ ลูกเขยโกรธพ่อตาแต่ข่มใจและขอร้องพ่อตาให้แก้เชือก พ่อตาก็ช่วยแก้เชือก สุดท้ายทั้งสองคนเข้าใจกันว่า การแกล้งกันและกันเป็นสิ่งที่ไม่ดีและตั้งแต่นั้นมาพ่อตาและลูกเขยก็ไม่แกล้งกันและกันอีกต่อไป

(လူထုဦးလှ, 1963, p. 33)

นิทานเรื่องนี้สะท้อนให้เห็นธรรมเนียมการแต่งงานที่ฝ่ายชายต้องเข้าไปอยู่ในบ้านของฝ่ายหญิงหลังแต่งงาน ดังจะเห็นได้จากนิทานที่กล่าวไว้ว่า "กาลครั้งหนึ่งนานมาแล้ว ในครอบครัวหนึ่งมีพ่อตาและลูกเขยที่มีนิสัยชอบแกล้งคนอื่น ทั้งสองคนชอบแกล้งกันและกันเมื่ออยู่ในบ้านหรือไปทำนาอยู่เสมอจนโกรธกัน" จากข้อความดังกล่าวสะท้อนให้เห็นธรรมเนียมการแต่งงานของชาวยะไข่ที่หลังแต่งงาน ฝ่ายชายต้องย้ายเข้าไปอยู่บ้านครอบครัวของฝ่ายหญิง อีกทั้งยังสะท้อนให้เห็นหน้าที่ของฝ่ายชายในฐานะลูกเขยต้องช่วยครอบครัวของภรรยาทำงานและดูแลพ่อแม่ของภรรยา และการเข้าไปอยู่ร่วมบ้านกันระหว่างพ่อตากับลูกเขยย่อมมีปัญหาความขัดแย้งกันเกิดขึ้น ดังจะเห็นความขัดแย้งระหว่างพ่อตากับลูกเขยที่ปรากฏในนิทาน

อีกตัวอย่างหนึ่งเช่นนิทานเรื่อง **ลูกเขยกับแม่ยาย**กล่าวถึงเรื่องราวของแม่ภรรยาที่ชอบฟังนิทานและลูกเขยที่เล่านิทานไม่เป็น เนื้อเรื่องกล่าวไว้ว่า

...กาลครั้งหนึ่งนานมาแล้ว มีแม่ยาย ลูกสาวและลูกเขยอาศัยอยู่ด้วยกัน แม่ยายชอบฟังนิทานมาก ดังนั้นแม่ยายจึงขอร้องให้ลูกเขยเล่านิทานให้ฟังทุกคืน แต่ลูกเขยเล่านิทานไม่เป็น จึงไปหาคนที่เล่านิทานเป็น ลูกเขยพบผู้หญิงแก่คนหนึ่งจึงบอกกับหญิงแก่คนนี้ว่า ถ้าเล่านิทานเป็น เขาอยากขอซื้อนิทานเรื่องหนึ่ง หญิงแก่คนนี้เล่านิทานไม่เป็นแต่อยากได้เงิน จึงเล่าไปมั่ว ๆ ว่า "อยู่ใต้บ้าน เข้าไปในสวนเผือกแล้วหนีไป" ลูกเขยคิดว่าเรื่องนี้เป็นนิทาน ในตอนกลางคืน ลูกเขยจึงเล่านิทานเรื่องนี้ให้แม่ยายฟัง ในเวลานั้น ขโมย 3 คนจะมาขโมยของที่บ้าน โดยเฝ้ารอเวลาให้คนในบ้านเข้านอน เมื่อได้ยินลูกเขยเล่าว่า "อยู่ใต้บ้าน" ขโมยทั้ง 3 คนก็ตกใจและคิดว่าลูกเขยรู้แผนการของเขาแล้ว จึงหนีเข้าไปในสวนเผือก ในเวลานั้นลูกเขยเล่านิทานต่อไปว่า "เข้าไปในสวนเผือก" ขโมยทั้ง 3 คน ก็ตกใจและหนีไปอีก ลูกเขยก็เล่าต่อว่า "หนีไป"

(လူထုဦးလှ, 1963, p. 129)

นิทานเรื่องนี้สะท้อนให้เห็นธรรมเนียมการแต่งงานที่ฝ่ายชายต้องเข้าไปอยู่ในบ้านของฝ่ายหญิงหลังแต่งงาน ดังจะเห็นได้จากในนิทานที่กล่าวว่า "กาลครั้งหนึ่งนานมาแล้ว มีแม่ยาย ลูกสาวและลูกเขยอาศัยอยู่ด้วยกัน" จากข้อความดังกล่าวสะท้อนให้เห็นว่าหลังแต่งงานฝ่ายชายจะเข้าไปอยู่ในบ้านของฝ่ายหญิง นอกจากนั้นในนิทานยังสะท้อนให้เห็นการปฏิบัติตนของฝ่ายในฐานะลูกเขย ดังความที่กล่าวในนิทานว่า "แม่ยายชอบฟังนิทานมาก ดังนั้นแม่ยายจึงขอร้องให้ลูกเขยเล่านิทานให้ฟังทุกคืน แต่ลูกเขยเล่านิทานไม่เป็น จึงไปหาคนที่เล่านิทานเป็น" จากข้อความดังกล่าวสะท้อนให้เห็นว่า เมื่อสามีเข้าไปอยู่ในบ้านของภรรยา ต้องดูแลพ่อแม่ของภรรยาและทำหน้าที่ของลูกเขยให้ดีเมื่อแม่ยายต้องการสิ่งใดลูกเขยก็ต้องจัดหาสิ่งที่แม่ยายต้องการ ซึ่งในเรื่องนี้เมื่อแม่ยายต้องการฟังนิทาน ลูกเขยแม้จะเล่านิทานไม่เป็นแต่ก็ออกไปตามหาคนที่เล่านิทานเป็นให้เล่านิทานให้เขาฟัง และเขาจะได้นำนิทานที่ได้ฟังมาเล่าให้แม่ยายฟัง นอกจากนั้นการที่แม่ยายให้ลูกเขยเล่านิทานให้ฟังยังสะท้อนให้เห็นนิสัยของชาวยะไข่ที่ชอบฟังนิทานอีกด้วย

3.5 บันทึกข้อมูลเกี่ยวกับวัฒนธรรมการเล่นจิง

"จิง"(ကျင်) เป็นกีฬามวยปล้ำยะไข่แบบดั้งเดิมในรัฐยะไข่ จิง หมายถึง การปั่นและทำให้อีกประสิทธิภาพ วิธีการเล่นจิงคือนักจิงสองคนต้องยึดแขนของฝ่ายตรงข้ามและทำให้อีกฝ่ายล้มลง วัตถุประสงค์ของการเล่น คือ การทำให้ฝ่ายตรงข้ามล้มลงบนพื้นด้วยแรงและเทคนิค แต่ไม่ได้ตั้งใจให้ฝ่ายตรงข้ามเกิดความเจ็บปวดและเสียชีวิต นักจิงต้องเป็นผู้ชายที่มีร่างกายแข็งแรง จิงเป็นกีฬาประจำชาติ ยะไข่ที่ชาวยะไข่นิยมเล่นกัน การเล่นจิงทำให้นักจิงมีร่างกายแข็งแรงทั้งยังปลูกฝังให้มีความสามารถและความกล้าหาญ นอกจากนั้นยังสอนให้รู้จักความอดทน

และเห็นอกเห็นใจฝ่ายตรงข้าม ดังนั้นการเล่นจิงจึงถือเป็นวัฒนธรรมสำคัญอย่างหนึ่งของชาวยะไข่ ชาวยะไข่จะจัดงานเล่นจิงในเทศกาลทางศาสนาโดยเฉพาะในช่วงวันหยุด (ခိုင်ကျော်, 1999, p. 52-58)

จากการศึกษาบทบาทหน้าที่ของนิทานพื้นบ้านยะไข่ พบนิทานพื้นบ้านยะไข่ที่มีบทบาทในการบันทึกเรื่องการเล่นจิงในวัฒนธรรมยะไข่ จำนวน 2 เรื่องได้แก่ **ถุงน้ำดีเห็บ 1 ปิตตา** **นักจิงและผี** ตัวอย่างเช่น นิทานเรื่อง **นักจิงและผี** กล่าวถึงเรื่องราวการต่อสู้ระหว่างนักจิงและผีว่า

> ...ในหมู่บ้านแห่งหนึ่งมีผีที่เฝ้าในไร่นา ผีตัวนี้ชอบจับคนหรือสัตว์ที่เข้ามาในนาในไร่กิน ชาวบ้านจึงบูชาผีนี้ด้วยไก่ และหมู เพื่อขออนุญาตเข้าไปทำงานในนาในไร่ ผีกินสัตว์ที่ชาวบ้านบูชาแต่ไม่ยอมให้ชาวบ้านเข้ามาทำงาน ในหมู่บ้านมีนักจิงพี่น้อง 2 คน เมื่อพี่น้องทั้งสองได้ยินเรื่องผี จึงคิดจะเข้าไปทำงานในนานั้น เมื่อไปถึงเขาทั้งสองคนได้ต่อสู้กับผีด้วยการเล่นจิง จนสามารถเอาชนะผีได้และได้หมวกเหล็กของผีมาครอบครอง ผีหนีไปไหนไม่ได้เพราะไม่มีหมวกเหล็ก พี่น้องทั้งสองจึงจับผีขังไว้ในบ้าน ต่อมาพี่น้องทั้งสองและผีได้กลายเป็นเพื่อนกัน พี่ชายได้แต่งงานกับผู้หญิงคนหนึ่ง ผู้หญิงคนนั้นไม่รู้เรื่องหมวกเหล็ก เมื่อผีขอร้องภรรยาของพี่ชายให้หาหมวกเหล็กให้ผี เมื่อผีได้หมวกเหล็กก็หนีออกจากบ้านไป
>
> (လူထုဦးလှ, 1966, p. 63)

นิทานเรื่องนี้สะท้อนให้เห็นวัฒนธรรมการเล่นจิงของชาวยะไข่ การเล่นจิงเป็นกีฬาประจำชาติของชาวยะไข่ การเล่นจิงทำให้ร่างกายแข็งแรง เป็นกีฬาที่สามารถใช้ป้องกันจากผู้ที่จะเข้ามาทำร้าย ทำให้มีความกล้าหาญ ดังจะเห็นได้จากนิทานกล่าวไว้ว่า "ในหมู่บ้านมีนักจิงพี่น้อง 2 คน เมื่อพี่น้องทั้งสองได้ยินเรื่องผีแล้ว จึงคิดจะเข้าไปทำงานในนา เมื่อไปถึงเขาทั้งสองคนได้ต่อสู้กับผีด้วยการเล่นจิง จนสามารถเอาชนะผีได้" สะท้อนให้เห็นว่าผู้ที่เล่นจิงเป็นผู้ที่แข็งแรงและมีความกล้าหาญ ดังนั้นจึงสามารถเอาชนะทุกคนแม้ว่าจะเป็นผีก็ตาม

4. บทบาทในการบันทึกข้อมูลเกี่ยวกับระบบการศึกษาและระบบการดูแลรักษาโรคในสังคม ยะไข่

นอกจากนิทานพื้นบ้านยะไข่มีบทบาทในการบันทึกความเชื่อ อาชีพและวัฒนธรรมยะไข่แล้ว ยังมีบทบาทในการบันทึกข้อมูลเกี่ยวกับระบบการศึกษาและระบบการดูแลรักษาโรค เพื่อสะท้อนให้เห็นวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของชาวยะไข่ในอดีต ดังที่จะกล่าวถึงต่อไปนี้

4.1 บันทึกข้อมูลเกี่ยวกับระบบการศึกษา

จากการศึกษานิทานพื้นบ้านยะไข่ พบนิทานที่กล่าวถึงระบบการศึกษา จำนวน 4 เรื่อง ได้แก่ **กษัตริย์เขางอก ปียาตูและคุณยังอ่อง เจ้าชายใบพลู ไอ้เลวทราม** ผู้วิจัยสามารถจำแนกระบบการศึกษาที่พบในนิทานพื้นบ้านยะไข่ได้เป็น 2 ลักษณะ คือ การศึกษาสำหรับชนชั้นสูงและการศึกษาสำหรับชาวบ้าน การศึกษาสำหรับชนชั้นสูงนั้นอาจารย์จะทำหน้าที่เป็นผู้อบรมสั่งสอน ผู้ที่เรียนจะเป็นเชื้อพระวงศ์ ลูกของข้าราชบริพาร หรือลูกของเศรษฐี ตัวอย่างเช่น นิทานเรื่อง *กษัตริย์เขางอก* เป็นเรื่องราวของลูกเศรษฐีที่ได้เอาชนะศัตรูด้วยความช่วยของวิเศษที่อาจารย์มอบให้ เนื้อเรื่องกล่าวว่า

> ...กาลครั้งหนึ่งนานมาแล้ว ในเมืองหนึ่งมีเศรษฐีและพราหมณ์อาศัยอยู่ เขาทั้งสองคนมีลูกชาย เมื่อลูกชายของทั้งสองคนอายุครบ 16 ปี พ่อทั้งสองคนให้ลูกชายไปเรียน เมื่อเรียนจบลูกชายของพราหมณ์เป็นเจ้าปัญญา ส่วนลูกเศรษฐีไม่ได้เรียนอะไรมา อาจารย์จึงมอบย่ามวิเศษที่สามารถซ่อนของทุกอย่างได้ให้ลูกเศรษฐี ระหว่างเดินทางกลับเมือง ลูกเศรษฐีและลูกพราหมณ์หลงทางและพลัดหลงกัน ลูกพราหมณ์ไปถูกทางและถึงเมือง ส่วนลูกเศรษฐีหลงทางและค่อย ๆ เดินทางต่อมา เมื่อถึงเวลาเที่ยงตรง ลูกเศรษฐีหิวจึงกินข้าวที่เอาออกมาจากย่ามวิเศษใต้ต้นไม้ เมื่อกินข้าวแล้วลูกเศรษฐีไม่กินน้ำจากย่ามวิเศษจึงออกไปหาน้ำ ลูกเศรษฐีเห็นบ่อน้ำและสวนกล้วยป่ามีผลสีเหลืองขนาดเล็ก ลูกเศรษฐีเด็ดกล้วยมากิน เมื่อกินกล้วยแล้วเขาก็งอกออกมาที่หัวเหมือนเขาของกวาง ลูกเศรษฐีก็ลงไปในบ่อน้ำและก้มหัวดื่มน้ำอย่างวัว เมื่อก้มหัว เขาที่งอกออกมาก็หลุดไป ลูกเศรษฐีจึงตักน้ำวิเศษใส่ในกระบอกและเอากล้วยติดตัวมาด้วย ลูกเศรษฐีเดินทางมาจนถึงเมืองที่เกิดความโกลาหลแห่งหนึ่ง ลูกเศรษฐีพักที่วัด พระสงฆ์ถามเรื่องของเขา ลูกเศรษฐีก็เล่าเรื่องทั้งหมดให้ฟัง พระสงฆ์ให้ลูกเศรษฐีอยู่ในวัดเป็นลูกศิษย์วันหนึ่งพระธิดามาตักบาตรที่วัด พระธิดาได้พบกับลูกเศรษฐี ลูกเศรษฐีเล่าเรื่องของเขาทั้งหมดให้ฟัง พระธิดาได้ฟังก็ประหลาดใจมากและไปกราบทูลพระบิดา กษัตริย์จึงให้ทหารมาล้อมวัดและมาจับลูกเศรษฐีเพราะคิดว่าลูกเศรษฐีจะมาแย่งราชบัลลังก์แต่ลูกเศรษฐีซ่อนตัวในย่ามวิเศษ กษัตริย์มาจับลูกเศรษฐีถึง 3 ครั้ง แต่ก็จับไม่ได้ สุดท้ายเมื่อพระธิดามาตักบาตร พระธิดาจับย่ามวิเศษด้วยผ้าถุง ย่ามวิเศษก็เสื่อมสิทธิ์ กษัตริย์จึงมาจับลูกเศรษฐีอีก ลูกเศรษฐีวิ่งหนีเข้าไปในบ้านของยายคนหนึ่งและให้ยายถวายกล้วยวิเศษให้กษัตริย์ เมื่อกษัตริย์และคนในวังกินกล้วยเขาก็งอกออกมาบนหัว กษัตริย์ขอให้ลูกเศรษฐีทำให้เขางอกที่ออกมาหายไป ตอนแรกลูกเศรษฐีตีหัวของกษัตริย์ด้วย

แส้หวาย กษัตริย์เจ็บปวดมาก สุดท้ายลูกเศรษฐีจึงใช้น้ำวิเศษรดไปที่เขาของกษัตริย์ เขาที่งอกออกมานั้นก็หายไป กษัตริย์จึงยกพระธิดาให้แต่งงานกับลูกเศรษฐีและให้ปกครองเมือง

(လူထုဦးလှ, 1963, p. 181)

นิทานพื้นบ้านยะไข่เรื่องนี้กล่าวถึงระบบการศึกษาของชนชั้นสูงในสังคมยะไข่ในสมัยอาณาจักรยะไข่ เชื้อพระวงศ์ ลูกของข้าราชบริพาร และลูกของเศรษฐีจะเล่าเรียนวิชาต่าง ๆ จากอาจารย์ เช่น วิชาการเมือง วิชาการสู้รบ เป็นต้น ดังเช่นในนิทานเรื่องนี้ที่กล่าวถึงระบบการศึกษาของชนชั้นสูงว่า "กาลครั้งหนึ่งนานมาแล้ว ในเมืองหนึ่งมีเศรษฐีและพราหมณ์อาศัยอยู่ เขาทั้งสองคนมีลูกชาย เมื่อลูกชายของทั้งสองคนอายุครบ 16 ปี พ่อทั้งสองคนให้ลูกชายไปเรียน เมื่อเรียนจบลูกชายของพราหมณ์เป็นคนเจ้าปัญญา ส่วนลูกเศรษฐีไม่ได้เรียนอะไรมา อาจารย์จึงมอบย่ามวิเศษที่สามารถซ่อนของทุกอย่างได้ให้ลูกเศรษฐี" สะท้อนให้เห็นการศึกษาสำหรับคนชนชั้นสูงในอดีตที่ต้องออกไปเรียนหนังสือกับอาจารย์ ลูกศิษย์ที่มาเรียนส่วนใหญ่มาจากชนชั้นผู้ปกครอง อาจารย์จึงมีหน้าที่สั่งสอนลูกศิษย์เหล่านั้นให้มีความรู้ความสามารถ

ส่วนการศึกษาที่วัดเป็นการศึกษาของชาวบ้านก่อนการล่าอาณานิคมในอาณาจักรพม่า อาณาจักรมอญและอาณาจักรยะไข่ เป็นระบบการศึกษาเก่าแก่ที่มีประวัติอันยาวนาน ผู้ที่มาเรียนต้องมาอาศัยอยู่กับพระสงฆ์ที่วัด พระสงฆ์มีหน้าที่สอนทั้งวิชาทางโลกเพื่อดำรงชีวิตและวิชาทางธรรมซึ่งเป็นคำสอนของพระพุทธเจ้า ตัวอย่างเช่น นิทานเรื่อง **ปียาตูและคุณยังอ่อง** กล่าวถึงเรื่องราวของคุณยังอ่องซึ่งเรียนหนังสืออยู่กับพระอาจารย์ในวัดและปียาตูซึ่งเป็นสาวสวนถั่ว ดังความในนิทานว่า

...กาลครั้งหนึ่งนานมาแล้วในหมู่บ้านแห่งหนึ่งมีชาวนาสามีภรรยาสองคนที่ซื่อสัตย์และร่ำรวย ในคืนหนึ่งภรรยาของชาวนา ฝันว่าได้พระจันทร์มาประดับไว้บนหน้าอก ใส่ดาวเป็นตุ้มหู มีพระอาทิตย์เป็นที่ติดผมและใส่สร้อยทอง ชาวนาแปลกใจเมื่อได้ยินเรื่องราวความฝันของภรรยา จึงไปให้พระทำนายฝันดังกล่าว พระทำนายว่า ภรรยาจะคลอดลูกชายที่ใจดีและใจเย็น เมื่อภรรยาคลอดลูกให้เขาพาลูกมาให้ท่านดู เมื่อภรรยาคลอด เขาจึงพาลูกไปให้พระดู พระตั้งชื่อลูกชายของเขาว่าคุณยังอ่อง (หมายถึง ได้ชัยชนะเหนือภยันตรายใด ๆ) ทั้งยังสั่งความว่า ห้ามตัดไผ่จากยอดเขาที่นกไม่บินผ่าน ห้ามตัดไผ่จากยอดเขาที่นกไม่เข้านอนมาทำเปล และเมื่อคุณยังอ่องโตให้พาเขามาฝากไว้กับ

ท่าน ชาวนาสามีภรรยาตกลงและเลี้ยงลูกตามที่พระสั่ง เมื่อคุณยังอ่องโตก็พาไปฝากเรียนหนังสือกับพระที่วัด โดยพ่อฝากฝังคุณยังอ่องกับพระว่า ถ้าลูกไม่อยากเรียนก็ตีและสั่งสอนได้เลยครับพระอาจารย์ ถ้าลูกเบื่อก็ไม่ให้ทอยหมากเบี้ย ถ้าลูกร้อนก็ไม่ให้อาบน้ำไม่ให้เก็บฟืน โปรดช่วยดูแลสั่งสอนด้วยครับ ในวันที่คุณยังอ่องถึงวัด แม่หมาชื่อว่าปยอกแกคลอดลูกหมา 30 ตัวในวัด จึงเรียกแม่หมาว่า แม่หมาปยอกแกของลูกหมา 30 ตัว ในวัดยังมีหมาตัวผู้สามตัว ได้แก่ ต่ำกะลีที่ไม่ถูกลูกเห็บ หมาพราหมณ์ที่ไม่กินปลาแห้ง หมาแยจ่อซึ่งเป็นหมาที่สูงถึงหลังของคน วันหนึ่ง คุณยังอ่องเบื่อจึงไปเที่ยวในป่ากับหมาจนถึงสวนถั่วที่ไม่เคยไปมาก่อน สวนถั่วนั้นเป็นของชาวสวนสามีภรรยาขี้โมโหสองคนที่ร่ำรวยและมีลูกสาว ลูกสาวคลอดในสวนถั่วจึงมีชื่อว่า ปียาตู (หมายความว่า สาวสวนถั่ว) เมื่อปียาตูโตมา พ่อแม่ให้ปียาตูดูแลสวนถั่ว ปียาตูก็ขยายสวน เลี้ยงไก่ เลี้ยงหมู เขาจ้างแรงงานในสวนถั่วและอยู่อย่างมีความสุขด้วยการทำสวน ปียาตูยังเลี้ยงอีกาตัวหนึ่งชื่อว่า ไอ้กำ เมื่อคุณยังอ่องถึงสวนถั่วก็เจอกับปียาตูและหลงรักกัน คุณยังอ่องอยู่ที่สวนถั่วของปียาตูนาน 7 วัน แล้วจึงกลับมาวัด พระอาจารย์ถามเขาว่าไปไหนมา เขาก็หลอกว่ากลับบ้านของพ่อแม่ พระอาจารย์ดุว่าเขาและห้ามว่าต่อไปไม่ให้เขากลับไปโดยไม่บอกก่อน และตีคุณยังอ่องด้วยแส้หวาย ตั้งแต่นั้นคุณยังอ่องก็ไม่สนใจเรียนหนังสือและคิดถึงแต่ปียาตู คุณยังอ่องขอพระอาจารย์กลับบ้าน แต่พระอาจารย์ไม่ให้กลับบ้านจนกว่าจะถึงฤดูฝน คุณยังอ่องร้องให้พระอาจารย์ได้ยินว่า นกกินปลีก็ส่งเสียงร้องนกเงือกแยกบินลงจากภูเขา คงคิดถึงพ่อแม่ ลูกศิษย์ที่น่าสงสารขออนุญาตกลับบ้าน พระอาจารย์ก็ไม่ให้กลับและตีคุณยังอ่องด้วยแส้หวาย เวลาผ่านไปจนถึงฤดูหนาว วันหนึ่งปียาตูให้อีกาไอ้กำส่งจดหมายด้วยถึงคุณยังอ่อง ในจดหมายเขียนไว้ว่า ในเดือนพฤศจิกายนซึ่งเป็นเดือนแรกของฤดูหนาว แสงพระอาทิตย์จากทิศตะวันออกทำให้ดอกบวบกลมบานและทำให้ดอกบวบเหี่ยว เช่นเดียวกับน้องที่ห่อเหี่ยวเพราะความรักที่ร้อนแรงอย่างแสงพระอาทิตย์ ถ้าพี่รักน้องจงกลับมา เมื่อคุณยังอ่องได้อ่านจดหมายเขาอยากไปหาปียาตูทันทีแต่ไม่กล้าไป จึงส่งจดหมายฝากไปกับอีกาไอ้กำความว่าตอนเช้าก็ต้องอ่านหนังสือ ตอนบ่ายก็ต้องอ่านหนังสือ ตอนเย็นก็ต้องตักน้ำ ไม่เห็นทางที่จะหนีออกมาได้ พระอาจารย์ก็ถือแส้หวายเฝ้าดูอยู่ อีกาไอ้กำเอาจดหมายของคุณยังอ่องบินไปหาปียาตู ตั้งแต่วันที่ได้รับจดหมายจากปียาตู คุณยังอ่องไม่สบายตลอดเพราะคิดถึงพ่อแม่และปียาตู สุดท้ายคุณยังอ่องขออนุญาตพระอาจารย์กลับบ้านโดยขู่ว่า ถ้าไม่อนุญาตเขา จะฆ่าตัวตาย พระอาจารย์จึงอนุญาตให้คุณยังอ่องกลับบ้าน คุณยังอ่องพา

หมาจากวัด กลับบ้านของพ่อแม่ เมื่อถึงบ้าน พ่อแม่จัดการให้คุณยังอ่องแต่งงาน น้าของคุณยังอ่องมีลูกสาวสามคน ผู้ใหญ่ปรึกษากันให้คุณยังอ่องเลือกแต่งงานกับลูกสาวของน้าคนที่เขาชอบ พ่อแม่จึงให้คุณยังอ่องไปดูเจ้าสาวในหมู่บ้านที่น้าอาศัยอยู่ คุณยังอ่องไปหมู่บ้านที่น้าอาศัยอยู่ตามที่พ่อแม่สั่งโดยเอาหมาตัวผู้แยจ่อไปด้วย เมื่อถึงบ้านของน้า ลูกสาวสามคนคลั่งไคล้และหลงรักคุณยังอ่อง จึงดูแลคุณยังอ่องโดยไม่ขาดตกบกพร่อง อีกทั้งลูกสาวทั้งสามคนของน้าบอกรักคุณยังอ่องโดยไม่รักษาความเป็นกุลสตรี คุณยังอ่องไม่ชอบลูกสาวทั้งสามคน จึงตำหนิหญิงสาวทั้งสามคน หญิงสาวทั้งสามคนโกรธที่ถูกคุณยังอ่องว่า จึงจับคุณยังอ่องผูกเชือกล่ามไว้ที่เสาบ้าน คุณยังอ่องส่งสัญญาณให้หมาแยจ่อ หมาแยจ่อก็เห่าและทำท่าจะกัด โดยกัดผ้าถุง ลูกสาวทั้งสามคนกลัวหมาจึงปล่อยคุณยังอ่อง เมื่อกลับบ้านมา พ่อแม่ถามคุณยังอ่องว่าชอบใคร คุณยังอ่องตอบว่าไม่ชอบใคร แม่จึงถามว่ามีแฟนแล้วหรือ คุณยังอ่องตอบว่ามีและเล่าเรื่องของปียาตูให้ฟัง พ่อแม่ไม่ชอบปียาตูเพราะแม้ว่าปียาตูจะเป็นสาวโสดแต่ทำงานกับแรงงานที่เป็นผู้ชาย ถ้าคุณยังอ่องยังอยากแต่งงานกับปียาตูให้ออกจากบ้านไป คุณยังอ่องจึงพาหมาเดินทางไปหาปียาตู ในระหว่างทางผ่านลำธาร เสื้อผ้าของคุณยังอ่องเปียกน้ำ เมื่อถึงสวนถั่วของปียาตู คุณยังอ่องให้หมาทำลายสวนถั่ว เมื่อปียาตูเห็นหมาก็รู้ทันทีว่าคุณยังอ่องมาถึงแล้ว คุณยังอ่องแต่งงานกับปียาตู คุณยังอ่องพาปียาตูกลับมาที่บ้านพ่อแม่ของคุณยังอ่อง พี่เลี้ยงของคุณยังอ่องซึ่งเป็นคนบ้าและตาบอดข้างหนึ่งหลงรักปียาตูได้ฉุดปียาตูไป คุณยังอ่องจึงปลอมตัวเป็นพระสงฆ์และตามหาปียาตู คุณยังอ่องแข่งตีไก่กับพี่เลี้ยงจนชนะและได้ปียาตูกลับไป คุณยังอ่องและปียาตูพาหมากลับสวนถั่วแล้วอยู่ด้วยกันอย่างมีความสุขตลอดไป

(လူထုဦးလှ, 1966, p. 15)

นิทานเรื่องนี้สะท้อนให้เห็นระบบการเรียนในสังคมยะไข่โบราณ คือ การศึกษาที่วัด ชาวนาจะส่งลูกไปเรียนกับพระสงฆ์ที่วัด ดังจะเห็นได้จากความในนิทานที่กล่าวว่า "เมื่อคุณยังอ่องโตให้พาเขามาฝากไว้กับท่าน ชาวนาสามีภรรยาตกลงและเลี้ยงลูกตามที่พระสั่ง เมื่อคุณยังอ่องโตก็พาไปฝากเรียนหนังสือกับพระที่วัด โดยพ่อฝากฝังคุณยังอ่องกับพระว่า ถ้าลูกไม่อยากเรียนก็ตีและสั่งสอนได้เลยครับพระอาจารย์ ถ้าลูกเบื่อก็ไม่ให้ทอยหมากเบี้ย ถ้าลูกร้อนก็ไม่ให้อาบน้ำ ไม่ให้เก็บฟืน โปรดช่วยดูแลสั่งสอนด้วยครับ" ข้อความดังกล่าวสะท้อนให้เห็นบทบาทของพระสงฆ์ในการให้ศึกษาแก่ลูกศิษย์ เมื่อลูกศิษย์มาเรียนหนังสืออยู่ที่วัด พระสงฆ์นอกจากมีหน้าที่ในการสอน

หนังสือให้กับลูกศิษย์แล้วยังมีหน้าที่ดูแลลูกศิษย์ไม่ให้เป็นอันตรายอะไร และอบรมสั่งสอนพฤติกรรมที่เหมาะสมให้กับลูกศิษย์ ดังจะเห็นได้จากความในนิทานที่กล่าวว่า "คุณยังอ่องอยู่ที่สวนถั่วของปียาตูนาน 7 วัน แล้วจึงกลับมาวัด พระอาจารย์ถามเขาว่าไปไหนมา เขาก็หลอกว่ากลับบ้านของพ่อแม่ พระอาจารย์ดุว่าเขาและห้ามว่าต่อไปไม่ให้เขากลับไปโดยไม่บอกก่อน และตีคุณยังอ่องด้วยแส้หวาย" จากข้อความดังกล่าวสะท้อนให้เห็นบทบาทของพระสงฆ์ที่ดูแลสั่งสอนลูกศิษย์อย่างเคร่งครัด เมื่อลูกศิษย์ทำสิ่งใดผิด ก็จะทำโทษเช่น ตีด้วยแส้หวาย ซึ่งเป็นการทำโทษแบบโบราณในสังคมยะไข่

4.2 บันทึกข้อมูลเกี่ยวกับระบบการดูแลรักษาโรค

จากการศึกษาบทบาทในการบันทึกข้อมูลเกี่ยวกับระบบการดูแลรักษาโรค พบนิทาน จำนวน 3 เรื่อง จำแนกข้อมูลได้เป็น 2 กลุ่ม คือ นิทานที่กล่าวถึงการศึกษาโดยการใช้สมุนไพร จำนวน 2 เรื่อง ได้แก่ ถุงน้ำดีเห็บ 1 ปิตตา คนที่รักษาโรคจมูกยาว 1 วา และการศึกษาโดยใช้ยากลางบ้าน 1 เรื่อง ได้แก่ อ้าวจูและ เบย้ะเบย้ะมยี

ในนิทานที่กล่าวถึงการรักษาโรคโดยการใช้สมุนไพรสะท้อนให้เห็นว่า ชาวยะไข่สมัยก่อนมีความรู้ด้านสมุนไพรกันเป็นอย่างดี และเมื่อต้องการรักษาโรค ก็จะไปหาสมุนไพรในป่าเขตเทือกเขายะไข่ ชาวบ้านจะใช้ส่วนต่าง ๆ ของสมุนไพร เช่น ลูก ใบ ราก เปลือกไม้ และกิ่งไม้เรียกว่า ปิศะ 5 อย่าง มาบดเป็นผง และใช้รักษาโรค ตัวอย่างเช่น นิทานเรื่อง คนที่รักษาโรคจมูกยาว 1 วา ที่กล่าวถึงระบบการดูแลรักษาโรคของชาวยะไข่ในอดีตที่ใช้สมุนไพรในการรักษาว่า

> ...กาลครั้งหนึ่งนานมาแล้วมีลูกจ้างทำนาที่ยากจน 2 คน เป็นเพื่อนกัน เขา 2 คน ทำงานหนักแต่ได้ค่าตอบแทนน้อย วันหนึ่งขณะที่เขา 2 คน กำลังเกี่ยวข้าว เพื่อนคนหนึ่งอดทนไม่ไหวจึงหนีออกไป แต่อีกคนหนึ่งไม่ได้ตามไป เพื่อนคนที่หนีไปได้ให้สัญญากับเพื่อนว่า ถ้าเขาร่ำรวยก็จะกลับมาหาเพื่อน คนจนคนนั้นหนีมาถึงป่าแห่งหนึ่ง เขามีความรู้เกี่ยวกับสมุนไพรจึงดมกลิ่นของต้นไม้ทุกต้นในป่า เมื่อเขาได้ดมต้นไม้ชนิดหนึ่ง จมูกของเขาก็ยาวออกมา เขาจึงเด็ดลูก ใบราก เปลือกไม้และกิ่งไม้เก็บไว้จากต้นไม้นั้นแล้วเดินทางต่อโดยเดินดมต้นไม้ไปตลอดทาง เมื่อเขาได้ดมต้นไม้อีกชนิดหนึ่งจมูกของเขาก็กลายเป็นปกติ เขาจึงเด็ดลูก ใบ ราก เปลือกไม้ และกิ่งไม้จากต้นไม้นั้นอีก เมื่อเขาเดินทางมาถึงเมืองแห่งหนึ่ง เขาพักที่บ้านของยายคนหนึ่งที่ทำหน้าที่ถวายพวงมาลัยให้แก่พระธิดา คนจนนำลูก ใบ ราก เปลือกไม้ และกิ่งไม้จากต้นไม้ที่ทำให้จมูกยาวบดเป็นผงและโรยบนพวงมาลัยที่ยายจะไปถวายแก่พระธิดา เมื่อพระธิดาดมพวงมาลัยจมูกก็ยาวออกมา กษัตริย์จึงประกาศว่าถ้าใครสามารถรักษาโรคของพระธิดา

ได้จะให้แต่งงานกับพระธิดา คนจนจึงนำลูก ใบ ราก เปลือกไม้และกิ่งไม้จากต้นไม้ที่ทำให้จมูกเป็นปกติมาบดเป็นผงให้พระธิดาดม จมูกของพระธิดาก็กลับเป็นปกติ หลังจากคนจนแต่งงานกับพระธิดา เขาไม่ลืมสัญญากับเพื่อน จึงไปหาเพื่อนและมอบเงินทองให้เพื่อน

(လူထုဦးလှ, 1966, p. 63)

นิทานเรื่องนี้สะท้อนให้เห็นการรักษาโรคของชาวยะไข่ที่ใช้สมุนไพรในการรักษา พื้นที่รัฐยะไข่เป็นเขตเทือกเขา ดังนั้นจึงสามารถหาสมุนไพรหลายชนิดในป่าได้ไม่ยาก ดังจะเห็นได้จากในเรื่องกล่าวไว้ว่า "เขามีความรู้เกี่ยวกับสมุนไพรจึงดมกลิ่นของต้นไม้ทุกต้นในป่า เมื่อเขาได้ดมต้นไม้ชนิดหนึ่ง จมูกของเขาก็ยาวออกมา เขาจึงเด็ดลูก ใบราก เปลือกไม้และกิ่งไม้เก็บไว้จากต้นไม้นั้นแล้วเดินทางต่อโดยเดินดมต้นไม้ไปตลอดทาง เมื่อเขาได้ดมต้นไม้อีกชนิดหนึ่งจมูกของเขาก็กลายเป็นปกติ เขาจึงเด็ดลูก ใบ ราก เปลือกไม้ และกิ่งไม้จากต้นไม้นั้นอีก" จากข้อความดังกล่าวสะท้อนให้เห็นว่า ถ้าเป็นคนที่มีความรู้เรื่องเกี่ยวกับสมุนไพรจะสามารถหาสมุนไพรในป่าได้อย่างง่ายดาย นอกจากนั้นนิทานเรื่องนี้ยังสะท้อนให้เห็นวิธีการทำยาสมุนไพรของชาวยะไข่ด้วย ดังจะเห็นได้จากในนิทานกล่าวไว้ว่า "คนจนจึงนำลูก ใบ ราก เปลือกไม้และกิ่งไม้จากต้นไม้ที่ทำให้จมูกเป็นปกติมาบดเป็นผงให้พระธิดาดม จมูกของพระธิดาก็กลับเป็นปกติ" สะท้อนให้เห็นการเลือกใช้ส่วนต่าง ๆ ของสมุนไพรในการรักษาโรค ใช้ลูก ใบ ราก เปลือกไม้และกิ่งไม้ของสมุนไพรเรียกว่า ปิศะ 5 อย่างในการรักษาโรค เพราะปิศะ 5 อย่างนั้นมีสรรพคุณมากกว่าส่วนอื่น ๆ นอกจากนั้นยังสะท้อนให้เห็นวิธีการทำยาสมุนไพรโบราณที่บดสมุนไพรให้เป็นผง

นอกจากนั้นนิทานยะไข่ยังสะท้อนให้เห็นปัญหาการมีหมอปลอมในสังคมยะไข่ดังที่ปรากฏในนิทานเรื่อง **อ้าวจูและเบย้ะเบย้ะมยี** กล่าวถึงการใช้ยากลางบ้านในการรักษาโรคของหมอปลอมว่า

...กาลครั้งหนึ่งนานมาแล้ว มีชายยากจน 2 คนเป็นเพื่อนกันวันหนึ่งเขา 2 คนตากขี้แพะและขี้หมูให้แห้ง ตั้งชื่อขี้แพะและขี้หมูแห้งว่ายาอ้าวจูและเบย้ะเบย้ะมยีแล้วเอาไปขาย เมื่อเขา 2 คน มาถึงหมู่บ้านที่มีโรคหัดระบาด เขา 2 คน ฝนขี้หมูแห้งอ้าวจูและทาให้คนติดโรคหัด เผาขี้แพะแห้งเบย้ะเบย้ะมยีแล้วให้ชาวบ้านกินน้ำขี้เถ้า ชาวบ้านทุกคนก็หายจากโรคหัด หมอปลอม 2 คน เดินทางต่อไป เมื่อเห็นคนที่เป็นโรคท้องเดินก็ผสมขี้แพะแห้งเบย้ะเบย้ะมยีด้วยน้ำให้กิน คนนั้นก็หยุดท้องเดิน หมอปลอม 2 คนนั้นมี

ชื่อเสียงไปถึงวัง กษัตริย์ให้หมอปลอม 2 คน รักษาโรคให้มเหสีที่ฟันกรามผุเป็นหนอง แก้มก็บวมและเจ็บปวดมาก เพื่อน 2 คน ไม่อยากรักษาโรคของมเหสีเพราะเขา 2 คน เป็นหมอปลอมไม่สามารถรักษาโรคได้อย่างแท้จริง แต่เขา 2 คน ไม่สามารถฝืนคำสั่งของกษัตริย์ ดังนั้นจึงประคบแก้มของมเหสีด้วยลูกประคบ ฝนขี้หมูแห้งอ้าวจูและขี้แพะแห้งเบย้ะเบย้ะมยีและทาแก้มของมเหสีแล้วเป่าคาถาซ้ำ ๆ ว่า "ผสมขี้หมูและขี้แพะเพื่อให้หนองแตก" เมื่อมเหสีได้ยินก็ขำหัวเราะออกมา หนองก็แตกและแผลก็หายไป กษัตริย์จึงมอบทรัพย์สินให้หมอปลอมทั้ง 2 คน เขา 2 คนก็เป็นเศรษฐีและเลิกทำอาชีพหมอปลอม

(လူထုဦးလှ, 1966, p. 43)

นิทานยะไข่เรื่องนี้สะท้อนให้เห็นการรักษาโรคของหมอปลอมในสังคมยะไข่สมัยก่อน ในสมัยก่อนไม่มีการสาธารณสุขที่ดี ความรู้เกี่ยวกับการรักษาโรคก็มีแต่น้อย ดังนั้นชาวยะไข่สมัยก่อนจึงใช้ยากลางบ้านที่สามารถหาได้ง่ายและพึ่งพาหมอปลอมซึ่งเป็นผู้ที่ไม่มีความรู้เกี่ยวกับการรักษาโรคอย่างแท้จริง ดังจะเห็นได้จากในเรื่องกล่าวไว้ว่า "เมื่อเขา 2 คน มาถึงหมู่บ้านที่มีโรคหัดระบาด เขา 2 คนฝนขี้หมูแห้งอ้าวจูและทาให้คนติดโรคหัด เผาขี้แพะแห้งเบย้ะเบย้ะมยีแล้วให้ชาวบ้านกินน้ำขี้เถ้า ชาวบ้านทุกคนก็หายจากโรคหัด" จากข้อความดังกล่าวสะท้อนให้เห็นว่าสังคมยะไข่ที่มีการใช้ยากลางบ้านในการรักษาโรคและเชื่อมั่นว่ายากลางบ้านรักษาโรคได้จริง สังคมยะไข่สมัยก่อนใช้ยากลางบ้านในการรักษาโรคซึ่งหาได้ง่ายในครัวเรือน อีกทั้งยังสะท้อนให้เห็นปัญหาหมอปลอมที่เที่ยวหลอกลวงรักษาโรคให้แก่คนในสังคมยะไข่

5. **บทบาทในการบันทึกข้อมูลเกี่ยวกับการใช้ยาเสพติดในสังคมยะไข่**

จากการศึกษานิทานพื้นบ้านยะไข่พบนิทานที่สะท้อนให้เห็นการใช้ยาเสพติดในสังคมยะไข่จำนวน 6 เรื่อง ได้แก่ **คนกินไฟ บูเซน ถุงน้ำดีเห็บ 1 ปิตตา เต้าจ่ออูจอมพลัง เธอเป็นที่หนึ่ง ฉันเป็นที่สอง ผัวเมียคนจน**

ในนิทานพื้นบ้านยะไข่ จำนวน 6 เรื่อง นั้นพบทั้งการดื่มสุราและการใช้ยาเสพติด นิทานที่กล่าวถึงการดื่มสุรา กล่าวถึงผลเสียของการดื่มสุราไว้ว่า การดื่มเหล้าเป็นสิ่งที่ไม่ดีทำให้คนขาดสติ คนขี้เหล้าจะมีนิสัยดุร้าย และแสดงกิริยามารยาทที่ไม่เหมาะสม ตัวอย่างเช่น ในนิทานเรื่อง **เธอเป็นที่หนึ่ง ฉันเป็นที่สอง** กล่าวถึงเรื่องของนักเลงสุราคนหนึ่งที่มีนิสัยอันพาลว่า

...กาลครั้งหนึ่งนานมาแล้วในหมู่บ้านแห่งหนึ่ง มีนักเลงสุราคนหนึ่งมีนิสัยพาลและชอบด่าทอคนอื่นเป็นประจำ ชื่อว่ามองอ่องพยู ทุกคนไม่ชอบนิสัยของเขาจึงไม่มีใครพูดด้วย แต่เขากลับคิดว่าทุกคนกลัวเขา ในเวลาเช้าเขาไปขอข้าวและอาหารจากทุกบ้าน

ในหมู่บ้าน คนในหมู่บ้านก็ให้ เพราะไม่อยากคุยกับเขา ตอนเย็นเขากินสุราและด่าทอคนอื่น ต่อมามีชายคนหนึ่งเป็นผู้ที่มีความเคร่งครัดในพุทธศาสนาและมีมารยาทดีชื่อว่าจยาพยูละอ่อง เขาย้ายเข้ามาอยู่ในหมู่บ้านของนักเลงสุรา เมื่อนักเลงสุรามาด่าว่าเขาก็ไม่ตอบโต้ นักเลงสุราจึงถามว่าทำไมเขาถึงไม่ด่านักเลงสุรากลับ เขาตอบว่า ผู้มีความรู้และมารยาทดีย่อมไม่ต่อสู้กับคนพาล และชายผู้นี้ได้สั่งสอนนักเลงสุราถึงโทษแห่งการดื่มสุรา นักเลงสุราได้ฟังก็เกิดความอับอาย และยกย่องชายผู้นี้ว่าเป็นผู้มีความกล้าหาญที่กล้าว่ากล่าวตักเตือนเขา หลังจากนั้นนักเลงสุราก็เลิกดื่มเหล้าและไม่เที่ยวด่าทอคนอีกต่อไป

(လူထုဦးလှ, 1963, p. 195)

นิทานเรื่องนี้สะท้อนให้เห็นการดื่มสุราในสังคมยะไข่ โดยชี้ให้เห็นพฤติกรรมของคนขี้เหล้า ดังจะเห็นได้จากนิทานกล่าวว่า "มีนักเลงสุราคนหนึ่งมีนิสัยพาลและชอบด่าทอคนอื่นเป็นประจำ ชื่อว่ามองอ่องพยู ทุกคนไม่ชอบนิสัยของเขาจึงไม่มีใครพูดด้วย แต่เขากลับคิดว่าทุกคนกลัวเขา ในเวลาเช้าเขาไปขอข้าวและอาหารจากทุกบ้านในหมู่บ้าน คนในหมู่บ้านก็ให้ เพราะไม่อยากคุยกับเขา ตอนเย็นเขากินสุราและด่าทอคนอื่น" จากข้อความนี้สะท้อนให้เห็นว่าคนที่กินเหล้าแล้วมักจะขาดสติ มีนิสัยอันธพาล และแสดงพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสมการที่คนในสังคมไม่อยากข้องเกี่ยวกับคนขี้เหล้า สะท้อนให้เห็นว่าในสังคมยะไข่เห็นว่าการดื่มเหล้าเป็นสิ่งที่ไม่ดีไม่เหมาะสม เนื่องจากสังคมยะไข่นับถือพุทธศาสนาอย่างเคร่งครัด ไม่ ฝ่าฝืนข้อห้ามที่ปรากฏในหลักศาสนาและรักษาศีล 5 ข้อ เช่น การละเว้นจากการดื่มสุราเมรัยและเครื่องดองของมึนเมาทุกชนิดอย่างเคร่งครัด

นิทานยะไข่ที่กล่าวถึงการใช้ยาเสพติดในสังคมยะไข่ ตัวอย่างเช่นนิทานเรื่อง **คนกินไฟ** กล่าวถึงเรื่องของคนติดยา วิธีการสูบฝิ่นและบทลงโทษผู้เสพฝิ่นไว้ว่า

...กาลครั้งหนึ่งนานมาแล้วในเมืองหนึ่ง มีคนเสพฝิ่น เขาชอบสูบฝิ่นดังนั้นทุกคนจึงเรียกเขาว่าไอ้เสพฝิ่น ไอ้เสพฝิ่นใช้เวลาในแต่ละวันของเขาหมดไปกับการสูบฝิ่น การสูบฝิ่นเป็นสิ่งที่สำคัญที่สุดสำหรับเขา กษัตริย์สั่งให้เขาเลิกสูบฝิ่น แต่เขาไม่เชื่อฟัง กษัตริย์จึงประกาศว่า ในเมืองห้ามค้าขายฝิ่นและถ้ามีใครสูบฝิ่น ก็จะไล่ออกจากเมือง ดังนั้นการค้าขายฝิ่นในเมืองจึงน้อยลงไป แต่ไอ้เสพฝิ่นไม่สามารถเลิกเสพฝิ่นได้ จึงหาฝิ่นสูบโดยไม่เกรงกลัวคำสั่งของกษัตริย์ ดังนั้นกษัตริย์จึงให้จับไอ้เสพฝิ่นและไล่ออกไปจากเมือง ก่อนออกจากเมือง ไอ้เสพฝิ่นขอเสบียงอาหารเป็นอ้อย 1 ลำ นมเปรี้ยว 1 หม้อ น้ำตาลเคี่ยว 1 หม้อ เนย 1 หม้อ และน้ำตาล 1 ถุงจากกษัตริย์แล้วออกไปจากเมือง

ไอ้เสพฝิ่นถึงเมืองแห่งหนึ่งในตอนดึก และเข้าในเมืองไม่ได้จึงพักที่ศาลาในสุสาน เขาแขวนอ้อย นมเปรี้ยว น้ำตาลเคี่ยวและเนยในแต่ละด้านของศาลา และห้อยถุงน้ำตาลกลางหลังคา เขาเตรียมที่นอนและกล้องสูบฝิ่น ไฟ กล้องต่อไฟ และฝิ่นเพื่อสูบฝิ่น เขาบดฝิ่นให้ละเอียดแล้วใส่ในปากกล้องสูบฝิ่นและอมกล้องสูบฝิ่นไว้ นอนเอียงกระเท่เร่และต่อไฟด้วยกล้องต่อไฟ แล้วสะกิดกล้องสูบฝิ่นที่กล้องต่อไฟ ควันก็ออกมาเรื่อย ๆ ในเวลานั้นยักษ์ทั้งหลายจะมากินไอ้เสพฝิ่น แต่เมื่อเห็นลำดับขั้นตอนที่ไอ้เสพฝิ่นสูบฝิ่น ยักษ์ทั้งหลายก็พูดกระซิบกันว่ามนุษย์คนนี้มีความสามารถพิเศษ สามารถกินไฟได้ พวกเราไม่น่าจะกินเขาได้เพราะเขาจะสูบเราอย่างสูบไฟ เมื่อไอ้เสพฝิ่น ได้ยินที่ยักษ์กระซิบกันจึงพูดว่าจะกินทุกอย่างที่อยู่ 4 ด้านของศาลา และจะกินน้ำตาลที่อยู่ข้างบนด้วย ยักษ์ทั้งหลายได้ยินก็ตกใจ และคิดว่าเขาจะกินพระอินทร์ด้วย (ในภาษาเมียนมา ออกเสียงคำว่า น้ำตาลและพระอินทร์ ว่า ตะจา) ยักษ์ทั้งหลายกลัวไอ้เสพฝิ่นจึงมอบหม้อทองคำให้ แต่ไอ้เสพฝิ่นไม่ต้องการหม้อทอง ขอแต่ฝิ่น ยักษ์ก็ให้ฝิ่นตามที่ไอ้เสพฝิ่นต้องการ ไอ้เสพฝิ่นก็ได้สูบฝิ่นตามต้องการตลอดชีวิต

(လူထုဦးလှ, 1963, p. 55)

นิทานเรื่องนี้สะท้อนให้เห็นการใช้ยาเสพติดในสังคมยะไข่ ในสังคมยะไข่มีการสูบฝิ่นมาตั้งแต่อดีต กษัตริย์แห่งยะไข่ออกกฎหมายควบคุมลงโทษผู้ที่สูบฝิ่น ดังจะเห็นได้จากในนิทานกล่าวไว้ว่า "การสูบฝิ่นเป็นสิ่งที่สำคัญที่สุดสำหรับเขา กษัตริย์สั่งให้เขาเลิกสูบฝิ่น แต่เขาไม่เชื่อฟัง กษัตริย์จึงประกาศว่า ในเมืองห้ามค้าขายฝิ่นและถ้ามีใครสูบฝิ่น ก็จะไล่ออกจากเมือง ดังนั้นการค้าขายฝิ่นในเมืองจึงน้อยลงไป" สะท้อนให้เห็นว่า ตั้งแต่อดีตในสังคมยะไข่ มีการใช้ยาเสพติดและการค้าขายยาเสพติด ดังนั้นกษัตริย์แห่งยะไข่ควบคุมการสูบฝิ่นและให้ลงโทษคนติดยา นอกจากนั้นยังกล่าวถึงอุปกรณ์ที่ใช้ในการสูบฝิ่น ดังจะเห็นได้จากนิทานกล่าวว่า "เขาเตรียมที่นอนและกล้องสูบฝิ่น ไฟ กล้องต่อไฟ และฝิ่นเพื่อสูบฝิ่น เขาบดฝิ่นให้ละเอียดแล้วใส่ในปากกล้องสูบฝิ่นและอมกล้องสูบฝิ่นไว้ นอนเอียงกระเท่เร่และต่อไฟด้วยกล้องต่อไฟ แล้วสะกิดกล้องสูบฝิ่นที่กล้องต่อไฟ ควันก็ออกมาเรื่อย ๆ" จากข้อความดังกล่าวสะท้อนให้เห็นวิธีการสูบฝิ่นและลำดับขั้นตอนในการสูบฝิ่นอย่างละเอียด ตั้งแต่อดีตในสังคมยะไข่มีอุปกรณ์ต่างที่ ๆ ใช้ในการสูบฝิ่น เช่น กล้องสูบฝิ่น กล้องต่อไฟ เป็นต้น

บทบาทหน้าที่ในการให้การศึกษาอบรมระเบียบของสังคม

นิทานพื้นบ้านยะไข่เป็นมรดกทางสังคมของชาวยะไข่ในอดีต ดังนั้นนิทานพื้นบ้านยะไข่ทำหน้าที่สืบทอดเรื่องราวต่าง ๆ ในอดีตแล้วยังถ่ายทอดความรู้ ภูมิปัญญา ปลูกฝังทัศนคติ อบรมสั่งสอนระเบียบสังคมเพื่อรักษาคุณธรรมจริยธรรมและพฤติกรรมในการดำเนินชีวิต จากการศึกษานิทานพื้นบ้านยะไข่ พบนิทานยะไข่ที่มีบทบาทหน้าที่ในการให้การศึกษาอบรมระเบียบของสังคม จำนวน 48 เรื่อง แบ่งเนื้อหาในการอบรมสั่งสอนได้เป็น 2 แนวทาง คือ การปลูกฝังเรื่องคุณธรรมจริยธรรม และการปลูกฝังเรื่องความสามัคคี

1. **บทบาทหน้าที่ในการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรม**

จากการศึกษานิทานพื้นบ้านยะไข่จากนิทาน จำนวน 115 เรื่อง พบนิทานยะไข่ที่ปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมให้แก่คนในสังคม จำนวน 34 เรื่อง เรื่องที่ปลูกฝัง ได้แก่ ปลูกฝังให้รู้จักซื่อสัตย์ ให้รู้จักกตัญญู ให้รู้จักความพอเพียงและชี้ให้เห็นโทษของความโลภ ให้รู้จักโทษของการหลงเชื่อคนอื่นและให้รู้จัก โทษของการดื่มสุรา

นิทานพื้นบ้านยะไข่ที่ปลูกฝังให้รู้จักซื่อสัตย์พบ จำนวน 11 เรื่อง ได้แก่ **กระต่ายโกหก แมวที่ซื่อตรง ไอ้ตะมาและไอ้ชะยา คนที่อยากเป็นเจ้า เจ้าชาย 4 องค์ สองเจ้าแห่งดอย ผัวเมียคนจน แมวโกหก นางเทวเยที่ซื่อสัตย์ คนเจ้าเล่ห์ 2 คน กระต่ายและจระเข้** ตัวอย่างเช่นนิทานพื้นบ้านยะไข่เรื่อง **แมวซื่อสัตย์** ที่กล่าวถึง แมวที่มีนิสัยโกหกและไม่ซื่อสัตย์ เนื้อเรื่องสรุปความได้ว่า

> ...กาลครั้งหนึ่งนานมาแล้วมีผู้เฒ่าสามีภรรยา 2 คนมีอาชีพปลูกใบพลู ทั้งสองเลี้ยงแมวตัวหนึ่งที่มีขนสีขาว น่ารักชื่อว่าพยูตี วันนี้ยายวางหม้อแกงปลาบนตู้กับข้าวแล้วไปขายใบพลู ส่วนตาสานตอกอยู่ ในเวลานั้นแมวพลูตีเปิดหม้อแกงปลาแล้ว ก้มหัวลงในหม้อเพื่อขโมยกินแกงปลา ตาได้ยินเสียงจึงเก็บก้อนหินและขึ้นมาบนบ้านก็เห็นแมวกำลังกินแกงปลาอยู่ จึงโกรธและปาแมวด้วยก้อนหิน แต่ขว้างพลาดไปถูกหม้อแกง หม้อแกงหักและไปสวมที่คอของแมว แมวตกใจและหนีเข้าไปในป่า เจอกับไก่ผัวเมีย ไก่กลัวแมวกินลูกของตัวจึงซ่อนลูกไว้ ไก่สงสัยว่าหม้อที่สวมที่คอของแมวคืออะไร แมวบอกว่ามันเป็นสัตว์ที่ซื่อตรง จึงคล้องลูกประคำใส่ผ้าขาวและถือศีล ไก่ผัวเมียเชื่อที่แมวโกหกและฝากลูกไก่ไว้ให้แมวสั่งสอน แมวโกหกเป็ด นกและอีกาเช่นกัน ทุกตัวเชื่อแมวและฝากลูกไว้ให้แมวอบรมสั่งสอน แมวและพวกสัตว์เดินทางมาถึงต้นไม้ใหญ่ แมวพาลูกไก่เข้าไปในโพรงไม้ ส่วนเป็ด นก และอีกาให้ขึ้นไปนอนบนยอดต้นไม้ แมวกินลูกไก่ เมื่อเป็ด นก และอีกาถามก็ตอบว่า ลูกไก่เรียนจบจึงกลับบ้านไปแล้ว ในวันถัดไปแมวกินลูกเป็ด ลูกนกชื่อว่าแยจ่อและอีกาชื่อว่าแมเขาสงสัยแมวจึงวางแผนกันว่าถ้าแมวจะกินใครก่อนก็ให้

ส่งเสียง จะสู้แมวด้วยกัน แมวจะกินแมเขา แมเขาก็ส่งเสียง แยจ่อก็มาช่วยแมเขาและข่วนตาของแมว เมื่อแมวตาบอด ก็ตกต้นไม้ตายแยจ่อและแมเขาก็หนีกลับบ้าน ตั้งแต่นั้นมาเชื่อกันว่าลูกตาของแมวเป็นเส้นขนานเพราะถูกข่วนตา

(လူထုဦးလှ, 1963, p. 97)

นิทานเรื่องนี้สั่งสอนให้รู้จักความซื่อสัตย์ สังคมยะไข่เป็นสังคมที่ให้ความสำคัญกับพุทธศาสนา นับถือและเคารพผู้ที่ประพฤติปฏิบัติดี เช่น พระ ผู้ที่รักษาศีลอย่างเคร่งครัด ดังจะเห็นได้จากนิทานกล่าวไว้ว่า "แมวบอกว่ามันเป็นสัตว์ที่ซื่อตรง จึงคล้องลูกประคำใส่ผ้าขาวและถือศีลไก่ผัวเมียเชื่อที่แมวโกหกและฝากลูกไก่ไว้ให้แมวสั่งสอน" นอกจากนั้นนิทานเรื่องนี้ยังสั่งสอนให้ซื่อสัตย์และไม่โกหกคนอื่น ๆ ถ้าไม่มีความซื่อสัตย์และโกหกคนอื่นจะมีแต่ผลร้ายต่อตนเอง ดังจะเห็นได้จากความในนิทานที่กล่าวว่า "แมวจะกินแมเขา แมเขาก็ส่งเสียง แยจ่อก็มาช่วยแมเขาและข่วนตาของแมว เมื่อแมวตาบอดและก็ตกต้นไม้ตาย แยจ่อและแมเขาก็หนีกลับบ้าน ตั้งแต่นั้นมาเชื่อกันว่าลูกตาของแมวเป็นเส้นขนานเพราะถูกข่วนตา" ตัวละครแมวเป็นตัวแทนของคนที่โกหกและไม่ซื่อสัตย์ ฆ่าและทำร้ายสัตว์อื่น ๆ จนท้ายที่สุดได้รับผลกรรมที่ตัวเองก่อคือถูกข่วนลูกตาจนตกต้นไม้ตาย เหตุการณ์นี้สอนให้รู้ว่า ถ้าเป็นคนไม่ซื่อสัตย์ โกหกและทำร้าย คนอื่นจะต้องได้รับผลกรรมที่ตัวเองก่อ

นิทานพื้นบ้านยะไข่ที่สั่งสอนให้เห็นโทษของการหลงเชื่อคนอื่นจำนวน 11 เรื่อง ได้แก่ กระต่ายโกหก แมวที่ซื่อตรง ไอ้ตะมาและไอ้ชะยา แมวโกหก กระต่ายและจระเข้ คนเหนือมนุษย์และแส้หวายวิเศษ คางคกและนกกินปลี สองพี่น้องขายขนม ต้นแมงลัก คนโง่ 11 คน คนที่ทำตามที่สั่ง ตัวอย่างเช่น นิทานเรื่อง คนโง่ 11 คนที่กล่าวถึงเรื่องราวของคนโง่ที่หลงเชื่อคนอื่นง่าย ๆ เนื้อเรื่องสรุปความได้ว่า

...กาลครั้งหนึ่งนานมาแล้ว คนโง่ 11 คน นั่งเรือยาวไปตัดไม้ เมื่อถึงป่าแห่งหนึ่งก็ทำกับข้าวและหุงข้าวที่หน้าผา ในเวลานั้นได้ยินเสียงสิ่งหนึ่งหล่นจากหน้าผา พวกคนโง่คิดว่าคนใดคนหนึ่งในกลุ่มพวกเขาตกลงไป จึงนับจำนวนคนโดยไม่นับตัวเอง พวกเขาได้ 10 คน จึงคิดว่าพี่น้องหนึ่งคนตกลงไปจริง ๆ ผู้เฒ่าคนหนึ่งผ่านมาพวกคนโง่ก็เล่าเรื่องให้ผู้เฒ่าฟัง ผู้เฒ่าบอกว่าถ้าเขานับได้ครบจำนวนคน พวกคนโง่ต้องเป็นทาสของเขา พวกคนโง่ก็ยอม ผู้เฒ่าให้พวกคนโง่ไปหากิ่งไม้มาคนละกิ่งและให้วางที่หน้าของแต่ละคน ผู้เฒ่านับกิ่งไม้ ผู้เฒ่าให้ทุกคนเก็บกิ่งไม้ให้แต่ละคน และนับอีกก็ครบ 11 กิ่ง พี่น้อง ก็ยอมเป็นทาสของผู้เฒ่า ผู้เฒ่าพาพวกคนโง่กลับมาบ้าน เมื่อถึงบ้านผู้เฒ่าให้พวกคนโง่เกี่ยว

ข้าวกันคนละแถว ในภาษายะไข่เรียกแถวว่า งัน ซึ่งมีเสียงตรงกับงูชนิดหนึ่งว่า งัน พวกคนโง่เข้าใจผิดว่าต้องหางู เมื่อผู้เฒ่ามานาในเวลาเที่ยง พวกคนโง่จับงูมาให้ ผู้เฒ่าโกรธและอธิบายแล้วให้เกี่ยวข้าวต่อ หลังจากเกี่ยวข้าวแล้ว พวกคนโง่ไม่รู้ว่าต้องวางฟอนข้าวที่ไหน จึงไปถามภรรยาของผู้เฒ่า พี่น้องไปถามทีละคน ภรรยาของผู้เฒ่าโกรธที่ต้องตอบซ้ำ จึงพูดประชดว่ามาวางบนหัวของเขา พวกคนโง่เอาฟอนข้าวมาวางบนหัวภรรยาจริง ภรรยาของผู้เฒ่าถูกฟอนข้าวทับตาย ผู้เฒ่าเสียใจและให้พวกคนโง่ไปฝังศพ พวกคนโง่ห่อศพด้วยม้วนเสื่อแล้วเอาไปฝัง ในระหว่างทางศพหล่นจากม้วนเสื่อ พวกคนโง่คิดว่าศพบนถนนเป็นคนอื่น จึงเตะศพแล้วเดินทางต่อเอาม้วนเสื่อไปฝัง ผู้เฒ่าไม่วางใจพี่น้องจึงตามมา เห็นศพของภรรยาที่ถูกเตะบนถนน วันหนึ่งผู้เฒ่าสั่งให้พวกคนโง่นั่งเรือและไปตัดไม้ เมื่อถึงป่า พวกคนโง่ยกเรือขึ้นบก พอพวกคนโง่ตัดไม้เสร็จ วางไม้ในเรือ เมื่อตัดไม้จนเต็มเรือเสร็จ ก็เอาเรือลงน้ำ เรือที่เต็มไปด้วยไม้หนักมากจนเรือจมน้ำ น้ำเข้าในเรือ พวกคนโง่คิดว่างูเข้าไปในเรือและเจาะเรือ เรือจึงมีรูทำให้น้ำเข้าเรือ จึงเผาเรือและไม้ ผู้เฒ่าโกรธพวกคนโง่ที่เผาเรือที่เขายืมมาจากคนอื่น ดังนั้นจึงให้พวกคนโง่ไปตัดไม้อีกเพื่อสร้างเรือ พวกคนโง่ไปตัดไม้ยาง เมื่อตัดไม้ ให้คนหนึ่งนั่งเป่าขลุ่ยบนยอดไม้ อีก 9 คนกอดต้นยางเพื่อไม่ให้มีรอยตำหนิในเวลาตัดลงมา เมื่อตัดไม้แล้ว คนโง่ทั้ง 9 คนก็ต้นไม้ทับตายยกเว้นคนตัดไม้ คนโง่ที่เหลืออยู่ก็คิดว่าจะตายตามคนที่ตายไปดีกว่า จึงไปนอนกับศพอยู่ ในเวลานั้นผู้ดูแลช้างคนหนึ่งขี่ช้างมา เห็นศพกลางถนน เขาสงสัยว่าพวกคนนั้นตายจริงหรือไม่ จึงลองใช้ขอสับ คนโง่ที่แกล้งตายลุกขึ้นมาเพราะเจ็บที่ถูกขอสับ แต่เขาคิดว่าเขาตายไปแล้วจริงแต่ขอสับนั้นทำให้เขาฟื้นคืนชีพ เขาจึงขอแลกขอสับกับขวานและจอบที่เขามี ผู้ดูแลช้างก็ให้แลก คนโง่เดินมาถึงบ้านหนึ่งที่จัดงานศพ คนโง่ไปบอกว่าเขาสามารถทำให้ฟื้นคืนชีพ ได้และเริ่มใช้ขอสับที่ศพ เมื่อคนในงานเห็นคนโง่ทำลายศพก็โกรธและตีคนโง่และบอกว่าถ้าอยากกินข้าวก็ต้องร้องไห้ในงานศพ คนโง่ทำตามนั้นจึงได้กินข้าวและเดินทางต่อมา เมื่อถึงงานแต่งงาน คนโง่อยากกินข้าวจึงร้องไห้ คนในงานแต่งงานตีเขาอีกและบอกว่าถ้าอยากกินข้าวต้องร้องอย่างสนุกสนาน คนโง่ก็ทำตามนั้น คนโง่เดินทางต่อมา เห็นพวกคนที่กำลังตีไก่ คนโง่ไปร้อง คนที่ตีไก่ก็ตีคนโง่และบอกว่าควรอยู่นิ่งๆและแอบดู คนโง่มาถึงบ่อน้ำเห็นพี่สะใภ้และน้องสะใภ้ที่กำลังคุยกันและซักผ้าริมบ่อน้ำ คนโง่แอบดู 2 คนนั้นอยู่ เมื่อ 2 คนนั้นรู้ว่าคนโง่แอบดูอยู่ ก็ตีคนโง่และบอกว่าควรช่วยทำ คนโง่เดินทางมาถึงบ้านที่ผู้เฒ่าสามีภรรยาทะเลาะกันอยู่ คนโง่ก็ช่วยตีภรรยาจนตาย เมื่อคนอื่น ๆ มาไกล่เกลี่ยก็สอนคนโง่ว่าถ้าเห็นคนทะเลาะกัน ควรไปไกล่เกลี่ย

คนโง่ก็เดินทางมาเห็นควาย2 ตัวที่ทะเลาะกันจึงเข้าไปไกล่เกลี่ย ควายก็โกรธและขวิดคนโง่ด้วยเขา คนโง่ก็เสียชีวิต

(လူထုဦးလှ, 1966, p. 89)

นิทานเรื่องนี้สอนให้รู้จักโทษของการทำสิ่งใดโดยขาดการพิจารณา คนเราควรคิดและพิจารณาก่อนทำอะไรว่าสิ่งที่จะทำเป็นสิ่งที่เหมาะสมหรือไม่ แม้ว่าคนอื่น ๆ มาแนะนำให้ทำก็ต้องพิจารณาก่อนว่าเป็นสิ่งที่ควรทำหรือไม่ เพราะการทำตามโดยขาดการพิจารณาเป็นลักษณะนิสัยของคนโง่ ดังจะเห็นได้จากความในนิทานที่กล่าวไว้ว่า "หลังจากเกี่ยวข้าวแล้ว พวกคนโง่ไม่รู้ว่าต้องวางฟ่อนข้าวที่ไหน จึงไปถามภรรยาของผู้เฒ่า พี่น้องไปถามทีละคน ภรรยาของผู้เฒ่าโกรธที่ต้องตอบซ้ำ จึงพูดประชดว่ามาวางบนหัวของเขา พวกคนโง่เอาฟ่อนข้าวมาวางบนหัวภรรยาจริง ภรรยาของผู้เฒ่าถูกฟ่อนข้าวทับตาย" พวกคนโง่ไม่คิดอะไรก่อนทำจึงทำตามคำพูดของภรรยาของผู้เฒ่าจนทำให้ภรรยาของผู้เฒ่าต้องตาย เหตุการณ์นี้สอนให้เห็นว่า การทำสิ่งใดโดยขาดการพิจารณาจะส่งผลกระทบที่ไม่ดีทั้งต่อตัวเราและคนอื่นที่อยู่ร่วมกันในสังคม และท้ายที่สุดคนโง่ผู้ขาดการคิดไตร่ตรองก่อนทำสิ่งใดก็ต้องมีจุดจบด้วยความตาย ดังเหตุการณ์ในนิทานที่กล่าวว่า "คนโง่เดินทางมาถึงบ้านที่ผู้เฒ่าสามีภรรยาทะเลาะกันอยู่ คนโง่ก็ช่วยตีภรรยาจนตาย เมื่อคนอื่น ๆ มาไกล่เกลี่ยและสอนคนโง่ว่าถ้าเห็นคนทะเลาะกัน ควรไปไกล่เกลี่ย คนโง่ก็เดินทางมาเห็นควาย 2 ตัว ที่ทะเลาะกันจึงไปไกล่เกลี่ย ควายก็โกรธและขวิดคนโง่ด้วยเขา คนโง่ก็เสียชีวิต" เหตุการณ์นี้ชี้ให้เห็นโทษของการหลงเชื่อ การกระทำที่ไม่พิจารณาก่อนทำได้เป็นอย่างดี การกระทำดังกล่าว ท้ายที่สุดก็ทำให้เกิดผลเสียต่อตนเองจนถึงเป็นอันตรายต่อชีวิตของตนเอง

นิทานที่สั่งสอนให้รู้จักความพอเพียงและโทษของความโลภพบ จำนวน 6 เรื่อง ได้แก่ **ปราชญ์คางคก นกฮูกทนายความ ผัวเมียคนจน นกกระเต็น นกตีนแจกและอีกา ม้าบินและชาวส่วนอ้อย** ตัวอย่างเช่น นิทานเรื่อง **ที่เป็นของตัวเอง**เนื้อเรื่องสรุปความได้ว่า

...กาลครั้งหนึ่งนานมาแล้ว ในป่าหิมพานต์มีสิงโตหนึ่งตัวอาศัยอยู่ทางทิศตะวันออกและช้างตัวหนึ่งอาศัยอยู่ทางทิศตะวันตก ส่วนกบน้อยอาศัยอยู่ในบ่อน้ำกลางป่า เจ้าสิงโตและเจ้าช้างปกครองสัตว์ทั้งหลายในเขตของตนและไม่ไปรุกล้ำอาณาเขตของอีกฝ่าย ต่อมาเจ้าช้างอยากขยายอาณาเขตไปถึงภาคตะวันออก จึงออกเดินทางไปทิศตะวันออกและจะไปต่อสู้กับสิงโต เจ้าช้างเดินทางมาถึงบ่อน้ำที่กลางป่า กบน้อยถามเจ้าช้างว่าจะไปไหน เจ้าช้างตอบว่าจะไปต่อสู้กับเจ้าสิงโต กบน้อยไม่ให้เจ้าช้างไป แต่เจ้าช้างไม่ยอม จึงสั่งว่าถ้ากลับมาก็แวะมาหามันด้วย เจ้าช้างไปตีเจ้าสิงโตแต่เจ้าช้าง

แพ้ เจ้าช้างสำนึกได้ที่โลภจึงร้องขอเจ้าสิงโตว่า ขอเวลา 7 วัน เพื่อกลับไปหาภรรยา เมื่อครบ7 วันจะกลับมาให้สิงโตฆ่า เจ้าสิงโตก็อนุญาต เจ้าช้างกลับมาถึงบ่อน้ำของกบน้อยและเล่าเรื่องให้กบน้อยฟัง กบน้อยบอกวิธีให้รอดพ้นจากถูกฆ่าตายว่า เมื่อครบ 7 วัน เจ้าช้างไม่ต้องไปหาเจ้าสิงโตและให้ขุดปลักโคลนโดยขอความช่วยเหลือจากช้างทั้งหลาย เจ้าช้างทำตามที่กบน้อยสั่ง เมื่อครบ 7 วัน เจ้าสิงโตรอเจ้าช้างแต่เจ้าช้างไม่มา จึงไปหาเจ้าช้างที่ทิศตะวันตกของป่า พอถึงบ่อน้ำที่กลางป่า กบร้องเตือนเจ้าสิงโตไม่ให้ไปหาเจ้าช้าง แต่เจ้าสิงโตไม่เชื่อฟัง เมื่อถึงเขตของเจ้าช้าง เจ้าสิงโตตะโกนให้เจ้าช้างออกมา แต่เจ้าช้างหลบใต้ปลักโคลนและไม่ออกมา เจ้าสิงโตโกรธและลงไปในปลักโคลน แต่เจ้าสิงโตจมปลักโคลนและเคลื่อนไหวไม่ได้ ในเวลานั้นกบน้อยมาสั่งสอนเจ้าสิงโตและเจ้าช้างว่า เราควรอยู่ในที่ของตัวเอง ไม่ควรไปแย่งที่ของสัตว์ตัวอื่นและไม่ควรต่อสู้ในที่ที่เราไม่คุ้นเคย เจ้าสิงโตและเจ้าช้างได้สติ เชื่อฟังสิ่งที่กบน้อยสอน ตั้งแต่นั้นมาสัตว์ทั้ง 3 ตัวก็อยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข

(လူထုဦးလှ, 1966, p. 67)

นิทานเรื่องนี้สั่งสอนให้รู้จักความพอเพียงและชี้ให้เห็นโทษของความโลภ ดังจะเห็นได้จากความในนิทานที่กล่าวว่า "เจ้าช้างไปตีเจ้าสิงโตแต่เจ้าช้างแพ้ เจ้าช้างสำนึกได้ที่โลภจึงร้องขอเจ้าสิงโตว่า ขอเวลา 7 วัน เพื่อกลับไปหาภรรยา" เจ้าช้างมีอาณาเขตของมันอยู่แล้ว แต่ไม่รู้จักความพอเพียง ไปตีเจ้าสิงโตเพื่อขยายอาณาเขต แต่สุดท้ายเจ้าช้างแพ้เพราะความโลภของมัน นิทานเรื่องนี้สอนให้รู้ว่าถ้าเราไม่รู้จักความพอเพียง ความโลภที่ครอบงำจะทำให้เรากระทำสิ่งใดโดยขาดความยั้งคิด ทำให้ต้องเผชิญกับความทุกข์ ดังเช่นเจ้าช้างที่อยากขยายอาณาเขต ถ้ารู้จักความพอเพียงและไม่มีความโลภ ทำให้มีแต่ความสุขไม่มีความทุกข์ ดังจะเห็นได้จากความในนิทานที่กล่าวไว้ว่า "กบน้อยมาสั่งสอนเจ้าสิงโตและเจ้าช้างว่า เราควรอยู่ในที่ของตัวเอง ไม่ควรไปแย่งที่ของสัตว์ตัวอื่นและไม่ควรต่อสู้ในที่ที่เราไม่คุ้นเคย เจ้าสิงโตและเจ้าช้างได้สติ เชื่อฟังสั่งที่กบน้อยสอน ตั้งแต่นั้นมาสัตว์ทั้ง 3 ตัวก็อยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข"

นิทานพื้นบ้านยะไข่ที่มีบทบาทในการปลูกฝังให้รู้จักกตัญญูต่อผู้มีพระคุณพบ จำนวน 4 เรื่อง ได้แก่ **เมาเก้ายะ คนที่เชื่อเมีย เจ้าชายใบพลู ไอ้กินจุ** ตัวอย่างเช่น นิทานเรื่อง **เมาเก้ายะ** กล่าวถึงเรื่องราวของเมาเก้ายะที่มีความกตัญญู เนื้อเรื่องสรุปความได้ว่า

...กาลครั้งหนึ่งนานมาแล้ว ในเมืองแห่งหนึ่งมีเศรษฐีที่มีบารมีสูง ภรรยาของเศรษฐีเป็นผู้หญิงที่สวยงามมาก เศรษฐีรักภรรยามาก แม้ว่าทั้งสองจะแต่งงานกันมา 5-6 ปีแล้ว เขาสองคนก็ยังไม่มีลูก ในปีที่ 7 ภรรยาของเศรษฐีตั้งครรภ์ เศรษฐีดีใจที่ภรรยามีครรภ์ คืนหนึ่งแผ่นดินไหว ภรรยาจึงเชิญหมอดูมาทำนายเหตุการณ์ดังกล่าว หมอดูบอกว่าเพราะเศรษฐีวาทีคนหนึ่งเข้าไปในครรภ์ของนางทำหม้อ เด็กคนนั้นจะร่ำรวยเท่ากับเศรษฐี เมื่อเศรษฐีได้ยินก็คิดว่าถ้านางทำหม้อคลอดลูกเป็นผู้หญิงและภรรยาเศรษฐีคลอดลูกเป็นผู้ชาย หรือ นางทำหม้อคลอดลูกเป็นผู้ชายและภรรยาเศรษฐีคลอดลูกเป็นผู้หญิง ก็จะให้ทั้งสองแต่งงานกัน ต่อมานางทำหม้อคลอดลูกเป็นผู้ชาย เศรษฐีขอซื้อลูกจากนางทำหม้อและชุบเลี้ยงเด็กคนนั้น สองเดือนผ่านไป ภรรยาของเศรษฐีคลอดลูกออกมาเป็นผู้ชายเช่นกัน เศรษฐีกลัวว่าจะต้องแบ่งมรดกให้ลูกเลี้ยง จึงคิดจะฆ่าลูกเลี้ยง เศรษฐีสั่งให้คนใช้พาลูกเลี้ยงไปทิ้งที่สุสานเพื่อให้อดตาย ในเวลาต่อมามีเด็กเลี้ยงแพะมาตามหาแพะที่สุสาน เห็นลูกเลี้ยงของเศรษฐีกำลังดื่มนมแม่แพะ เด็กเลี้ยงแพะจึงเอาลูกเลี้ยงเศรษฐีมาเลี้ยง เศรษฐีสืบข่าวของลูกเลี้ยงก็รู้ว่าลูกเลี้ยงยังไม่ตาย จึงให้เอาไปทิ้งที่คอกวัวก็มีวัวตัวหนึ่งคอยปกป้องลูกเลี้ยงไม่ให้ถูกเหยียบ เศรษฐีจึงให้คนใช้เอาลูกเลี้ยงไปทิ้งลงจากยอดเขา แต่ลูกเลี้ยงไม่ตาย ตายายสองคนที่สานฝาผนังเลี้ยงชีพเก็บลูกเลี้ยงของเศรษฐีมาเลี้ยงและตั้งชื่อให้ว่าเมาเก้ายะ (หมายถึง เก็บได้) เมื่อเมาเก้ายะอายุ 15 ปี เศรษฐีรู้ว่าเมาเก้ายะยังไม่ตาย จึงให้เมาเก้ายะไปส่งจดหมายถึงคนใช้ของเขาที่ทำหม้อในจดหมายเขียนไว้ว่า ให้เผาเมาเก้ายะในเตาเผาหม้อ เมาเก้ายะอ่านหนังสือไม่ออกจึงไม่รู้ว่าจดหมายนั้นเขียนอะไร ในระหว่างทางพบกับลูกเศรษฐีที่กำลังทอยหมากเบี้ย ลูกเศรษฐีขอให้เมาเก้ายะช่วยทอยหมากเบี้ยให้และเขาจะไปส่งจดหมายแทนเมาเก้ายะ ลูกเศรษฐีอ่านหนังสือออกแต่คิดถึงแต่เรื่องทอยหมากเบี้ยจึงไม่ได้อ่านจดหมายก่อนเมื่อถึงบ้านคนทำหม้อ คนทำหม้อเผาลูกเศรษฐีตามความในจดหมาย เศรษฐีเสียใจมากและวางแผนจะฆ่าเมาเก้ายะอีก จึงให้เมาเก้ายะไปส่งจดหมายถึงเพื่อนเศรษฐีที่อยู่ห่างออกไปเป็นระยะทาง 20 ไมล์ และถ้าเดินทางเหนื่อยก็ให้พักในบ้านของเพื่อนเศรษฐีคนอื่นที่อยู่ในหมู่บ้านหนึ่งที่ห่างออกไป 10 ไมล์ เมื่อเมาเก้ายะพักที่บ้านของเพื่อนเศรษฐี ลูกสาวของเพื่อนเศรษฐีนแอบอ่านจดหมาย ก็รู้ว่าเนื้อความในจดหมายสั่งให้ฆ่าเมาเก้ายะ จึงเปลี่ยนข้อความใหม่ว่า ให้เมาเก้ายะแต่งงานกับลูกเพื่อนเศรษฐี เพื่อนเศรษฐีที่อยู่ห่างไป 20 ไมล์ก็ให้เมาเก้ายะแต่งงานกับลูกสาวของเศรษฐีในหมู่บ้าน เศรษฐีไม่สบายใจที่เมาเก้ายะยังไม่ตาย เมื่อเศรษฐีไม่สบาย เขายังคิดจะฆ่าเมาเก้ายะ จึงให้เมาเก้ายะมา

ดูแลเขา แต่ภรรยาของเมาเก้ายะเล่าเรื่องของเศรษฐีที่อยากฆ่าเขาให้ฟังและไม่ให้ไปสุดท้ายเมื่อเศรษฐีใกล้จะตาย เมาเก้ายะและภรรยาจึงไปดูแลเศรษฐี เศรษฐีสั่งว่าไม่ให้เมาเก้ายะรับมรดกของเขา แต่ในเวลานั้นภรรยาของเมาเก้ายะรู้เศรษฐีคิดอะไร จึงร้องไห้เสียงดังจนกลบเสียงของเศรษฐี เมื่อเศรษฐีตายเมาเก้ายะได้มรดกของเศรษฐี เขาทดแทนบุญคุณให้แม่นางทำหม้อที่คลอดเขา คนเลี้ยงแพะและตายายที่สานฝาผนัง เมาเก้ายะตระหนักได้ว่าที่เขาต้องประสบภัยต่าง ๆ เนื่องจากเขาไม่มีความรู้ โชคดีที่มีภรรยาที่มีความรู้คอยช่วยเหลือ จึงสร้างโรงเรียนให้เด็กที่ยากจนเรียน เลิกกิจการค้าขายเหล้าและน้ำตาลเมาของเศรษฐีต่อและเปลี่ยนทำโรงงานทอผ้าต่อไป

(လူထုဦးလှ, 1963, p. 241)

นิทานเรื่องนี้สอนให้รู้จักความกตัญญูต่อผู้ที่มีพระคุณ ดังเช่นเมาเก้ายะตัวละครในนิทานที่มีความกตัญญูต่อผู้ที่มีพระคุณที่เคยช่วยเหลือเขา เมาเก้ายะมีความกตัญญูต่อผู้มีพระคุณเขาทดแทนบุญคุณให้แก่ผู้ที่เคยช่วยเหลือเขา ดังเช่นการตอบแทนบุญคุณของนางทำหม้อ คนเลี้ยงแพะ และตายายที่สานฝาผนังที่เคยเลี้ยงดูเขา ดังเช่นที่ปรากฏในนิทานว่า "เมื่อเศรษฐีตายเมาเก้ายะได้มรดกของเศรษฐี เขาทดแทนบุญคุณให้แม่นางทำหม้อที่คลอดเขา คนเลี้ยงแพะและตายายที่สานฝาผนัง" จากข้อความนี้สอนให้รู้ว่า ไม่ควรลืมบุญคุณของผู้ที่เคยช่วยเหลือเรายามที่มีทุกข์และควรทดแทนบุญคุณให้แก่ผู้ที่เคยมีพระคุณต่อเรา ยามที่มีโอกาส หรือแม้แต่เศรษฐีที่คิดอยากฆ่าเขาเขาก็ไปดูแลเศรษฐี ดังจะเห็นได้จากนิทานกล่าวไว้ว่า "เมื่อเศรษฐีไม่สบาย เขายังคิดจะฆ่าเมาเก้ายะ จึงให้เมาเก้ายะมาดูแลเขา แต่ภรรยาของเมาเก้ายะเล่าเรื่องของเศรษฐีที่อยากฆ่าเขาให้ฟังและไม่ให้ไป สุดท้ายเมื่อเศรษฐีใกล้จะตาย เมาเก้ายะและภรรยาจึงไปดูแลเศรษฐี" จากข้อความนี้สอนให้รู้ว่า ถ้าเป็นผู้ที่มีเคยมีบุญคุณต่อเรา แม้ว่าคนนั้นมีความปรารถนาที่ไม่ดีต่อเราและต้องการทำร้ายเรา เราก็ควรรู้จักกตัญญูและตอบแทนบุญคุณ ดังเช่นเมาเก้ายะแม้รู้ว่าเศรษฐีปรารถนาที่จะฆ่าเขาแต่เขาก็ยังไปดูแลเศรษฐี

นิทานยะไข่ที่ชี้ให้เห็นโทษของการดื่มสุราพบจำนวน 2 เรื่องได้แก่ **ผัวเมียคนจน เธอเป็นที่หนึ่ง ฉันเป็นที่สอง**ตัวอย่างเช่น ในนิทานเรื่อง **เธอเป็นที่หนึ่ง ฉันเป็นที่สอง** กล่าวถึงนักเลงสุราที่มีนิสัยอันธพาลกลายเป็นคนดีเพราะเชื่อฟังคำสั่งสอนของคนที่มีศีลธรรม ที่สอนให้รู้จักโทษของการดื่มสุรา เนื้อเรื่องสรุปความได้ว่า

...กาลครั้งหนึ่งนานมาแล้วในหมู่บ้านแห่งหนึ่ง มีนักเลงสุราคนหนึ่งมีนิสัยพาลและชอบด่าคนอื่นเป็นประจำ ชื่อว่ามองอ่องพยู ทุกคนไม่ชอบนิสัยของเขาจึงไม่มีใครพูดด้วย แต่เขากลับคิดว่าทุกคนกลัวเขา ในเวลาเช้าเขาไปขอข้าวและอาหารจากทุกบ้านในหมู่บ้าน คนในหมู่บ้านก็ให้ เพราะไม่อยากคุยกับเขา ตอนเย็นเขากินสุราและด่าคนอื่น ต่อมามีชายคนหนึ่งเป็นผู้ที่มีความเคร่งครัดในพุทธศาสนาและมีมารยาทดีชื่อว่าจยาพยูอ่อง เขาย้ายเข้ามาอยู่ในหมู่บ้านของนักเลงสุรา เมื่อนักเลงสุรามาด่าว่าเขาก็ไม่ตอบโต้ นักเลงสุราจึงถามว่าทำไมเขาถึงไม่ด่านักเลงสุรากลับ เขาตอบว่า ผู้มีความรู้และมารยาทดีย่อมไม่ต่อสู้กับคนพาล และชายผู้นี้ได้สั่งสอนนักเลงสุราถึงโทษแห่งการดื่มสุรา นักเลงสุราได้ฟังก็เกิดความอับอาย และยกย่องชายผู้นี้ว่าเป็นผู้มีความกล้าหาญที่กล้าว่ากล่าวตักเตือนเขา หลังจากนั้นนักเลงสุราก็เลิกดื่มเหล้าและไม่เที่ยวด่าทอคนอื่นอีกต่อไป

(လူထုဦးလှ, 1963, p. 195)

นิทานเรื่องนี้กล่าวถึงโทษของสุรา ดังจะเห็นได้จากนิทานกล่าวไว้ว่า "มีนักเลงสุราคนหนึ่งมีนิสัยพาลและชอบด่าคนอื่นเป็นประจำ ชื่อว่ามองอ่องพยู ทุกคนไม่ชอบนิสัยของเขาจึงไม่มีใครพูดด้วย แต่เขากลับคิดว่าทุกคนกลัวเขา" จากข้อความดังกล่าวสะท้อนให้เห็นโทษของการดื่มสุรา เมื่อดื่มสุราแล้วทำให้ขาดสติ ไม่สามารถควบคุมตนเอง ได้แสดงนิสัยอันพาล ด่าทอคนอื่นกลายเป็นที่รังเกียจของคนในสังคม ไม่มีใครอยากคบค้าสมาคมด้วย และในเรื่องนี้ยังปรากฏบทบาทของจยาพยูอ่องผู้ที่เคร่งครัดในพุทธศาสนาและมีมารยาทดีสั่งสอนมองอ่องพยูว่าผู้มีความรู้และมารยาทดีย่อมไม่ต่อสู้กับคนพาล และชายผู้นี้ได้สั่งสอนนักเลงสุราถึงโทษของการดื่มสุรา มองอ่องพยูก็เชื่อฟังที่จยาพยูอ่องสอนเขาเลิกดื่มเหล้าและไม่ด่าทอคนอื่นอีกต่อไป เหตุการณ์นี้สอนให้รู้ว่าผู้ที่มีปัญญาความรู้ย่อมไม่ต่อสู้กับคนที่มีนิสัยอันธพาล และยังสะท้อนให้เห็นว่าผู้ที่สามารถชี้ให้เห็นโทษของสุราและสั่งสอนคนขี้เหล้าให้เลิกดื่มเหล้าได้ เป็นผู้ที่เคร่งครัดในศาสนาและมีศีลธรรม

2. บทบาทหน้าที่ในการปลูกฝังให้รู้จักความสามัคคี

สำนวนเมียนมากล่าวไว้ว่า สามัคคี คือ พลัง สามัคคีเป็นสิ่งที่สำคัญ และจำเป็นในการดำเนินชีวิต อย่างมาก ดังนั้นตั้งแต่อดีตบรรพบุรุษในแต่ละยุคแต่ละสมัยปลูกฝังให้สังคมมีความสามัคคีเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกัน ทั้งในครอบครัวและสังคมเพราะหากคนในครอบครัวหรือคนในสังคมมีความสามัคคีแล้วนั้นย่อมสามารถเอาชนะปัญหาและอุปสรรคต่าง ๆ ได้ จากการศึกษานิทานพื้นบ้านยะไข่พบนิทานที่มีบทบาทหน้าที่ในการปลูกฝังเรื่องความสามัคคี จำนวน 14 เรื่อง

แบ่งได้เป็น 2 ประการ คือ การปลูกฝังความสามัคคีระหว่างคนในสังคมและการปลูกฝังความสามัคคีระหว่างคนในครอบครัว

2.1 **การปลูกฝังความสามัคคีระหว่างคนในสังคม**

จากการศึกษานิทานพื้นบ้านยะไข่พบนิทานยะไข่ที่มีบทบาทในการปลูกฝังเรื่องความสามัคคีระหว่างคนในสังคมพบ จำนวน 10 เรื่อง ได้แก่ **กับดักเสือ ไอ้ตะมาและไอ้ชะยา ปราชญ์คางคก แมวกับเสือ ขนหางกระต่าย บิทายและคนตาบอด ไอ้หลังโก่งและไอ้ตาบอด นกตีนแจกและอีกา ความตายของงู 10 หัว ช่างไม้** ตัวอย่างเช่น นิทานเรื่อง **ความตายของงู 10 หัว** ที่สะท้อนให้เห็นความสำคัญของความสามัคคี เนื้อเรื่องสรุปได้ว่า

> ...กาลครั้งหนึ่งนานมาแล้ว ในภูเขาแห่งหนึ่ง งูที่มี 10 หัว และงูที่มี 10 หางเป็นมิตรกัน วันหนึ่งชาวนาคนหนึ่งไปตัดไม้เพื่อทำไร่ที่ภูเขาที่งูสองตัวอาศัยอยู่ งูที่มี 10 หางปรึกษากับงูที่มี 10 หัวว่า "ฉันคิดว่า ชาวนาจะเผาป่า เราควรย้ายไปอยู่ที่อื่นก่อนชาวนามาเผาไฟ" แต่งูที่มี 10 หัวไม่ตกลงและกลับบอกว่า "เธอมีแค่หัวเดียวจะไปรู้เรื่องอะไรนอกจากความกลัว ถ้าเธอกลัวก็ย้ายหนีได้ ส่วนฉันมี 10 หัว ดังนั้นแม้ว่าจะต้องเผชิญกับอันตรายก็หนีทันทีได้" งูที่มี 10 หางย้ายไปอยู่ที่ปลอดภัย เมื่อชาวนามาเผาต้นไม้ งูที่มี 10 หัวพยายามหนี แต่ หัว 10 หัวของมันไม่ได้หนีไปทางเดียวกันแต่หนีกันไปคนละทิศละทาง งูจึงเคลื่อนตัวไม่ได้และถูกเพลิงเผาไหม้ตาย
>
> (လူထုဦးလှ, 1966, p. 221)

นิทานเรื่องนี้สะท้อนให้เห็นโทษของการแตกความสามัคคี ดังจะเห็นได้จากในนิทานที่กล่าวไว้ว่า "เมื่อชาวนามาเผาต้นไม้ งูที่มี 10 หัวพยายามหนี แต่หัว 10 หัว ของมันไม่ได้หนีไปทางเดียวกันแต่หนีกันไปคนละทิศละทาง งูจึงเคลื่อนตัวไม่ได้และถูกเพลิงเผาไหม้ตาย" จากข้อความดังกล่าวจะสะท้อนให้เห็นว่า งูที่มี 10 หัวเปรียบได้กับกลุ่มคนที่ไม่มีความสามัคคี เมื่อเผชิญกับอันตรายก็คิดถึงแต่ความปลอดภัยของตัวเองและไม่รู้จักร่วมมือป้องกันอันตรายที่เข้ามาในกลุ่ม ส่งผลให้ไม่สามารถหนีให้รอดพ้นจากอันตราย ทำให้เกิดผลเสียต่อตนเองและกลุ่มของตน

นอกจากนั้นยังกล่าวถึงประโยชน์ของความสามัคคี ตัวอย่างเช่น นิทานเรื่อง **ขนหางกระต่าย** กล่าวถึงเรื่องราวของพวกหอยที่เอาชนะกระต่ายได้ด้วยความสามัคคี เนื้อเรื่องสรุปได้ว่า

...กาลครั้งหนึ่งนานมาแล้ว กระต่ายและหอยเจอกันระหว่างทางและโต้เถียงปัญหาเรื่องหนึ่งกันอยู่ กระต่ายมีนิสัยโอ้อวดมาก หอยจึงเกิดความโกรธและพูดว่าถ้าสหายมีความกล้าหาญขนาดนั้น จะแข่งวิ่งกันไหม กระต่ายหัวเราะที่หอยพูด หอยโกรธมากและพูดต่อว่า เราพูดจริงมาแข่งวิ่งกันเถอะ กระต่ายดูถูกหอยและบอกว่าจะให้หอยวิ่งนำไปก่อน 15 นาที มันจะค่อย ๆ เดิน หอยไม่ยอมรับและกลับบอกว่า ต้องวิ่งพร้อมกันและตกลงกันว่า เมื่อวิ่งกระต่ายต้องเรียกหอย หอยจะตอบเพื่อแสดงให้เห็นว่าหอยวิ่งล่วงหน้าไปก่อน แต่หอยยังไม่แข่งทันที มันขอเวลา 7 วัน กระต่ายยอมตามที่หอยบอกโดยไม่คิดอะไร หอยไปหาเพื่อนหอยที่อยู่รอบ ๆ เขาและขอความช่วยเหลือ หอยเล่าเรื่องแข่งวิ่งกับกระต่ายให้เพื่อนฟัง หอยมันให้เพื่อนไปรอในระหว่างทางแล้ว เมื่อได้ยินเสียงเรียกของกระต่ายก็ให้ส่งเสียงตอบ ส่วนมันจะไปรอกระต่ายที่หลักชัย ในวันที่แข่งวิ่งเมื่อกระต่ายเริ่มวิ่ง หอยไปรอที่หลักชัยที่กระต่ายจะมา ส่วนกระต่ายวิ่งจนหมดแรง แต่เมื่อใดที่มันเรียกหอยก็ได้ยินเสียงตอบของหอยตลอด จนเมื่อมันวิ่งมาถึงศิลาหินแผ่นหนึ่ง มันลองเรียกหอยอีกก็ได้ยินเสียงตอบจากหอย กระต่ายโกรธมาก จึงกระโดดบนศิลาหินและด่าหอย สุดท้ายกระต่ายกระโดดจนหมดแรงและตายบนศิลาหิน หอยทั้งหลายก็กินขนหางที่อยู่ตรงก้นของกระต่าย ด้วยเหตุนี้ หอยจึงมีขนรูปร่างคล้ายกับขนหางกระต่าย

(လူထုဦးလှ, 1963, p. 237)

นิทานเรื่องนี้สอนให้เห็นพลังของความสามัคคี ดังจะเห็นได้จากความในนิทานที่กล่าวว่า "หอยมันให้เพื่อนไปรอในระหว่างทางแล้ว เมื่อได้ยินเสียงเรียกของกระต่ายก็ให้ส่งเสียงตอบ ส่วนมันจะไปรอกระต่ายที่หลักชัย ในวันที่แข่งวิ่ง เมื่อกระต่ายเริ่มวิ่ง หอยไปรอที่หลักชัยที่กระต่ายจะมา ส่วนกระต่ายวิ่งจนหมดแรง แต่เมื่อใดที่มันเรียกหอยก็ได้ยินเสียงตอบของหอยตลอดจนเมื่อมันวิ่งมาถึงศิลาหินแผ่นหนึ่ง มันลองเรียกหอยอีกก็ได้ยินเสียงตอบจากหอย กระต่ายโกรธมาก" ในความเป็นจริงหอยเป็นสัตว์ตัวเล็ก เคลื่อนตัวช้าไม่สามารถแข่งวิ่งกับกระต่ายให้ชนะได้ แต่ในเรื่องนี้จะเห็นได้ว่าหอยมีสติปัญญาและมีความสามัคคีในกลุ่มจึงสามารถเอาชนะกระต่ายที่วิ่งเร็วได้ เรื่องนี้แสดงให้เห็นพลังของความสามัคคี บางครั้งไม่สามารถทำสิ่งใดสำเร็จได้เพียงคนเดียว แต่ต้องอาศัยความร่วมมือจากคนในกลุ่ม จึงจะสามารถเอาชนะปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นด้วยพลังของความสามัคคี

2.2 บทบาทหน้าที่ในการปลูกฝังความสามัคคีระหว่างคนในครอบครัว

นอกจากนิทานพื้นบ้านยะไข่มีบทบาทในการปลูกฝังความสามัคคีระหว่างคนในสังคมแล้ว ยังพบนิทานที่มีบทบาทในการปลูกฝังความสามัคคีระหว่างคนในครอบครัว จากการศึกษาพบนิทาน จำนวน 4 เรื่อง ได้แก่ **วัว เจ้าชาย 4 องค์ คุณจอเทว คนพาลและสองพี่น้อง** ตัวอย่างเช่นนิทานเรื่อง **วัว** กล่าวถึงพี่น้องที่ช่วยดูแลและปกป้องกันและกัน สรุปความได้ว่า

> ...กาลครั้งหนึ่งนานมาแล้ว ในเมืองแห่งหนึ่งมีผู้หญิงคนหนึ่งอาศัยอยู่ **ผู้หญิงคน**นั้นคลอดลูก 5 ครั้ง ใน 4 ครั้งแรกเธอคลอดลูกเป็น พญานาค นกเขา วัว และ**ช้าง** และในครั้งสุดท้าย เธอคลอดลูกเป็นมนุษย์ เมื่อพญานาค นกเขา และช้างโตขึ้นได้**เป็นหัวหน้า**ของแต่ละเผ่าพันธุ์ ส่วนวัวอาศัยอยู่กับมนุษย์ มีกษัตริย์องค์หนึ่งอยากได้วัว**ตัวดังกล่าว**เนื่องจากว่า เป็นวัวที่มีลักษณะเป็นมงคล กษัตริย์จึงเรียกน้องชายของวัวมาหา**และกล่าว**ว่า แลกวัวกันไหม น้องชายของวัวก็ไม่ยอมแลก กษัตริย์โกรธและสั่งน้องชาย**ของวัว**ว่าอีก 7 วัน กษัตริย์จะหว่านงา 3 ตืน (หน่วยตวงอย่างหนึ่งแบบเมียนมา 1 ตืนมี 16 ปยี) หลังจากหว่านงาแล้วน้องชายของวัวต้องเก็บเมล็ดงาทั้งหมด ถ้าไม่สามารถเก็บงาได้หมดก็ต้องให้วัวแก่กษัตริย์ น้องชายก็ร้องไห้กลับบ้านมา เมื่อพี่วัวรู้เรื่องทั้งหมดก็ **เรียกพี่**ซึ่งเป็นนกเขามาขอความช่วยเหลือ ในวันที่ 7 เจ้านกเขาพร้อมด้วยนกเขาจำ**นวนแสนตัว**มาช่วยกันเก็บเมล็ดงา กษัตริย์จึงยอมแพ้น้องชายของวัวและหาวิธีอื่น กษัตริย์**ให้วัวของ**กษัตริย์และวัวของน้องชายวัวแข่งขวิดกัน ถ้าพี่วัวแพ้ กษัตริย์ก็จะเอาวัวไป **น้องชาย**ก็กลับบ้านและเล่าเรื่องทั้งหมดให้พี่วัวฟัง วัวจึงเรียกพี่พญานาคมาและขอความ**ช่วยเหลือ**ในวันที่แข่งขวิดวัวกัน พญานาคทำหลุมโคลนบริเวณฝ่ายวัวของกษัตริย์ วัว**ของกษัตริย์**ก็ไม่สามารถสู้ได้จึงแพ้วัวของน้องชายวัว สุดท้ายกษัตริย์สั่งให้น้องชายของวัว**สร้างกำแพง**เมืองด้วยงาช้าง น้องชายคิดว่าเขาไม่สามารถเอาชนะกษัตริย์ในครั้งนี้ได้ แต่**พี่วัวเรียกพี่**ช้างมาและขอความช่วยเหลือ เจ้าช้างก็เล่าเรื่องทั้งหมดให้ช้างทั้งหลายฟังและขอช่วยเหลือ ช้างทั้งหลายก็ยอมเสียสละงาของตนและช่วยสร้างกำแพงเมือง กษัตริย์พิศวงมากที่น้องชายของวัวมีความสามารถพิเศษจึงยกพระธิดาให้แต่งงานกับน้องชายของวัวและให้ปกครองบ้านเมือง
>
> (လူထုဦးလှ, 1963, p. 83)

นิทานเรื่องนี้สอนให้มีความสามัคคีระหว่างคนในครอบครัวโดยชี้ให้เห็นพลังของความสามัคคี ดังเช่นนิทานในเรื่องนี้กล่าวถึงเรื่องราวของพี่น้อง 5 คน ได้แก่ พญานาค นกเขา วัว ช้างและมนุษย์ เมื่อมีปัญหาเกิดขึ้นกับพี่น้องคนหนึ่ง พี่น้องคนอื่น ๆ ก็ช่วยกันแก้ไขปัญหาจนเอาชนะได้ ดังความในนิทานที่กล่าวว่า "น้องชายคิดว่าเขาไม่สามารถเอาชนะกษัตริย์ในครั้งนี้ได้ แต่พี่วัวเรียกพี่ช้างมาและขอความช่วยเหลือ เจ้าช้างก็เล่าเรื่องทั้งหมดให้ช้างทั้งหลายฟังและขอช่วยเหลือ ช้างทั้งหลายก็ยอมเสียสละงาของตนและช่วยสร้างกำแพงเมือง" เหตุการณ์นี้ สอนให้เห็นว่า เมื่อเกิดภัยอันตรายในครอบครัว ควรร่วมมือกันช่วยเหลือและป้องกันภัยอันตรายจากภายนอก ในนิทานกษัตริย์เป็นตัวแทนของผู้ที่จะมาทำร้ายคนในครอบครัว ส่วนพี่น้อง 5 คน ได้แก่ พญานาค นกเขา วัว ช้างและมนุษย์เป็นตัวแทนของสมาชิกในครอบครัวที่มีความสามารถแตกต่างกัน สามารถร่วมมือกันต่อสู้กับกษัตริย์ที่มีฐานะเหนือกว่าได้

ตัวอย่างนิทานอีกตัวอย่างหนึ่งที่ชี้ให้เห็นโทษของการแตกความสามัคคีระหว่างพี่น้องที่ไม่รู้จักรักกันและกัน เช่น นิทานเรื่อง **คนพาลและสองพี่น้อง** ที่กล่าวถึงเรื่องราวของพี่สาวที่หลงเชื่อคนพาลและ ทำร้ายน้องชายของตัวเอง เนื้อเรื่องสรุปได้ว่า

> ...กาลครั้งหนึ่งนานมาแล้วคนตัดไม้ ซึ่งเป็นพ่อม่ายมีลูก 2 คน เมื่อเขากลับมาบ้านก็ซื้อหมากมาให้ลูกทั้ง 2 คน ทุกวัน วันหนึ่ง ยักษ์จับคนตัดไม้กินแล้วปลอมตัวเป็นคนตัดไม้และกลับมาบ้าน เมื่อลูกชายคนเล็กขอหมากจากยักษ์ ยักษ์ก็ให้หมากที่บูดเน่า พี่สาวซึ่งมีอายุมากกว่ารู้ว่าคนนั้นไม่ใช่พ่อจึงพากันหนีออกจากบ้าน เมื่อพี่น้อง 2 คนมาถึงเมืองแห่งหนึ่ง พี่สาวพบกับคนพาลและหลงรัก คนพาลไม่อยากเลี้ยงดูน้องชาย จึงให้พี่สาวฆ่าน้องชาย พี่สาวก็ทำตามที่คนพาลสั่ง พี่สาวให้น้องชายไปเด็ดมะม่วงที่ทิศตะวันออก ซึ่งเป็นต้นมะม่วงที่ยักษ์เฝ้าดูและเมื่อมีคนมาเด็ดยักษ์ก็จะจับคนนั้นกิน นางฟ้าที่เป็นแม่เมื่อชีวิตที่หลังรู้ความคิดของพี่สาว จึงให้สิงโตให้น้องชายหนึ่งตัว เมื่อน้องชายและสิงโตเดินทางมาถึงต้นมะม่วง ยักษ์ห้ามน้องชายเด็ดมะม่วง น้องชายไม่ยอมและสิงโตคำรามให้ ยักษ์ตกใจและให้มะม่วงแก่เขา คนพาลและพี่สาวให้น้องชายไปเก็บดอกบัวที่ทิศตะวันตกที่นาคเฝ้าดู นางฟ้าก็ให้แมลงภู่ 1 ตัวแก่เขา เมื่อถึงบ่อน้ำ ขณะที่เขาเก็บดอกบัวก็ถูกนาคจับ สิงโตเรียกยักษ์ที่เฝ้าต้นมะม่วงให้มาดูดน้ำจากบ่อน้ำให้หมด เมื่อน้ำหมด ก็ให้แมลงภู่หาที่ติดต่อกับเมืองนาค เมื่อเจอรู สิงโตก็คำราม พญานาคได้ยินเสียงสิงโต ก็คืนน้องชายให้สิงโตพร้อมด้วยดอกบัว น้องชายรู้ว่าพี่สาวอยากฆ่าเขา จึงไปคุยกับพี่สาว พี่สาวสาบานว่าถ้าเธออยากฆ่าน้องชายจริงแล้วก็ขอให้เมื่อเดินไป 9 ก้าว

> ขอให้ธรณีสูบ เมื่อพี่สาวก้าวไป 9 ก้าว ธรณีก็สูบพี่สาว น้องชายพยายามช่วยพี่สาว แต่คว้าได้แค่ผมของพี่สาว น้องชายเสียใจมากและวางผมของพี่สาวไว้ที่ต้นกล้วยไม้ ตั้งแต่นั้นมาชาวยะไข่เชื่อกันว่า รากของกล้วยไม้คือผมของพี่สาวที่น้องชายวางไว้
>
> (လူထုဦးလှ,1966, p. 211)

นิทานเรื่องนี้สอนให้เห็นโทษของการแตกความสามัคคีระหว่างพี่น้องโดยชี้ให้เห็นความสำคัญของสามัคคีในครอบครัวโดยเปรียบเทียบกับเหตุการณ์สองเหตุการณ์ ในเหตุการณ์แรกเมื่อพี่น้องสองคนเผชิญหน้ากับยักษ์ พี่น้องสองคนช่วยกันหนีจึงรอดพ้นภัยจากยักษ์ ดังจะเห็นได้จากความในนิทานที่กล่าวว่า "ยักษ์จับคนตัดไม้กินแล้วปลอมตัวเป็นคนตัดไม้และกลับมาบ้านเมื่อลูกชายคนเล็กขอหมากจากยักษ์ ยักษ์ก็ให้หมากที่บูดเน่า พี่สาวซึ่งมีอายุมากกว่ารู้ว่าคนนั้นไม่ใช่พ่อจึงพากันหนีออกจากบ้าน" สะท้อนให้เห็นว่าเมื่อเผชิญกับภัยอันตราย พี่น้องสองคนสามารถเอาชนะเพราะมีความสามัคคีและช่วยเหลือซึ่งกันและกัน เหตุการณ์ที่สอง คือ เมื่อคนพาลที่เป็นคนอื่นเข้ามาแทรกกลางระหว่างพี่น้องสองคน สั่งให้พี่สาวฆ่าน้องชาย พี่สาวก็หลงเชื่อและฆ่าน้องชายตามที่คนพาลสั่ง ดังจะเห็นได้จากความในนิทานที่กล่าวว่า "พี่สาวพบกับคนพาลและหลงรัก คนพาลไม่อยากเลี้ยงดูน้องชาย จึงให้พี่สาวฆ่าน้องชาย พี่สาวก็ทำตามที่คนพาลสั่ง พี่สาวให้น้องชายไปเด็ดมะม่วงที่ทิศตะวันออกซึ่งเป็นต้นมะม่วงที่ยักษ์เฝ้าดูและเมื่อมีคนมาเด็ดยักษ์ก็จะจับคนนั้นกิน" เหตุการณ์ดังกล่าวสะท้อนให้เห็นชีวิตจริง หากสมาชิกในครอบครัวแตกความสามัคคีหลงเชื่อคนอื่นและทะเลาะกัน การแตกความสามัคคีจะนำผลร้ายมาสู่คนในครอบครัวและคนที่คิดร้ายต่อคนในครอบครัวก็ต้องถูกลงโทษ ดังเช่นพี่สาวที่ถูกธรณีสูบ ดังความในนิทานที่กล่าวว่า "น้องชายรู้ว่าพี่สาวอยากฆ่าเขา จึงไปคุยกับพี่สาว พี่สาวสาบานว่าถ้าเธออยากฆ่าน้องชายจริงแล้วก็ขอให้เมื่อเดินไป 9 ก้าว ขอให้ธรณีสูบ เมื่อพี่สาวก้าวไป 9 ก้าว ธรณีก็สูบพี่สาว น้องชายพยายามช่วยพี่สาว แต่คว้าได้แค่ผมของพี่สาว"

บทบาทหน้าที่ในการเป็นทางออกให้กับความคับข้องใจของคนในสังคม

คติชนมีบทบาทหน้าที่สำคัญอย่างหนึ่งคือ บทบาททางจิตใจ เพราะคติชนสามารถเสนอทางเลือกที่ชดเชยให้กับสิ่งที่มนุษย์ปรารถนาแต่ทำไม่ได้ในชีวิตจริงและยังเสนอทางออกให้กับปัญหาที่เกิดจากกฎเกณฑ์ ทางสังคมที่เคร่งครัดซึ่งทำให้คนในสังคมมีความคับข้องใจหรือความอึดอัดที่ไม่สามารถพูดหรือแสดงออกเมื่อเกิดความขัดแย้งในใจได้ โดยเฉพาะคติชนประเภทนิทานมหัศจรรย์ นิทานมุขตลก เพลงร้องเล่นหรือ การละเล่นพื้นบ้าน (ศิราพร ณ ถลาง, 2555, น. 396)

จากการศึกษานิทานพื้นบ้านยะไข่ พบนิทานที่มีบทบาทหน้าที่ในการเป็นทางออกให้กับความคับข้องใจของคนในสังคม จำนวน 34 เรื่อง แบ่งได้เป็น 2 ประการ คือ บทบาทในการเป็นทางออกให้กับความรู้สึกขัดแย้ง และบทบาทในการเป็นทางระบายความกดดันในใจอันเกิดจากกฎเกณฑ์ในสังคม

1. **บทบาทในการเป็นทางออกให้กับความรู้สึกขัดแย้ง**

บทบาทของนิทานประการนี้ มีความสำคัญต่อสังคมเพราะนิทานเป็นสื่อที่คนในสังคมใช้เพื่อระบายออกความคิดเห็นของบุคคลที่ไม่สามารถเปิดเผยในสังคมได้ซึ่งสามารถช่วยลดความคับข้องใจได้ถึงระดับหนึ่ง ในสังคมจะมีกรณีที่เกิดความขัดแย้งระหว่างความขัดแย้งความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลกับบุคคลที่มีฐานะไม่เท่าเทียมกัน จากการศึกษานิทานพื้นบ้านพบนิทานยะไข่ที่มีบทบาทในการเป็นทางออกให้กับความรู้สึกความขัดแย้ง จำนวน 17 เรื่อง ซึ่งจำแนกได้เป็น 2 ประการ คือ ความขัดแย้งระหว่างสมาชิกในครอบครัวและความขัดแย้งระหว่างคนในสังคม

1.1 **ความขัดแย้งระหว่างสมาชิกในครอบครัว**

จากการศึกษานิทานพื้นบ้านยะไข่ พบนิทานที่สะท้อนให้เห็นความขัดแย้งระหว่างสมาชิกในครอบครัว จำนวน 12 เรื่อง ได้แก่ **การละเล่นขายคนที่โกรธ ลิงทำให้หลงเสน่ห์ เจ้าชาย 4 องค์ ผัวเมียคนจน นางเทวเยที่ซื่อสัตย์ พรและวาสนา เจ้าชายทองคนที่เชื่อเมีย คนพาลและสองพี่น้อง เจ้าชายควาย เจ้าชายแขก นางสุดท้อง** ซึ่งความขัดแย้งที่ปรากฏในนิทานจะกล่าวถึงความขัดแย้งระหว่างพ่อตากับลูกเขย แม่สามีกับลูกสะใภ้ สามีกับภรรยา ตัวอย่างเช่น นิทานเรื่อง **การละเล่นขายคนที่โกรธ**กล่าวถึงความขัดแย้งระหว่างพ่อตากับลูกเขยว่า

> ...กาลครั้งหนึ่งนานมาแล้ว ในครอบครัวหนึ่งมีพ่อตาและลูกเขยที่มีนิสัยชอบแกล้งคนอื่น ทั้งสองคนชอบแกล้งกันและกันเมื่ออยู่ในบ้านหรือไปทำนาอยู่เสมอจนโกรธกัน ดังนั้น พ่อตาและลูกเขยจึงตกลงกันว่าถ้าใครแกล้งแค่ไหนก็ห้ามโกรธและคนที่โกรธต้องถูกขาย วันหนึ่งพ่อตาให้ลูกเขยสร้างเถียงนา ลูกเขยก็สร้างเถียงนาขนาดเล็กด้วยหญ้า เมื่อพ่อตามาดูเถียงนาก็ไม่เห็นจึงถามลูกเขย ลูกเขยชี้ให้ดู พ่อตาเห็นวัวกำลังเหยียบเถียงนาและกินเถียงนาเพราะนึกว่าเป็นใบหญ้า พ่อตาก็ข่มใจไม่ให้โกรธ เวลาผ่านไปพ่อตาและลูกเขยไปเก็บลูกมะปราง ก่อนกลับบ้านพ่อตาไปอุจจาระ ในเวลานั้นลูกเขยแอบเข้าไปอยู่ในตะกร้าที่เต็มไปด้วยลูกมะปราง เมื่อพ่อตากลับมาไม่เห็นลูกเขย ก็นึกว่าเขากลับไปก่อน จึงแบกตะกร้ามะปรางกลับมา เมื่อถึงบ้านพ่อตาเห็นลูกเขยออกมาจากตะกร้านั้นก็โกรธ แต่ข่มใจไว้ วันต่อมาพ่อตาและลูกเขยไปเก็บหน่อไม้ ก่อนกลับบ้าน

ลูกเขยรู้ว่าพ่อตาจะแอบเข้าในตะกร้าเพื่อให้เขาแบก จึงแกล้งพูดกับพ่อตาว่าจะไปอุจจาระ พ่อตาก็รอในตะกร้าจนดึกแต่ลูกเขยไม่กลับมา เมื่อพ่อตาถึงบ้านก็เห็นลูกเขยที่กลับมาก่อน พ่อตาโกรธแต่ข่มใจไว้ วันหนึ่งพ่อตาและลูกเขยไปเยี่ยมบ้านของเพื่อนพ่อตา เจ้าของบ้านเลี้ยงข้าวปลาอาหารให้พ่อและลูกเขย พ่อตาบอกเพื่อนว่าลูกเขยของเขากินแต่พืชผักและชอบกินเผ็ด เจ้าของบ้านจึงเลี้ยงแกงหน่อไม้ใส่พริกขี้หนูที่เผ็ดมากให้ลูกเขย กลางคืนลูกเขยท้องเสีย จะเข้าห้องน้ำแต่พ่อตาผูกเท้าของลูกเขยไว้กับเสาบ้านด้วยเชือก ลูกเขยไปห้องน้ำไม่ได้ ลูกเขยโกรธพ่อตาแต่ข่มใจและขอร้องพ่อตาให้แก้เชือก พ่อตาก็ช่วยแก้เชือก สุดท้ายทั้งสองคนเข้าใจกันว่า การแกล้งกันและกันเป็นสิ่งที่ไม่ดีและตั้งแต่นั้นมาพ่อตาและลูกเขยก็ไม่แกล้งกันและกันอีกต่อไป

(လူထုဦးလှ, 1963, p. 33)

นิทานเรื่องนี้กล่าวถึงความขัดแย้งระหว่างพ่อตากับลูกเขย ในสังคมยะไข่ผู้ชายจะย้ายเข้าไปอยู่ในบ้านของผู้หญิงหลังแต่งงานและทำหน้าที่ดูแลพ่อแม่ของภรรยา การย้ายเข้าไปอยู่ด้วยกันนั้นบางครั้งอาจเกิดความสัมพันธ์ที่ดีและไม่ดีระหว่างพ่อแม่ของภรรยากับลูกเขย ความขัดแย้งที่พบเสมอ คือ ความขัดแย้งระหว่างพ่อตากับลูกเขย ดังเช่นในนิทานเรื่องนี้ที่กล่าวถึงความขัดแย้งระหว่างพ่อตากับลูกเขย ดังเห็นได้จากการพยายามเอาชนะกันระหว่างพ่อตากับลูกเขยในเหตุการณ์ต่าง ๆ การพยายามเอาชนะกันของทั้งสองฝ่ายสะท้อนให้เห็นถึงความพยายามแย่งชิงความเป็นใหญ่ในบ้านระหว่างพ่อตากับลูกเขย เหตุการณ์ที่ลูกเขยพยายามเอาชนะพ่อตาเปรียบเสมือนการระบายความคับข้องใจของลูกเขยที่ความเป็นจริงแล้วไม่อาจสามารถตอบโต้ได้ดังเช่นในนิทาน และท้ายที่สุดในนิทานเรื่องนี้จะเห็นได้ว่า จบลงด้วยเหตุการณ์ที่พ่อตากับลูกเขยเลิกแกล้งกันแสดงถึงการประนีประนอมระหว่างพ่อตากับลูกเขย ถ้าหากทั้งสองฝ่ายอยู่ร่วมกันด้วยความสงบสุขก็ไม่เกิดความขัดแย้งภายในครอบครัว

นิทานที่กล่าวถึงความขัดแย้งระหว่างแม่สามีกับลูกสะใภ้ ตัวอย่างเช่น นิทานเรื่อง **คนที่เชื่อเมีย** กล่าวถึงเรื่องราวของลูกชายที่ทิ้งแม่ตาบอดตามที่ภรรยาสั่ง ความว่า

...กาลครั้งหนึ่งนานมาแล้ว ในหมู่บ้านแห่งหนึ่งมีผู้หญิงตาบอดอาศัยอยู่ เธอมีลูกชายหนึ่งคน ลูกชายดูแลแม่อย่างดี วันหนึ่งแม่ตาบอดเสียใจต่อทุกข์ยากที่ตาบอด เธอจึงตัดสินใจว่าจะไปฏิบัติธรรมและสร้างบุญกุศลเพื่อหลุดพ้นจากความทุกข์ยากนี้ ดังนั้นเธอจึงบอกลูกชายว่าเธออยากฟังธรรมะของพระพุทธเจ้า ลูกชายก็

อธิบายความหมายของอนิจจัง ทุกขังและอนัตตาซึ่งเป็นธรรมะของพระพุทธเจ้าที่เขาเคยฟังให้แม่ฟัง แม่ก็จดจำคำทั้งสามนี้ไว้และสวดตลอดเวลา ลูกสะใภ้ไม่อยากได้ยินเสียงของแม่สามี และเกลียดแม่สามีมาก จึงบอกสามีว่าไม่ให้แม่สามีอยู่ที่บ้านดีกว่า สามีไม่อยากทิ้งแม่ แต่ไม่สามารถฝืนคำพูดของภรรยาได้จึงไม่พูดอะไรและอยู่เฉย ๆ ภรรยารู้ว่าสามีไม่อยากทิ้งแม่จึงให้สามีเลือกว่าจะทิ้งภรรยาหรือทิ้งแม่ สุดท้ายสามีกลัวภรรยาจึงให้สัญญาว่าจะทิ้งแม่ ดังนั้น ในวันรุ่งขึ้นลูกชายให้แม่นั่งเรือและออกไปจากบ้าน แต่เขาสงสารแม่ที่มีบุญคุณและไม่มีใครดูแล จึงกลับบ้านมาพร้อมกับแม่ แต่ภรรยาไม่พอใจและให้ทิ้งแม่สามีอีก สุดท้ายลูกชายทิ้งแม่ไปกับเรือ เรือที่แม่ตาบอดนั่งมาลอยมาถึงเมืองของยักษ์ ในเมืองยักษ์ เจ้ายักษ์ประกาศไว้ว่า ถ้าคนไหนไม่กลัวที่ถูกหลอกถึง 3 ครั้งก็ห้ามจับกิน เมื่อแม่ตาบอดถึงเมืองยักษ์ ยักษ์ทั้งหลายหลอกแม่ตาบอด แต่แม่ตาบอดไม่กลัวและท่องอนิจจัง ทุกขังและอนัตตาซึ่งเป็นธรรมะของพระพุทธเจ้า ยักษ์ทั้งหลายจึงพาแม่ตาบอดมาส่งให้เจ้ายักษ์ เจ้ายักษ์ก็ให้ทองแม่ตาบอดมาเต็มเรือและลอยเรือกลับมาตามน้ำ ส่วนลูกชายสำนึกได้ที่ทิ้งแม่ จึงตามมาหาแม่ที่ลำธาร เมื่อเห็นเรือที่แม่นั่งลอยมาลูกชายก็พาแม่กลับแม่ ส่วนลูกสะใภ้ก็ไม่รังเกียจแม่สามีที่มีทอง ตั้งแต่นั้นมาครอบครัวของแม่ตาบอดก็อยู่อย่างมีความสุขโดยปฏิบัติธรรมตลอดไป

(လူထုဦးလှ, 1966, p. 75)

นิทานเรื่องนี้สะท้อนให้ถึงความขัดแย้งระหว่างแม่สามีกับลูกสะใภ้ ดังจะเห็นได้จากพฤติกรรมของตัวละครแม่ตาบอดในนิทานเป็นตัวแทนของแม่สามีที่อยู่ด้วยกับลูกชายและลูกสะใภ้ เหตุการณ์ที่แม่ตาบอดจดจำธรรมะสามคำที่ได้จากลูกชายและสวดตลอดเวลาเหมือนกับแม่สามีที่บ่นลูกสะใภ้ตลอดเวลาในชีวิตจริง การจดจำธรรมะเป็นการกระทำที่ดี แต่ลูกสะใภ้ไม่อยากได้ยินเสียงของแม่สามีและรู้สึกอึดอัด สะท้อนให้เห็นว่าในชีวิตจริง แม้ว่าแม่สามีอาจจะคิดว่าการบ่นต่อลูกสะใภ้เป็นสิ่งที่ดีและเป็นการสั่งสอนลูกสะใภ้ อาการตาบอดของแม่สามีในนิทานเหมือนกับสถานการณ์ในชีวิตจริงที่แม่สามีไม่เข้าใจความรู้สึกอึดอัดของลูกสะใภ้ที่มีต่อแม่สามี แต่ท้ายที่สุดนิทานจบลงด้วยความสุขทั้งแม่สามีและลูกสะใภ้สามารถอยู่ร่วมกันในบ้านได้อย่างมีความสุข

1.2 ความขัดแย้งระหว่างชนชั้นในสังคม

ในสังคมผู้ที่มีสถานภาพที่ด้อยกว่าย่อมไม่สามารถโต้ตอบผู้ที่มีสถานภาพสูงกว่าได้เช่น ประชาชนธรรมดาไม่สามารถตอบโต้ผู้ที่มีอำนาจ ผู้ที่มีฐานะยากจนไม่สามารถตอบโต้ผู้ที่มีฐานะร่ำรวย เด็กไม่สามารถโต้แย้งผู้อาวุโสกว่าได้ นิทานจึงทำหน้าที่เป็นช่องทางในการระบาย

ความคับข้องใจให้คนในสังคมที่ไม่สามารถโต้แย้งได้ผ่านออกมาในรูปของนิทาน จากการศึกษานิทานพื้นบ้านยะไข่ พบนิทานยะไข่ที่กล่าวถึงความขัดแย้งระหว่างคนในสังคม จำนวน 5 เรื่อง ได้แก่ **ถ้าไม่เชื่อต้องเป็นทาส กษัตริย์เขางอก ตอดะลีและเศรษฐี ช่างไม้ ข้อหิ้วมือ 1 ข้อ** ตัวอย่างเช่น นิทานเรื่อง **ถ้าไม่เชื่อต้องเป็นทาส** กล่าวถึงความขัดแย้งระหว่างผู้อาวุโสและชายหนุ่มว่า

> ...กาลครั้งหนึ่งนานมาแล้ว ในหมู่บ้านแห่งหนึ่งมีชายหนุ่ม 4 คน เป็นเพื่อนกัน พวกเขาอายุ 16 ปี มีนิสัยชอบแกล้งคนอื่น ยังมีผู้เฒ่าคนหนึ่งอาศัยอยู่ที่ริมคลองใกล้หมู่บ้าน ผู้เฒ่าคนนั้นไปในหมู่บ้านเพียงปีละครั้งแต่เขารู้ชื่อของคนในหมู่บ้านทั้งหมด วันหนึ่งชายหนุ่ม 4 คน ไปทดสอบผู้เฒ่า ทั้ง 5 คน ตกลงกันว่าจะเล่านิทานเรื่องต่าง ๆ หากใครไม่เชื่อเรื่องนั้นจะต้องเป็นทาส ชายหนุ่มคนที่หนึ่งเริ่มเล่าว่า เมื่อเขาเป็นเด็กอยู่ในครรภ์ แม่ของเขาอยากกินของเปรี้ยว เขาจึงออกจากครรภ์ของแม่และไปเด็ดมะขามมาให้แม่ผู้เฒ่าก็เชื่อที่ชายหนุ่มคนแรกเล่า ชายหนุ่มคนที่ 2 เล่าว่าเมื่อเขาเป็นเด็กอยู่ในครรภ์แม่ของเขาอยากกินมะพร้าว เขาจึงออกจากครรภ์ ปีนขึ้นไปเก็บลูกมะพร้าวและลงจากต้นมะพร้าวด้วยบันได ผู้เฒ่าก็เชื่อเรื่องที่ชายหนุ่มที่สองเล่า ชายหนุ่มคนที่ 3 เล่าว่าวันหนึ่งเขาจับปลาตัวเบ้อเร่อจากคลองได้ เขาหิ้วปลาจนถึงบ้านไม่ไหว จึงไปเอาไฟจากบ้านมาย่างปลาในคลองกิน ผู้เฒ่าก็เชื่อเรื่องนี้ ชายหนุ่มคนสุดท้ายเล่าว่า บ้านเรือนของเขากว้างใหญ่มาก วันหนึ่งทาสคลอดลูก เด็กคนนั้นพลัดตกลงพื้น เมื่อลงถึงพื้นเด็กกลายเป็นวัยผู้เฒ่า ผู้เฒ่าก็เชื่อเรื่องนั้น สุดท้ายผู้เฒ่าเล่าว่า 16 ปีที่แล้วเขาปลูกต้นฝ้าย ต้นฝ้ายนั้นออกผลฝ้ายมา 4 ผล เขาได้เด็ก 4 คน จากผลฝ้ายสุก เด็ก 4 คนนั้นเป็นทาสของเขา เขาตั้งชื่อทาส 4 คนว่า ต่อกะ ดัดตะ มุตะและสิตะ ทาสของเขาหนีหายไป แต่วันนี้เขากลับได้เจอกับทาสของเขาคือชายหนุ่มทั้ง 4 คน นั้นเอง ผู้เฒ่าถามพวกชายหนุ่มว่าเชื่อไหม พวกคนหนุ่มก็แปลกใจที่ผู้เฒ่ารู้ชื่อของเขาและหากพวกเขาเชื่อก็ตกลงว่าพวกเขาต้องตกเป็นทาสของผู้เฒ่า ถ้าตอบว่าไม่เชื่อก็จะเป็นทาส จึงคิดไม่ออกว่าต้องตอบอย่างไร สุดท้ายชายหนุ่มทั้ง 4 คน ยอมแพ้และขอโทษผู้เฒ่าที่มาท้าทายผู้อาวุโสที่มีความรู้มากกว่าพวกเขา
>
> (လူထုဦးလှ, 1963, p. 111)

นิทานเรื่องนี้สะท้อนให้เห็นความขัดแย้งระหว่างผู้อาวุโสและคนหนุ่มสาวในสังคมยะไข่ เนื้อเรื่องกล่าวถึงเรื่องราวของชายหนุ่ม 4 คน ไปทดสอบผู้เฒ่าด้วยการแข่งเล่านิทานและตก

ลงกันว่าหากใครแพ้ต้องกลายเป็นทาส แต่เนื่องจากผู้เฒ่าเป็นผู้ที่มีความรู้และประสบการณ์มากกว่าชายหนุ่มทั้ง 4 คน สุดท้ายชายหนุ่มทั้ง 4 คนจึงพ่ายแพ้ผู้เฒ่า ซึ่งในสังคมยะไข่เป็นสังคมที่ให้ความสำคัญกับผู้อาวุโส เด็กต้องเคารพพ่อแม่ครูบาอาจารย์และผู้อาวุโส การโต้เถียงกับผู้อาวุโสเป็นมารยาทที่ไม่ควรทำ ในชีวิตจริงจึงไม่มีใครกล้าโต้เถียงกับผู้อาวุโส แต่ในนิทานเรื่องนี้ชายหนุ่มทั้ง 4 คน ต้องการเอาชนะผู้เฒ่าในเรื่องจึงไปท้าทายผู้อาวุโส การกระทำดังกล่าวสะท้อนให้เห็นการระบายความคับข้องใจของคนวัยหนุ่มสาวในสังคมยะไข่ที่ต้องการตอบโต้หรือโต้เถียงแต่ไม่สามารถกระทำได้และถึงแม้พยายามโต้ตอบผู้อาวุโสอย่างไรก็ไม่สามารถเอาชนะได้ ดังเช่นชายหนุ่มทั้ง 4 คนแม้จะพยายามเอาชนะผู้อาวุโสอย่างไรก็ไม่สามารถเอาชนะได้ เนื่องจากผู้อาวุโสมีความรู้มากกว่าพวกเขา ชายหนุ่มทั้ง 4 คนจึงต้องขอโทษผู้อาวุโสในตอนท้ายเรื่อง ดังความที่บรรยายในนิทานว่า "สุดท้ายชายหนุ่มทั้ง 4 คนยอมแพ้และขอโทษผู้เฒ่าที่มาท้าทายผู้อาวุโสที่มีความรู้มากกว่าพวกเขา" ซึ่งการจบเรื่องในลักษณะดังกล่าวสะท้อนให้เห็นว่า ท้ายที่สุดคนหนุ่มสาวในสังคมยะไข่ก็ยอมรับว่าควรเชื่อฟังผู้อาวุโส เนื่องจากสังคมยะไข่ถือว่าผู้อาวุโสมีความรู้และประสบการณ์มากกว่า นิทานเรื่องดังกล่าวนอกจากสะท้อนให้เห็นการระบายความคับข้องใจ ยังทำหน้าที่ควบคุมพฤติกรรมของคนในสังคมโดยสอนให้เด็กรู้จักเคารพและเชื่อฟังผู้อาวุโส

นิทานที่กล่าวถึงความขัดแย้งระหว่างผู้ที่มีอำนาจและประชาชน ได้แก่ นิทานเรื่อง **กษัตริย์เขางอก** เนื้อเรื่องสรุปความได้ว่า

> ...กาลครั้งหนึ่งนานมาแล้ว ในเมืองหนึ่งมีเศรษฐีและพราหมณ์อาศัยอยู่ เขาทั้งสองคนมีลูกชาย เมื่อลูกชายของเขาทั้งสองคนอายุครบ 16 ปี พ่อทั้งสองคนให้ลูกชายไปเรียน เมื่อเรียนจบลูกชายของพราหมณ์เป็นเจ้าปัญญา ส่วนลูกเศรษฐีไม่ได้เรียนอะไรมา อาจารย์จึงมอบย่ามวิเศษที่สามารถซ่อนของทุกอย่างได้ให้ลูกเศรษฐี ระหว่างเดินทางกลับเมือง ลูกเศรษฐีและลูกพราหมณ์หลงทางและพลัดหลงกัน ลูกพราหมณ์ไปถูกทางและถึงเมือง ส่วนลูกเศรษฐีหลงทางและค่อยๆเดินทางต่อมา เมื่อถึงเวลาเที่ยงตรง ลูกเศรษฐีหิวจึงกินข้าวที่ออกมาจากยามวิเศษใต้ต้นไม้ เมื่อกินข้าวแล้วลูกเศรษฐีไม่กินน้ำจากย่ามวิเศษจึงออกไปหาน้ำ ลูกเศรษฐีเห็นบ่อน้ำและสวนกล้วยป่า กล้วยสดมีสีเหลืองและขนาดเล็ก ลูกเศรษฐีอยากกินกล้วย เมื่อกินกล้วยแล้วเขาก็งอกออกมาที่หัวเหมือนเขาของกวาง ลูกเศรษฐีก็ลงไปในบ่อน้ำและก้มหัวดื่มน้ำอย่างวัว เมื่อก้มหัว เขาที่งอกออกมาก็หลุดไป ลูกเศรษฐีจึงตักน้ำวิเศษใส่ในกระบอกและเอากล้วยตัดตัวมาด้วย ลูกเศรษฐีเดินทางมาจนถึงเมืองแห่งหนึ่งที่โกลาหล ลูกเศรษฐีพักที่วัด พระสงฆ์ถามเรื่องของเขา ลูกเศรษฐีก็เล่าเรื่องทั้งหมดให้ฟัง พระสงฆ์ให้ลูกเศรษฐีอยู่ในวัดเป็นลูกศิษย์วันหนึ่ง

พระธิดามาตักบาตรที่วัด พระธิดาได้เจอกับลูกเศรษฐี ลูกเศรษฐีเล่าเรื่องของเขาทั้งหมดให้ฟัง พระธิดาได้ฟังก็ประหลาดใจมากและไปกราบทูลพระบิดา กษัตริย์จึงให้ทหารมาล้อมวัดและมาจับลูกเศรษฐีเพราะคิดว่าลูกเศรษฐีจะมาแย่งราชบัลลังก์แต่ลูกเศรษฐีซ่อนตัวในย่ามวิเศษ กษัตริย์มาจับลูกเศรษฐีถึง 3 ครั้ง แต่ก็จับไม่ได้ สุดท้าย เมื่อพระธิดามาตักบาตร พระธิดาจับย่ามวิเศษด้วยผ้าถุง ย่ามวิเศษก็เสื่อมสิทธิ์ กษัตริย์จึงมาจับลูกเศรษฐีอีก ลูกเศรษฐีวิ่งหนีเข้าไปในบ้านของยายคนหนึ่งและให้ยายถวายกล้วยวิเศษให้กษัตริย์ เมื่อกษัตริย์และคนในวังกินกล้วยเขาก็งอกออกมาบนศีรษะ กษัตริย์ขอให้ลูกเศรษฐีทำให้เขางอกที่ออกมาหายไป ตอนแรกลูกเศรษฐีตีศีรษะของกษัตริย์ด้วยแส้หวาย กษัตริย์เจ็บปวดมาก สุดท้ายลูกเศรษฐีจึงใช้น้ำวิเศษรดไปที่เขาของกษัตริย์ เขาที่งอกออกมานั้นก็หายไป กษัตริย์จึงยกพระธิดาให้แต่งงานกับลูกเศรษฐีและให้ปกครองเมือง

(လူထုဦးလှ, 1963, p. 181)

นิทานเรื่องนี้กล่าวถึงความขัดแย้งระหว่างลูกเศรษฐีกับกษัตริย์ ในนิทาน เมื่อลูกเศรษฐีเรียนจบ ได้ย่ามวิเศษจากอาจารย์ เมื่อกษัตริย์รู้ก็เกรงว่าลูกเศรษฐีจะมาแย่งราชบัลลังก์จึงไปจับลูกเศรษฐี สุดท้ายลูกเศรษฐีเอาชนะกษัตริย์ด้วยกล้วยวิเศษและน้ำวิเศษ นิทานเรื่องนี้สะท้อนให้เห็นความขัดแย้งระหว่างประชาชนกับผู้ที่มีอำนาจ ลูกเศรษฐีเป็นตัวแทนของประชาชน กษัตริย์เป็นตัวแทนของผู้ปกครองผู้ที่มีอำนาจ ในความเป็นจริงประชาชนไม่สามารถตอบโต้กษัตริย์ได้ เนื่องจากกษัตริย์คือผู้ที่มีอำนาจสูงสุดในการปกครองประเทศ แต่ในนิทานลูกเศรษฐีซึ่งเป็นเพียงประชาชนธรรมดาสามารถเอาชนะกษัตริย์ด้วยของวิเศษต่าง ๆ เช่น ย่ามวิเศษ น้ำวิเศษ กล้วยวิเศษ ของวิเศษเหล่านั้นเป็นแทนของจินตนาการของประชาชนเพื่อเอาชนะผู้ปกครอง อีกทั้งในนิทานเรื่องนี้ลูกเศรษฐียังใช้แส้ตีศีรษะของกษัตริย์จนได้รับความเจ็บปวดซึ่งในชีวิตจริง แม้ว่าประชาชนอยากโต้ตอบผู้ที่มีอำนาจมากเพียงใด แต่ไม่สามารถต่อสู้กับผู้ที่มีอำนาจได้ ประชาชนทำได้เพียงระบายความคับข้องใจออกมาในรูปแบบของนิทาน

นอกจากนั้น ยังมีนิทานยะไข่ที่กล่าวถึงความขัดแย้งระหว่างนายจ้างและลูกจ้าง ตัวอย่างเช่น ในนิทานเรื่อง **ตอดะลีและเศรษฐี**กล่าวถึงเรื่องของคนงานแก้เผ็ดเจ้าของนาที่กดขี่ข่มเหง ความว่า

...กาลครั้งหนึ่งนานมาแล้ว ในเมืองแห่งหนึ่ง มีเจ้าของที่นาคนหนึ่งร่ำรวยชื่อว่าตอดะลี เขามีคนงานทำนาจำนวนมากแต่เขากดขี่และให้เงินเดือนต่ำมาก พวกคนงานจึงไม่ชอบเขาและอยากแก้เผ็ดเขา ในเมืองนั้นมีเศรษฐีใจดีคนหนึ่งอาศัยอยู่ เมื่อเขารู้

> ปัญหาของพวกคนงาน เศรษฐีใจดีอยากช่วยคนงาน จึงไปแข่งกับตอดะลีว่าใครร่ำรวยกว่ากัน ตอนแรกลูกของเศรษฐีและลูกของตอดะลีใส่เครื่องประดับทอง เช่น สร้อยทอง กำไลทองและแหวนทองแข่งกัน ตอดะลีก็ใช้เงินซื้อเครื่องประดับทอง ส่วนเศรษฐีใจดีมีช่างทำเครื่องประดับซึ่งเป็นเพื่อนกับคนงานช่วยทำจึงไม่เสียเงิน เขาสองคนแข่งสร้างปะรำใหญ่เพื่อทำบุญ ประดับด้วยภาพวาด ตอดะลีก็ต้องใช้เงินจำนวนมาก ครั้งสุดท้ายเขาสองคนแข่งกันขายข้าวสาร ตอดะลีซื้อข้าวสารจำนวนมากและให้คนงานไปขายข้าวสารทางเรือ พวกคนงานก็เผาเรือที่เต็มไปด้วยข้าวสารของตอดะลี สุดท้ายตอดะลีจึงยากจนลง
>
> (လူထုဦးလှ, 1964, p. 87)

นิทานเรื่องนี้กล่าวถึงความขัดแย้งระหว่างนายจ้างและลูกจ้างในสังคม และพวกคนงานต้องการแก้เผ็ดเจ้าของนาที่กดขี่พวกตน ความในนิทานที่กล่าวว่า "มีเจ้าของที่นาคนหนึ่งร่ำรวยชื่อว่าตอดะลี เขามีคนงานทำนาจำนวนมากแต่เขากดขี่และให้เงินเดือนต่ำมาก พวกคนงานจึงไม่ชอบเขาและอยากแก้เผ็ดเขา ในเมืองนั้นมีเศรษฐีใจดีคนหนึ่งอาศัยอยู่ เมื่อเขารู้ปัญหาของพวกคนงาน เศรษฐีใจดีอยากช่วยคนงาน จึงไปแข่งกับตอดะลีว่าใครร่ำรวยกว่ากัน" นิทานเรื่องนี้สะท้อนให้เห็นในชีวิตจริงที่นายจ้างกดขี่ลูกจ้าง ให้ทำงานหนัก หรือจ่ายเงินเดือนต่ำ ทำให้ลูกจ้างเกิดความไม่พอใจนายจ้างและต้องการต่อสู้กับนายจ้างด้วยการเอาคืนนายจ้าง ลูกจ้างกลับสู้กับนายจ้าง เศรษฐีใจดีในนิทานเป็นตัวแทนของผู้ช่วยเหลือ พลังหรือกฎหมายที่ช่วยให้ลูกจ้างหลุดพ้นจากการถูกกดขี่จากนายจ้าง

2. **บทบาทในการเป็นทางระบายความกดดันในใจอันเกิดจากกฎเกณฑ์ในสังคม**

ทุกสังคมย่อมกำหนดกฎเกณฑ์เพื่อควบคุมพฤติกรรมของคนในสังคม คนในสังคมจึงย่อมมีความรู้สึกอึดอัดกับกฎเกณฑ์หรือข้อห้ามบางประการในสังคมกำหนดด้วย นิทานช่วยให้ทำหน้าที่เป็นทางออกเพื่อลดความอึดอัดและความรุนแรงในจิตใจของมนุษย์โดยเฉพาะช่วยให้ความบันเทิงสนุกสนาน เช่น นิทานมุขตลก กติกาของการเล่านิทานมุขตลกอยู่ที่สังคมยอมให้สมาชิกในสังคมล้อเล่นกับกฎเกณฑ์หรือข้อห้ามในสังคมได้เพื่อเป็นช่องทางในการบรรเทาความอึดอัดในใจของคนในสังคม (ศิราพร ณ ถลาง, 2555, น. 407-408) จากการศึกษานิทานพื้นบ้านยะไข่ พบนิทานยะไข่ที่มีบทบาทในการเป็นทางระบายความกดดันในใจอันเกิดจากกฎเกณฑ์ในสังคมจำนวน 17 เรื่อง ได้แก่ **คนกินไฟ ไอ้ขี้เกียจ 1 ไอ้ขี้เกียจ 2 ไอ้ขี้เกียจ 3 ไอ้ขี้เกียจ 4 ไอ้ขี้เกียจ 5 ลูกเขยกับแม่ยาย มะเขือและปลาตะลุมพุก พี่น้อง 11 คน คนดีครึ่งบ้าครึ่ง บูเซน ไอ้โกหก**

และไอ้ขี้เหนียว บิทายและคนตาบอด ไอ้หลังโก่งและไอ้ตาบอด นายหวงและนางหวง ผัวเมียคนจน คุณตุดตาและนางนยิงตา

ตัวอย่างเช่น ในนิทานเรื่อง **คนกินไฟ**ซึ่งเป็นเรื่องราวของยักษ์ที่เข้าใจผิด คิดว่าคนสูบฝิ่นเป็นคนที่มีความสามารถพิเศษ เนื้อเรื่องสรุปความได้ว่า

> ...กาลครั้งหนึ่งนานมาแล้วในเมืองหนึ่ง มีคนเสพฝิ่น เขาชอบสูบฝิ่น ดังนั้นทุกคนจึงเรียกเขาว่าไอ้เสพฝิ่น ไอ้เสพฝิ่นใช้เวลาแต่ละวันของเขาหมดไปกับการสูบฝิ่น การสูบฝิ่นเป็นสิ่งที่จำเป็นและสำคัญที่สุดสำหรับเขา กษัตริย์สั่งให้เขาเลิกสูบฝิ่น แต่เขาไม่เชื่อฟังกษัตริย์จึงประกาศว่า ในเมืองห้ามค้าขายฝิ่นและถ้ามีคนที่สูบฝิ่น ก็จะไล่ออกจากเมือง ดังนั้นการค้าขายฝิ่นในเมืองจึงน้อยลงไป แต่ไอ้เสพฝิ่นไม่สามารถเลิกเสพฝิ่นได้ จึงหาฝิ่นและใช้ฝิ่นต่อโดยไม่กลัวคำสั่งของกษัตริย์ ดังนั้นกษัตริย์จึงให้จับไอ้เสพฝิ่นและไล่ออกไปจากเมือง ก่อนออกจากเมือง ไอ้เสพฝิ่นขอเสบียงอาหารเป็นอ้อย 1 ลำ นมเปรี้ยว 1 หม้อ น้ำตาลเคี่ยว 1 หม้อ เนย 1 หม้อและน้ำตาล 1 ถุง จากกษัตริย์แล้วออกไปจากเมือง ไอ้เสพฝิ่นถึงเมืองหนึ่งในตอนดึกและเข้าในเมืองไม่ได้ จึงพักที่ศาลาในสุสาน เขาห้อยอ้อย นมเปรี้ยว น้ำตาลเคี่ยวและเนยในแต่ละด้านของศาลา และห้อยถุงน้ำตาลที่กลางหลังคา เขาเตรียมที่นอนและเตรียมกล้องสูบฝิ่น ไฟ กล้องต่อไฟ และฝิ่นเพื่อสูบฝิ่น เขาบดฝิ่นให้ละเอียดแล้วใส่ในปากกล้องสูบฝิ่นและอมกล้องสูบฝิ่นไว้ นอนเอียงกระเท่เร่และต่อไฟด้วยกล้องต่อไฟแล้วสะกิดกล้องสูบฝิ่นที่กล้องต่อไฟ ควันก็ออกมาเรื่อย ๆ ในเวลานั้นยักษ์ทั้งหลายจะมากินไอ้เสพฝิ่น เมื่อเห็นลำดับขั้นตอนที่ไอ้เสพฝิ่นสูบฝิ่น ยักษ์ทั้งหลายพูดกระซิบกันว่ามนุษย์คนนั้นมีความสามารถพิเศษ สามารถกินไฟได้ คิดว่ากินคนนั้นไม่น่าจะได้และเขาจะสูบเราอย่างสูบไฟ เมื่อไอ้สูบฝิ่นได้ยินที่ยักษ์กระซิบกัน จึงบอกว่าจะกินทุกอย่างที่อยู่ 4 ด้านของศาลาและจะกินน้ำตาลที่อยู่ข้างบนด้วย ยักษ์ทั้งหลายตกใจที่ไอ้เสพฝิ่นบอก และคิดว่าเขาจะกินพระอินทร์ด้วย (ในภาษาเมียนมาออกเสียงคำว่าน้ำตาลและพระอินทร์ว่า ตะจา) ยักษ์ทั้งหลายกลัวไอ้เสพฝิ่นจึงมอบหม้อทองให้ แต่ไอ้เสพฝิ่นไม่เอาหม้อทอง ขอแต่ฝิ่น ยักษ์ก็ให้ฝิ่นตามที่ต้องการ ไอ้เสพฝิ่นก็ได้สูบฝิ่นตามที่ต้องการตลอดชีวิต
>
> (လူထုဦးလှ, 1963, p. 55)

นิทานเรื่องนี้มีบทบาทในการระบายความกดดันในใจอันเกิดจากกฎเกณฑ์ในสังคม การสูบฝิ่นเป็นการกระทำที่ผิดกฎหมาย ดังที่ในนิทานกล่าวไว้ว่า "กษัตริย์จึงประกาศว่า ในเมือง

ห้ามค้าขายฝิ่นและถ้ามีคนที่สูบฝิ่น ก็จะไล่ออกจากเมือง" แม้กษัตริย์จะออกประกาศดังนั้น แต่ไอ้เสพฝิ่นก็ไม่กลัวและยังคงเสพฝิ่นจนถูกไล่ออกจากเมือง สะท้อนให้เห็นว่า อีกทั้งจะเห็นได้ว่าแม้ว่าในสังคมจะมองว่าการสูบฝิ่นเป็นสิ่งที่ไม่ดี แต่ในนิทานกลับกล่าวว่า การสูบฝิ่นคือความสามารถพิเศษ แม้ว่าเป็นยักษ์ก็ต้องกลัว ดังความในนิทานที่กล่าวว่า "ในเวลานั้นยักษ์ทั้งหลายจะมากินไอ้เสพฝิ่น เมื่อเห็นลำดับขั้นตอนที่ไอ้เสพฝิ่นสูบฝิ่น ยักษ์ทั้งหลายพูดกระซิบกันว่ามนุษย์คนนั้นมีความสามารถพิเศษ สามารถกินไฟได้" นิทานเรื่องนี้จึงเป็นการระบายความกดดันในใจของคนใช้ยาเสพติดในสังคมยะไข่

นิทานเรื่อง **บูเซน** ซึ่งเป็นเรื่องราวของเจ้าชายที่ต้องตกนรกเนื่องจากเมื่อครั้งมีชีวิตเป็นคนติดยา ความว่า

> ...กาลครั้งหนึ่งนานมาแล้ว ในเมืองแห่งหนึ่งมีเจ้าชายองค์หนึ่ง เจ้าชายองค์นั้นไม่สนใจอะไรยกเว้นเสพยาเสพติดและสูบฝิ่น เมื่อเจ้าชายที่ติดยาตายไปแล้ว เมื่อถึงนรกพญายมถามว่าเมื่อครั้งมีชีวิตทำอาชีพอะไร เจ้าชายตอบว่า บูเซน ซึ่งเป็นคำผวนภาษายะไข่หมายถึงคนติดยา แต่พญายมไม่เข้าใจความหมายและนึกว่าเขาเป็นคนดี จึงให้ไปอยู่บนสวรรค์ เจ้าชายอยู่ในภูมิที่สูงกว่าชั้นดาวดึงส์หนึ่งชั้น ได้พบกับผู้เฒ่าซึ่งเมื่อครั้งยังมีชีวิตเป็นคนดีสร้างวัดสร้างเจดีย์ในชั้นดาวดึงส์ เจ้าชายจึงบอกกับผู้เฒ่าว่าท่านเป็นคนที่ดีกว่าและสลับที่อยู่กัน เมื่อพญายมทราบว่าเจ้าชายเคยติดยาจึงไปจับเจ้าชายและให้ไปอยู่ในนรก
>
> (လူထုဦးလှ, 1963, p. 91)

นิทานเรื่องนี้มีบทบาทในการระบายความกดดันในใจอันเกิดจากกฎเกณฑ์ในสังคมในสังคมยะไข่ ชาวยะไข่เชื่อกันว่า ถ้าเป็นคนดีเคร่งครัดในศาสนาและรักษาศีล เมื่อตายไปแล้วจะได้ขึ้นสวรรค์ ถ้าเป็นคนไม่ดี ไม่รักษาศีล 5 ดื่มเหล้าหรือติดยา เมื่อตายไปแล้วต้องตกนรก ดังที่ในนิทานกล่าวว่า "เมื่อเจ้าชายที่ติดยาตายไปแล้ว เมื่อถึงนรกพญายมถามว่าเมื่อครั้งมีชีวิตทำอาชีพอะไร เจ้าชายตอบว่า บูเซน ซึ่งเป็นคำผวนภาษายะไข่หมายถึงคนติดยา แต่พญายมไม่เข้าใจความหมายและนึกว่าเขาเป็นคนดี จึงให้ไปอยู่บนสวรรค์" ข้อความนี้สะท้อนให้เห็นว่า แม้ว่าการติดยาเป็นการกระทำที่ไม่ดี แต่ในนิทาน คนสูบฝิ่นเป็นคนดีและเจ้าชายที่ติดยาตายไปแล้วขึ้นสวรรค์ นิทานเรื่องนี้จึงเป็นการระบายความกดดันในใจของคนที่ไม่รักษาศีล 5 ในสังคมยะไข่

ในบทความ ไวยากรณ์ของนิทาน: การศึกษานิทานเชิงโครงสร้าง พิสิทธิ์ กอบบุญ กล่าวว่านิทานกำพร้าเป็นทางออกหนึ่งของความกดดันในสังคมที่ให้ผู้ด้อยโอกาสได้แสดงออก นิทานกำพร้าได้สะท้อนให้เห็นวิถีชีวิตของคนกลุ่มหนึ่งที่อยู่อย่างโดดเดี่ยวและไร้ทรัพย์สิน เมื่อมีความขาดแคลนมาก นิทานได้ชดเชยให้กำพร้า ซึ่งแม้ว่าจะได้รับการรังเกียจจากสังคมและดำรงชีพด้วยความยากลำบากให้มีผู้ช่วยเหลืออยู่ตลอดเวลาในทุกช่วงชีวิต (ศิราพร ณ ถลาง, 2555, น. 249) จากการศึกษานิทานพื้นบ้านยะไข่ พบนิทานกำพร้า ซึ่งเป็นทางออกหนึ่งของความกดดันในสังคม ตัวอย่างเช่น นิทานเรื่อง ไอ้ขี้เกียจ 1 ซึ่งเป็นเรื่องราวของเด็กกำพร้าที่ต้องการแก้แค้นชาวบ้าน ความว่า

> ...กาลครั้งหนึ่งนานมาแล้วมีขี้เด็กกำพร้าคนหนึ่งเป็นคนขี้เกียจ คนในหมู่บ้านช่วยกันดูแลเขา เมื่อขี้เกียจโตขึ้น ชาวบ้านเอาเงินมาซื้อวัวให้เขาหาเลี้ยงชีพ ขี้เกียจทำอาชีพเลี้ยงวัวของคนในหมู่บ้าน เขาเอาแต่นอนไม่เฝ้าดูวัว เวลาผ่านไป ชาวบ้านไม่พอใจที่วัวของชาวบ้านผอมลงแต่วัวของขี้เกียจอ้วนขึ้นจึงฆ่าวัวของขี้เกียจ ขี้เกียจขอหนังวัวและเอาหนังตากแดดไว้ เมื่อหนังวัวแห้งขี้เกียจออกไปจากหมู่บ้าน เมื่อถึงป่าแห่งหนึ่งเขาขึ้นไปนอนบนต้นไม้ ตอนกลางคืนกลุ่มโจรตาบอดมาแบ่งส่วนแบ่งใต้ต้นไม้ที่ขี้เกียจนอน เมื่อขี้เกียจได้ยินว่ากลุ่มโจรคิดว่าต้นไม้นี้มีผีและกลัวผี ขี้เกียจก็ทิ้งหนังวัวลงมาจากต้นไม้ โจรตาบอดคิดว่าผีหลอกจึงวิ่งหนีไป ขี้เกียจได้เงินของกลุ่มโจร เขาฝังนเงินครึ่งหนึ่งและเอาอีกครึ่งหนึ่งกลับเมือง และบอกคนในหมู่บ้านว่า เขาได้เงินจากการขายหนังวัว ชาวบ้านเชื่อที่ขี้เกียจเล่าจึงฆ่าวัวและเอาหนังวัวไปขายแต่ไม่มีใครซื้อ ชาวบ้านรู้ว่าขี้เกียจโกหกพวกเขา จึงเผาบ้านของขี้เกียจ ขี้เกียจก็เอาขี้เถ้าและออกไปจากหมู่บ้านและไปเอาเงินที่ฝังไว้ เมื่อกลับหมู่บ้านมา เมื่อชาวบ้านถามก็ตอบว่า เขาขายขี้เถ้าจึงได้เงินเยอะ ชาวบ้านก็เผาบ้านของตนเองและเอาขี้เถ้าไปขายแต่ไม่มีใครซื้อ ชาวบ้านโกรธ จึงจับขี้เกียจใส่ในลอบดักปลาเพื่อให้เขาตายตอนน้ำขึ้น เมื่อคนเลี้ยงวัวเห็นขี้เกียจ ก็ถามขี้เกียจว่ามีอะไรช่วย ขี้เกียจบอกว่าคนเลี้ยงวัวไม่สามารถช่วยเขาได้ คนเลี้ยงวัวไม่พอใจที่ขี้เกียจพูดแบบนั้นและให้สัญญาว่าเขาสามารถช่วยขี้เกียจได้ทุกอย่าง ขี้เกียจก็ให้คนเลี้ยงวัวเข้าไปอยู่ในลอบดักปลาแทนเขา คนเลี้ยงวัวก็ตกลง เมื่อน้ำขึ้นก็เขาจมน้ำตาย ขี้เกียจเอาวัวของคนเลี้ยงวัวซึ่งตาบอดและเขาหักกลับมาบ้าน เขาบอกว่า ถ้าเขาจมน้ำลึกเขาจะได้วัวที่ดี แต่เพราะเขาจมน้ำตื้นจึงได้แต่วัวตาบอดและเขาหัก ชาวบ้านก็เชื่อที่ขี้เกียจบอก ก็เข้าไปอยู่ในลอบดักปลา สุดท้าย ชาวบ้านจมน้ำตาย
>
> (လူထုဦးလှ, 1966, p. 143)

นิทานเรื่องนี้มีบทบาทในการระบายความกดดันในใจอันเกิดจากกฎเกณฑ์ในสังคมในชีวิตจริง คนในสังคมดูถูกและกดขี่เด็กกำพร้า เด็กกำพร้าที่ไม่มีความสามารถและอ่อนแอไม่สามารถโต้ตอบคนที่กดขี่ได้ แต่ในนิทาน ไอ้ขี้เกียจซึ่งเป็นเด็กกำพร้าที่ถูกกดขี่กลับสามารถโต้ตอบผู้ที่รังแกเขาได้ ดังเช่น เหตุการณ์ในเรื่องแม้ชาวบ้านฆ่าวัวของไอ้ขี้เกียจทำให้เขาไม่สามารถเลี้ยงชีพต่อ แต่ไอ้ขี้เกียจก็สามารถหาเงินได้และทำให้ชาวบ้านต้องเสียวัว เสียบ้านเรือนและเสียชีวิต ดังจะเห็นได้จากความในนิทานที่กล่าวถึงการแก้แค้นชาวบ้านของไอ้ขี้เกียจด้วยการหลอกให้ชาวบ้านเข้าไปอยู่ในลอบดักปลาเพื่อจะได้วัวดีว่า "ขี้เกียจเอาวัวของคนเลี้ยงวัวซึ่งตาบอดและเขาหักกลับมาบ้าน เขาบอกว่า ถ้าเขาจมน้ำลึกเขาจะได้วัวที่ดี แต่เพราะเขาจมน้ำตื้นจึงได้แต่วัวตาบอดและเขาหัก ชาวบ้านก็เชื่อที่ขี้เกียจบอก ก็เข้าไปอยู่ในลอบดักปลา สุดท้าย ชาวบ้านจมน้ำตาย" ข้อความนี้สะท้อนให้เห็นว่า แม้ว่าจะเป็นเด็กกำพร้าที่ไม่สามารถตอบโต้คนในสังคม แต่ในนิทาน เด็กกำพร้าสามารถเอาชนะผู้ที่กดขี่เขา นิทานเรื่องนี้จึงเป็นการระบายความกดดันในใจของเด็กกำพร้าในสังคมยะไข่

สรุปได้ว่านิทานพื้บ้านยะไข่จำนวน 115 เรื่องมีบทบาทหน้าที่ในสังคมยะไข่จำแนกได้เป็น 4 บทบาทคือ บทบาทหน้าที่ในการอธิบายที่มาและลักษณะของสถานที่สัตว์และพืช บทบาทหน้าที่ในการบันทึกสภาพสังคมและวิถีชีวิตความเป็นอยู่ บทบาทหน้าที่ในการให้การศึกษาอบรมระเบียบของสังคม บทบาทหน้าที่ในการเป็นทางออกให้กับความคับข้องใจของของคนในสังคม ทั้งนี้นิทานบางเรื่องอาจมีบทบาทหน้าที่มากกว่า 1 บทบาท เช่น นิทานเรื่อง กษัตริย์เขางอก นอกจากจะมีบทบาทในการบันทึกระบบการศึกษาสำหรับชนชั้นสูงยังมีบทบาทในการเป็นทางออกให้กับความรู้สึกขัดแย้งระหว่างผู้ปกครองที่มีอำนาจกับประชาชน

บทที่ 5

บทสรุป

สรุปผลการวิจัย

ยะไข่เป็นชาติพันธุ์หนึ่งที่อาศัยอยู่ในพื้นที่รัฐยะไข่ซึ่งตั้งอยู่ในทิศตะวันตกของประเทศสาธารณรัฐแห่งสหภาพเมียนมา เป็นกลุ่มชนที่มีประวัติศาสตร์ความเป็นมาที่ยาวนานกว่า 5000 ปี เป็นชาติพันธุ์ที่มีวรรณกรรม นิทานพื้นบ้าน เพลงพื้นบ้าน ภาษา ภาษิต ความเชื่อ ศาสนา ประเพณี พิธีกรรม การละเล่น เป็นของตัวเอง ทั้งยังมีวัฒนธรรมการเล่านิทานพื้นบ้าน ซึ่งเป็นที่แพร่หลายอย่างมากในกลุ่มชาวยะไข่ในอดีต ปัจจุบันวัฒนธรรมการเล่านิทานยังคงมีอยู่ในสังคมยะไข่แต่เปลี่ยนรูปแบบเป็นผู้เล่าในปัจจุบันไม่ใช่กลูตักหรือผู้อาวุโสเช่นในอดีต แต่เป็นนักเขียนและเรื่องเล่าที่นักเขียนนำมาเล่าก็ไม่ได้จำกัดอยู่เพียงนิทาน แต่เล่าถึงเหตุการณ์ต่าง ๆ เช่น ประวัติศาสตร์ การเมือง วัฒนธรรม วรรณกรรม และเรื่องเล่าอื่น ๆ เพื่อให้ความรู้แก่ประชาชน

วิทยานิพนธ์เรื่องบทบาทหน้าที่ของนิทานพื้นบ้านยะไข่มีวัตถุประสงค์ในการวิจัย 2 ประการ คือ เพื่อจัดประเภทของนิทานพื้นบ้านยะไข่และเพื่อศึกษาบทบาทหน้าที่ของนิทานพื้นบ้านยะไข่ใน 4 ด้าน คือ บทบาทหน้าที่ในการอธิบายที่มาและลักษณะของสถานที่ สัตว์ และต้นไม้ บทบาทหน้าที่ในการบันทึกสภาพสังคมและวิถีชีวิตความเป็นอยู่ บทบาทหน้าที่ในการให้การศึกษาอบรมระเบียบของสังคม บทบาทหน้าที่ในการระบายความคับข้องใจ

ในการศึกษาครั้งนี้ ผู้วิจัยศึกษานิทานพื้นบ้านยะไข่จำนวน 115 เรื่องที่รวบรวมมาจากหนังสือนิทานพื้นบ้านของชาวยะไข่ จำนวน 4 เล่ม ซึ่งรวบรวมโดยลูทุอูละซึ่งเผยแพร่เป็นภาษาเมียนมา ผู้วิจัยจำแนกนิทานพื้นบ้านยะไข่ จำนวน 115 เรื่อง โดยใช้เกณฑ์การแบ่งประเภทนิทานของสติธ ทอมป์สัน และประคอง นิมมานเหมินท์ และใช้ทฤษฎีบทบาทหน้าที่นิยมของวิลเลียม บาสคอม (William Bascom) เพื่อวิเคราะห์บทบาทหน้าที่ของนิทานพื้นบ้านยะไข่ ผลการวิจัยสรุปได้ดังนี้

1. การแบ่งประเภทของนิทานพื้นบ้านยะไข่

จากการศึกษานิทานพื้นบ้านยะไข่ จำนวน 115 เรื่อง สามารถแบ่งประเภทของนิทานพื้นบ้านยะไข่ได้ 9 ประเภท ได้แก่ 1) นิทานมหัศจรรย์ จำนวน 29 เรื่อง นิทานมหัศจรรย์ยะไข่ส่วนใหญ่มีโครงสร้างที่คล้ายกัน คือ ในตอนจบตัวละครเอกได้ชัยชนะเหนือศัตรูและได้แต่งงานกับพระธิดา อนุภาคที่พบในนิทานมหัศจรรย์ยะไข่ ได้แก่ อนุภาคมนุษย์คลอดลูกเป็นสัตว์ อนุภาคที่ตัวละครได้รับความช่วยเหลือจากสัตว์ มนุษย์มีรูปร่างสูงเพียงข้อนิ้ว มนุษย์กลายร่างเป็นสัตว์

สิ่งของวิเศษที่สามารถแปลงร่างให้เล็กลง การต่อสู้กับพระอาทิตย์ 2) นิทานประเภทมุขตลก จำนวน 21 เรื่องมุขตลกที่พบในนิทานยะไข่พบ 7 แนวคิด ได้แก่ ความฉลาด ความโง่ การชนะการแข่งขันด้วยกลลวง การต่อรองแบบกลลวง ขโมยและการหลอกต้ม การปลอมแปลง และการกล่าวหาที่ผิด 3) นิทานคติ จำนวน 19 เรื่อง ซึ่งส่วนใหญ่เป็นนิทานที่มีขนาดยาว มีเนื้อหาให้ข้อคิดคติเตือนใจในเรื่องต่าง ๆ ในการดำเนินชีวิต ได้แก่ เรื่องของความซื่อสัตย์ เรื่องของความไม่กตัญญู โทษของการดื่มสุรา โทษของการโกหก 4) นิทานประจำถิ่น จำนวน 16 เรื่อง ซึ่งจำแนกได้เป็น 3 ประเภท คือ นิทานเกี่ยวกับความเชื่อทางศาสนา นิทานเกี่ยวกับบุคคลในประวัติศาสตร์ และนิทานเกี่ยวกับเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในท้องถิ่น 5) นิทานสัตว์ จำนวน 12 เรื่อง ซึ่งแสดงถึงความฉลาดหรือความโง่ของสัตว์ 6) นิทานอธิบายเหตุ จำนวน 9 เรื่อง ซึ่งอธิบายที่มาและลักษณะของสัตว์และพืช 7) ตำนานปรัมปรา จำนวน 4 เรื่อง ซึ่งอธิบายปรากฏการณ์ทางธรรมชาติและการสร้างสถานที่ 8) นิทานเรื่องผี จำนวน 3 เรื่อง ซึ่งกล่าวถึงความเชื่อของคนที่มีต่อวิญญาณและสิ่งเหนือธรรมชาติ 9) นิทานชีวิต จำนวน 2 เรื่อง นิทานชีวิตของยะไข่มีลักษณะคล้ายกับนิทานชีวิตโดยทั่วไป มีเนื้อหาที่เชื่อกันว่าเป็นเรื่องที่เคยเกิดขึ้นจริง กล่าวถึงชื่อของตัวละคร และระบุสถานที่ที่เกิดเหตุการณ์อย่างชัดเจน ซึ่งนิทานชีวิตบางเรื่องมีลักษณะคล้ายกับนิทานประจำถิ่นด้วย

2. การศึกษาบทบาทหน้าที่ของนิทานพื้นบ้านยะไข่

เมื่อผู้วิจัยศึกษาบทบาทหน้าที่ของนิทานพื้นบ้านยะไข่ตามทฤษฎีบทบาทหน้าที่นิยมของวิลเลียม บาสคอม (William Bascom) ได้พบบทบาทหน้าที่ของนิทานพื้นบ้านยะไข่เป็น 4 ประการ ได้แก่ บทบาทหน้าที่ในการอธิบายที่มาและลักษณะของสถานที่สัตว์และต้นไม้ บทบาทหน้าที่ในการบันทึกสภาพสังคมและวิถีชีวิตความเป็นอยู่ บทบาทหน้าที่ในการให้การศึกษาอบรมระเบียบของสังคม บทบาทหน้าที่ในการเป็นทางออกให้กับความคับข้องใจของคนในสังคม

2.1 บทบาทหน้าที่ในการอธิบายที่มาและลักษณะของสถานที่สัตว์และพืช

นิทานพื้นบ้านยะไข่มีบทบาทหน้าที่ในการอธิบายที่มาของสถานที่และธรรมชาติของสัตว์และพืชแบ่งได้เป็น 3 ประการ คือ อธิบายที่มาของสถานที่และลักษณะของสถานที่ อธิบายที่มาและลักษณะของสัตว์ และอธิบายที่มาและลักษณะของพืช

บทบาทหน้าที่ในด้านการอธิบายที่มาของสถานที่ จากการศึกษานิทานพื้นบ้านยะไข่พบนิทานจำนวน 9 เรื่องที่มีบทบาทในการอธิบายที่มาของชื่อของสถานที่ต่าง ๆ ในรัฐยะไข่ ทั้งชื่อของสถานที่ในธรรมชาติและชื่อหมู่บ้านต่าง ๆ ที่ตั้งอยู่ในพื้นที่รัฐยะไข่ สถานที่เหล่านั้นส่วนใหญ่เป็นภูเขา เกาะ และหมู่บ้าน เหตุการณ์ที่ปรากฏในนิทานอธิบายที่มาของชื่อของสถานที่เหล่านั้นส่วนใหญ่มีที่มาจากคนที่อาศัยอยู่ในพื้นที่นั้น เหตุการณ์ของผู้ที่มีชื่อเสียงในพื้นที่นั้นและเหตุการณ์

ที่เกิดขึ้นในพื้นที่นั้น ได้แก่ การเผชิญภัยจากเสือ การป้องกันภัยจากเสือ อีกทั้งยังมีนิทานจำนวน 6 เรื่อง ที่อธิบายลักษณะทางภูมิศาสตร์ของพื้นที่รัฐยะไข่ที่มีลักษณะเป็นเกาะและเทือกเขา

บทบาทหน้าที่ในด้านการอธิบายธรรมชาติของสัตว์ พบนิทานยะไข่ที่มีบทบาทในการอธิบายที่มาและลักษณะของสัตว์ จำนวน 7 เรื่อง ซึ่งอธิบายเหตุที่มาของลักษณะนิสัยและอธิบายกำเนิดและรูปแบบของสัตว์ชนิดต่าง ๆ เช่น สาเหตุที่สุนัขและแมวไม่ถูกกัน ที่มาของลักษณะนิสัยของแมวที่กลบขี้ของมัน กำเนิดของกุ้งแขกที่พบในพื้นที่รัฐยะไข่เป็นต้น

บทบาทหน้าที่ในด้านการอธิบายธรรมชาติของพืช พบนิทานยะไข่ที่มีบทบาทในการอธิบายที่มาและลักษณะของพืช จำนวน 2 เรื่อง ซึ่งอธิบายกำเนิดข้าวและที่มาของชื่อของข้าว และอธิบายที่มาของลักษณะของกล้วยไม้ที่มีราก

2.2 บทบาทหน้าที่ในการบันทึกสภาพสังคมและวิถีชีวิตความเป็นอยู่

นิทานพื้นบ้านยะไข่เป็นมรดกทางวัฒนธรรมที่สำคัญของชาวยะไข่ ในนิทานพื้นบ้านยะไข่มีการบันทึกเรื่องราวต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับสภาพสังคมความเป็นอยู่ของชาวยะไข่ในอดีตให้คนรุ่นหลังได้ศึกษา ดังนั้นจากการศึกษานิทานพื้นบ้านยะไข่ พบนิทานยะไข่ที่มีบทบาทหน้าที่ในการบันทึกสภาพสังคมและวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของชาวยะไข่ โดยจำแนกได้ 5 ประการ คือ บันทึกข้อมูลเกี่ยวกับสังคมพุทธศาสนาแบบผสมผสานความเชื่อดั้งเดิมในสังคมยะไข่ บันทึกข้อมูลเกี่ยวกับการประกอบอาชีพของชาวยะไข่ บันทึกข้อมูลเกี่ยวกับวัฒนธรรมยะไข่ บันทึกข้อมูลเกี่ยวกับระบบการศึกษาและระบบการดูแลรักษาโรคในสังคมยะไข่ และบันทึกข้อมูลเกี่ยวกับการใช้ยาเสพติดในสังคมยะไข่

นิทานยะไข่ที่ทำหน้าที่ในการบันทึกข้อมูลเกี่ยวกับสังคมพุทธศาสนาที่มีการผสมผสานความเชื่อดั้งเดิม จำนวน 42 เรื่อง ซึ่งกล่าวถึงความเชื่อเกี่ยวกับพระพุทธศาสนา เช่น การประพฤติปฏิบัติตนตามครรลองของพุทธศาสนิกชน ซึ่งเป็นการถือศีล การปฏิบัติธรรม การฟังเทศน์ฟังธรรม การไปทำบุญ การให้ความเคารพพระสงฆ์ ฤาษี ผู้ถือศีลที่ใส่ผ้าขาว และความเชื่อเกี่ยวกับนรกสวรรค์ ส่วนในความเชื่อเกี่ยวกับโหราศาสตร์กล่าวถึงเรื่องที่เมื่อชาวบ้านมีปัญหา เช่น เรื่องในครอบครัว เรื่องเกี่ยวกับสุขภาพ หรือเรื่องเกี่ยวกับธุรกิจก็มักจะไปหาหมอดูให้ช่วยเหลือ ผู้ที่ทำหน้าที่ทำนายจะต้องเป็นหมอดู พระสงฆ์ ฤาษี หรือผู้ที่ถือศีลซึ่งเป็นผู้ที่มีความสัมพันธ์กับพระพุทธศาสนาแล้วยังเป็นผู้ที่มีความสามารถพิเศษจากการปฏิบัติและเป็นผู้ที่บริสุทธิ์ ค่าตอบแทนหมอดูจะเป็นการบูชาด้วยสิ่งของต่าง ๆ ส่วนในความเชื่อดั้งเดิมกล่าวถึงเรื่องราวเกี่ยวกับเทพ ผีบรรพบุรุษ เช่น เทพที่ทำหน้าที่ดูแลปกป้องมนุษย์จากภยันตรายต่าง ๆ สร้างที่อยู่ให้มนุษย์อาศัย ส่วนมนุษย์นั้นมีหน้าที่บูชาเทพด้วยสิ่งของต่าง ๆ และความเชื่อเกี่ยวกับพืชมงคลและอัปมงคล

นิทานยะไข่ที่ทำหน้าที่ในการบันทึกข้อมูลเกี่ยวกับการประกอบอาชีพในสังคมยะไข่ จำนวน 42 เรื่อง อาชีพที่พบมากที่สุดคือ อาชีพเกษตรกรรม จึงบอกได้ว่าชาวยะไข่ประกอบอาชีพเกษตรกรรมเป็นหลัก อาชีพเกษตรกรรมที่พบในนิทานพื้นบ้านยะไข่จำแนกได้เป็น 2 ประเภท คือ อาชีพทำนา และอาชีพทำไร่ นิทานพื้นบ้านยะไข่ที่กล่าวถึงอาชีพทำนาสะท้อนให้เห็นระบบการทำนาในสังคมยะไข่ที่ทำนาตามฤดูกาลและใช้วัวควายเป็นแรงงานในการไถนา และถ้าเป็นเจ้าของนาที่มีฐานะหรือมีที่นาเป็นจำนวนมากก็จะจ้างแรงงานในการทำนา นอกจากนี้ในนิทานยังสะท้อนให้เห็นอุปสรรคในการทำนาในสมัยก่อนที่ยังมีพื้นที่เป็นป่า ชาวบ้านต้องหวาดกลัวภัยจากสัตว์ร้าย เช่น เสือ ส่วนนิทานที่กล่าวถึงการทำไร่ทำสวนจะกล่าวถึงการเพาะปลูกพืชผักต่าง ๆ เช่น พลู ถั่ว พริก น้ำเต้าและฟัก

รัฐยะไข่เป็นพื้นที่ติดกับทะเลและมีแม่น้ำลำคลอง จำนวนมากกว่า 120 สาย ชาวยะไข่ จึงอาศัยอยู่ตามทะเลและริมแม่น้ำลำคลอง (พรรคสังคมนิยมเมียนมา, 1985, p. 81) ชาวบ้านที่ตั้งถิ่นฐานใกล้กับบริเวณดังกล่าวจะประกอบอาชีพประมงน้ำเค็มและน้ำจืดเป็นหลัก จากการศึกษานิทานยะไข่พบว่า การทำประมงน้ำจืดของชาวบ้านส่วนใหญ่จะใช้ลอบเป็นอุปกรณ์ในการหาปลา อีกยังทั้งสังเกตได้ว่า ผู้หญิงชาว ยะไข่มีหน้าที่ออกไปหาปลาได้เช่นเดียวกับผู้ชาย ส่วนชาวยะไข่ที่อาศัยอยู่ตามริมทะเลและเกาะต่าง ๆ จะประกอบอาชีพประมงน้ำเค็ม เป็นอาชีพหลักตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ปัจจุบันชาวยะไข่ส่งอาหารทะเลจำหน่ายทั่วประเทศเมียนมา ซึ่งแตกต่างจากสมัยก่อนที่ทำประมงเพื่อบริโภคในครัวเรือนและค้าขายในกลุ่ม

สภาพพื้นที่ของรัฐยะไข่ตั้งอยู่ในเขตเทือกเขา จึงมีพื้นที่ป่าไม้จำนวนมาก ป่าในรัฐยะไข่มีลักษณะเป็นป่าดิบเมืองร้อน ดังนั้นชาวยะไข่ประกอบอาชีพตัดไม้ จากการศึกษานิทานพื้นบ้านยะไข่ พบนิทานที่กล่าวถึงการประกอบอาชีพตัดไม้สะท้อนให้เห็นการประกอบอาชีพการตัดไม้นั้นจำกัดอยู่ในกลุ่มคนที่มีลักษณะแข็งแรง เพราะเป็นอาชีพที่เหน็ดเหนื่อยและการขนย้ายไม้ต้องใช้แรงงานคนในการเคลื่อนย้าย ถ้าเป็นคนที่ไม่แข็งแรงก็ต้องใช้แรงงานเป็นจำนวนมาก

นิทานพื้นบ้านยะไข่ที่มีบทบาทหน้าที่ในการบันทึกวัฒนธรรมของชาวยะไข่ จำนวน 42 เรื่อง วัฒนธรรมที่กล่าวถึงในนิทานพื้นบ้านยะไข่ ได้แก่ วัฒนธรรมการรับประทานอาหาร วัฒนธรรมการเล่านิทาน วัฒนธรรมการต้อนรับแขก ธรรมเนียมการแต่งงานที่ฝ่ายชายเข้าไปอยู่ในบ้านของฝ่ายหญิงหลังแต่งงาน และวัฒนธรรมการเล่นจิงซึ่งเป็นกีฬามวยปล้ำในวัฒนธรรมยะไข่

นิทานพื้นบ้านยะไข่ที่ทำหน้าที่บันทึกข้อมูลเกี่ยวกับวัฒนธรรมการรับประทานอาหารของชาวยะไข่ จำนวน 10 เรื่อง กล่าวถึงอาหารที่ชาวยะไข่นิยมรับประทาน ชาวยะไข่นิยมกินปลาและอาหารรสเผ็ด เนื่องจากพื้นที่รัฐยะไข่เป็นพื้นที่ที่เหมาะสมกับการทำนา การทำสวน จึงอุดมสมบูรณ์ด้วยข้าวปลาอาหาร อีกทั้งรัฐยะไข่ยังเป็นพื้นที่ติดกับทะเลและมีแม่น้ำลำคลองจำนวนมาก จึงหาปลาได้ง่าย ดังนั้นชาวยะไข่จึงนิยมกินปลา นอกจากนั้น ยังมีนิทานยะไข่ที่กล่าวถึงการปรุงอาหารของชาวยะไข่ที่นิยมใส่พริกขี้หนูลงไปปรุงรสซึ่งสะท้อนให้เห็นว่าชาวยะไข่ที่ชอบกินเผ็ด

บันทึกข้อมูลเกี่ยวกับวัฒนธรรมการเล่านิทาน การเล่านิทานในสังคมยะไข่ปรากฏตั้งแต่สมัยเวสาลี ในสมัยพระเจ้าอานันท์จันทร์มีพระมเหสีพระนามว่า ดังฐเดวี ได้โปรดให้จัดงานเล่านิทานขึ้นในวัง พระนางทรงเป็นผู้ริเริ่มวัฒนธรรมการเล่านิทานขึ้นในสังคมยะไข่ (မာန္အော၀်ဝ, 1968, p. 60) ชาวยะไข่มีนิสัยชอบฟังนิทานเป็นอย่างมาก ในสมัยก่อนมีกลูตักทำหน้าที่เล่านิทานให้ผู้คนในสังคมยะไข่ฟัง (မာန္အော၀်ဝ, 1968, pp. 64-65) จากการศึกษานิทานพื้นบ้านยะไข่ได้พบนิทานยะไข่ที่บันทึกวัฒนธรรมการเล่านิทานของชาวยะไข่ซึ่งสะท้อนให้เห็นการให้ความสำคัญกับวัฒนธรรมการเล่านิทานของชาวยะไข่ ชาวบ้านนิยมเล่านิทานกันในเวลากลางคืน ผู้ที่เล่านิทานส่วนใหญ่เป็นสมาชิกในครอบครัว ในอดีตเคยมีการจัดงานแข่งขันเล่านิทานและมอบรางวัลให้แก่ผู้ที่เล่านิทานได้ดีที่สุด อีกทั้งการเล่านิทานในสังคมยะไข่นั้น เป็นสิ่งสำคัญแม้แต่เทวดาก็มาฟังนิทาน ดังนั้นทุกครั้งที่เล่านิทานจบ ต้องสาบานว่า "เล่านิทานจบแล้ว" เพื่อเป็นการแจ้งให้เทวดาที่มาฟังนิทานทราบ

บันทึกข้อมูลเกี่ยวกับวัฒนธรรมการต้อนรับแขกของชาวยะไข่ ในสังคมยะไข่ให้ความสำคัญกับแขกผู้มาเยี่ยมเยือนเป็นอย่างมาก เมื่อไรที่มีแขกมาเยี่ยมบ้าน เจ้าของบ้านจะต้อนรับเป็นอย่างดีโดยเลี้ยงน้ำชา ข้าว หมากและเมี่ยงให้แก่แขก จากการศึกษานิทานพื้นบ้านยะไข่พบนิทานที่มีบทบาทในการบันทึกวัฒนธรรมการต้อนรับแขกของชาวยะไข่ซึ่งกล่าวว่า เมื่อมีแขกมาเยี่ยมบ้าน เจ้าของบ้านจะเลี้ยงแขกด้วยข้าวปลาอาหารต่าง ๆ อีกทั้งยังจัดเตรียมที่พักให้แขกเป็นอย่างดีด้วย

บันทึกข้อมูลเกี่ยวกับธรรมเนียมการแต่งงานสะท้อนให้เห็นสังคมยะไข่ที่ผู้ชายต้องเข้าไปอยู่ในบ้านของผู้หญิงหลังแต่งงาน จึงเรียกพิธีกรรมการแต่งงานของชาวยะไข่ว่าพิธีลูกเขยขึ้นบ้าน (အရှင်၀ကြီး, 1994, p. 45) และเมื่อผู้ชายเข้าไปอยู่ในบ้านของผู้หญิงจะต้องดูแลพ่อแม่ของภรรยาและช่วยเหลือครอบครัวของภรรยา

บันทึกข้อมูลเกี่ยวกับวัฒนธรรมการเล่นจิง จิงเป็นกีฬาประจำชาติยะไข่ที่ชาวยะไข่นิยมเล่นกัน การเล่นจิงทำให้นักจิงมีร่างกายแข็งแรง อีกทั้งยังปลูกฝังให้ผู้เล่นจิงมีความสามารถและความกล้าหาญ นิทานพื้นบ้านยะไข่ที่มีบทบาทในการบันทึกข้อมูลเกี่ยวกับวัฒนธรรมการเล่นจิงสะท้อนให้เห็นว่าผู้ที่เล่นจิงเป็นผู้ที่แข็งแรงและมีความกล้าหาญ ดังนั้นนักจิงจึงสามารถเอาชนะทุกคนแม้ว่าจะเป็นผีก็ตาม

นิทานพื้นบ้านยะไข่ที่มีบทบาทในการบันทึกระบบการศึกษาในสังคมยะไข่ในอดีตพบจำนวน 4 เรื่องโดยจำแนกได้เป็น 2 ลักษณะ คือ การศึกษาสำหรับชนชั้นสูงและการศึกษาสำหรับชาวบ้าน การศึกษาสำหรับชนชั้นสูงมีอาจารย์เป็นผู้อบรมสั่งสอน ผู้ที่เรียนจะเป็นเชื้อพระวงศ์ ลูกของข้าราชบริพาร หรือลูกของเศรษฐี ส่วนการศึกษาสำหรับชาวบ้าน พ่อแม่จะส่งลูกไปเรียนกับพระที่วัด ระบบการศึกษาที่วัดเป็นระบบการศึกษาเก่าแก่ในสังคมยะไข่ ผู้ที่มาเรียนต้องมาอาศัยอยู่ในวัด พระสงฆ์มีหน้าที่สอนทั้งวิชาทางโลกเพื่อดำรงชีวิตและวิชาทางธรรม ซึ่งเป็นคำสอนของพระพุทธเจ้า

ส่วนในด้านการบันทึกระบบการดูแลรักษาโรค พบนิทานพื้นบ้านยะไข่ที่มีบทบาทในการบันทึกระบบการดูแลรักษาโรคในสังคมยะไข่พบ จำนวน 3 เรื่อง นิทานสะท้อนให้เห็นการรักษาโรคโดยใช้สมุนไพร และยากลางบ้าน จากข้อมูลดังกล่าวสะท้อนให้เห็นว่า ชาวยะไข่สมัยก่อนมีความรู้ด้านสมุนไพรกันเป็นอย่างดี ชาวบ้านใช้ส่วนต่าง ๆ ของสมุนไพร เช่น ลูก ใบ ราก เปลือกไม้ และกิ่งไม้ เรียกว่า ปิศะ 5 อย่าง มาบดเป็นผง และใช้รักษาโรคและเมื่อต้องการรักษาโรคก็จะไปหาสมุนไพรในป่าเขตเทือกเขายะไข่

นิทานพื้นบ้านยะไข่พบนิทานที่สะท้อนให้เห็นการใช้ยาเสพติดในสังคมยะไข่ จำนวน 6 เรื่อง พบทั้งการดื่มสุราและการใช้ยาเสพติด ซึ่งนิทานกล่าวถึงผลเสียของการดื่มสุราไว้ว่าการดื่มเหล้าเป็นสิ่งที่ไม่ดีทำให้คนขาดสติ คนขี้เหล้าจะมีนิสัยดุร้าย และแสดงกิริยามารยาทที่ไม่เหมาะสม และกล่าวถึงการใช้ยาเสพติดในสังคมยะไข่ นิทานสะท้อนให้เห็นว่า มีการสูบฝิ่นมาตั้งแต่อดีต อีกทั้งกล่าวถึงอุปกรณ์ต่างๆที่ใช้ในการสูบฝิ่น เช่น กล้องสูบฝิ่น กล้องต่อไฟ เป็นต้น นอกจากนั้นยังสะท้อนให้เห็นว่า ในอดีตกษัตริย์ยะไข่ออกกฎหมายควบคุมลงโทษผู้ที่สูบฝิ่น

2.3 บทบาทหน้าที่ในการให้การศึกษาอบรมระเบียบของสังคม

นิทานพื้นบ้านยะไข่ทำหน้าที่สืบทอดเรื่องราวต่าง ๆ ในอดีตแล้วยังถ่ายทอดความรู้ ภูมิปัญญา ปลูกฝังทัศนคติ อบรมสั่งสอนระเบียบสังคมเพื่อรักษาคุณธรรมจริยธรรมและพฤติกรรมในการดำเนินชีวิต ดังนั้น จากการศึกษานิทานพื้นบ้านยะไข่ ได้พบนิทานยะไข่ที่มีบทบาทหน้าที่ในการให้การศึกษาอบรมระเบียบของสังคม จำนวน 48 เรื่อง แบ่งได้เป็น 2 แนวทาง ได้แก่ การปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรม และการปลูกฝังเรื่องความสามัคคี

จากการศึกษานิทานพื้นบ้านยะไข่พบนิทานยะไข่ที่ปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรม ได้แก่ ปลูกฝังให้รู้จักซื่อสัตย์เพราะถ้าหากไม่ซื่อสัตย์และทำลายคนอื่น สุดท้ายจะต้องเผชิญกับความทุกข์ ปลูกฝังให้รู้จักกตัญญูต่อผู้มีประคุณ ถึงแม้ว่าผู้มีพระคุณจะทำร้ายเราก็ตาม ก็ต้องรู้จักกตัญญู ปลูกฝังให้รู้จักความพอเพียงและโทษของความโลภ หากไม่รู้จักความพอเพียงและมีความโลภมากจะเกิดผลเสียที่จะนำอันตรายมาสู่ตัวเรา ปลูกฝังให้รู้จักขยันหมั่นเพียรและปลูกฝังให้รู้จักโทษของการหลงเชื่อคนง่ายว่าเมื่อทำสิ่งใดสิ่งหนึ่ง ควรคิดก่อนและอย่าหลงเชื่อคนอื่นอย่างง่าย ๆ

นอกจากนั้นนิทานพื้นบ้านยะไข่ยังมีบทบาทในการศึกษาอบรมระเบียบของสังคมโดยปลูกฝังให้รู้จักความสามัคคีแบ่งได้เป็น 2 ประการ คือ การปลูกฝังเรื่องความสามัคคีระหว่างคนในสังคม และการปลูกฝังเรื่องความสามัคคีระหว่างคนในครอบครัว นิทานที่ปลูกฝังเรื่องความสามัคคีระหว่างคนในสังคมสอนให้เห็นความสำคัญของความสามัคคีในสังคม เมื่ออยู่ในสังคม ต้องมีความสามัคคีเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกันและเมื่อมีอันตรายเกิดขึ้นก็ควรร่วมมือกัน อีกทั้งยังสั่งสอนให้ช่วยเหลือคนที่อ่อนแอและไม่มีความสามารถ ถ้าคนในสังคมร่วมมือกันก็จะสามารถผ่านปัญหาต่าง ๆ ได้ นิทานที่ปลูกฝังเรื่องความสามัคคีระหว่างคนในครอบครัวสอนให้สมาชิกในครอบครัวต้องช่วยดูแลและปกป้องกันและกัน จึงสามารถแก้ไขปัญหาต่าง ๆ และเอาชนะคนภายนอกที่มาทำร้ายคนในครอบครัวได้

2.4 **บทบาทหน้าที่ในการเป็นทางออกให้กับความคับข้องใจของคนในสังคม**

นิทานพื้นบ้านยะไข่มีบทบาทหน้าที่ในการเป็นทางออกให้กับความคับข้องใจของบุคคลที่ไม่สามารถเปิดเผยในสังคมได้ พบนิทานในลักษณะนี้ จำนวน 34 เรื่อง แบ่งได้เป็น 2 ประการ คือ บทบาทในการเป็นทางออกให้กับความรู้สึกขัดแย้ง และ บทบาทในการเป็นทางระบายความกดดันในใจอันเกิดจากกฎเกณฑ์ในสังคม

ในสังคมจะมีกรณีที่เกิดความขัดแย้งระหว่างความสัมพันธ์ของบุคคลกับบุคคลที่มีฐานะไม่เท่าเทียมกัน จากการศึกษานิทานพื้นบ้านยะไข่ได้พบนิทานยะไข่ที่กล่าวถึงความขัดแย้งซึ่งแบ่งได้เป็น 2 ประการคือ ความขัดแย้งระหว่างสมาชิกในครอบครัวและความขัดแย้งระหว่างคนในสังคม

จากการศึกษานิทานพื้นบ้านยะไข่ที่ปรากฏความขัดแย้งระหว่างสมาชิกในครอบครัวซึ่งกล่าวถึงความขัดแย้งระหว่างพ่อตากับลูกเขย แม่สามีกับลูกสะใภ้ สามีกับภรรยา ความขัดแย้งที่พบเสมอคือความขัดแย้งระหว่างพ่อตากับลูกเขย เพราะสังคมยะไข่ยอมรับวัฒนธรรมที่ผู้ชายเข้ามาอยู่ในบ้านของผู้หญิงหลังแต่งงานและดูแลพ่อแม่ของภรรยา จึงมีทั้งความสัมพันธ์ที่ดีและไม่ดีระหว่างพ่อแม่ของภรรยากับลูกเขย ในกรณีที่ความสัมพันธ์ระหว่างพ่อตาและลูกเขยเป็นความสัมพันธ์ไม่ดี จะทำให้เกิดความขัดแย้งกันมาก ส่วนความขัดแย้งระหว่าง

แม่สามีกับลูกสะใภ้ สามารถมองได้ว่าตัวละครในนิทานเป็นตัวแทนของคนในชีวิตจริงและเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในนิทานสอดคล้องกับชีวิตจริง ส่วนในนิทานที่กล่าวถึงความขัดแย้งระหว่างสามีและภรรยา ความขัดแย้งส่วนใหญ่เกิดมาจากความเข้าใจผิด

นิทานยะไข่เป็นทางออกระบายความคับข้องใจของคนในสังคม จากการศึกษานิทานพื้นบ้านยะไข่ซึ่งกล่าวถึงความขัดแย้งระหว่างคนในสังคม เช่น ความขัดแย้งระหว่างผู้ที่มีอำนาจกับประชาชน ผู้ที่ร่ำรวยกับผู้ที่ยากจน บุคคลที่ไม่สามารถโต้เถียงและต่อสู้ได้ในชีวิตจริง ชาวบ้านจึงใช้นิทานเป็นช่องทางในการระบายความรู้สึกขัดแย้งของคนในสังคม

นอกจากนั้นนิทานยะไข่มีบทบาทในการเป็นทางระบายความกดดันในใจอันเกิดจากกฎเกณฑ์ในสังคม เนื่องจากนิทานพื้นบ้านยะไข่ช่วยทำหน้าที่เป็นทางออกเพื่อลดความอึดอัดและความรุนแรงในสังคม ทั้งยังเป็นทางออกเพื่อระบายความคับข้องใจเกี่ยวกับข้อห้ามในสังคมยะไข่ที่กำหนดขึ้น เช่น การสูบฝิ่นซึ่งเป็นการกระทำที่เรื่องผิดกฎหมาย ความเคร่งครัดในศาสนาชาวยะไข่ที่ไม่รักษาศีล เมื่อตายไปแล้วต้องตกนรก เป็นต้น

จากผลการวิจัยดังกล่าวสะท้อนให้เห็นว่า การศึกษาบทบาทหน้าที่ของนิทานพื้นบ้านยะไข่ทำให้เข้าใจถึงสภาพสังคมและวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของชาวยะไข่ในสมัยก่อนได้เป็นอย่างดี อีกทั้งยังเป็นแหล่งข้อมูลสำคัญให้คนไทยได้ศึกษาค้นคว้าข้อมูลทางคติชนเกี่ยวกับชาวยะไข่ต่อไป

ข้อเสนอแนะ

1. จากการศึกษางานวิจัยครั้งนี้ พบว่านิทานพื้นบ้านยะไข่บางเรื่องมีโครงสร้างคล้ายกับนิทานไทย ดังนั้นควรมีการศึกษาเปรียบเทียบนิทานยะไข่กับนิทานไทย

2. นอกจากนิทานพื้นบ้านยะไข่ ในประเทศสาธารณรัฐแห่งสหภาพเมียนมา กลุ่มชาติพันธุ์ทุกกลุ่มมีนิทานพื้นบ้านที่นิยมเล่ากัน ดังนั้นควรมีการศึกษาบทบาทหน้าที่ของนิทานพื้นบ้านของกลุ่มชาติพันธุ์อื่น ๆ ในประเทศสาธารณรัฐแห่งสหภาพเมียนมา

บรรณานุกรม

บรรณานุกรม

กระทรวงวัฒนธรรมและศาสนา. (2015). *วัฒนธรรมประเพณีของชาติพันธุ์เมียนมา*. ย่างกุ้ง, ประเทศเมียนมา: กระทรวงวัฒนธรรมและศาสนา.

กฤษณา ชาญณรงค์. (2555). *กวีนิพนธ์พื้นบ้านในตำบลท้ายดง อำเภอวังโป่ง จังหวัดเพชรบูรณ์* (วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต). พิษณุโลก: มหาวิทยาลัยนเรศวร.

กิ่งแก้ว อัตถากร. (2519). *คติชนวิทยา*. กรุงเทพฯ: หน่วยศึกษานิเทศก์กรมการฝึกหัดครู.

กิตติ สังข์ศิริ. (2538). *นิทานพื้นบ้านตำบลคูเต่า อำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา* (วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต). กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.

กิติมา อมรหัด. (2541). *พม่า สหภาพเมียนมาร์*. กรุงเทพฯ: หน้าต่างสู่โลกกว้าง.

คัทลียา เหลี่ยมดี. (2555). *สาธารณรัฐแห่งสหภาพเมียนมาร์*. กรุงเทพฯ: สถาพรบุ๊คส์.

จรัส งั๊ะสมัน. (2534). *การศึกษานิทานชาวเลจังหวัดสตูล*. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.

ทรัพย์สิน ปกิรณะ. (2538). *นิทานชาวบ้านผู้ไทย: ศึกษากรณีกิ่งอำเภอหนองสูง จำหวัดมุกดาหาร*. มหาสารคาม: มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.

บุญเทียม พลายชมภู. (2549). *พม่า: ประวัติศาสตร์ อารยธรรม และความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ*. กรุงเทพฯ: โอ.เอส.พริ้นติ้ง เฮ้าส์.

ประคอง นิมมานเหมินท์. (2551). *นิทานพื้นบ้านศึกษา*. กรุงเทพฯ: โครงการตำราคณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

พิภพ บุษราคัมวดี. (2554). *พม่าตราตรึง*. กรุงเทพฯ: ท่องโลก.

ไพรัตน์ สูงกิจบูลย์. (2545). *เที่ยวเมียนมาร์*. กรุงเทพฯ: ทิตตา.

ลาวัณย์ สังขพันธานนท์. (2552). *บทบาทหน้าที่ของนิทานเมืองลาว* (วิทยานิพนธ์ปริญญาดุษฎีบัณฑิต). พิษณุโลก: มหาวิทยาลัยนเรศวร.

วิรัช นิยมธรรม, และอรนุช นิยมธรรม. (2551). *เรียนรู้ สังคมวัฒนธรรมพม่า*. พิษณุโลก: โรงพิมพ์ตระกูลไทย

ศิราพร ณ ถลาง. (2557). *ทฤษฎีคติชนวิทยา วิธีวิทยาในการวิเคราะห์ตำนาน- นิทานพื้นบ้าน*. กรุงเทพฯ: โครงการตำรา คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ศิราพร ณ ถลาง. (2557). *ไวยากรณ์ของนิทาน การศึกษาเชิงโครงสร้าง: การศึกษาโครงสร้างนิทานเชียงใหม่ปัณณาสชาดก*. กรุงเทพฯ: โครงการตำรา คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

สนม ครุฑเมือง. (2551). *นิทานพื้นบ้านเขตภาคเหนือตอนล่าง: การวิเคราะห์วิถีชีวิตความพอเพียง*. พิษณุโลก: มหาวิทยาลัยนเรศวร.

สืบพงศ์ ธรรมชาติ. (2540). *วรรณกรรมเฉพาะท้องถิ่น*. สงขลา: มหาวิทยาลัยทักษิณ.

สุภาดา แจ้งกระจ่าง. (2556). *การแพทย์พื้นบ้าน ตำบลท่าโพธิ์ อำเภอเมืองพิษณุโลก จังหวัดพิษณุโลก* (วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต). พิษณุโลก: มหาวิทยาลัยนเรศวร.

สุรเชษฐ์ คูหาเลิศ. (2558). *กระบวนการรักษาโรคและบทบาทหน้าที่ของหมอพิธีกรรมพื้นบ้าน ในอำเภอแม่พริก จังหวัดลำปาง* (วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต). พิษณุโลก: มหาวิทยาลัยนเรศวร.

อรนุช นิยมธรรม. (2553). *โครงการแปลเอกสารท้องถิ่นของพม่า: ประวัติศาสตร์และภูมิศาสตร์เมือง*. พิษณุโลก: โรงพิมพ์ตระกูลไทย.

Cun Xuetao. (2553). *วรรณกรรมจากหมู่บ้านซินกง หมู่บ้านปานปวยกุนและหมู่บ้านแยเอซาน ตำบลซินกง อำเภอไต้ก์จี จังหวัดภาคเหนือ เขตย่างกุ้ง สหภาพพม่า* (วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต). พิษณุโลก: มหาวิทยาลัยนเรศวร.

စောဥခိုင်. (2007). *ရခိုင်စကားပုံများအားလေ့လာခြင်း*. ရန်ကုန်: ရန်ကုန်တက္ကသိုလ်.

စန်းကေသီအောင်. (2010). *ရခိုင်ကျေးလက်တေးများအားလေ့လာခြင်း*. ရန်ကုန်: ရန်ကုန်တက္ကသိုလ်.

နတ်မြစ်အရှင်ဝါသဝ. (2011). *ရခိုင်ပုံဝတ္ထု*. ရန်ကုန်: စာပေလောကပုံနှိပ်တိုက်.

မကွေးဝင်းမြင့်. (1991). *မြန်မာရိုးရာ မြန်မာ့လေ့ အတိတ်နိမိတ်*. ရန်ကုန်: ဆုမြတ်စာပေ.

မင်းပြားမင်းသိန်းဇံ. (2016). *ရခိုင်ရိုးရာဝတ္ထု ရွှေလက်ဆောင်*. ရန်ကုန်: စန္ဒာဝင်းပုံနှိပ်တိုက်.

မြဝင်း. (1981). *မြန်မာ့လက်ဝေ့*. ရန်ကုန်: သတင်းဂျာနယ်ပုံနှိပ်တိုက်.

မြန်မာ့ဆိုရှယ်လစ်လမ်းစဉ်ပါတီ. (1985). *မြန်မာနိုင်ငံအကြောင်းသိကောင်းစရာ*. ရန်ကုန်: မြန်မာဆို ရှယ်လစ် လမ်းစဉ်ပါတီ

ရခိုင်ပြည်နယ်ကောင်စီ. (1985). *ရခိုင်ပြည်နယ်သမိုင်း*. စစ်တွေ: ရခိုင်ပြည်နယ်ကောင်စီ.

ရခိုင်သုတ. (2002). *ရခိုင်ယဉ်ကျေးမှုဇင်းဆောင်းပါးများ*. ရန်ကုန်: ရခိုင်သားကြီးစာပေ.

ရှင်သာရခိုင်. (2000). *ရခိုင်တန်ဆောင်းမဂ္ဂဇင်း အတွဲ ၁*. ရန်ကုန်: ရခိုင်သားကြီးစာပေ.

ရခိုင်သားကြီးစာပေ. (2000). *ရခိုင်ညွှန့်ဖူး ယဉ်ကျေးမှုဆောင်းပါးများ* အမှတ်၁+အမှတ်၂. ရန်ကုန်: ကလျာအော့ဖ်ဆက်.

ရခိုင်သားကြီးစာပေ. (2001). *ရခိုင်ညွှန့်ဖူး ယဉ်ကျေးမှုဆောင်းပါးများ* အမှတ် ၃. ရန်ကုန်: ကလျာအော့ဖ်ဆက်.

ရခိုင်သားကြီးစာပေ. (2003). *ရခိုင်ညွှန့်ဖူး ယဉ်ကျေးမှုဆောင်းပါးများ* အမှတ် ၅. ရန်ကုန်: ကလျာအော့ဖ်ဆက်.

ရခိုင်သားကြီးစာပေ. (2003). *ရခိုင်ညွှန့်ဖူး ယဉ်ကျေးမှုဆောင်းပါးများ* အမှတ် ၆. ရန်ကုန်: ကလျာအော့ဖ်ဆက်.

ရှင်သာရခိုင်. (2001). *ရခိုင်တန်ဆောင်းမဂ္ဂဇင်း အတွဲ ၂*. ရန်ကုန်: ရခိုင်သားကြီးစာပေ.

လူထုဦးလှ. (1963). *ရခိုင်ရိုးရာကျေးလက်ပုံပြင်များအတွဲ ၁*. မန္တလေး: ကြီးပွားရေးပုံနှိပ်တိုက်.

လူထုဦးလှ. (1965). *ရခိုင်ရိုးရာကျေးလက်ပုံပြင်များအတွဲ ၂*. မန္တလေး: ကြီးပွားရေးပုံနှိပ်တိုက်.

လူထုဦးလှ. (1966). *ရခိုင်ရိုးရာကျေးလက်ပုံပြင်များအတွဲ ၃*. မန္တလေး: ကြီးပွားရေးပုံနှိပ်တိုက်.

လူထုဦးလှ. (1968). *ရခိုင်ရိုးရာကျေးလက်ပုံပြင်များအတွဲ ၄*. မန္တလေး: ကြီးပွားရေးပုံနှိပ်တိုက်.

လောင်ပြုးကြောင်. (2011). *ကျားလားသနားတယ်နှင့် ရခိုင်ရိုးရာ ဟာသပုံပြင်များ*. ရန်ကုန်: မိုးကျော်ပုံနှိပ်တိုက်.

အရှင်စက္ကိန္ဒ. (1965). *ရခိုင်ရိုးရာပုံဝတ္ထုများအတွဲ ၁*. ရန်ကုန်: သိန္ဓိမြိုင်ပုံနှိပ်တိုက်.

အရှင်စက္ကိန္ဒ(ရခိုင်ပြည်). (1993). *ရခိုင်ယဉ်ကျေးမှုများအတွဲ ၂*. ရန်ကုန်: သိန္ဓိမြိုင်ပုံနှိပ်တိုက်.

အရှင်စက္ကိန္ဒ(ရခိုင်ပြည်). (1994). *ရခိုင်ယဉ်ကျေးမှုများအတွဲ ၄*. ရန်ကုန်: ရခိုင်သားကြီးစာပေ.

အရှင်စက္ကိန္ဒ(ရခိုင်ပြည်). (1996). *ရခိုင်ယဉ်ကျေးမှုများအတွဲ ၆*. ရန်ကုန်: ရခိုင်သားကြီးစာပေ.

အရှင်စက္ကိန္ဒ(ရခိုင်ပြည်). (1996). *ရခိုင်ယဉ်ကျေးမှုများအတွဲ ၇*. ရန်ကုန်: ရခိုင်သားကြီးစာပေ.

အရှင်စက္ကိန္ဒ(ရခိုင်ပြည်). (1998). *ရခိုင်ယဉ်ကျေးမှုများအတွဲ ၈*. ရန်ကုန်: ရခိုင်သားကြီးစာပေ.

အရှင်စက္ကိန္ဒ(ရခိုင်ပြည်). (1999). *ရခိုင်ယဉ်ကျေးမှုများအတွဲ ၉*. ရန်ကုန်: ရခိုင်သားကြီးစာပေ.

အရှင်ဓမ္မပိယ. (2016). *ရခိုင်ပုံဝတ္ထုနှင့် သုတရတနာများ*. ရန်ကုန်: စန္ဒာဝင်းပုံနှိပ်တိုက်.

ဦးမင်းနိုင်. (1965). *ရခိုင်ပုံပြင်များ*. ရန်ကုန်: စာပေလောကပုံနှိပ်တိုက်.

ဦးမြသိန်း. (2016). *ရခိုင်အမျိုးသားတို့၏လွတ်လပ်ရေးကြိုးပမ်းမှုများ*. ရန်ကုန်: ခိုင်ရဝေပုံနှိပ်တိုက်.

ภาคผนวก

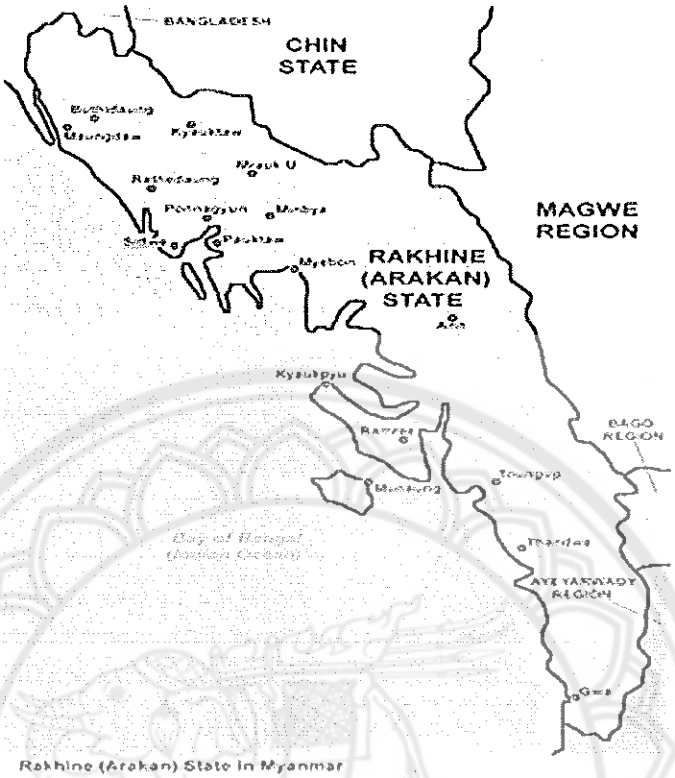

ภาพ 4 แผนที่รัฐยะไข่

ที่มา: https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/thumb/8/8e/Rakhine01.png/280px-Rakhine01.png

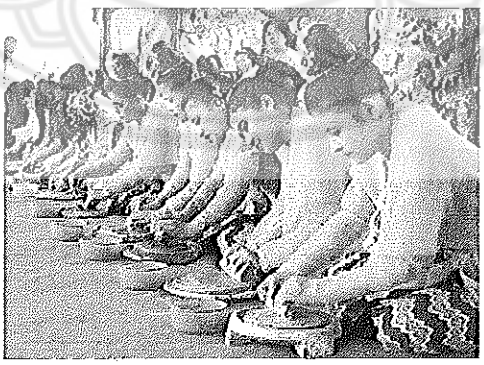

ภาพ 5 งานฝนทะนะคา

ที่มา: https://www.google.co.th/search.CDdYutzggZ8#imgrc=lJNjnHHN62hsqM:

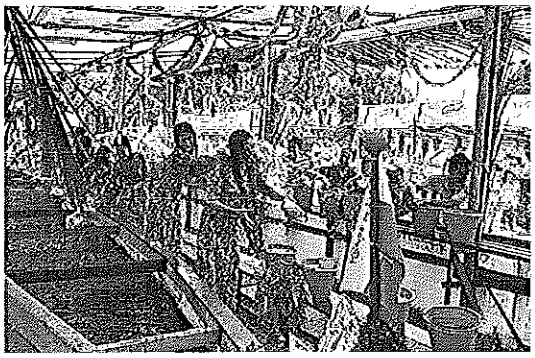

ภาพ 6 งานสงกรานต์

ที่มา: https://www.google.co.th/search.CDdYutzggZ8#imgrc=IJNjnHHN62hsqM: